

ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ȘTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE "CONSTANTIN STERE"

CATEGORIA "C"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LXVIII), 2015

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2015

**MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1
(LXVIII), 2015. - Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2015. – 201 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

prof. Valeriu Moșneaga (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
conf. Rodica Rusu (secretar);
prof. Gheorghe Avornic;
conf. Vasile Cujbă;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
prof. Andrey Korobkov (SUA);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
prof. Gheorghe Rusnac;
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa
prof. Stefan Troebst (Germania)

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:

<http://uspee.md/ro/2013-03-18-08-28-54/2013-03-18-08-32-27.html>

<http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/>

S U M A R

Compartimentul GVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ		7
<i>Iatco M.</i>	<i>Finanțarea politicilor sociale în Republica Moldova</i>	7
<i>Цвятков Н.</i>	<i>Процесс принятия решений в условиях современных политических процессов: концептуальные подходы</i>	15
Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICĂ		22
<i>Andries V.</i>	<i>Conceptualizarea politico-juridică a fenomenului migrației internaționale a forței de muncă</i>	22
<i>Budurin-Gorecii C., Stejaru S.</i>	<i>Colaborarea instituțiilor societății civile și autorităților statale în elaborarea politicilor publice</i>	33
<i>Mosneaga V.</i>	<i>MISMES projects in the Republic of Moldova in the context of the Mobility Partnership</i>	57
<i>Peru-Balan A., Tofan E.</i>	<i>Expunerea mediatică a actorilor politici: focalizarea opiniei publice prin pseudoevenimentul electoral</i>	94
<i>Rusu M.</i>	<i>Reformularea conceptului de libertate artistică</i>	103
<i>Saca V., Varzari P.</i>	<i>Politici integraționiste în contextul modernizării social-politice a Republicii Moldova</i>	114
Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE		131
<i>Bencheci M., Kurtskhalia S.</i>	<i>Is the contemporary international security system at crossroads?</i>	131
<i>Cebotari S.</i>	<i>Strategiile Federației Ruse de menținere a sferei de influență în spațiul sud-est european</i>	142
<i>Conacu V.</i>	<i>Identificarea contemporană a termenului de securitate</i>	159

<i>Diaconu T.</i>	<i>Modalități de eficientizare a comerțului cu produse agro-alimentare din Republica Moldova</i>	<i>176</i>
<i>Stejaru S., Budurin- Goreacii C.</i>	<i>Societatea civilă în contextul procesului diplomatic de stabilire a agendei globale</i>	<i>185</i>

SUMMARY

CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		7
<i>Iatco M.</i>	<i>The financing of social policies in Republic of Moldova</i>	7
<i>Tsveatcov N.</i>	<i>Decision-making process in contemporary political processes: conceptual approaches</i>	15
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		22
<i>Andries V.</i>	<i>Political and legal conceptualization of international labor migration</i>	22
<i>Budurin-Gorecii C., Stejaru S.</i>	<i>The collaboration of institutions of civil society and state authorities in developing public policies</i>	33
<i>Mosneaga V.</i>	<i>MISMES projects in the Republic of Moldova in the context of the Mobility Partnership</i>	57
<i>Peru-Balan A., Tofan E.</i>	<i>Media exposure of political actors: focusing public opinion by electoral pseudoevents</i>	94
<i>Rusu M.</i>	<i>The reformulation of the concept of artistic freedom</i>	103
<i>Saca V., Varzari P.</i>	<i>Integration policies in the context of social and political modernization of the Republic of Moldova</i>	114
CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		131
<i>Benchechi M., Kurtskhalia S.</i>	<i>Is the contemporary international security system at crossroads?</i>	131
<i>Cebotari S.</i>	<i>The strategical size of Russian Federation of maintaining the influence sphere in south-east european space</i>	142
<i>Conacu V.</i>	<i>Identify contemporary term of security</i>	159
<i>Diaconu T.</i>	<i>Ways to streamline the food and agriculture products trade in Moldova</i>	176

<i>Stejaru S., Budurin- Goreacii C.</i>	<i>Civil society in the context of global diplomatic agenda setting</i>	<i>185</i>

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

FINANȚAREA POLITICILOR SOCIALE ÎN REPUBLICA
MOLDOVA

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative
Doctor în științe politice, lector universitar

One of the most important aspects of the welfare state is developed public expenditure management. Therefore, this problem becomes more acute in the transition and economic crisis, as is the case with Moldova.

We can say that in the XXI century, the welfare state has imposed a rapid growth rate of national product. But there is a threshold figure from which it can be said that the welfare state started, but we can take as an important quantitative indicator of the development of the welfare state, social spending 3 of PIB, national origin as an indicator of the welfare state.

Introducere

Unul dintre cele mai importante aspecte ale statului bunăstării dezvoltat este administrarea cheltuielilor publice. Prin urmare, această problemă devine mai stringentă în perioada de tranziție și a crizei economice, precum este și cazul Republicii Moldova.

Putem spune că în secolul XXI, statul bunăstării a impus un procent de creștere rapidă a produsului național. Însă nu există o cifră reper de la care se poate spune că statul bunăstării a pornit, dar putem lua drept indicator un important aspect cantitativ al dezvoltării statului bunăstării, cheltuielile sociale de 3% din PNB, ca **indicator național al originii statului bunăstării** [5, p.12].

De fapt, finanțarea politicilor sociale se concentrează pe momentul ce se face cu “prăjitura guvernamentală”, adică cum se împarte și cum se administrează structura cheltuielilor sociale. Problema eficienței politicilor sociale, a optimizării utilizării bugetului social are însă o componentă importantă ce ține de stagiul anterior, de etapa colectării resurselor pentru politicile sociale, pe partea de venituri a bugetului.

Desigur, **bugetul de stat și bugetele locale** sunt principalele resurse de care dispune statul și autoritățile locale pentru a finanța politicile în domeniul public. Bugetul de stat și bugetele locale se constituie prin colectarea de taxe și impozi-

te. Alte resurse ale statului sunt **fondurile sociale**, constituite prin intermediul unor contribuții speciale și având o destinație specifică.

De fapt, nivelul taxelor și impozitelor reprezintă obiectul politicilor fiscale. Politica fiscală are însă și repercusiuni asupra modului de realizare a bunăstării și protecției sociale într-o societate democratică. Taxe și impozite ridicate, de exemplu, pot duce la o stimulare redusă a consumului diferitor servicii private în domeniul social, influențând astfel, raportul între stat și piața privată ca furnizori de servicii în domeniul social.

Deși obiectivele principale ale politicii fiscale nu este protecția socială, adesea prin intermediul politicii fiscale statul poate interveni în domeniul protecției sociale: deducerea de impozit pe acele venituri cheltuite în cumpărarea unor servicii sociale furnizate de piața privată (ce de exemplu servicii educaționale, de sănătate, dar și asigurări) sau deducerea de impozit în funcție de numărul persoanelor aflate în întreținere (copii, persoane dependente și fără venituri, persoane cu dezabilități).

Surse de finanțare ale politicilor sociale

În continuare vom ilustra principale momente de finanțare ale politicilor sociale valabile pentru oricare guvernare, inclusiv folosite și de Guvernul din Republica Moldova. Un guvern poate opta pentru una dintre următoarele măsuri: ca să își crească resursele sau să reducă cererea de protecție socială.

Resursele pentru politicile sociale pot fi crescute din următoarele măsuri:

- prin creșterea economică (sau PIB). Creșterea economică este una din metodele cele mai agreate de guvern, cele mai cunoscute și legitime, de unde rezultă și creșterea în valoarea reală a cheltuielilor sociale;

- o altă modalitate este creșterea ratei de impozitare și taxare. Aceasta este însă deseori o măsură lipsită de suport social care, în plus, reduce competitivitatea firmelor în concurența cu cele din alte țări cu o rată inferioară de impozitare. Oricum, există limite începând de la care impozitarea exagerată este contraproductivă, una dintre consecințele supraimpozitării fiind scăderea bazei de impozitare și sporirea economiei tenebre;

- împrumuturi guvernamentale. Deși, utilizate de mai toate țările pentru a depăși perioadele de declin economic, împrumuturile nu sunt o soluție eficientă pe termen lung, întrucât depășirea unei anumite rate de îndatorare împovărează prea mult bugetele ulterioare cu cheltuieli pentru serviciul datoriei publice care, dacă nu sunt compensate prin creștere economică, reduc automat resursele pentru alte cheltuieli, precum cele sociale;

- privatizarea – vânzarea proprietăților statului. Pentru anumite perioade (precum a fost tranziția postcomunistă în unele state), privatizarea unor proprietăți de stat poate aduce fonduri serioase la buget. Problematika privatizării este una extrem de actuală pentru Republica Moldova. Oricum, și această sursă este

una limitată, conjuncturală și nu poate rezolva finanțarea politicilor sociale pe termen lung.

- creșterea contribuției la fondurile de asigurări sau introducerea de taxe noi pentru serviciile sociale. Problemele create sunt similare cu cele ale creșterii ratei de impozitare și țin de suportabilitatea populației, de încurajarea angajării „la negru” pentru a evita plata contribuțiilor sociale prea mari, ceea ce exclude multe persoane din sistemul de asigurări și împovărează mai târziu asistența socială cu cei neasigurați.

- creșterea veniturilor statului pe alte căi. De exemplu prin primirea unor ajutoare nerambursabile. Este o sursă caracteristică pentru țările aflate în situații foarte dificile, sărace și / sau aflate în procese de integrare în diverse structuri economice, militare sau politice. Pe lângă faptul că ajutoarele nerambursabile sunt limitate ca sumă și ca perioadă de timp, ele mai sunt adesea însoțite și de condiționări clare impuse de cei care le acordă și adesea neacceptabile pentru beneficiari.

Desigur, sunt și alte forme de creștere ale resurselor bugetare, precum veniturile datorate descoperirii unor noi resurse naturale, etc. Dar în același timp, scăderea cererii de protecție socială, respectiv a cheltuielilor publice sociale se pot realiza prin următoarele căi:

- transferul responsabilității de la stat către alți furnizori de bunăstare, precum companiile private, ONG-uri, etc. Este o metodă tot mai răspândită mai ales în cazul asigurărilor care sunt parțial trecute în sectorul privat de unele state, cu costuri sociale aferente;

- încurajarea unor beneficiari să recurgă la servicii private. Să renunțe la cele de stat, prin reduceri de taxe, de exemplu la servicii de sănătate, etc.

- să reducă numărul de beneficiari prin înăsprirea criteriilor de acordare a unor ajutoare necontributorii. Metoda este utilizată în sistemele de asigurări de pensii, unde se ridică periodic vârsta de pensionare pentru a reduce numărul de beneficiari aflat în creștere datorită mării speranței medii de viață;

- reducerea cuantumului beneficiilor sau a calității serviciilor sociale. De exemplu, neindexând la timp sau complet beneficiile cu coeficientul de inflație. Un bun exemplu este și reducerea perioadei de acordare a unor beneficii precum ajutorul de șomaj;

- reducerea cheltuielilor bugetare prin reducerea numărului angajaților bugetari sau a salariilor acestora. Metoda este utilă pentru politicile sociale dacă se reduc salarii guvernului care nu au legătură cu sistemul de politici sociale pentru că adesea reducerile de personal ating și personalul bugetar din serviciile sociale, ceea ce reduce calitatea serviciilor sociale;

- utilizarea unor noi tehnici de management care să îmbunătățească performanțele. Câteva posibile metode: încurajarea competenței, promovarea eficienței, introducerea unor bugete anuale pentru programele sociale, etc.;

• implicarea comunităților în administrarea unor programe sociale. Fapt ce ar conduce la reducerea cheltuielilor statului. Este o metodă extrem de „la modă”, dar trebuie însoțită de crearea condițiilor ca și resursele necesare să apară în comunități, deoarece descentralizarea responsabilităților fără resurse locale accentuează problemele sociale, nu le rezolvă [5, p.12].

Oricare dintre modalități de mai sus poate fi utilizate într-un context sau altul, cu toate acestea, sursele de finanțare cele mai dorite de îmbunătățire a raportului dintre resursele existente și satisfacerea nevoilor sociale țin de creșterea eficienței, fie că ea este economică, fie că este managerială și se referă la finanțarea sistemului de politici sociale.

În cazul Republicii Moldova trecerea spre o economie de piață și retragerea statului în mare parte din domeniul social a adus în perioada tranziției la fenomene sociale cu caracter advers cum ar fi sărăcia, șomajul, migrația populației, care la rândul lor au dat naștere la efecte negative în plan educațional, sanitar, cultural, care afectează calitatea vieții populației.

Fiindcă, de eficiența și eficacitatea guvernării în administrarea bugetelor asigurărilor sociale și a programelor sociale depinde nu doar calitatea vieții păturilor vulnerabile, dar și soluționarea diverselor probleme sociale atât în termen scurt, cât și de lungă durată.

Analiza finanțării politicilor în Republica Moldova

În pofida faptului că vectorul de dezvoltare al țării declarat de către fosta Alianță pentru Integrare Europeană (AIE I și II), este spre integrarea europeană, aceasta s-a axat pe trecerea de la politicile bazate pe consum la cele bazate pe dezvoltare economică, prioritățile de ordin social au continuat să dețină o pondere semnificativă în agenda guvernului și a promisiunilor electorale ale acestuia. De menționat că, însăși soluționarea problemelor cu caracter social de regulă este destul de dificilă și costisitoare, iar perceperea măsurii realizării acestora de către populație depinde de cultura socială și politică a acesteia care au așteptări în acest sens. Astfel, dacă am face o analiză a nivelului de îndeplinire ale promisiunilor electorale în perioada anilor 2010-2014 s-ar reflecta că, din totalitatea acestora, aproape nici o jumătate n-au reușit să fie realizate într-o măsură care poate fi calificată ca excelentă sau bună, majoritatea rămânând a fi nerealizate. Cu toate acestea, pe parcursul anilor 2010–2014, au fost realizate o serie de schimbări importante în cadrul sectorului social, care reprezintă o dezvoltare a politicilor sociale.

Nivelul cheltuielilor publice, respectiv al cheltuielilor publice sociale ca asistență socială, beneficii categoriale, asigurări sociale de pensii, sănătate, șomaj, educație, locuire, în Republica Moldova este relativ scăzută față de alte țări din Europa Centrală și de Est. Datorită contribuțiilor relativ crescute la bugetul de stat și la diferite fonduri sociale, puterea de cumpărare a indivizilor de servicii

de protecție socială pe piața privată este scăzută, determinând o pondere scăzută a componentei private la nivelul protecției sociale a cetățenilor. În continuare vom prezenta un tablou al cheltuielilor și veniturilor sociale propus de către Casa Națională de Asigurări Sociale a Republicii Moldova.

Estimarea indicatorilor generali ai bugetului asigurărilor sociale de stat pe anii 2013-2014 a fost efectuată în baza analizei tendințelor și performanțelor înregistrate în anii precedenți, precum și a direcțiilor de bază ale politicii în domeniul protecției sociale, elaborate de către Ministerul Muncii Protecției Sociale, și a Familiei și prognoza indicilor macroeconomici, stabiliți de către Ministerul Economie și Ministerul Finanțelor. La elaborarea Bugetului de Asigurări Sociale sunt utilizați indicii macroeconomici prognozați pe anii 2009-2013 [2, p.5-6].

Observăm că analiza evoluției cheltuielilor pentru suportul reformelor în domeniul social arată că, acestea continuă să predomine în cadrul cheltuielilor publice. În acest sens, pentru anul 2013 cheltuielile de ordin social au constituit 26% în PIB sau 67.3% din totalul cheltuielilor bugetului public național (BPN). Cu toate că a fost observată o tendință de descreștere a cheltuielilor date în raport cu anii precedenți, cu 5.8% în PIB față de anul 2009 și cu 3.8% în PIB față de anul 2010, acestea însă nu s-au situat sub cotele pe care le dețineau în timpul guvernării comuniste [3].

Așadar, observăm că continuă să predomine economia bazată pe consum. Ponderea cea mai semnificativă de circa 49% în totalul cheltuielilor de ordin social a continuat să revină cheltuielilor pentru protecția socială (asigurări și asistență socială), care în anul 2013 au constituit 12.7% din PIB. Analiza evoluției bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS) pentru anii 2010–2013 a reflectat că, în pofida creșterii veniturilor (din contribuții de asigurări sociale, transferuri de la bugetul de stat, precum și alte venituri), acesta continuă să se confrunte cu un deficit cronic de resurse. Astfel, în anul 2010 cheltuielile BASS au prevalat asupra veniturilor cu 213.3 mii lei (sau cu 2.5% mai mult), iar în anul 2013 acestea au prevalat cu 126.3 mii lei (sau cu 1.2% mai mult).

Referitor la structura celorlalte cheltuieli ale sectorului social, pe locul doi după protecția socială s-au plasat cheltuielile pentru educație care în anul 2013 au constituit 7.1% din PIB, diminuându-se în raport cu anul 2010 cu 2%. Cheltuielile pentru sănătate în anul 2013 au constituit 5.2% din PIB, reducându-se în raport cu anul 2010 nesemnificativ cu 0.4%. Pe ultimul loc s-au plasat cheltuielile pentru cultură, artă, sport și tineret care în anul 2013 au constituit circa 1% din PIB reflectând asupra unor tendințe de creștere în raport cu anul 2010 cu 0.2%, rămânând totuși a fi foarte mici pentru a putea produce careva reforme sesizabile.

În acest sens veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2014 au fost aprobate la nivel de 12.035.836,6 mii lei, cu o creștere cu 1.501.062,5 mii lei sau cu 14,2% în raport cu veniturile aprobate pentru anul

2013. **Contribuții de asigurări sociale de stat** au fost aprobate în sumă de 8.569.729,2 mii lei, cu o creștere de 623.511,3 mii lei (7,8%) față de suma contribuțiilor aprobate pentru anul 2013. **Transferurile de la bugetul de stat** pentru anul 2014 sunt prevăzute în volum de 3.462.687,4 mii lei, din care pentru acoperirea deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat în sumă de 1.081.431,3 mii lei [4].

Cheltuielile totale ale bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2014 se propun la nivel de 12.155.836,6 mii lei sau cu o creștere de 1.541.062,5 mii lei, sau 14,5% față de suma cheltuielilor aprobate pentru anul 2013. Cheltuielile pentru prestații de asistență socială finanțate din bugetul de stat și plătite prin intermediul sistemului public de asigurări sociale au fost prevăzute în sumă de 2.335.970,2 mii lei sau cu 653.080,5 mii lei mai mult față de anul precedent. Bugetul asigurărilor sociale de stat pe anul 2014 se estimează cu o depășire a cheltuielilor asupra veniturilor în sumă de 120.000,0 mii lei, care va fi acoperită din contul soldului format la conturile CNAS la începutul anului [8].

După cum observăm din datele analizate bugetele asigurării sociale de stat din Republica Moldova sunt echilibrate și în ultimele perioade acestea denotă o evoluție în creștere. Fapt care probabil va continua datorită ponderii bugetelor asigurării sociale în PIB țării. În pofida acestui fapt un șir de factori de ordin demografic, și anume majorarea ponderii persoanelor în vârstă de pensionare, va crea provocări majore pentru guvernare și societate fapt care va necesita formularea unor strategii pe termen lung.

În aceeași ordine de idei, dacă e să răspundem la întrebarea: bugetul public național al Republicii Moldova are sau nu caracter social, putem menționa cu siguranță din cele analizate anterior că avem un buget orientat social, cu o creștere a ponderii segmentului social.

În continuare vom prezenta o scurtă prezentare a veniturilor și cheltuielilor bugetului social a Republicii Moldova propus de guvernare pe anul 2015 [6].

Tabelul 1. Sinteza bugetului asigurărilor sociale de stat la venituri și la cheltuieli pe anul 2015 (mii lei)

VENITURI – TOTAL	13845225,8
I. Venituri proprii	9147154,6
<i>1. Venituri curente</i>	9143254,6
<i>2. Alte venituri</i>	3900,0
II. Transferuri	4698071,2
CHELTUIELI – TOTAL	13845225,8
<i>1. Pensii de asigurări sociale</i>	8841731,5

2. <i>Indemnizații de asigurări sociale</i>	1455565,9
3. <i>Alte prestații de asigurări sociale</i>	30000,0
4. <i>Cheltuieli de organizare și funcționare a sistemului public de asigurări sociale</i>	261218,6
5. <i>Creditare netă</i>	-1 600,0
DEFICIT (-); EXCEDENT (+)	0
Sursele de finanțare	0
<i>Modificarea soldurilor la conturi</i>	0

Sursa: Elaborare proprie în baza Proiectul Legii BASS, 2015

Amintim că, din an în an se observă o creștere constantă a veniturilor și cheltuielilor bugetului asigurărilor sociale de stat. Componentul principal al veniturilor bugetului asigurărilor sociale de stat vor rămâne contribuțiile de asigurări sociale de stat, care se vor menține la nivelul ridicat din suma totală a veniturilor [7]. La calcularea contribuțiilor de asigurări sociale de stat s-a ținut cont de următorii factori:

1. redistribuirea tarifului total al contribuției de asigurări sociale de stat de 29% între patron și salariat în proporție de 23% de către angajator și 6% de către salariat.

2. aplicarea tarifului total de 22% la fondul de remunerare a muncii al persoanelor angajate în baza contractului individual de muncă în sectorul agricol, din care 5% vor fi subvenționate de la bugetul de stat;

De remarcat faptul că, Bugetul asigurărilor sociale de stat propus pe anul 2015 estimează o depășire a cheltuielilor asupra veniturilor. De aceea și în anul viitor, problema achitării integrale și în termen a contribuțiilor de asigurări sociale de către agenții economici va rămâne una din cele actuale.

În cele din urmă, caracterul social al unui buget și stabilirea criteriilor de performanță pentru programele sociale depind în mare măsură de consensul social privind gradul de distribuire a bunăstării către populație și nivelul de echitate existent în societate. Dacă în UE standardele respective sunt la scală medie pe societate, având obiectivul integrării depline al păturilor vulnerabile ale populației în viața comunității, în Republica Moldova obiectivele date sunt mult mai modeste și adesea se referă la minimul de existență. Astfel, se atestă pe de o parte capacitatea destul de redusă a statului să asigure un nivel decent de viață pentru păturile vulnerabile ale societății, iar, pe de altă parte existența unei conștientizări slabe a problematicii date în general în societate, de unde rezultă implicarea și poziția civică redusă a cetățenilor.

În acest sens importanța armonizării politicilor sociale a Republicii Moldova cu cele ale UE trebuie realizată atât de instituțiile statului, cât și de societatea civilă, care determinând rolul sistemelor de securitatea socială, care favorizează în același timp coeziunea socială și dinamismul economic [1, p.5-6]. Astfel, este garantat nivelul decent de viață al grupurilor sociale aflate în dificultate, permițându-le să se adapteze la evoluțiile economice și sociale.

În concluzie, desigur putem afirma că momentul finanțării sectorului social este una majoră pentru administrația fiecărui stat, și de operarea acestor finanțe depinde în mare măsură bunăstarea întregii societăți. În general, cheltuielile sociale în perioada de tranziție au un nivel mai ridicat și cererea de politici sociale este una ridicată, fapt ce implică responsabilități financiare majore din partea întregii administrații de stat, dar numai a acesteia, în prezent de asemenea crește și rolul comunității locale în administrarea finanțelor publice și a problemelor sociale.

Bibliografia

1. Eficiența bugetelor publice în domeniile sociale. – Chișinău: CAAP, Fundația Soros-Moldova, 2014
2. Evoluția cheltuielilor bugetului public național 2000–2013, în termenii clasificatorului economic. Ministerul Finanțelor. <http://www.mf.gov.md/news/5>
3. Evoluția reformelor în sectorul social (2010-2014) <http://www.promis.md/analitica/evolutia-reformelor-sectorul-social-2010-2014>
4. Legea Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat pe anul 2014 nr.329 din 23.12.2014. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.17-23 din 24.01.2014
5. Pop L.M. Politici sociale: elemente de teorie, analiză și evaluare a politicilor sociale. – București: Editura Economică, 2005
6. Proiectul Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015. http://www.particip.gov.md/public/documente/139/ro_1759_proiect.pdf
7. Raportul anual de activitate al Casei Naționale de Asigurări Sociale pentru anul 2013. <http://www.cnas.md/ro/comments/view>.
8. Raportul anual privind executarea bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2013. <http://www.cnas.md/ro/comments/view.ph>

Prezentat la redacție
la 16 februarie 2015

ПРОЦЕСС ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ

Николай ЦВЯТКОВ

Республика Молдова, Кишинёв, Академия наук Молдовы, Институт юридических и политических исследований, старший научный сотрудник
Доктор политологии

As the differentiation of human sciences number of theoretical approaches to decision-making process has increased significantly. In this article we will consider only the theoretical approaches that seem most relevant to study. Approach to the problem of political decision-making process also includes questions of leadership skills, goal-setting, questions of human interaction and influence of scientific and technological progress. Each of the various theories has its advantages, but the final analysis is not always successful in explaining the effectiveness or ineffectiveness of decisions. The main approaches to decision-making process can be divided into general and situational approaches. Universal approaches sets to find the most efficient style of management, as the amount of system features and behavior statements. Situational stress the lack of recipes suitable for any situation, so effective political decision-making process is regarded as a set of situational factors.

Одна из главных проблем, с которым сталкивается сегодня молдавское общество – это устаревшее или даже ошибочное понимание современного общества, его благосостояние и перспективы развития. Мы попытаемся обозначить более подробно данные проблемы и определить понимание государства и гражданского общества в соответствии с современными требованиями и реалиями.

По мере дифференциации гуманитарных наук количество теоретических подходов к процессу принятия решений значительно увеличилось. В данной статье мы рассмотрим лишь те теоретические подходы, которые кажутся наиболее релевантными для проводимого исследования. Подход к проблеме принятия политических решений включает в себя также вопросы лидерских качеств, целеполагания, вопросы взаимодействия людей и влияние на них научно-технического прогресса. Каждая из различных теорий содержит свои преимущества, но окончательный анализ не всегда успешен при объяснении эффективности или неэффективности принимаемых решений. Основные подходы к принятию решений можно условно разделить на универсальные и ситуационные подходы. Универсальные задаются целью найти наиболее эффективный стиль управления, как сумму

системных черт и поведенческих установок. Ситуационные подчеркивают отсутствие рецептов, подходящих под любые ситуации, т.е. эффективное принятие политических решений рассматривается как набор ситуативных факторов.

Как отмечают российские специалисты В.П.Пугачев и А.И.Соловьев «в настоящее время в политической науке сложилось два основных подхода к пониманию процесса принятия решений. Так, нормативная теория трактует его как процесс рационального выбора политических целей в сложных ситуациях. В качестве важнейших средств оптимизации такого выбора предлагаются различные математические модели, исследование операций и другие инструментальные приемы. Поведенческая теория, рассматривающая данный процесс как специфическое взаимодействие людей, сориентирована на описание разнообразных факторов, которые влияют на принятие решений в конкретной ситуации» [1, с.381].

Одним из первых подходов в изучении политических решений является *нормативный подход*, который подразумевает принципы для участия в принятии решения. Иными словами, ставится вопрос о факторах, влияющих на принятие решений в рамках существующих правил. Здесь надо учесть, что принятие решений может распространяться как на все общество, так и на ряд социальных процессов, влияющих на активность его граждан, выступающих в качестве объектов для принятия решений.

Нормативный подход рассматривают принятие решений как совокупность рационально обусловленных действий и процедур, последовательное применение которых способствует выдвиганию оптимальных целей и средств их реализации (Р.Абельсон, А.Леви и др.). Такая исследовательская установка, тесно связанная с основными постулатами теории «рационального выбора», исходит из понимания человека как рационального существа, самодостаточного для выработки устраивающих его оптимальных и, в конечном счете, эффективных решений. С процессуальной точки зрения, таким образом понимаемое принятие решений представляет собой совокупность действий, жестко связывающих оценку проблемы, выбор решения и планируемый позитивный результат [2, с.332].

Поведенческий подход обусловлен постоянно меняющейся внутренней и внешней средой, для чего требуется адекватный ответ от субъектов политических отношений, и теория не в состоянии дать универсальный ответ на вопрос как реагировать в подобных ситуациях. Поведенческий подход доказывает, что невозможно заявить единственный стиль принятия решений, общего руководства для любой ситуации. В зависимости от различных факторов субъекты принятия решений выбирают тот или иной стиль поведения. Большое значение имеют характеристики руководителя, как впрочем, и других участников данного процесса, включающих в себя про-

шлый опыт, образование, общие знания, цели, ожидания. Выбор стиля руководства является детерминированным ситуативными факторами и должен быть приспособлен к размеру и структуре общества, социальному климату, уровню развития технологий и, конечно же, доминирующим типом политической культуры.

Таким образом, поведенческий подход к трактовке принятия решений (Г.Саймон) основывается на том, что реальные, стоящие перед человеком цели слишком сложны, чтобы их можно было описать с помощью не только количественных, но и качественных методов. Более того, возможных для решения задач альтернатив существует значительно больше тех, которые доступны для рассмотрения человеком, а уж способы реализации так или иначе сформированных целей в еще большей степени сокрыты от человека. В силу этого принятие решений представляет собой уникальный способ взаимодействия конкретных субъектов, формирующих целевую программу своих действий в каждый раз заново складывающихся условиях. Поэтому, как полагают Л.Планкетт и Г.Хейл, принятие решений – это ситуационный процесс, в котором цели, методы и прочие его компоненты постоянно варьируются в зависимости от изменения всего комплекса условий существования конкретной проблемы [2, с.333].

Выводы исследований, проведенных на основе поведенческого (бихевиористского) подхода показывают, что процесс принятия решений является многомерным и разнообразным. Многие авторы считают, что большую роль играют скорее навыки, приобретенные в ходе практики, чем устойчивые параметры принятия решений. Наиболее эффективное управление устанавливается требованиями и параметрами ситуации. Хороший руководитель является тем, кто использует знания, опыт и навыки, чтобы выбрать для данной ситуации наилучшее решение.

Исходя из предыдущего подхода, рассмотрим так называемые *ситуационные подходы*. Ситуационные подходы доказали свою ценность для подготовки и развития потенциала субъектов политических отношений, что подчеркивает необходимость для факторов принятий решений адаптироваться к различным отношениям в зависимости от поставленной задачи. Основная критика ситуационных подходов направлена на небольшое количество эмпирических исследований и неоднозначность некоторых полученных результатов. Можно сказать, что ситуационные подходы исследования позволяют создавать так называемые «руководящие профили». Тем не менее, они не в состоянии объяснить, почему некоторые решения более эффективным, чем другие, и как действует метод измерения данной эффективности, что делает их трудноприменимыми для понимания и использования [3, с.300-326].

Неспособность достичь однозначной эффективности в управлении ситуацией на протяжении длительного периода времени приводит к концентрации внимания по оказанию политического влияния на данную ситуацию. Учитывая взаимосвязь между стилем управления и эффективностью, кажется, что в данной ситуации подходит совмещение или чередование стилей управления. Таким образом, эффективность стиля руководства с одной стороны зависит от ситуации, а с другой, от ситуативных факторов и условий. Изучению ситуационных факторов эффективности принятия решений направлены работы некоторых британских исследователей, к примеру, П.Маккина, К.Купера и др. Такими ситуационными переменными считаются: структурирование целей и задач, отношения между субъектами, ясность роли каждого участника процесса, действующие нормы и правила, доступ к информации, уровень подготовки субъектов принятия решений. Ученые явно отвергают наличие универсальной модели принятия решений, которая бы изначально обеспечивала бы эффективность управления, так как конечный результат зависит не только от субъектов принятия решений, но и от ситуации в целом [4, с.65-90].

Таким образом, следует признать, что политическая власть реализуется через личное влияние управляющих и, несмотря, на регламентирующую роль правил и процедур принятия решений, привносит в этот процесс непредсказуемость и не-прогнозируемость. В конечном же счете процесс принятия решений представляет собой симбиоз рациональности и иррациональности, рационально организованного взаимодействия структур и институтов власти и значительного субъективизма управляющих [1, с.379].

Непредсказуемость, рассмотренная в ситуационном подходе, приводит нас к необходимости изучить отличительные черты лидера.

Концепция отличительных черт лидера. Первые попытки вникнуть в суть эффективных решений лидера привлекли внимание исследователей к индивидуальным особенностям, то есть к характеристикам лидеров. В специализированной литературе, подход, как правило, представлен под названием «Greatman». Данная теория стала доминирующей парадигмой в начале XX века. Лежащие в основе подхода предположения различают лидеров через их устойчивые личностные характеристики. Лидер определяется по наличию следующих характеристик: энергичность, интеллигентность и доминирование. Считается, что эти особенности чаще всего врожденные, а потому долговечны и могут быть использованы для прогнозирования эффективности лидера в ряде ситуаций. В исследовании рассматриваются такие факторы, как порядок рождения, культурные практики воспитание детей, ранняя социализация, социально-экономический статус родителей [3, с.300-326].

Уже к середине '50-х годов XX века проводятся обширные исследования, в результате которых выявлены причинно-следственная связь между эффективностью руководства и качеством принимаемых решений. Концепция отличительных черт основана на следующих простых предположениях:

- Человек важнее ситуации;
- Если можно определить различные характеристики успешных лидеров, то исследователи найдут ключ к решению проблемы эффективного руководства и принятия решений;
- Если хорошие решения не могут быть созданы, то необходимо определить отличительные характеристики и выявить возможности для успешного выбора лучших решений.

Углубленный анализ многочисленных исследований в этой области показали, что только 5% необходимых черт представлены полностью у успешных лидеров. На основе этого открытия Ч.Хэнди приходит к выводу, что выявленные особенности плохо определены и остаются непригодными на практике для эффективного управления, и которые, как ожидается, должны быть найдены. Исследования, проведенные в рамках заданной парадигмы, могут дифференцироваться в следующие ключевые характеристики успешных факторов принятия решений:

- Интеллект, т.е., человек выше среднего, но не на уровне гениальности. Интеллект имеет особенное значение в решении общих и абстрактных проблем.
- Инициатива, т.е. независимость, креативность и способность для реализации инициатив на практике.
- Уверенность в себе, т.е. умеренно высокая оценка уровня компетентности, амбиций и мастерства по отношению к остальным представителям изучаемого общества [5, с.99].

Кроме этих качеств могут быть приведены и некоторые другие, которые характерны для успешных лидеров: крепкое здоровье, физический рост, социально-экономический статус в обществе, а также энтузиазм, мужество, энергичность, творческая натура и т.д. Владение всеми этими функциями, однако, не гарантирует достижение идеала. Можно привести много примеров субъектов политических отношений, принимающих активное участие в процессе принятия политических решений и не обладающих некоторыми из вышеперечисленных характеристик.

Более поздние исследования, однако, подвергают некоторой критике попытку определить совокупность черт идеально эффективного фактора принятия решений, ведь особенностью политических решений высокого качества заключается в способности направлять работу других путем орга-

низации и объединения усилий для достижения общих целей, потребность в профессиональном росте, интеллектуальных способностей, необходимости самоутверждения, решительности и уверенности в себе.

Важным открытием в теории особенностей является взаимосвязь между эффективным руководством и взаимосвязи между интеллектуальным уровнем руководителя и руководимых. В этом смысле черты лидера должны не игнорироваться, а скорее углубленно изучаться в контексте социально-когнитивной парадигмы. Личностные характеристики могут играть центральную роль в принимаемых решениях. Социальное восприятие важно для воплощения решений в человеческие когнитивные структуры. Эффективность в реализации принимаемых решений, таким образом, может быть достигнута путем обучения и развития, однако данные процессы могут быть растянуты на поколения.

Именно поэтому на практике процесс принятия решений, в том числе и политических, представляет собой сочетание особенностей, которые, безусловно, важны, но наличие их не всегда приводит к успеху, а может стать и причиной провала в достижении поставленных целей.

Следующий подход в принятии решений это *теория целеполагания*. *Теория целеполагания* также поддерживает идею того, что эффективность принимаемых решений зависит от ситуации. Согласно данной теории большое значение приобретает помощь субъекта в выполнении задач объектом решения на пути к достижению своих целей, давая ему необходимые указания, чтобы согласовать свои цели с общими целями группы или общества в целом. Иными словами, успешные руководители помогают своим подчиненным на пути достижения запланированных целей.

Теория целеполагания сосредоточена на том, каким образом лидер влияет на восприятие подчиненными оперативных целей и выгод, а также на их поведение и способы для успешного достижения целей. По словам Р.Хауса «поведение лидера является приемлемым для подчиненных в той степени, в какой он представляет собой непосредственный источник удовлетворения или будущего удовлетворения. Поведение лидера является мотивирующим, когда оно стимулирует поиск удовлетворения на основе эффективного выполнения задач и высокой производительности, необходимых для эффективного осуществления [6, с.409-473].

Направляющий стиль руководства необходим в случае неопределенности конечной цели. В таких случаях руководитель ставит цели и объясняет другим участникам процесса, что ожидается от них. Руководители усатанавливают правила и процедуры в реализации, планировании и контроле деятельности всех участников процесса. Такие директивы уместны в ситуациях неопределенности, и поэтому необходима четкость поставленной задачи.

По мнению М.Ю.Зеленкова «политическое решение правомерно рассматривать как центральный элемент управления, состоящий в определении цели и механизмов (средств) ее реализации. Политические решения характеризуются следующей спецификой: область его прямого действия – политика, но влиянием охватываются все сферы жизнедеятельности людей в ситуациях выбора, затрагивающего различные социальные интересы; оно исходит от субъектов (должностных лиц, органов и организаций), имеющих определенные полномочия по использованию властных структур общества для осуществления тех или иных целей; это есть проявление властной воли субъекта для преодоления социально значимых противоречий на основе альтернативного выбора» [7, с.159].

Таким образом, применяемые в принятии решений технологии и механизмы непосредственно зависят от качественно очерченных процессов, тех их специфических особенностей, которые обусловлены сферой действия, типом функционирующих в ней субъектов, устойчивых обстоятельств и других структурных факторов. В связи с этим принято различать процессуальные особенности принятия решений в корпоративном секторе (на уровне отдельных организаций), публичных отношениях (общественном секторе) и сфере государственного управления [1, с.382].

Подводя итоги, заметим, насколько сложным и разнообразным является феномен политического решения. Различные факторы, влияющие на принятие решения, личностные характеристики участников процесса, а также оценки эффективности предполагают необходимость глубокого изучения всего процесса принятия решений в условиях современных политических процессов.

Литература

1. Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию. 4-е изд., перераб. и доп. – Москва: 2005.
2. Соловьев А.И. Политология: политическая теория, политические технологии. - Москва: Аспект Пресс, 2000.
3. Alimo-Metcalfe B., Alban-Metcalfe J. Leadership. // Warr P. Psychology at Work. - London: Penguin Books, 2002, pp.300-326.
4. Makkin P., Cooper C., Cox C. Managing People at Work. - London: The British Psychological Society, 1994.
5. Handy Ch. Understanding Organizations. – London: Penguin Books, 1999.
6. House R., Aditya R. The Social Scientific Study of Leadership: QuoVadis? // Journal of Management, 23 (3), 1997.
7. Зеленков М.Ю. Политология для юристов. – Москва: Юридический институт МИИТа, 2003.

Представлен в редакцию 2 февраля 2015

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

CONCEPTUALIZAREA POLITICO-JURIDICĂ A
FENOMENULUI MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE A FORȚEI
DE MUNCĂ

Vasile ANDRIEȘ

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative, doctor, lector superior

La migration internationale de main-d'œuvre est un phénomène qui vient aux proportions geoemtrice.

Le nombre total de migrants internationaux s'est accru ces dix dernières années, passant d'un montant estimatif de 150 millions de personnes en 2000 à 214 millions de personnes aujourd'hui. Autrement dit, une personne sur 33, dans le monde, est aujourd'hui un migrant (alors qu'en 2000, le rapport était d'une personne sur 35).

Selon des données du Haut Commissaire des Nations Unies pour les réfugiés, on comptait en 2010 15,4 millions de réfugiés, contre 15,9 millions en 2000 – soit un recul d'environ 500 000 personnes.

Dans le même temps, il existe différentes catégories de migrants, y compris les migrants de travail. De même, il y a des différences entre les migrants, réfugiés et les demandeurs d'asile.

Cette publication vient avec une série d'explications théoriques de nature politico-juridique vis à vis de ces termes, commentant les dispositions de certaines structures internationales spécialisées dans le domaine. L'article est recommandé aux étudiants et masterands des spécialités droit, sciences politiques et sociologie, suivant les cours sur la migration.

Problema migrației internaționale a forței de muncă este reglementată de o serie de structuri internaționale, dintre care menționăm:

- **Organizația Internațională pentru Migrații (IMO)**, fondată în 1951 și care regrupează în prezent 146 membri, este specializată în elaborarea și gestionarea politicilor și strategiilor privind migrația.

- **Organizația Internațională a Muncii (ILO)** este o agenție a Organizației Națiunilor Unite, specializată în elaborarea politicilor și programelor și promovarea unei munci decente pentru toți, regroupînd reprezentanții guvernelor, patronatelor și angajaților.

- **Grupul Global pentru Migrație (GMG)** este un grup interdepartamental ce reprezintă reuniunea șefilor de agenții vizând promovarea unei aplicări mai largi a tuturor instrumentelor internaționale și regionale relevante în domeniul normelor referitoare la migrație.

În cadrul acestor structuri au fost adoptate o serie de acte internaționale care reglementează din aspect juridico-politic problema în cauză, menționând:

- **Convenția ILO privind migrația în scop de angajare din 1949 (C-97)** prevede bazele pentru tratamentul egal al cetățenilor și al migranților regulari în procedurile de recrutare, condiții de trai și de muncă, și accesul la justiție, impozite și securitate socială. Ea stabilește detaliile privind condițiile contractuale, participarea migranților în instruire legate de locul de muncă sau promovare, prevederi privind reunificarea familiei și modalități de apel contra terminării nejustificate a contractului de muncă sau expulzării, precum și alte măsuri de reglementare a întregului proces de migrație.

- **Convenția ILO privind muncitorii migranți (Prevederi suplimentare) din 1975 (C-143)** prevede îndrumări specifice privind tratamentul migrației iregulare și facilitarea integrării migranților în societățile gazdă. Articolul stabilește pentru statele care au ratificat convenția obligația de a "respecta drepturile fundamentale ale omului în privința tuturor muncitorilor migranți", indiferent de situația lor juridică din statul gazdă. Partea II descrie în detaliu standardele privind integrarea muncitorilor migranți de termen lung.

- **Convenția internațională pentru protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora din 1990 (CIDMM)** aplică expres drepturile consacrate în Bilul internațional al drepturilor (Declarația universală a drepturilor omului și Pactele internaționale cu privire la drepturile politice și civile și cu privire la drepturile economice, sociale și culturale) la situația specifică a muncitorilor migranți și membrilor familiilor lor [1].

Ea extinde considerabil cadrul juridic al migrației, tratamentul aplicat migranților și prevenirea exploatării și a migrației iregulare. Ea cuprinde întregul proces de migrație a muncitorilor migranți și a membrilor familiilor lor: pregătire, recrutare, plecare și tranzit; șederea în statele de angajare; întoarcerea potențială și reintegrarea în țara de baștină sau statele de reședință.

CIDMM oferă și o definiție actualizată a noțiunii de muncitori migranți, inclusiv categorii diferite de muncitori migranți, bazate pe angajarea într-o "activitate remunerată", cuprinzând astfel migranții cu activități în sectoarele neformale și formale.

Conform Art.2 al Convenției Internaționale pentru Protecția Drepturilor Tuturor Muncitorilor Migranți și ale Membrilor Familiilor Acestora, se recunosc următoarele categorii:

1. Expresia „**muncitorii migranți**” desemnează persoanele care vor exercita, exercită sau au exercitat o activitate remunerată într-un stat străin.

2. a) Expresia „*muncitori frontaliери*” desemnează muncitorii migranți care își păstrează reședința în statul de origine (statul vecin) și în care revin în fiecare zi sau cel puțin o dată pe săptămână.

b) Expresia „*muncitori sezonieri*” desemnează muncitorii migranți, ai căror activitate, după natura sa, depinde de condițiile sezoniere și nu poate fi exercitată decât într-o perioadă a anului.

c) Expresia „*oamenii mării*” desemnează muncitorii migranți (în special pescarii) angajați pe o navă aparținând statului ai cărui cetățeni nu sunt.

d) Expresia „*muncitori ai platformei maritime*” desemnează muncitorii migranți, angajați pe o stație maritimă, aflată sub jurisdicția altui stat decât cel de origine.

e) Expresia „*muncitori ambulanți*” desemnează muncitorii migranți, care având reședința în statul de origine, în virtutea activității lor sunt obligați periodic să se deplase în alt stat pentru prestarea serviciilor.

f) Expresia „*muncitori angajați în bază de proiect*” desemnează muncitorii migranți, care au fost admiși în statul de angajare exclusiv pentru a exercita anumite activități prevăzute într-un proiect.

g) Expresia „*muncitori angajați pentru o muncă specifică*” desemnează muncitorii migranți, care:

i. au fost trimiși temporar de către angajatorii săi într-un alt stat în vederea prestării unor servicii speciale, sau a efectuării unor lucrări.

ii. exercită pentru un timp limitat și determinat niște lucrări, care reies din aptitudinile sale profesionale specifice.

iii. în baza demersului angajatorului din țara de activitate, efectuează niște lucrări de scurtă durată sau de o durată stabilită

h) Expresia „*muncitori independenți*” desemnează muncitorii migranți care exercită o activitate remunerată, care nu este stipulată în contractul de muncă și în baza căreia își asigură propria existență și cea a familiei [2].

De fapt, în linii generale, migrația de muncă este definită ca o mișcare transfrontalieră, motivată de dorința migranților de a obține un loc de muncă peste hotare. Din acest considerent, nu există o definiție universală unanim acceptată și înregistrăm diferențe în abordare și interpretare a termenilor și fenomenului.

Astfel, Organizația Internațională a Muncii vine cu următoarele aprecieri:

Migrant – Este aplicat individului, care fiind motivat de raționamente personale a luat decizia voluntară de a emigra, ne fiind influențat de niște factori externi de constrângere. Prin urmare migrantul este acea persoană, care se deplasează într-o altă țară sau regiune în vederea ameliorării condițiilor sale materiale sau sociale, de asigurare a unui viitor mai bun pentru sine sau familia sa.

Migrant de muncă – Migrantul care deține o înaltă calificare în domeniul său profesional, fiind acceptat de o instituție unde își desfășoară activitatea. De regulă acest tip de migrant beneficiază de un tratament privilegiat în ceea ce pri-

vește intrarea și ieșirea din țară, condițiile de muncă și de trai, familia sa și durata șederii.

Migrant economic – Migrantul care și-a părăsit țara de origine pentru a se instala pe teritoriul unui stat străin, în vederea ameliorării condițiilor existente. El diferă de refugiat, care a fost silit să emigreze în rezultatul persecuțiilor. Termenul este la fel aplicat persoanelor care au intrat într-o țară fără autorizare sau apelând la procedura de azil fără motiv legitim, precum și muncitorilor sezonieri [3].

Prin urmare, OIM (ILO) distinge două categorii: **migrant de muncă și migrant economic**, care deseori sunt utilizate ca sinonime. Totodată, reieșind dintr-o altă abordare, migrantul economic poate fi considerat și individul care desfășoară activitate de antreprenoriat în altă țară, pe când migrantul de muncă ar avea o conotație mai restrictivă, limitată doar la exercitarea unor lucrări.

ILO definește principalele categorii ale muncitorilor migranți:

a) **muncitorii migranți sezonieri** sunt cei care muncesc într-o altă țară decât cea de origine, exclusiv pe parcursul unei anumite perioade a anului, dat fiind faptul că munca prestată de ei depinde direct de condițiile sezoniere (agricultorii);

b) **muncitorii migranți care activează în baza unui contract de angajare** – muncesc în altă țară decât cea de origine în baza unui contract, ce specifică limitele temporare de angajare și tipul lucrărilor la care muncitorul migrant va fi angajat. În urma intrării în țară, muncitorul nu va avea dreptul să-și schimbe locul de lucru, fiind obligat să părăsească statul imediat după expirarea contractului, chiar dacă obiectul muncii nu este finisat.

c) **muncitorii migranți temporari** sunt admiși în altă țară decât cea de origine în scopul efectuării unei munci, sau prestării unor servicii pe parcursul unei anumite perioade de timp. Această categorie de muncitori poate schimba angajatorii și extinde termenul de muncă fără părăsirea teritoriului țării gazde.

d) **migranții navetiști** sunt comercianții, activitatea cărora constă în plecarea și revenirea regulată în țara de reședință permanentă. Frecvența și durata acestor călătorii variază în funcție de obiectivele activității.

e) **muncitorii migranți stabiliți** – beneficiază de permisiunea de aflare și de muncă pe teritoriul țării gazdă fără nici o restricție sau limită, în rezultatul stabilirii în această țară pe parcursul mai multor ani. Ei nu sunt obligați să părăsească țara de stabilire, chiar dacă și-au pierdut locul de muncă, fiind protejați social. În plus, beneficiază de drepturi sociale, inclusiv de reîntregire a familiei (ex. Moldovenii din Italia) [4].

OIM mai specifică două categorii de migranți, reieșind dintr-o altă abordare:

Migrant iregular – cel care contravine cadrului legal al țării de origine, de tranzit sau destinație. Nu există o conceptualizare a termenului migrant iregular

în ceea ce privește țara de intrare. Este vorba de procesul de intrare, aflării și muncii pe teritoriul unui stat, ne avînd autorizarea respectivă. Această categorie vizează persoanele care au intrat ilegal, fie depășind contravențional frontierele, fie în baza pașapoartelor false, fie în baza altor modalități. În categoria de imigrant iregular poate fi inclus individul care a părăsit țara în rezultatul neconformării cu actele de procedură administrativă.

Migrant regular – persoana străină care are permisiunea legală de intrare, de aflare pe parcursul unei perioade anumite de timp și de muncă în țara respectivă.

Totuși, dincolo de cadrul politico-juridic internațional, fiecare stat își gestionează politica migrațională, reieșind din propriile probleme și interese, restricționînd sau favorizînd anumite categorii profesionale, sau grupuri etnolingvistice.

Deoarece proporțiile și durata migrației forței de muncă din Republica Moldova atît pe vectorul Vestic (Italia, Spania, Portugalia, Franța, SUA, Canada), cît și cel Estic (Rusia) au înregistrat creșteri semnificative, ea poate fi asociată cu emigrarea. Nu vom încerca să stabilim cauzele emigrării, menționînd doar că fiecare stat își stabilește criteriile acceptării imigranților. Aceste criterii, de regulă sunt stabilite și acceptate de către două categorii de instanțe:

- Angajatorul – este instituția care acceptă muncitorul în vederea prestării anumitor lucrări;

- Serviciile publice – stabilesc necesitatea acceptării unei forțe de muncă și impactul său asupra pieței naționale de muncă, în special dacă migrația nu va produce efecte negative asupra propriilor salariați și sistemului de angajare.

Unul, dintre modelele relevante ale migrației forței de muncă, care preocupă îndeosebi cetățenii Republicii Moldova este Canada, legislația căreia prevede opt condiții importante de acordare a dreptului de muncă, care conduc la dreptul de ședere permanentă, oferind perspectiva dobîndirii cetățeniei:

1. Testarea posibilităților de reușită economică, axată pe următoarele criterii:

- Studiile,
 - Vîrsta,
 - Competențele profesionale,
 - Cunoașterea limbilor,
 - Apartenența la o familie sau acceptarea de către mediul profesional,
 - Alți factori care conduc la integrarea reușită în mediu.
2. Existența cerinței din partea angajatorului, motivînd necesitatea specialiștilor într-un domeniu concret.
 3. Prezența unui sistem transparent de angajare și de evaluare a competențelor.

4. Lipsa antecedentelor penale.
5. Respectarea cotelor anuale de admitere a migranților în baza calificărilor.
6. Diferențierea categoriei de muncitori calificați, intrați în baza unui program, de cea a muncitorii necalificați sau sezonieri.
7. Prevalarea interesului de angajare în câmpul muncii publice decât în cea privată.
8. Existența unui mecanism de control în privința respectării drepturilor migranților de muncă [5].

Vom încerca să identificăm încă două categorii de persoane:

- ***Migranții de muncă sau economici (indiferent de formă: regulari sau iregulari);***

- ***Refugiații.***

Conform unor opinii, în categoria migranților intră și refugiații, solicitanții de azil și chiar persoanele intern deplasate. Statutul **refugiatului** este reglementat de Convenția privind statutul refugiaților încheiată la Geneva la 28 iulie 1951.

Articolul 1 stipulează că termenul de refugiat se va aplica oricărei persoane, care (1) a fost considerată refugiat potrivit aranjamentelor din 12 mai 1926 și 30 iunie 1928 sau potrivit convențiilor din 28 octombrie 1933 și din 10 februarie 1938 și protocolului din 14 septembrie 1939 sau ca urmare a aplicării Constituției Organizației Internaționale pentru Refugiați. Hotărârile de neadmitere ca refugiat luate de Organizația Internațională pentru Refugiați în timpul mandatului sau nu constituie o piedică pentru acordarea calității de refugiat persoanelor care îndeplinesc condițiile prevăzute de paragraful 2 din prezenta secțiune;

(2) în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 și unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se afla în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări; sau care, neavând nici o cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă.

Studiul nu are ca scop determinarea factorilor refugierii și a categoriilor de refugiați. Este de menționată doar că determinarea statutului de refugiat este un proces de examinare făcut de către autoritatea unei țări sau de UNHCR, dacă o persoană care a depus o cerere de azil este într-adevăr refugiată. Solicitantul de azil este rugat să-și spună povestea în detaliu unui asistent social, care pune întrebări încercând să stabilească toate faptele petrecute. Adesea, procesul este facilitat de către un interpret. Apoi, asistentul social compară istoria de viață a persoanei cu rapoarte detaliate, precum practica privind Drepturile Omului, informații despre țara de origine pentru a se stabili dacă persoana are într-adevăr o

temere bine întemeiată de persecuție sau riscă să se confrunte cu amenințări grave în cazul în care s-ar reîntoarce în țară de origine.

Reieșind din subiectul central al studiului, vom menționa încă o prevedere a Convenției. **Articolul 17. Profesiuni salarizate** declară că:

1. Statele contractante vor acorda oricărui refugiat avînd reședință obișnuită pe teritoriul lor tratamentul cel mai favorabil acordat, în aceleași împrejurări, cetățenilor unei țări străine în ce privește exercițiul unei activități profesionale salarizate.

2. În orice caz, măsurile restrictive impuse străinilor sau angajării străinilor, în scopul protecției pieței naționale a muncii, nu vor fi aplicabile refugiaților care au fost deja dispensați de acestea la data intrării în vigoare a acestei convenții de către statul contractant interesat sau care îndeplinesc una din următoarele condiții:

- a) au 3 ani de rezidență în țara respectivă;
- b) au ca sot o persoană posedînd cetățenia țării de reședință. Un refugiat nu poate invoca beneficiul acestei dispoziții în cazul cînd și-a abandonat sotul;
- c) are unu sau mai mulți copii posedînd cetățenia țării de reședință.

3. Statele contractante vor primi cu bunăvoință adoptarea de măsuri tinzînd să asimileze drepturile tuturor refugiaților în ce privește exercitarea de profesii salarizate cu acelea ale cetățenilor lor, în special pentru refugiații care au intrat pe teritoriul lor în aplicarea unui program de recrutare de forță de muncă sau a unui program de imigrare [6].

Totodată, în mai multe țări există restricționări privind dreptul la muncă, aplicate în cazul influxului masiv de migranți. Adică, ei beneficiază de o indemnizație, dar sunt limitați în libertatea de mișcare, de a munci sau accesul adecvat la studii.

Revenind la deosebirea dintre cele două categorii vom menționa că în mod normal, un *migrant* își părăsește voluntar țara, în căutarea unei vieți mai bune. Pentru un *refugiat*, condițiile economice din țara de azil sunt mai puțin importante decît propria siguranță. În mod practic, diferența poate fi uneori greu de stabilit, dar nu este mai puțin esențială: un migrant se bucură de protecția guvernului din țara de origine; un refugiat nu.

Dreptul internațional și cel național mai distinge încă două categorii de persoane:

- **Refugiatul**
- **Solicitantul de azil**

În prezent reglementările în materia refugiaților, complementare Convenției ONU din 1951, atît cele instituite pe plan regional, cît și în dreptul intern al statelor, tind să absoarbă dreptul de azil (de regulă instituit la nivel constituțional), ceea ce duce de multe ori la tratarea simultană a celor două probleme. În

practică, în dreptul intern al mai multor state, se regăsește un amestec al noțiunilor.

Distincția nu este însă facilă, deoarece în realitate mobilitatea grupurilor de oameni este extrem de complexă iar mișcările refugiaților se intersectează cu migrația în multiple feluri. Populația care se deplasează dintr-o țară spre alta sau de pe un continent pe altul poate să includă și pe cei care necesită protecție internațională, precum și pe cei care nu se află în această situație. Mai mult, adesea se întâmplă ca țara de origine să fie afectată simultan de încălcări ale drepturilor omului, declin economic și de absența posibilităților propriilor cetățeni de a se bucura de un trai normal. În plus, o persoană care avea un anumit statut la un moment dat poate să se găsească în situația de a schimba categoria din care face parte.

Conceptul de refugiat nu trebuie confundat cu cel al solicitantului de azil. În mod tradițional, azilul era considerat dreptul la refugiu al solicitantului de azil. Dreptul de azil era acordat în situația refugierii în alt stat decât cel în care rezida în mod inițial solicitantul. Cu timpul, totuși, termenul a ajuns să fie din ce în ce mai mult interpretat ca reprezentând o prerogativă a statelor de a acorda protecție exilaților și refugiaților și nu un drept în sine al individului [7, p.47-48].

Între statutul de refugiat și dispozițiilor privind azilul nu se poate pune semnul egalității. Dreptul de azil este reglementat atât în unele norme de drept internațional cât și la nivelul dreptului intern, în constituții și în alte texte. Cea mai importantă asemănare este aceea că ambele instituții sunt forme de protecție a străinilor. Din punct de vedere istoric, dreptul de azil a fost reglementat anterior statutului de refugiat. Din punct de vedere juridic, atât acordarea statutului de refugiat cât și acordarea statutului de azilant sunt de competența statului de primire care-și exercită în acest fel suveranitatea.

Amîndouă formele de protecție au în vedere străinii persecutați pentru opiniile, credințele sau apartenența lor politică ori apartenența lor la un grup, fiind discriminați pe criterii de rasă, religie, naționalitate, urmăriți din aceste motive sau pentru că au săvîrșit infracțiuni politice. Beneficiarul statutului de refugiat sau al dreptului de azil nu poate fi expulzat. Pe de altă parte, statutul de refugiat presupune și acordarea unei protecții imediate chiar și în situația unui pericol iminent sau plauzibil să se producă. Dreptul de azil implică de regulă o protecție definitivă.

Statutul de refugiat cuprinde caracteristicile și elementele dreptului de azil, cu excepția duratei protecției, stabilită ca temporară, solicitantul neputând exercita un drept de ședere permanentă. De remarcat totuși că, în majoritatea cazurilor, dreptul de azil constituțional, acolo unde există, tinde să fie absorbit de ordinea juridică statuată în temeiul Convenției ONU privind refugiații. Practic, prin

sintagma „statutul de refugiat”, pot fi înțelese, în funcție de context, două noțiuni diferite.

Astfel, pe de o parte normele complementare regionale și interne desemnează un refugiat în sensul în care o face Convenția ONU din 1951, adică de îndată ce solicitantul îndeplinește cerințele cuprinse în definiția acestui instrument de drept internațional, el este considerat „refugiat”, ceea ce are loc în mod necesar anterior momentului în care se petrece acordarea formală a statutului. În acest sens, „statutul de refugiat” reprezintă condiția solicitantului – de persoană care caută refugiu. Pe de altă parte, ulterior acestui prim moment, intră în mișcare sistemul de drepturi și obligații care decurge din acordarea statutului de refugiat și care, potrivit Înalțului Comisariat ONU pentru Refugiați, este mai bine descris prin termenul „azil” [8, p.93]

Refugiații, mai mult ca niciodată, reprezintă o parte a complexului fenomen migrator în care factorii politici, etnici, economici, de mediu și de drepturi și libertăți ale omului determină mișcări de populație. Realitățile gestionării fenomenului și politicile guvernelor țărilor de destinație au demonstrat imposibilitatea de a păstra o separare strictă între refugiați și imigranți. Refugiații reprezintă un grup distinct de oameni, dar afirmarea deosebirilor dintre ei și celelalte categorii de populație în mișcare nu este facilă. Convergența migrației economice cu migrația forțată a dus la reliefaarea a numeroase probleme în încercarea de a defini, de a încadra într-o categorie strictă și de a face distincția între refugiații reali, care sunt confrunțați cu persecuția așa cum este ea definită de Convenția ONU din 1951 și de instrumentele adiacente și imigranții economici, porniți la drum în căutarea unei vieți mai bune. Drept rezultat, refugiatul este privit acum mai mult ca niciodată drept o persoană cel puțin potențial legată de imigrarea ilegală și de migrații „economice” [9, p.39].

La baza deciziei de acordare a statutului de refugiat stă, evident, definiția conținută de Convenția ONU din 1951, folosită pentru a diferenția care dintre solicitanți sunt îndreptățiți la beneficiul protecției internaționale și care nu. Potrivit Convenției, statutul de refugiat nu se acordă persoanelor care își părăsesc țara de origine datorită condițiilor economice de acolo. La fel, nu se acordă celor care fug de foamete și/sau din cauza unor catastrofe naturale. Statutul de refugiat nu se acordă celor care trăiesc sub limita de subzistență. Aceste persoane sunt catalogate drept *migranți economici*.

Distincția dintre *refugiații „politici”* și *migranții economici* reprezintă frontiera între cei care se pot bucura de dreptul la protecția internațională acordată în calitate de refugiați și cei care sunt lăsați să se descurce prin propriile mijloace. Această distincție provine din (aparenta) ruptură dintre drepturile civile și politice care este de esența Convenției ONU din 1951. Definiția refugiatului, așa cum este ea consacrată în acest instrument juridic, nu se adresează tuturor cauzelor posibile de refugiu. Cu toate acestea, migrații economici au totuși po-

sibilitatea de a se califica pentru acordarea statutului de refugiat prin intermediul conceptului de persecuție și prin legătura acestuia cu discriminarea. Dacă solicitantul reușește să demonstreze că dificultățile economice prin care trece se datorează oprimării, discriminării, încălcării drepturilor omului, atunci considerăm că cerința existenței persecuției este întrunită. Nu mai puțin real este că, potrivit art.33 al Convenției ONU din 1951, solicitantul ar fi în același timp obligat să probeze că încălcarea drepturilor sale economice sau sociale a fost atât de gravă încât i-a pus sau îi pune viața ori libertatea în pericol, pentru a putea primi statutul de refugiat [10].

Astfel, chiar dacă drepturile economice și sociale statuate în Convenția ONU din 1951 privind refugiații pot face obiectul unor limitări, în temeiul Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale, statele au obligația de a adopta măsuri pentru asigurarea exercitării efective a drepturilor economice și sociale. Per a contrario, se poate considera că încălcarea acestei obligații reprezintă o măsură de persecuție, dacă cel interesat poate demonstra că statul în cauză a adoptat măsuri contrare acestui text. Aceste dispoziții trebuie corelate cu alineatul 2 al art.2 al Convenției Internaționale menționate, care interzice discriminarea întemeiată, printre altele, pe originea națională. Din acest punct de vedere, chiar dacă statul este sau nu parte la Convenția ONU din 1951 privind refugiații, el este ținut de obligațiile ce-i revin cu privire la orice persoană în temeiul Convenției Internaționale cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Bibliografie

1. International labour migration: A rights-based approach, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--dcomm/documents/publication/wcms_160049.pdf
2. Convention internationale sur la protection des droits de tous les travailleurs migrants et des membres de leur famille, 18 décembre 1990, <http://www2.ohchr.org/french/law/cmw.htm>
3. <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/key-migration-terms/lang/fr>
4. Introduction sur la migration du travail , http://www.senegal.iom.int/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=19&Itemid=78
5. <http://www.iom.int/jahia/Jahia/managing-migration/immigration-systems/economic-labour-immigration/cache/offonce/lang/fr>
6. CONVENȚIE privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951, <http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pdf/resurse/conventii/conventia-privind-statutul-refugiatilor/conventiei-din-1951.html>

7. Moroianu-Zlătescu I. și col. Refugiații și statutul lor juridic. - București, 1992.
8. Moderne F. Le droit constitutionnel d'asile dans les États de l'Union européenne, ed. II. - Paris, 1998.
9. Iancu Gh. Dreptul de azil. Privire comparativă cu statutul juridic al refugiatului. - București, 2002.
10. Executive Committee of the UN High Commissioner for Refugees / EXCOM, Note on International Protection, 7 iulie 2000, paragr.71, www.unhcr.org, EXCOM Summary Records.

Prezentat la redacție
la 21 februarie 2015

COLABORAREA INSTITUȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE ȘI AUTORITĂȚILOR STATALE ÎN ELABORAREA POLITICILOR PUBLICHE

Carolina BUDURINA-GOREACII

Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Limbi Străine Aplicate
Magistru în Științe Politice, doctorandă, lector

Selena STEJARU

Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, Secția Limbi Străine Aplicate
Magistru în Studii Americaniste, doctorandă, lector

In Moldova civil society is a strategic partner of public authorities both at central and local levels. Civil society plays an important role as a mediator for the interests of citizens. The former communist abusive practices were eliminated and state institutions do not longer act as guardian against non-governmental organizations or uncomfortable political parties.

The transition to a democratic society involves modeling the behavior of the new citizen. Thus, they are involved in the creation and development of new democratic values in the country. A democratic society requires overcoming the following barriers: central and regional traditional hierarchies, social inequalities, ethnic intolerance, exclusion of vulnerable groups and centralization.

In this article we aim to analyze the openness of the authorities and forms of involvement of civil society institutions in the decision-making process in Moldova.

Key words: public policies, participation, central administrations, citizen, civil society institutions

Introducere

La începutul anilor 1990 nu au existat forme de participare a cetățenilor la viața publică. Astăzi, există modalități eficiente de cooperare între societatea civilă și autoritățile publice, prin implicarea reprezentanților societății civile în cadrul dialogului social, susținerea consolidării organizațiilor non-guvernamentale, etc. Dezvoltarea culturii de comunicare, participare, precum și interacțiunea eficientă între societatea civilă și administrația publică reprezintă prioritatea guvernului de dezvoltare în contextul cooperării cu actorii nonstatali, precum și consolidării formelor de implicare a cetățenilor în soluționarea problemelor.

Parteneriatul strategic dintre societatea civilă și autoritățile publice a evoluat pe baza valorilor și principiilor respectului reciproc, participării, activismului civic, responsabilității, independenței politice a inițiativelor civice, dezvoltării durabile, egalității de șanse, precum și dezvoltării la nivel regional și local.

În general, statul protejează drepturile sectorului civil. El se bucură de condiții relativ simple de înregistrare și nu se confruntă cu presiuni nejustificate din partea autorităților. Dacă e să descriem în câteva fraze poziția socială sau rolul sectorului non-guvernamental în stat, atunci acestea se referă la:

- Identificarea problemelor sociale;
- Monitorizarea acțiunilor statului privind protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- Implicarea activă în procesul de luare a deciziilor publice;
- Utilizarea resurselor umane, materiale, informaționale și financiare în realizarea interesului public.

În Moldova instituțiile societății civile și-au asumat rolurile descrise mai sus și s-au implicat activ în problemele statului și activități de monitorizare. În multe cazuri, ele au informat autoritățile despre cazuri de încălcare a drepturilor omului, au venit cu un avertisment cu privire la probleme grave.

Referindu-ne la evoluția relației dintre autorități și al treilea sector, putem menționa că între anii 1991 și 2000, consultările publice s-au limitat la aplicarea democrației electorale. Mai târziu, în 2000, odată cu adoptarea legii privind accesul la informație a fost prevăzut dreptul persoanelor de a avea acces la orice informație de interes public (art.34). În general, pînă la adoptarea legii autoritățile publice aveau percepții eronate precum că consultarea publicului se referă doar la informarea cetățenilor cu privire la rezultatul procesului de luare a deciziilor. Însă, conform legii, la inițiativa cetățeanului, autoritățile urmau să ofere informațiile privind activitățile pe care le desfășoară prin intermediul diferitor instrumente. Subiectul respectiv este încă destul de problematic în Republica Moldova. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm faptul că legea accesului la informație include în mod obligatoriu furnizarea de informații de către instituțiile publice în termen de 15 zile, dacă informația nu este clasificată. Conform Raportului privind Drepturile Omului pentru anul 2006, elaborat de Promo-Lex [36, p.27], în 2006, ei au observat o tendință pozitivă în ceea ce privește accesul la informații. Acest lucru se datorează legislației publicate pe site-ul Ministerului Justiției, precum și publicarea ședințelor Parlamentului difuzate pe internet.

În perioada 2001-2003 între guvern și societatea civilă nu a existat o cooperare deschisă. La sfârșitul anului 2005, cu toate acestea, mai multe instituții de stat, în primul rînd Parlamentul și Ministerul de Externe au declarat intenția de a instituționaliza cooperarea cu societatea civilă. Împreună cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău, Parlamentul a aprobat Concepția de cooperare cu societatea civilă pe data de 29 decembrie 2005.[14]

Astfel, de la acea perioadă cooperarea Parlamentului cu societatea civilă a fost stabilită în formă de consilii de experți, întâlniri ad-hoc, audieri publice, inclusiv cu comisiile parlamentare, precum și conferințe anuale organizate împreună cu instituțiile societății civile), autorizarea în direct de radiodifuziune pe canale publice cu acoperire națională a ședințelor Parlamentului (oprite înainte de alegerile locale generale din anul 2007) și publicarea stenogramelor ședințelor și a proiectelor de acte legislative pe site-ul legislativului.

Lansarea conceptului de cooperare dintre Parlamentul Republicii Moldova și societatea civilă este considerat începutul cooperării între autorități și societatea civilă concretizat într-o serie de principii și metode de cooperare între organul legislativ al țării și instituțiile societății civile. Multe aspecte incluse în document au fost realizate” [32]. Instituțiile societății civile au obținut un rol consultativ în dezvoltarea și finalizarea proiectelor de legi, astfel încât utilizarea în continuare a acestui mecanism a dus la socializarea procesului de luare a deciziilor și elaborarea politicilor, contribuind astfel la promovarea democrației participative în Republica Moldova.

Un alt document care a fost adresat parteneriatului dintre autorități și societatea civilă îl constituie Planul de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, care este un document politic, semnat în 2005 între UE și Republica Moldova și care stabilea programul, obiectivele strategice și prioritățile relațiilor Uniunea Europeană - Republica Moldova pentru 2005-2007. În contextul integrării europene și Planului de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, societatea civilă a primit un nou impuls în dezvoltarea și consolidarea democrației participative, fragil la acel moment în Republica Moldova. Planul de acțiune Republica Moldova - Uniunea Europeană, oferea sprijin pentru dezvoltarea societății civile prin efectuarea următorilor pași: modificarea legii privind întrunirile în conformitate cu cerințele Convenției Europene a Drepturilor Omului și facilitarea sprijinului dezvoltării societății civile, a consolidării dialogului și cooperării [5].

În raportul privind aplicarea planului, pregătit în 2007 de către Guvern, în capitolul „Eforturile de asigurare a egalității de șanse pentru femei și bărbați în societate și viața economică bazată pe nediscriminare” au fost incluse ca fiind realizate adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați [22] și Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [23] în care s-a lucrat în parteneriat cu asociațiile non-guvernamentale.

În capitolul „Facilitarea și susținerea dezvoltării societății civile”, dialogul și cooperarea au fost consolidate cu autoritățile centrale și au inclus un număr de acțiuni în parteneriat la inițiativa ONG-urilor. Această direcție este descrisă ca fiind încă în proces de realizare.

De asemenea, în cadrul aplicării acestui plan, reprezentanții instituțiilor societății civile au exprimat că chiar dacă au existat multe dificultăți, cel puțin Pa-

rlamentul și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova au reușit să avanseze în colaborare cu societatea civilă, deși modalitatea în care s-a realizat cooperarea a scos în evidență și capacitatea foarte slabă a acesteia din urmă de a fi eficientă în procesul de cooperare [5, p.30].

În conformitate cu documentul „Strategia de dezvoltare a societății civile pentru anii 2009-2011”, societatea civilă din Republica Moldova este în proces de tranziție către o prezență instituțională durabilă în dezvoltarea națională și locală. Strategia arată că instituțiile societății civile constituie un partener de încredere în colaborare cu autoritățile și întreprinderile, atât la nivel național, cât și local. Situația creată era influențată, pe de o parte, de profesionalismul, deschiderea și implicarea activă a instituțiilor societății civile în diferite domenii în problemele cu care se confruntă statul, pe de altă parte, necesitatea de a pune în aplicare standardele europene care necesitau implicarea activă a societății civile în procesul de luare a deciziilor.

Acțiuni prioritare pentru implicarea instituțiilor societății civile au fost descrise în același document, după cum urmează: necesitatea conectării cu dezvoltarea monitorizării legislative, politice și promovării serviciilor sociale, consolidării capacităților de advocacy și lobby. Acesta trebuia de asemenea să consolideze eforturile de dezvoltare a unei culturi de comunicare, participare și interacțiune eficientă între organizațiile guvernamentale atât la nivel național, cât și local.

Menționăm că Strategia din 2012-2015 continuă eforturile demarate în cadrul Strategiei precedente a dezvoltării a societății civile 2009-2011. Totuși, participarea scăzută a societății civile în procesul decizional are la bază și o serie de cauze, inclusiv carențe de ordin legislativ privind asigurarea transparenței decizionale, practici instituționale defectuoase la nivelul APC și APL, capacități reduse ale instituțiilor societății civile de a participa la procesul de luare a deciziilor, carențe ale sistemului educațional privind cetățenia democratică, nivelul de dezvoltare social economic și, în consecință - lipsa unei clase de mijloc viguroase și interesate în participarea publică, probleme de percepție prin care se privea participarea publică a instituțiilor societății civile drept implicare politică, lipsa de programe ale donatorilor care ar fi stimulat mai activ participarea societății civile. O altă cauză care determină diminuarea capacităților instituțiilor societății civile este lipsa de suport la nivel național pentru asociațiile care monitorizează implementarea politicilor publice și contribuie activ la identificarea acțiunilor de optimizare a acestora. Punerea în aplicare a unor astfel de mecanisme ar contribui semnificativ la creșterea participării instituțiilor societății civile în procesele de luare a deciziilor și monitorizare a implementării politicilor.

Potrivit aceluiași document se menționează că actualmente în Republica Moldova, la nivelul autorităților publice centrale lipsește o structură de coordonare a cooperării cu societatea civilă. Asemenea structuri există și activează cu

succes în mai multe state europene, inclusiv Franța, Marea Britanie, Ungaria, Macedonia, Slovacia, Cehia, Croația [13].

Un pas important în dezvoltarea parteneriatului între ONG-uri și instituțiile de stat a fost adoptarea Legii privind transparența în procesul decizional în anul 2008.

Pînă în acea etapă, consultări publice au avut loc nesistematic la elaborarea documentelor de politici, de multe ori ca rezultat al insistenței donatorilor [35, p.952-953].

Legea privind transparența procesului de luare a deciziilor a intrat în vigoare numai după alegerile parlamentare din aprilie 2009. Printre punctele forte ale acestui act legislativ este faptul că aceasta servește ca o lege cadru pentru toate instituțiile publice care administrează cheltuielile fondurilor publice. Conform Legii nr.72 din 04.05.2010 [24], mai multe acte legislative importante (Regulamentul Parlamentului privind sistemul și procesul bugetar, privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, cu privire la administrația publică locală) au fost modificate conform cerințelor procesului de consultare publică în procesul de luare a deciziilor.

Totuși, există un șir de curențe în ceea ce privește conținutul documentului. Legea nu prevede în mod expres publicarea proiectelor de decizii împreună cu anunțul despre inițierea elaborării, pe paginile web ale Autorităților Administrației Publice Centrale (AAPC), ceea ce creează confuzii la aplicare. Termenul-limită de cel mult 15 zile lucrătoare pentru prezentarea recomandărilor asupra proiectelor de decizii oferă posibilitate AAPC de a stabili termene nejustificat de scurte și astfel limitează participarea părților interesate la procesul decizional. Similar, Regulamentul cu privire la procedurile de asigurare a transparenței în procesul de elaborare și adoptare a deciziilor [19] (Regulamentul), permite informarea discreționară de către AAPC cu privire la proiectele de decizii inițiate, evitînd informarea obligatorie despre elaborarea tuturor proiectelor de decizii inițiate. Regulamentul nu prevede includerea în dosar a recomandărilor parvenite, ceea ce duce la diminuarea încrederii cetățeanului în acest proces. Regulamentul conține prevederi difuze privind accesul la dosar și sinteza recomandărilor, ceea ce duce la plasarea selectivă a acestora [34].

La sfîrșitul anului 2011, ADEPT a lansat un apel privind transparența și informarea publicului asupra activităților Parlamentului Republicii Moldova, la care au semnat 36 de ONG-uri. Prin acest apel lansat, ONG-urile au avertizat că Parlamentul Republicii Moldova nu aplică pe deplin în practică procedurile stabilite prin Legea 239-XVI din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional și în Regulamentul Parlamentului, și anume:

- Pe site-ul Parlamentului, regulile și procedurile pentru organizarea și desfășurarea consultărilor publice nu sunt listate;

- Lipsa anunțurilor despre organizarea consultărilor publice asupra proiectelor de acte normative;
- Nu există informații publicate despre coordonatorii de consultare publică în comisiile parlamentare;
- Nu este asigurată publicarea și consultarea proiectelor de acte normative în timp util;
- Lipsesc rapoartele anuale ale comisiilor parlamentare;
- Nu există înregistrări obținute în cadrul întrunirilor publice ale comisiilor permanente, iar cele publicate se fac cu întârzieri.

Ca rezultat, pe site-ul Parlamentului au fost publicate informații despre prezența deputaților în sesiunile parlamentare și despre activitatea lor legislativă.

În acest context, trebuie să subliniem faptul că parteneriatul dintre administrația publică și instituțiile societății civile organizat în mod constructiv și eficient poate avea rezultate pozitive. Astfel, instituțiile guvernamentale pot identifica și ajusta politicile publice adoptate, iar cetățenii pot promova direct interesele și nevoile lor. Însă pentru aceasta este nevoie ca autoritățile locale să ia inițiativă, ceea ce se întâmplă de fapt în foarte puține cazuri în Moldova.

Din informațiile prezentate mai sus, observăm că încă în anul 2008, instituțiile societății civile s-au confruntat cu o serie de probleme care limitează participarea lor la procesul politicilor publice. A fost necesar să se determine modele concrete de consultare și de politici publice pentru a stabili instrumente de participare la elaborarea, monitorizarea, evaluarea și aplicarea politicilor publice.

Pentru a contribui la realizarea acestor obiective, au fost propuse o serie de acțiuni de asigurare a cooperării instituțiilor societății civile cu autoritățile de stat.

Analizând evoluțiile viitoare, constatăm că un pas important în participarea publică a fost crearea Consiliului Național pentru Participare (CNP) de către Guvernul Republicii Moldova în baza Hotărârii Guvernului nr.11 din 19 ianuarie 2010 și care acționează ca un organism consultativ independent. CNP este format din treizeci de membri ai ONG-urilor care revizuie și oferă feedback cu privire la toate politicile guvernului și documentele strategice. Termenul mandatului este de doi ani. CNP este destinat să faciliteze participarea părților interesate în dezvoltarea, aplicare, monitorizarea, evaluarea și actualizarea documentelor de planificare strategică. Misiunea CNP este de a contribui la elaborarea deciziilor politice în scopul de a satisface interesele societății [30]. Astfel, CNP își propune să dezvolte și să promoveze parteneriatul strategic între autoritățile publice, societatea civilă și sectorul privat pentru a consolida democrația participativă în Republica Moldova prin facilitarea procesului de comunicare a părților interesate în identificarea și dezvoltarea priorităților strategice ale țării în toate etapele și crearea capacităților instituționale de a asigura implicarea părților interesate în procesul de luare a deciziilor.

După patru ani de activitate a Consiliului, au fost înregistrate o serie de acțiuni și activități care au o contribuție majoră la asigurarea procesului de guvernare participativă. Acțiunile sunt descrise în rapoartele grupurilor de lucru: justiție și drepturile omului, dezvoltarea economică, politică externă, securitate și apărare, politica socială, educație și tineret, cum ar fi: dezbateri publice și reacțiile la deciziile guvernamentale, observații cu privire la proiectele de legi, hotărâri de guvern, strategii, monitorizarea conformității cu procesul de transparență a procesului decizional, informații cu privire la încălcările autorităților competente.

Pentru a avea mai multă influență, organizațiile formează coaliții. O coaliție creată din 62 de ONG-uri condusă de către Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități (CAJPD) și-a fortificat eforturile în organizarea acțiunilor de advocacy în 2010. Ca rezultat, Parlamentul a ratificat Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități [25]. Dacă e să descriem gradul de deschidere al autorităților publice în Republica Moldova în elaborarea politicilor participative, putem menționa că observăm o îmbunătățire a situației față de anii anteriori. Acest proces este remarcabil, atât la nivelul guvernului central, cât și administrației locale. Ministerele au început să ofere mai multe consultări online la diferite proiecte de legi sau să organizeze dezbateri publice. Toate aceste schimbări, deși în general văzute ca modificări de forme sunt schimbări pozitive care ulterior vor duce și la modificări de conținut.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă inițiativa lansată la începutul anului 2012, de către Centrul de guvernare electronică cu privire la proiectul planului de acțiuni „Guvernare deschisă”, privind colectarea de propuneri. Documentul a fost aprobat de către guvern [15], iar printre obiectivele expuse pot fi menționate: consolidarea integrității publice prin asigurarea unui proces decizional participativ/implicarea cetățenilor și creșterea transparenței în procesul de guvernare, gestionarea eficientă a resurselor publice prin sporirea transparenței cheltuielilor publice, îmbunătățirea calității prestării serviciilor publice. Astfel, de la acea perioadă au fost inițiate un șir de consultări publice, seminarii informative, reuniuni specializate la care au participat reprezentanți ai Centrului de Guvernare electronică, Cancelariei de stat și a instituțiilor societății civile. Remarcăm, în acest sens, rezultatele remarcabile pe care le-au obținut în dezvoltarea propunerilor de politici publice. Una din prioritățile Cancelariei de Stat a fost elaborarea Ghidului metodologic pentru analiza ex-ante a impactului politicilor publice [2]. Procesul de pilotare a ghidului a fost inițiat în anul 2010, iar pînă la moment au fost elaborate peste 35 de propuneri de politică publică. Printre cele mai importante menționăm următoarele:

- Crearea parcurilor industriale - în rezultat a fost elaborată și adoptată Legea nr.182/2010 cu privire la parcurile industriale;

- Eficientizarea mecanismului de interacțiune dintre migranți/diasporă și autoritățile statului - în rezultat a fost constituit Biroul pentru Relații cu Diaspora din cadrul Cancelariei de Stat;

- Învățământul secundar profesional: competențe adaptate pentru piața muncii - în rezultat a fost elaborată Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020;

- Dezvoltarea capacităților manageriale ale universităților prin extinderea autonomiei universitare - din 2013 universitățile din Republica Moldova au trecut la autonomie financiară.

Începînd cu 2011, relațiile între instituțiile societății civile și alte instituții de stat au fost caracterizate în mare parte de organizarea și desfășurarea de seminare, training-uri și mese rotunde care au oferit un grad constant de cooperare, implicare și participare.

Cu susținerea organizațiilor internaționale a fost elaborată o listă de părți interesate în procesul legislativ, sistematizate în domeniile comisiilor permanente. Lista părților interesate în procesul legislativ a fost dezvoltat în 2011 de către Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) - „Susținerea pentru dezvoltarea Parlamentului” [38], care a lucrat pentru dezvoltarea strategiei de comunicare a Parlamentului pentru anii 2011-2013. [33] Această listă făcea referință la organizațiile interesate în procesul legislativ sistematizate în domeniile comisiilor parlamentare permanente. Printre obiectivele propuse în strategie pot fi menționate: să ofere asistență în determinarea unor activități pentru îmbunătățirea procesului de comunicare a Parlamentului cu diferite grupuri din societate, precum și să sporească transparența activității instituției legislative. Diversificarea instrumentelor de comunicare ale Parlamentului cu diferite grupuri au constituit prioritățile pe termen scurt pentru a spori eficiența comunicării. Scopul major al acțiunilor planificate pentru perioada 2011-2013 prevedea creșterea credibilității Parlamentului prin promovarea unui Parlament transparent, deschis și receptiv la nevoile cetățenilor. Reorganizarea funcțională și structurală a sistemului de comunicare a Parlamentului a constituit o activitate decisivă în reformarea procesului de comunicare, astfel fiind instituită în 2012 o subdiviziune specializată în comunicare – Direcția comunicare și relații publice.

Totuși, conform concluziilor prezentate în raport se menționează că rezultatele obținute în această perioadă au fost rezervate, iar progresele fiind puțin semnificative. Din totalul de 54 de acțiuni planificate au fost realizate doar 23 de acțiuni (42%), iar neîndeplinirea unor acțiuni, care urmau a fi realizate a fost influențate de: neinformarea la timp a Secretarului general despre mersul implementării Strategiei de comunicare a Parlamentului; neprezentarea de către responsabil a rapoartelor anuale privind implementarea Strategiei de comunicare a Parlamentului pentru anii 2011-2013 către Secretarul general și Biroul permanent și neaprobarea acestora prin Hotărîre a Biroului permanent; neelaborarea

planurilor de acțiuni anuale privind implementarea Strategiei de comunicare și neaprobarea acestora prin Horărire a Biroului permanent; neasigurarea că toate activitățile sunt efectuate la timp; neîntreprinderea unor măsuri de ajustare și corectare a modului de implementare a Strategiei de comunicare; resursele implicate nu au fost utilizate corespunzător și suficient; nu a fost găsită soluția de a mobiliza responsabilul pentru implementarea Strategiei de comunicare. Astfel, se impunea realizarea, în termeni restrânși, a acțiunilor privind: elaborarea Rapoartelor anuale pe anii 2011, 2012 și 2013 conform priorităților și indicatorilor de performanță prevăzuți în Strategie, și prezentarea acestora spre informare Secretarului general și Președintelui Parlamentului, iar ulterior Biroului permanent spre examinare și aprobare; elaborarea unei Note Președintelui Parlamentului privind constituirea Grupului de lucru pentru supravegherea implementării Strategiei de comunicare și crearea unui Grup de lucru pentru implementarea Strategiei, precum și asigurarea transparenței monitorizării privind implementarea Strategiei de comunicare.

Conform raportului USAID privind sustenabilitatea instituțiilor societății civile elaborate în anul 2011, în Republica Moldova, eforturile de advocacy și de angajare au devenit mai instituționalizate în activitatea organelor de stat, inclusiv relansarea parteneriatului cu Inițiativa Societății Civile din cadrul Ministerului Justiției [28].

Datele Indexului Sustenabilității Organizațiilor Societății Civile 2013 [20], au arătat că Republica Moldova continuă să aspire la calitatea de membru al UE. Cea de-a 5-a reuniune a Forumului Societății Civile în cadrul Parteneriatului Estic a avut loc în octombrie, 2013 la Chișinău, oferind oportunități pentru a discuta strategia Republicii Moldova de integrare în UE. Acordul de Asociere dintre UE și Republica Moldova, care promitea să accelereze asocierea politică și integrarea economică a Moldovei cu UE, a fost parafat la sfârșitul lunii noiembrie 2013, semnat pe 27 iunie 2014 la Bruxelles, ratificat pe 2 iulie 2014 de către legislativul Republicii Moldova, iar ulterior ratificat la ședința plenară a Parlamentului European din 13 noiembrie 2014 [6].

Aceste două evenimente au forțat Guvernul să consolideze cooperarea cu instituțiile societății civile. De exemplu, Acordul de Asociere include un apel clar pentru o participare sporită a societății civile la procesul decizional și stabilirea unui dialog deschis și regulat între instituțiile publice și societatea civilă.

Forme de implicare a instituțiilor societății civile în procesul de elaborare a politicilor publice

Fiecare guvern are propria sa agendă politică care să se creeze schimbări în multe domenii de politici. Deoarece resursele bugetului de stat sunt limitate, nu toate ideile pot fi puse în aplicare. De obicei, acestea pot fi găsite pe agenda po-

litică a problemelor curente care sunt importante pentru societate și care trebuie să fie abordate.

Ciclul de planificare a politicii constă în mai multe etape care sunt înțelese a fi norme, documente de politici unitare aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr.33 din 11 ianuarie 2007 [18].

Trebuie să menționăm în acest context faptul că implicarea instituțiilor societății civile în procesul de luare a deciziilor se poate face în fiecare etapă a ciclului de politici pentru fiecare etapă a ciclului reprezentînd un număr de caracteristici legate de aplicarea efectivă a participării. Astfel, vor fi descrise cele mai importante caracteristici cu privire la participarea instituțiilor societății civile din Republicii Moldova la fiecare dintre aceste etape.

De asemenea, este important să remarcăm faptul că rata de participare este determinată de mai mulți factori:

- gradul de deschidere al autorităților. Este extrem de important ca autoritățile centrale să poată să aprecieze valoarea reală a sectorului non-guvernamental. Acest lucru ar putea fi realizat dacă reprezentanții guvernului ar putea fi convingși să participe la Forumul ONG nu numai la sesiunile plenare de deschidere, ci și la dezbateri.

- Cadru juridic. Începînd cu anul 2000, Moldova a adoptat practic principalele legi care stimulează și încurajează participarea; rămîne să fie îmbunătățit mecanismul lor de funcționare.

- Experiența instituțiilor societății civile în politicile publice. Este greu de a determina exact cît de profesionale sînt organizațiile în acest domeniu. Practica ultimilor ani arată că organizațiile naționale sunt active și interesate în procesele de elaborare a politicilor publice, acest fapt fiind exprimat prin: consultări, întîlniri locale, dezbateri, etc.

Primul pas - *identificarea problemelor*, necesită observațiile cererilor și inițiativelor, atît din partea instituțiilor publice, precum și de la alte părți interesate.

Este important să se ia în considerare faptul că instituțiile societății civile sunt de obicei cele mai receptive la producerea schimbărilor de importanță majoră, lansarea de noi idei, prestări de servicii și îmbunătățirea competențelor. Este evident că acestea sunt aptitudini care vor fi diseminate în mediul instituțiilor societății civile, organismelor guvernamentale și cetățenilor din mediul rural care nu au fost încă elaborate sau îndreptate spre beneficiul public. Fiind o combinație de mai multe interese a cetățenilor, prin experiența lor de muncă în diverse domenii, instituțiile societății civile sunt, pe de o parte, la îndemîna guvernului de a se implica în politica publică și, pe de altă parte, chiar la promovarea interesului beneficiarilor de a-i obliga să se implice.

Din aceasta, putem spune că instituțiile societății civile din Moldova care lucrează la nivel național și au mai mulți ani de experiență sunt foarte active în această inițiativă și vin cu noi formulări de politici sau reformulări a celor exis-

tente. De fapt, instituțiile societății civile și instituțiile media sunt principalele surse importante prin care aceste probleme sunt abordate și prezentate la nivel național pentru sensibilizarea autorităților.

Acest lucru se datorează faptului că instituțiile societății civile sunt specializate într-o anumită zonă de activitate și au informații detaliate cu privire la activitatea lor. Odată cu elaborarea inițiativelor de dezvoltare în mod independent, se creează condiții pentru planificarea și punerea lor în aplicare care este un punct destul de important. Odată cu crearea CNP s-a format un teren favorabil pentru organizațiile membre de a participa la procesul de luare a deciziilor prin consultări cu privire la inițiativele legislative, întâlniri și interacțiuni cu membrii guvernului.

Anterior, acest fapt era mai dificil ca inițiativele instituțiilor societății civile să fie luate în considerație. Mai multe instrumente au fost folosite pentru a atrage atenția asupra unor aspecte, cum ar fi de advocacy, campanii de sensibilizare și campanii media.

Unul dintre primele coaliții de ONG-urile din Moldova a fost Coaliția pentru promovarea legii și activităților cu privire la Voluntariat (Coaliția Voluntariat), care a fost creată pentru a dezvolta și promova proiectul de lege cu privire la voluntariat la Ministerul Tineretului. Coaliția este o structură non-formală și are ca scop promovarea și consolidarea politicilor de stimulare a voluntariatului în Republica Moldova, precum și facilitarea implicării tinerilor în activități de voluntariat organizate de către persoane juridice de drept public și privat non-profit [10].

Un alt mod de a aborda anumite probleme este faptul că instituțiile societății civile elaborează diverse studii care prezintă diferite probleme existente în societate sau de încălcare a drepturilor omului. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD) poate fi un exemplu elocvent în acest sens, care ca rezultat al prezentării într-un studiu al unor cazuri de hărțuire sexuală, a fost adoptată Legea cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați [4].

Următorul pas este *formularea de politici publice*, iar instituțiile societății civile se numără printre actorii implicați și care interpretă măsuri importante.

În această etapă, sunt identificate, definite și selectate alternativele, care au fost folosite pe larg pe parcursul anului 2006-2007. Coaliția Voluntariat a organizat 11 discuții publice cu diferite grupuri mari ale societății civile de pe întreg teritoriul țării, implicând reprezentanții tuturor partidelor politice, în special organizațiile lor de tineret. De asemenea, în 2007, s-a efectuat o analiză cost-beneficiu a proiectului de lege a voluntariatului [3].

În parteneriat cu Ministerul Tineretului și Sportului, Coaliția Voluntariat a lucrat asupra mecanismelor de aplicare a Legii Voluntariatului, adoptată de Guvernul Republicii Moldova la 18 iunie 2010. Coaliția Voluntariat a promovat cele mai importante activități de voluntariat organizate anual în Republica Mol-

dova: Săptămîna Națională a Voluntariatului, Festivalul Voluntarilor și Conferința Națională cu privire la Voluntariat.

De asemenea, în această perioadă, autoritățile centrale au venit cu propuneri de modificare a Legii cu privire la asociațiile obștești fără a informa sau consulta societatea civilă. Acest fapt a creat un val de nemulțumire din partea instituțiilor societății civile din Republica Moldova. Principalele obiecții privind elaborarea proiectului de modificare a Legii cu privire la asociațiile obștești erau legate de:

- Legea prevedea înregistrarea organizațiilor care nu încalcă bunele moravuri. Avînd în vedere expresia ambiguă a termenului, aceasta putea servi drept bază pentru un refuz nefondat în înregistrarea noilor organizații sau lichidarea celor deja active.

- În conformitate cu noua lege, organizațiile publice trebuiau să urmărească o cauză morală, ceea ce însemna că unele organizații de caritate trebuiau să-și oprească activitățile lor.

- Proiectul de lege prevedea includerea în actul constitutiv a datelor cu caracter personal a fondatorilor care putea cauza o interferență excesivă în viața lor privată.

- Proiectul de lege propunea o listă nelimitată de documente necesare pentru înregistrare care putea permite funcționarilor să abuzeze de această clauză și să întîrzie procesul de înregistrare.

- Acest proiect includea, de asemenea, evaziunea de stat de la răspundere pentru cazurile de lichidare a organizațiilor neguvernamentale. Acest lucru putea duce la abuzuri în aplicarea lichidării organizațiilor publice și a funcționarilor de stat în scăderea răspunderii pentru astfel de acțiuni [7, p.29].

În plus, reprezentanții societății civile au adus critici dure asupra unor articole din lege care nu respectau practicile europene, cum ar fi lipsa de transparență în activitatea ONG-urilor, a principiilor de auto-guvernare, independență și autonomie, etc.

Ca urmare, ONG-urilor implicate în dezbaterile legii au cerut Parlamentului:

- să trimită documentul către Consiliul Europei pentru examinare.
- să organizeze audieri parlamentare cu participarea ONG-urilor cu privire la expertiza primită de la Consiliul Europei.

- să discute acest proiect în a doua lectură numai după primirea rezultatelor de expertiză a Consiliului Europei și audierilor publice organizate.

O altă inițiativă a fost lansată în anul 2011, de către Consiliul Național al Tineretului (CNTM) în cadrul proiectului „Monitorizarea și evaluarea bugetelor Centrelor locale pentru Tineret”. Una dintre activitățile proiectului s-a axat pe monitorizarea și evaluarea activității a 13 Centre Regionale de Resurse pentru Tineri care au primit susținere financiară de la bugetul de stat administrat de autoritatea locală.

Conferința Națională „Îmbunătățirea mecanismului de finanțare a Centrelor locale de tineret” a fost o altă activitate organizată în cadrul proiectului și s-a axat pe elaborarea recomandărilor pentru eficientizarea mecanismului de finanțare și aplicarea activităților locale de tineret. În cadrul conferinței a fost prezentat și raportul cu datele despre evaluarea națională a bugetelor administrațiilor locale pentru anul 2011. De asemenea, au fost prezentate rezultatele preliminare ale evaluării Centrelor de Resurse pentru Tineri, iar împreună cu reprezentanții Ministerului Tineretului și Sportului la eveniment au fost prezentate propuneri pentru îmbunătățirea sustenabilității finanțării pentru centre. La conferință au participat experți de tineret, ai instituțiilor societății civile și reprezentanți ai Ministerului Tineretului și Sportului și Guvernul Republicii Moldova. În urma conferinței, participanții au venit cu recomandări legate de schimbarea metodologiei de finanțare a centrelor de tineret și activități de tineret, pentru a stimula participarea tinerilor la nivel local prin intermediul consiliilor locale ale tinerilor și specialiști de colectare a fondurilor care sunt promotori ai politicilor locale de tineret.

Ca urmare a activităților proiectului și recomandărilor colectate, informațiile obținute în procesul de monitorizare au servit ca suport informațional în lansarea noii proceduri de finanțare a centrelor de tineret și elaborarea de politici publice „Consolidarea capacităților Centrelor de Resurse pentru Tineri”, inițiat de Ministerul Tineretului și Sportului a Republicii Moldova [31].

De asemenea, în formularea de politici publice CNTM a organizat în parteneriat cu MTS și o întâlnire cu Cancelaria de Stat și Centrele de Tineret regionale (CRRT), în scopul de a consulta documentele de politici publice, de a modifica mecanismul de finanțare CRRT. Astfel, CNTM a facilitat dialogul dintre centrele regionale de tineret și guvernul central pentru a îmbunătăți activitatea lor.

Astfel, poate fi ușor de observat că parteneriatul între instituțiile societății civile și de guvern s-a îmbunătățit în ultimii ani, în comparație cu 2006-2007, când organizațiile au trebuit în primul rând să convingă autoritățile despre necesitatea unor politici specifice, pentru a atrage atenția și apoi să înceapă să lucreze asupra lor.

Cea de-a treia etapă a ciclului se referă la *adoptarea de politici publice*. Există multe discuții despre participarea publicului în procesul de luare deciziilor. De fapt, procesul de luare a deciziilor este doar o etapă în procesul de elaborare a politicilor publice, precum și de foarte multe ori este folosită această expresie pentru că, de obicei, decizia se face fără a avea în acest domeniu o politică publică clară.

La 20 iulie 2007, proiectul de modificare a legii „Legea cu privire la asociațiile obștești”, a fost adoptat de Parlament, iar recomandările efectuate de reprezentanții societății civile au fost puțin luate în considerație [29]. Autoritățile publice nu au luat în considerare toate propunerile și recomandările lansate de so-

cietatea civilă. Noi modificări și completări la Legea cu privire la asociațiile obștești diminuează organizațiile independente și auto-guvernamentale. În același timp, fondatorii ONG-urilor sunt obligați să furnizeze informații cu privire la viața lor privată, iar organizațiile publice urmează a fi lichidate dacă acestea încalcă anumite dispoziții ale legilor.

Aceasta a fost situația din 2007, când relațiile dintre autorități și instituțiile societății civile au fost la un stadiu incipient de colaborare. La sfârșitul anului 2007, în cazul inițiativei legislative cu privire la voluntariat, Ministerul Educației a prezentat analiza cost-beneficiu a legii voluntariatului la toate ministerele pentru aprobare. Atunci când proiectul de lege urma să fie prezentat de către MTS în ședința de guvern, ex Vice-ministrul Ion Ceban a demisionat și toate documentele cu care s-a lucrat cu ONG-urile au fost pierdute de către MTS. Practic, efortul Coaliției a fost în zadar.

Un an mai târziu, în decembrie 2008, proiectul de lege a fost pus pe ordinea de zi a reuniunii Cabinetului de Miniștri. La această întâlnire, Cabinetul de Miniștri a adoptat proiectul de lege, dar a fost necesar din partea Serviciului de Informații Secrete și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Moldovei să-și exprime în continuare opinia cu privire la proiectul de text al legii. Avizul Ministerului Afacerilor Externe și SIS a durat pînă în martie 2009 și deoarece campania alegerilor electorale a fost lansată, lucrările asupra proiectului de lege au fost blocate.

Coaliția a folosit alte instrumente, cum ar fi conferința din 2009 privind „Cooperarea dintre Parlament și societatea civilă”, în care Coaliția Voluntariat a cerut Guvernului să urgenteze procedura de depunere a proiectului de lege a voluntariatului ca o inițiativă legislativă. Speaker-ul a dat asigurări că proiectul legii voluntariatului și legea de utilitate publică va fi adoptat de către noua legislatură, care urma să fie stabilită după 5 aprilie - 28 iulie 2010. Avînd în vedere faptul că procedura de înregistrare a inițiativei legislative pentru promovarea proiectului de lege cu privire la voluntariat pentru ministerul s-a dovedit a fi dificilă, Coaliția Voluntariat a promovat proiectul de lege cu privire la voluntariat ca inițiativă a membrilor Parlamentului. Acest lucru a fost convenit de către 12 membri, care au fost implicați în activități de voluntariat desfășurate de voluntarii coaliției, să semneze proiectul de lege cu privire la voluntariat ca autorii Legii voluntariatului. În procesul de promovare a legii a fost implicat și Consiliul Național al ONG-urilor. După înregistrarea proiectului de lege ca inițiativă legislativă privind voluntariatul, Consiliul a fost implicat în procesul de prezentare a proiectului de lege Guvernului. Astfel, au fost organizate sesiuni cu următoarele instituții guvernamentale: Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

După patru ani de activități de advocacy și lobby Coaliția Voluntariat proiectul de lege a voluntariatului a fost aprobat în prima lectură de către Parlament

în luna mai, 2010. Aici vom vedea că, instituțiile societății civile pot face un efort considerabil, pot intra în coliziune cu birocrăția instituțiilor de stat care afectează în mod negativ elaborarea sau adoptarea de politici.

În Moldova, pe lângă faptul că instituțiile societății civile funcționează independent există și o comisie guvernamentală formată de către stat, care a inclus reprezentanți ai ONG-urilor, creînd astfel spațiu pentru discuții și abordări din perspective diferite.

La sfîrșitul anului 2011, a fost creată Comisia Guvernamentală pentru Tineret [16] alcătuită din 21 de membri, care includea prim-ministrul Republicii Moldova, miniștri și miniștri adjuncți, reprezentanți ai instituțiilor de învățămînt superior și 9 reprezentanți ai organizațiilor de tineret.

În această comisie, CNTM, împreună cu Ministerul Tineretului și Sportului au discutat propunerile cu privire la politicile publice descrise mai sus și au venit cu argumente și informații în favoarea adoptării ei.

Un alt proiect de lege, care a fost pus în discuție de mai multe părți interesate din Republica Moldova este legea anti-discriminare. Guvernul a aprobat în unanimitate la 10 februarie 2011 un proiect de lege anti-discriminare. Atunci, proiectul de lege trebuia să fie adoptat de Parlament cu un plan de consolidare a politicii anti-discriminare și un mecanism pentru aplicarea legii. Imediat după aprobarea acesteia de către guvern, într-o declarație publică, șase organizații care promovează drepturile omului, printre care: Amnesty International Moldova, Centrul de Resurse Juridice, CreDO și Promo-LEX, au salutat aprobarea guvernului a legii împotriva discriminării și cerea Parlamentului ca membrii să voteze legea, în ciuda apelurilor provenite din alte organizații și biserici. Totuși, legea a fost adoptată pe data de 25.05.2012, și a intrat în vigoare la 01.01.2013 [26].

La acea perioadă legea anti-discriminare era împiedicată de o serie de conflicte între ortodocși și persoane cu orientări sexuale netradiționale. Reprezentanții Bisericii nu acceptau nici o formă de relație între cuplurile de același sex, în timp ce lesbienele, gay-ii, bisexualii și transsexualii cereau să le fie acordate drepturi depline în societate. În cursul anului 2011, au existat o serie de proteste împotriva adoptării legii anti-discriminare organizată de către Mitropolitul Moldovei și mai multe asociații creștine [12].

O mare parte a organizațiilor non-guvernamentale susținea adoptarea legii anti-discriminare, adoptată la 17 martie 2011. Consiliul Național al ONG-urilor a lansat un Apel către Parlament pentru adoptarea Legii cu privire la prevenirea și combaterea discriminării argumentînd că discriminarea și marginalizarea anumitor grupuri de persoane crește în Republica Moldova. 30% dintre respondenți într-un studiu național afirmau că discriminarea a crescut în ultimii 5 ani [27, p.70]. Parlamentul întîrzia cu adoptarea legii și era determinată de mai mulți factori:

- Instabilitatea situației politice (criza alegerilor prezidențiale);

• Opunerea vehementă a unei părți a societății, inclusiv biserica și unele partide politice;

• Inexistența unui cadru legislativ adecvat cu privire la discriminare (legile existente nu furnizează mecanisme efective și eficiente de apărare în cazul în care diferite categorii de persoane sunt tratate discriminatoriu).

• Republica Moldova nu este încă o țară candidată pentru aderarea la UE, ci doar o parte a politicii de vecinătate a UE. Acest lucru înseamnă că Republica Moldova nu are nici o obligație de a armoniza legislația cu directivele UE în prezent.

Între timp, Coaliția nediscriminare (actualmente asociație obștească) [21], care include mai multe ONG-uri, a organizat mai multe activități de lobby și advocacy pentru susținerea legii, deoarece în Republica Moldova există încă discriminarea persoanelor cu dizabilități și minorităților sexuale, grupuri care ar fi mai bine protejate de legea anti-discriminare.

Implementarea politicii este pasul următor, iar principalele sale instrumente sunt planificarea, conducerea și coordonarea, precum și monitorizarea evaluării implementării. Planul detaliat de implementare trebuie să fie dezvoltat după decizia de adoptare a politicii. În acest stadiu, planificarea trebuie să includă toate detaliile: sesiuni de lucru de grup, întâlniri de consultare și activități concrete.

În această etapă, rolul instituțiilor societății civile este incontestabil și presupune implicarea în:

- Elaborarea planurilor de acțiuni locale cu participarea societății civile;
- Mobilizarea fondurilor private pentru proiecte de parteneriat;
- Alocarea veniturilor suplimentare din bugetul local;
- Îmbunătățirea calității serviciilor oferite de administrațiile locale, din cauza ajutoarelor pentru investiții.

Instituțiilor societății civile din Moldova sunt implicate în aplicarea unor politici publice, dar sunt separate de acțiunile autorităților publice. În anii precedenți, organizațiile își desfășurau activitatea în conformitate cu scopul lor de activitate și pentru a acoperi nevoile beneficiarilor și, prin urmare, în mod indirect, au contribuit la punerea în aplicare a unor politici publice.

În februarie 2006, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în a doua lectură Legea privind egalitatea de șanse între femei și bărbați. În august 2006, Guvernul Republicii Moldova a aprobat planul național „Promovarea egalității de gen în societate pentru perioada 2006-2009”, un instrument important pentru aplicarea legii menționate.

În Republica Moldova, este acum esențial ca femeilor să le fie asigurate oportunități reale în ceea ce privește accesul la educație, formarea profesională și ocuparea forței de muncă, pentru a crea o familie și a participa la luarea deciziilor publice și elaborarea politicilor, care reprezintă un determinant major al consolidării societăților democratice și dezvoltate.

În ciuda faptului că instituțiile societății civile care promovează egalitatea de gen și drepturile femeilor au raportat de mai multe ori inegalitățile dintre femei și bărbați în Republica Moldova, instituțiile de stat au abordat egalitatea de gen doar sporadic și fără consistență. Cu toate acestea, în conformitate cu declarațiile pro-europene, îndeplinirea anumitor standarde în acest sens este unul dintre criteriile de bază pentru negocierile eficiente cu UE [4, p.30].

Societatea civilă din țară și-a exprimat dintotdeauna îngrijorarea cu privire la tratamentul inegal între femei și bărbați. Aceasta atestă discrepanțe publice și private deschise, bazate pe apartenența la o categorie de sex sau alta. Adoptarea Legii cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați a prezentat modificări semnificative.

Voluntarii coaliției, după aprobarea legii Voluntariatului, au lucrat asupra mecanismului de aplicare a acesteia. Astfel, începând cu anul 2011 au fost organizate anul mai multe evenimente dedicate acestei tematici: Conferința Națională a Voluntariatului, Săptămîna Națională a voluntariatului, etc.

Evaluarea politicilor publice. Cele descrise mai sus reprezintă un pas foarte important, iar rolul instituțiilor societății civile în procesul respectiv este binevenit și chiar necesar, deoarece acestea lucrează cu beneficiarii de politică publică și comunitățile care pot fi afectate de aceste politici. În plus, o evaluare externă de către o altă organizație care nu a coordonat aplicarea politicilor publice, dar care a participat la crearea sa este una favorabilă.

Instituțiile societății civile din Republica Moldova participă la aceasă etapă de organizare a proceselor de monitorizare prin elaborarea rapoartelor de evaluare la nivel național.

În ceea ce privește ONG-urile locale observațiile permanente duc la procesul de implementare a politicilor, astfel încât datorită activităților pe care le desfășoară, au loc consultări cu cetățenii în timpul evenimentelor organizate.

Un an de la adoptarea legii privind egalitatea de șanse, organizația Gender-Centru a inițiat monitorizarea Legii cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați și a Planului Național „Promovarea egalității de gen în societate pentru perioada 2006-2009”.

Potrivit raportului, deși există unele progrese cu privire la participarea femeilor în sistemul politic, în realitate a existat o diferență semnificativă între femei și bărbați în posturile de conducere. Analiza arăta că o bună parte din femei nu participă la procesul de luare a deciziilor. Numarul de femei care ocupă posturi de parlamentari sau miniștri în cabinet este departe de a fi egal cu cel al bărbaților.

În conformitate cu art.7 alineatul (2), legea obligă partidele și alte organizații social-politice să asigure egalitatea de gen. Dar documentul nu prevede cote de participare sau sancțiuni prevăzute pentru încălcarea acestei prevederi legale.

Ulterior a fost adoptată o altă hotărîre cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015 [17] prin care se menționează că cadrul normativ prezentat mai sus creează premisele necesare pentru dezvoltarea politicilor relevante în domeniul egalității genurilor. În republică au fost create structuri instituționale cu competențe specifice, cum sînt: Comisia Guvernamentală pentru egalitate între femei și bărbați, Direcția politici de asigurare a egalității de gen și prevenirea violenței în cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și unități gender în cadrul unor ministere de resort. Pe parcursul ultimilor ani ciclic au fost atestate unele progrese în promovarea egalității de gen, manifestate prin creșterea numărului de femei la posturi decizionale, desfășurarea programelor de informare a populației, de dezvoltare a capacităților specialiștilor cu competențe în domeniu etc. Republica Moldova s-a plasat în topul primelor 20 dintre 130 de state din lume cu privire la egalitatea genurilor, potrivit celui de-al treilea Raport cu referire la indexul global al egalității de gen, lansat de Forumul Economic Mondial (2008).

În pofida adoptării cadrului normativ cu privire la asigurarea egalității genurilor, se atestă o multitudine de probleme ce vizează implementarea în practică a acestuia: Creșterea economică din ultimii ani nu a fost însoțită de o creștere pe măsură a numărului de locuri de muncă; diferențele în remunerația muncii bărbaților și a femeilor sînt segregarea orizontală și cea verticală; sporirea riscului pentru femei de a fi expuse discriminărilor, din cauza atitudinile și percepțiile de gen care se schimbă greu în societatea noastră.

În 2010, Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului a elaborat un raport privind evaluarea impactului asupra schimbărilor legislative referitoare la utilitățile publice ale organizațiilor sociale; introducerea unor cerințe suplimentare de certificare, în scopul de a obține statutul de utilitate publică.

Raportul conține date precum că aceste modificări afectează organizațiile non-guvernamentale identificîndu-se plusurile, minusurile și costurile suplimentare pe care le suportă. Raportul finaliza cu o serie de recomandări privind îmbunătățirea mecanismului de utilitate publică a ONG-urilor.

Concluziile:

Este destul de dificil de observat implicarea instituțiilor societății civile în procesul de politici publice. Pentru aceasta este necesar să se facă o cercetare amplă și să se colecteze informații cu privire la organizații și autorități.

Este important să se elucideze formele de implicare pe parcursul procesului și nivelul de deschidere al autorităților și elaborarea participativă a politicilor publice.

Ceea ce putem spune cu certitudine este că progresul legislativ privind reformele în Republica Moldova în ultimii ani a fost un rezultat direct al advocacy

al instituțiilor societății civile cu mai mulți ani de eforturi. Nivelul guvernului de deschidere spre cooperare a crescut.

Potrivit raportului USAID [37] mai multe instituții ale societății civile susțin numărul de întâlniri pe care le-au avut cu reprezentanții guvernului în 2013 a fost mai mare decât până atunci. Reprezentanții în mod regulat sunt invitați să participe și sunt membri ai diferitor comisii guvernamentale și grupuri de lucru. De exemplu, Ministerul Justiției a relansat Parteneriatul cu societatea civilă și a numit un reprezentant al Institutului pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM) în calitate de consilier privind aspecte legate de drepturile omului. În mod similar, Departamentul vamal a creat consilii civile de monitorizare formate din reprezentanți ai ONG-urilor, deși ar fi fost mai ușor pentru ONG-uri să acceseze factori de decizie din guvern și parlament.

În noiembrie 2010, Asociația IDIS Viitorul, Asociația pentru Politică Externă (APE), Expert-Grup, precum și partenerii lor din Slovacia și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova au lansat Convenția Națională pentru Integrare al UE pentru Moldova [11]. Acest proiect își propune să sprijine procesul de adoptare a legislației europene, cu participarea societății civile. Îmbunătățirea capacității de advocacy și activitatea a fost vizibilă, de asemenea, printre coalițiile de ONG-uri. Coalițiile deja existente și-au intensificat activitățile lor, în special – Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte [9] și Alianța Anticorupție [1]. Mai multe coaliții la nivel regional cu accente pe participare civică și dezvoltare regională au fost, de asemenea, formate (cum ar fi Centrul Regional de Dezvoltare Durabilă (CRDD) în Ungheni) [8]. Au fost de asemenea, create coaliții ad-hoc, grupul de inițiativă pentru un stat laic, de exemplu, a reușit prin proceduri legale – să oprească referendumul privind introducerea în curriculum-ul universitar școlar disciplina *Religia* ca obiect obligatoriu.

Este important să subliniem că instituțiile societății civile din Republica Moldova sunt conștiente cu privire la contribuția lor în procesul de politici publice și anume: generarea de inițiative și identificarea problemelor, promovarea lor în societate, care pot fi rezolvate printr-o decizie politică, monitorizarea, implicarea și examinarea politicilor publice și chiar participarea la dezvoltarea politicilor publice, atât la nivel local, cât și central.

Reprezentanții instituțiilor societății civile văd implicarea lor pe de o parte, în funcție de domeniile lor de competență și interes, care contribuie în mod eficient la luarea deciziilor publice. Apoi, ei pot fi un „intermediar” în comunicarea dintre stat și cetățeni. Un rol important este, de asemenea, de a stimula și de a ajuta oamenii să contribuie efectiv la luarea deciziilor publice.

Printre obstacolele care împiedică cel mai bine participarea reprezentanților instituțiilor societății civile au fost evidențiate: reticența autorităților care nu țin desori cont de recomandările ONG-urilor. În plus, foarte puține ONG-uri au capacitatea de a se angaja în procesul de elaborare a politicilor publice din cauza

lipsei de experiență în domeniu. Un alt obstacol identificat îl reprezintă tradițiile și dependența autorităților publice de partidele politice.

Trebuie să menționăm și procedura grea de elaborare a politicilor publice care este necesară pentru a schimba sau modifica o lege. Din păcate, cetățenii sau instituțiile și, uneori, organizațiile nu sunt foarte motivate să colaboreze. Instituțiile societății civile și persoanele uneori cred că nu pot fi de succes, uneori nici nu știu cum s-o facă. Instituțiile publice sunt uneori supărate atunci când cineva din exterior vrea să intervină. Organizațiile non-guvernamentale de asemenea, nu cunosc și nu folosesc instrumente și canale eficiente de a influența politica publică. O modalitate în acest context îl reprezintă contactul direct cu autoritățile relevante.

Astfel organizarea și participarea comună la diverse reuniuni, întâlniri, mese rotunde, conferințe care să culmineze cu propuneri și recomandări ar fi elocventă în acest sens. Alte activități precum desfășurarea conferințelor de presă, comunicate și declarații de presă, interviuri, evenimente în colaborare cu mass-media locală și națională ar consolida parteneriatele și ar duce la rezultate vizibile și durabile.

Organizațiile cu experiență în monitorizarea politicilor publice trebuie să se axeze pe următoarele instrumente: să publice rapoarte de monitorizare și evaluare a politicilor publice și să le distribuie autorităților competente, prin așa-zisa metoda „litigării strategice, prin care deciziile cu impact sunt realizate la nivel național și de către instanțele internaționale, după care autoritățile sunt obligate să-și schimbe politica publică sau să adopte noi documente de politici publice; să organizeze campanii de informare pentru a crește gradul de conștientizare și de sensibilizare a autorităților cu privire la anumite aspecte.

Unele organizații au subliniat câteva instrumente care pot fi netradiționale, dar eficace, în opinia lor: relațiile personale, demonstrarea profesionalismului, crearea parteneriatelor cu autoritățile locale, presiuni prin inițierea cazurilor în instanțele de judecată, formarea consiliilor locale, rețelelor de ONG-uri, participarea la audieri publice, emisiuni TV, participarea în cadrul grupurilor de lucru, reprezentarea structurilor societății civile, cum ar fi Consiliul ONG, CNP, dezvoltarea parteneriatelor multi-dimensionale - la nivel local, regional, național și internațional.

Deși instituțiile societății civile încearcă prin intermediul unor programe internaționale de asistență financiară și tehnică să pună presiuni asupra factorilor de decizie birocratică, totuși în prezent foarte puține organizații continuă să își îndeplinească rolul de promovare a politicilor publice.

În contextul impactului și rolului consultărilor dintre instituțiile societății civile și administrația publică, s-a menționat:

- Consultările în cea mai mare parte se fac doar pentru *bifă* pentru a imita procesul democratic și a raporta organismelor internaționale că autoritățile sunt

transparente și cooperează cu societatea civilă. De fapt recomandările ONG-urilor sunt luate în considerare la nivel central și acestea au loc foarte rar.

- Consultările au loc atunci când sînt încheiate parteneriate între ONG-uri și autoritățile locale.

- Consultările deseori sunt formale, deoarece cererile de procedură sau timpul alocat pentru consultări de multe ori destul este foarte limitat.

Referindu-se gradul de deschidere a autorităților față de inițiativele ONG-urilor, unii reprezentanți ai instituțiilor societății civile le descriu ca fiind rezervate. Autoritățile se referă adesea la resurse financiare limitate, dar, de fapt, nu doresc să-și asume sarcini suplimentare. Alte organizații le descriu ca semi-deschise. Unele autorități iau chiar în considerare propunerile instituțiilor societății civile, iar rezultatele sunt vizibile. Dar pentru cea mai mare parte, autoritățile sunt destul de reticente și uneori chiar resping în mod deschis inițiativele.

Alții susțin că depinde de inițiativă - inițiativele locale sînt luate mai simplu și sînt mai ușor de realizat. Deoarece autoritatea care adoptă decizia este la nivel local. Cu cît mergem mai sus lucrurile mai sunt mai birocratice și este nevoie de timp.

Bibliografia:

1. Alianța Anticorupție. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: <http://www.alianta.md>
2. Analiza ex-ante și evaluarea ex-post a politicilor publice. (Ghiduri metodologice). [Accesat 14.01.2015]. Disponibil: <http://cancelaria.gov.md/lib.php?l=ro&idc=361>
3. Analiza cost-beneficiu a proiectului de lege cu privire la voluntariat. Proiect de raport deschis discuțiilor și comentariilor, decembrie 2007. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.credo.md/site-doc/policypaperlegeavoluntariat_1.8.pdf
4. Bodrug-Lungu V., Terzi-Barbăroșie D. Raportul „Monitorizarea realizării Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și a Planului național „Promovarea egalității genurilor în societate pentru perioada 2006-2009”, – Chișinău.: CEP USM, 2007.
5. Boțan I. (coord.) Planul de Acțiuni UE – Moldova: doi pași înainte, un pas înapoi. // Guvernare și democrație, Revistă semestrială de analiză și sinteză, Nr.1 Ediția I, Chișinău, 2008, [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/guvernare-democratie.pdf>
6. Ce înseamnă Acordul de Asociere UE - Republica Moldova? Pagina informațională despre integrare europeană. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: <http://gov.md/europa/ro/content/ce-este-acordul-de-asociere-cu-ue>
7. Cenușa D. Consolidarea societății civile din Republica Moldova. – Chișinău: Bons Offices, 2007.

8. Centrul Regional de Dezvoltare Durabilă. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://www.crdd.md/?page_id=9
9. Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://alegeliber.md/?page_id=152
10. Coaliția pentru promovarea legii și activităților de voluntariat. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: <http://www.cntm.md/ro/coalitii/118-coalitia-pentru-promovarea-legii-si-activitatilor-de-voluntariat.html>
11. Convenția Națională pentru Integrare al UE pentru Moldova (Octombrie 2011 — decembrie 2012). [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: http://www.serviciilocale.md/public/files/conventia/IDIS_final.pdf
12. Declarație împotriva proiectului de lege privind prevenirea și combaterea discriminării, Ediția de Vineri Nr.20118 din 04 martie 2011. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: <http://www.flux.md/editii/20118/articole/11434>
13. European Practices on Implementation of Policy Documents and Liaison Offices that Support Civil Society Development. ECNL, ICNL (2011). [Accesat 19.01.2015]. Disponibil: <http://www.icnl.org/research/resources/ngogovcoop/paperpol.pdf>
14. Hotărîre Nr.373 din 29.12.2005, pentru aprobarea Concepției privind cooperarea dintre Parlament și societatea civilă. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.5-8 din 13.01.2006
15. Hotărîre Nr.195 din 04.04.2012, cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru o Guvernare Deschisă pe anii 2012-2013. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 65-69 din 06.04.2012
16. Hotărîre cu privire la crearea Comisiei guvernamentale pentru politicile de tineret Nr.733 din 29.09.2011. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.166-169 din 07.10.2011
17. Hotărîre cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015 Nr.933 din 31.12.2009. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.5-7 din 19.01.2010
18. Hotărîre cu privire la regulile de elaborare și cerințele unificate față de documentele de politici Nr.33 din 11.01.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.006 din 19.01.2007
19. Hotărîre Nr.96 din 16.02.2010 cu privire la acțiunile de implementare a Legii nr.239-XVI. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.30-31 din 26.02.2010
20. Indexul sustenabilității organizațiilor societății civile 2013 – Republica Moldova, iunie 2014. [Accesat 13.01.2014]. Disponibil: <http://www.fhi360.md/docs/INDEXUL%20SUSTENABILIT%C4%82%C5%A2II%20ORGANIZA%C5%A2IILOR%20SOCIET%C4%82%C5%A2II%20CIVILE%202013%20%E2%80%93%20REPUBLICA%20MOLDOVA.pdf>

21. Informație generală. Coaliția nediscriminare. [Accesat 16.01.2015]. Disponibil: <http://nediscriminare.md/despre-cnd/informatie-generalala/>
22. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr.5 din 09.02.2006. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.47-50 din 24.03.2006
23. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie Nr.45 din 01.03.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.55-56 din 18.03.2008
24. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative Nr.72 din 04.05.2010. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.94-97 din 11.06.2010
25. Legea Republicii Moldova privind ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități Nr.166 din 09.07.2010. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova în Monitorul Oficial Nr.126-128 din 23.07.2010
26. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității Nr.121 din 25.05.2012. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.103 din 29.05.2012
27. Malcoci L. Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării (Studiu sociologic). - Chișinău, Ed: Cartier, 2011.
28. NGO Sustainability Index, for Central and Eastern Europe and Eurasia (2010), 14th edition – November 2011. [Accesat 13.01.2014]. Disponibil: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2010complete_document.pdf
29. Opinions about bill of modification and completion Law no.837XIII din 17 mai 1996 related to public associations, 31 octombrie 2006, Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CREDO), www.credo.md
30. Prezentarea generală a CNP. Consiliul Național pentru Participare.[Accesat 15.01.2015]. Disponibil: <http://cnp.md/ro/despre-cnp/prezentarea-generalala>
31. Propunere de politică publică inițiată de ministerul tineretului și sportului privind consolidarea capacităților Centrelor de Resurse pentru Tineri, [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.particip.gov.md/public/files/publication/ppp_mts_consolidarea_capacit_centrelor_de_resurse_tineret.pdf
32. Raport de monitorizare „Activitatea Parlamentului Republicii Moldova în anul 2011”, Chișinău, Ianuarie 2012. [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/raport-monitorizare-parlament-2011.pdf>
33. Raport de monitorizare a implementării în anul 2013 a Strategiei de comunicare a Parlamentului pentru anii 2011-2014. [Accesat 14.01.2015]. Disponibil:

- <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=inhoqasH6Lw%3D&tabid=211&language=ro-RO>
34. Raport final de monitorizare a respectării transparenței decizionale. (Iulie – decembrie 2011), ADEPT [Accesat 19.01.2015]. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/final-report-transparency-2011.pdf>
 35. Reisinger W., Miller A., Hesli V. Public Behavior and Political Change in Post-Soviet States. // Journal of Politics, Vol.57, No.4 (Nov., 1995), pp. 941-970. [Accesat 19.01.2015]. Disponibil: http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=polisci_pubs
 36. Report: "Human Rights in Moldova", Retrospective 2006. - Chișinău, Promo-Lex, 2007, [Accesat 13.01.2015]. Disponibil: http://www.promolex.md/upload/publications/en/doc_1233068032.pdf
 37. The 2013 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia Developed by: United States Agency for International Development Bureau for Europe and Eurasia Office of Democracy, Governance and Social Transition / Moldova
 38. Suport pentru Dezvoltarea Parlamentului Republicii Moldova. [Accesat 14.01.2015]. Disponibil: http://www.undp.md/projects/cards/pdf_eng/2010/Parliament_rom.pdf

Prezentat la redacție
la 12 ianuarie 2015

MISMES PROJECTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE MOBILITY PARTNERSHIP¹

Valeriu MOSNEAGA

Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of Political and Administrative Sciences

Dr.Sc (Political Science), professor

Introduction

The main objective of this study is to provide evidence-based, policy-oriented inputs to guide EU cooperation with Neighbourhood partner countries in the field of legal migration. It maps the range of migrant support measures from a skills and employment perspective with the aim of assessing 1) their cost-effectiveness and 2) their impact on labour migration process outcomes.

For the purposes of this study, the definition of Migrant Support Measures from an Employment and Skills Perspective (MISMES) in countries of origin includes specific policy interventions such as providing information, training or services to potential or return migrant workers aimed at

1) improving the labour market integration of migrant workers (by facilitating labour mobility and job matching, as well as access to labour market information and the protection of migrant workers' rights), and/or

2) reducing the underutilization of skills of individual migrant workers and improving skills-matching more generally.

This excludes general policy measures and regulations such as bilateral agreements, international conventions on the recognition of qualifications and social security agreements.

A Global Inventory aiming to develop a typology of migrant support measures from an employment and skills perspective, categorizing them in terms of migration phase (before, during, after migration or multidimensional MISMES), objectives and stakeholders (migrants, funding and implementing institutions, NGOs, state bodies). The Global Inventory aims to identify factors of success and common denominators, including contextual factors that may affect the impact of MISMES, and map the challenges in implementing each category of migrant-support measures.

The main models of MISMES identified and analysed are the following: - international job matching and placement services; - pre-departure information,

¹ This research was supported by European Training Foundation, Service contract n° CON/13/ETF/0014 "Provision of expertise for an inventory of migrant support measures from a skills and employment perspective" (2013-2014)

orientation and training; - professional skills development for migration; - facilitating access to labour market information and protection in destination countries; - temporary return of skilled migrants; - promotion of the return of highly-skilled migrants; - assessment, certification, validation and recognition of migrants' skills and qualifications; - return employment information platforms; - targeted entrepreneurship and income generating schemes for returnees; - assisted voluntary return and reintegration; - migration resource centres; - pre-departure and pre-return information platforms and call centers; - migrant welfare funds.

This study compiles and analyzes an inventory of migrant support measures from an employment and skills perspective (MISMES) that contribute to the integration of migrant workers from Moldova and returnees in the labor market, and to the reduction of skills underutilization among migrant workers at home and abroad. The focus is on MISMES implemented in Moldova by the Moldovan or foreign governments, local and international organizations and entities (but not the private sector). There is a focus on the EU-Moldova Mobility Partnership and MISMES implemented within the Mobility Partnership.

Characteristics of MISMES projects in the Republic of Moldova

Under the EU - Republic of Moldova Mobility Partnership there are 124 projects implemented /being implemented, of which 106 projects (see Table 1) belong to a specific theme. These are the ones presented in the typology of the Mobility Partnership Scoreboard published by the Ministry of Foreign Affairs².

As Table-1 shows, most projects are conducted under the "Consolidation of the National Migration Management System": 29% of projects implemented under the Moldovan Mobility Partnership. Next come projects on "Social protection of migrants and their families" 18.28%. Then there is "Diaspora consolidation and co-development", 10.75% and "Labor migration schemes", "Development of the Moldovan labor market", "Cooperation in border management, identity and travel documents, fight against illegal / irregular migration and trafficking in human beings" all at 9.68%.

Table 1. Distribution of the projects by their policy focus implemented in Republic of Moldova within the Mobility Partnership, 2008-2014**

<i>Policy Focus of Projects</i>	<i>ongoing projects</i>	<i>completed projects</i>	<i>projects for consideration</i>	<i>total</i>
Monitoring migration flows	2	0	0	2
Consolidation of the National Migration Management System	3	25	2	28 (2)*

² This list is not regularly updated, and should not be regarded as comprehensive.

Information on legal migration and assistance for returning migrants	2	3	0	5
Labor migration schemes	3	6	0	9
Voluntary return and reintegration schemes	1	1	0	2
Diaspora consolidation and co-development	7	3	2	10 (2)*
Social protection of migrants and their families	3	14	0	17
Development of the Moldovan labour market	6	4	1	10 (1)*
Visa and readmission	1	3	0	4
Cooperation in border management, identity and travel documents, fight against illegal / irregular migration and trafficking in human beings	6	4	4	10 (4)*
TOTAL	34	63	9	97 (9)*

* The number in the brackets indicates the number of projects for consideration.

** Source: <http://scoreboard.mfa.gov.md/projects>, access July 19, 2014. This typology is presented using the project classification in the Scoreboard, published in the framework of the Mobility Partnership by the Ministry of Foreign Affairs of Moldova.

Although MISMEMS are not listed specifically, the examination of projects implemented in the framework of the Mobility Partnership indicates that MISMEMS is present as a subtopic. This mapping of implemented projects showed that the proportion of the projects in which MISMEMS is incorporated (in different forms) represents 51,61% of the total number of ongoing or already implemented projects in Republic of Moldova.

The mapping of MISMEMS projects is arranged by migration phase (pre-migration, during migration, post-migration). Additionally, projects or policy measures that addressed several stages of migration or incorporated several models of MISMEMS were classified in the category of “multidimensional” MISMEMS. Thus, this study has relied on the following criteria for MISMEMS mapping clas-

sification: pre-migration; during migration; post-migration; and multi-dimensional.

My analyses of 124 implemented and in the process of implementation projects in the context of Mobility Partnership, as reflected in the Scoreboard of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration, as elucidated in others sources (IOM archives, etc.), allowed to identify 64 MISMEMS projects (see ANNEX), which can be classified as follows:

Table 2. Classification of the MISMEMS projects in Moldova in correspondence with migration phases.

<i>Migration phase</i>	<i>number</i>	<i>%</i>
Pre-migration	9	14.06
During migration	0	-
Post-migration	30	46.88
Multi-phasia & Multi-dimensional	25	39.06
TOTAL	64	100.00

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

The bigger part of the Moldovan MISMEMS projects deal with the “post-migration” phase. Basically, every second project is MISMEMS (48.44%). A third of the them (39.06%) are „multi-phasia” and „multi-dimensional”. At the same time, there’s a serious lack of projects dealing with the “during migration” phase. There is also a meager number of “pre-migration” phase projects (14.06%). It is considered that such a repartition of MISMEMS is not beneficial in the context of Mobility Partnership.

Implementation of the absolute majority of the projects occurs on the basis of the financial support of the international / foreign actors (76.56%). Co-financing was notices among only 4 projects (6.25%), whereas the financing of 1 projects was materialized only by the Moldovan part (1.56%). 10 projects (15.63%) have an undetermined (or unclear) of the funding source.

Table 3. MISMEMS projects repartition according to their funding source

<i>Funding source</i>	<i>number</i>	<i>%</i>
International / foreign actors	49	76.56
International / national actors	4	6.25
National actors	1	1.56
Undetermined	10	15.63
TOTAL	64	100.00

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

According to the actors, involved in the implementation of MISMES projects, the situation in Moldova is following. Among the international / foreign actors, the international organization are most frequent presented – they participate literally in every second project (48.44%). Every forth / fifth project (23.44%) is implemented with the participation of the state authorities of foreign states. Whereas the state authorities are the most active among the Moldovan actors, they participate in the implementation of four out of five MISMES projects (78.12%). Literally every forth / fifth project (23.44%) in the Republic of Moldova is implemented with the participation of non-governmental organizations.

Table 4. Representativeness (intensity of participation) of various actors in the implementation of MISMES projects in Moldova

<i>Actors</i>	<i>number</i>	<i>%</i>
International organizations	31	48.44
State authorities of the foreign states	15	23.44
Non-governmental organizations of the foreign states	4	6.25
State authorities of the Republic of Moldova	50	78.12
Non-governmental organizations of the Moldova	15	23.44
Private sector (business) of the Republic of Moldova	1	1.54

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

The main proportion of the projects (more than a half) covers the period of 2008-2009, when the EU – Republic of Moldova Mobility Partnership Agreement was signed. About 2/3 of projects was implementing AVRRR model in this period. In the same time, the tendency of decreasing of project activity in Moldova in the framework of Mobility Partnership could be categorically noticed. To the portion of MISMES projects, which implementation started in 2012, is attributed only the eleventh part of the general number of projects. The tendency towards to the reducing of the project activity of the international actors in Moldova is noticed.

Table 5. Classification of the MISMES projects in correspondence with the years of the beginning of the implementation of the project in Moldova

<i>The year of project launch</i>	<i>number</i>	<i>%</i>
2008	18	28.12
2009	17	26.56
2010	7	10.94
2011	12	18.75

2012	5	7.81
2013	1	1.56
No data	4	6.25
TOTAL	64	100.00

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

Table 6. The length of the implementation of MISMEMS projects in Moldova

<i>Length of project (months)</i>	<i>number</i>	<i>%</i>
Up to 6 months	11	17.19
Up to 12 months	15	23.44
Up 24 to months	10	15.62
Up to 36 months	17	26.56
More than 36 months	8	12.50
No data	3	4.69
TOTAL	64	100.00

Source: Scoreboard of the Mobility Partnership, published by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Republic of Moldova; IOM archives.

As the table shows, the main body of the project is of relatively long-standing character, that creates real opportunities for the successful implementation of the projects, obtaining the visible result, creation of prerequisites for its sustainability. The short-duration projects constitute about third part of the general number of projects and, generally, were relevant for the period of 2008-2009.

The average length of the implemented MISMEMS projects in Moldova is 23.72 months (in other words, 2 years). This is a good indicator of the lengths of projects, as represents real opportunities for the obtaining of the stated objectives. Moreover, this time frame creates favorable conditions for the successful intra-project monitoring, evaluation of the efficiency of the project's implementation.

A National Inventory of Past and Present Migrant Support Measures in Moldova from an Employment and Skills Perspective

What are the main MISMEMS models, applied in Moldova?

Pre-Departure Phase of Migration

Job-search and recruitment services for potential migrants are primarily provided by private employment agencies.

Thus, even though MISMEMS by private employment agencies is not in the focus of this research, it is still important to discuss it to fully understand the Moldovan context.

Table 7. Distribution of private employment agencies, established in Moldova for job-matching objectives of migrants in Moldova and in countries of destination.

<i>Country</i>	<i>Number of agencies</i>
Republic of Moldova	20
USA	20
Canada	3
Israel	12
Russian Federation	2
Poland	9
Cyprus	3
Japan	2
United Arab Emirates	2
Turkey	2
Romania	5
Qatar	1
Italy	2
Belarus	1
Lithuania	1
Total	85

Source: [31]

In accordance with Moldovan legislation, private employment agencies must play an active role, and provide brokerage / intermediary services (recruitment, selection, and professional training). In reality, they do not do so, because people (potential migrants) find the agencies themselves, thanks to their social networks. Job-placement (e.g. compiling a database of jobs and providing a database of job seekers) is carried out in a truncated form: most often an agency focuses its activities on one patron, on one type of activity, which leads to instability in their activities and to scarcity of information about jobs. Candidate selection is often limited to CV screening. Thus, job candidates are offered jobs that require low qualifications. Occasionally job candidates are provided professional training before going abroad. Mediation as a form of negotiation with foreign employers is not actually carried out, for these employers peremptorily impose their own conditions. And foreign employers often do not pay private agencies for their intermediary services; rather it is the migrant workers who typically pay fees for job placement. In addition, migrant workers often pay their social guarantee contributions before leaving to work abroad [31].

The role of agencies in the employment of migrant workers is rather modest due to: a general lack of trust in these services; the lack of awareness of their activities; a weakness in attracting active employers; and gaps in the law. On that last point, it is more beneficial for an employment agency to operate without license and registration, in order not to spend finances on negotiations; coordination of intermediary services with foreign employers; and coordination of projects of individual contractors with the National Employment Agency; or on social guarantees, etc. Moreover, the fine paid by an employment agency that has no license is small, only 60 U.S. dollars [31]. This is why foreign partners are unwilling to cooperate with private employment agencies, and, instead, prefer collaborating with government agencies, in particular with the National Employment Agency.

Private employment agencies are monitored through their statistical Reports, sent to the National Agency, which reflects data concerning the number of mediated and persons employed abroad. During 2013, private employment agencies, registered in the Republic of Moldova, signed 43 cooperation agreements with foreign employers from more than ten countries. Most cooperation agreements were signed with foreign employers from Israel – nineteen agreements. Also, there were signed agreements with employers from six EU member-states: Lithuania, Poland, Netherlands, Czech Republic, Romania and Cyprus [26].

According to the relevant reports, private agencies have registered more than three thousand job seekers during the year: 50% represented women, 38% aged 16-29; and 63% rural inhabitants. About 700 persons (23%) of the total number of registered person got jobs abroad through the agencies, 90% of whom were women and 70% of whom from rural areas. Most were employed in Israel - 416 (59%) persons, followed by Poland with 116 (17%) persons [26].

Given all this the need for legal employment opportunities abroad is needed for Moldovans. This would involve circular migration and temporary employment programs, especially within the EU member-states in the framework of the EU–Moldova Mobility Partnership.

And while private employment agencies are active in Moldova, several job-matching services for potential migrants are offered by various international policy interventions. Targeted Initiative for Moldova (TIM) “Strengthening the Moldova Capacity to Manage Labour and Return Migration” (Swedish Public Employment Service, see in the multidimensional MISMES later), which host a number of projects in Moldova, has accumulated a great deal of experience in dealing with the Moldovan National Employment Agency since 2009. Among other projects, which work together with the Moldovan National Employment Agency (NEA) we note “Implementation of the Bilateral Agreement on Labor Mobility Between Italy and Moldova” (implementation - Italian Ministry of La-

bour and Social Policies, IOM International Organization for Migration, Moldovan NEA), etc. There are also projects that aim to improve the role and activity of private employment agencies. One such project is “Exchange of information on a systematic basis with Moldovan ‘focal points’ about private employment agencies involved in labor mobility between the two countries” (2009-2010) – financed and implemented by Moldova and Cyprus.

Pre-departure information, orientation and/or training. This form of MIS-MES is widely reflected in various projects given that before the Joint Declaration on the Mobility Partnership was signed, migration projects in Moldova focused on human trafficking and irregular migration. Therefore, the implementers concentrated on informing people about the dangers of irregular migration, and human trafficking in the field of employment. Sexual or criminal exploitation were important aspects of implementing projects on “Migration and Security.” After 2008 (or rather after 2010) the projects regarding “Migration and Development” began to dominate the total number of projects.

There have been some changes in the content of pre-departure information for potential migrants. In addition to warnings about the dangers and risks of irregular migration, the emphasis has also shifted to the pre-departure training of potential migrants in terms of: language, culture, traditions, history, politics and laws of the country; human rights and migrant protection mechanisms for regular / irregular migrants; and on the verification of professional skills and the professional training of potential migrants.

There were many projects implemented using this MISMEMS model, and this helped flag up certain problems related to the application of this MISMEMS model in Moldova.

The problems were the following: Potential migrants think concretely and pragmatically. For them, attending training courses before migration is only worthwhile in achieving their main goal, e.g. getting a job, visa abroad, etc. If this connection between training and their ultimate goal is not maintained, information learnt loses its significance and people ignore training schemes. For example, the organizers of the Greek project (2009) failed to achieve their goals for informing relatives of actual and potential Moldovan migrants headed to Greece³, and thus were unable to provide them with Greek language lessons or lessons on culture, aspects of integration and adaptation in the host society. *No one* has shown interest in the project. This, in my opinion, was caused by the fact that the Project was limited to information and training schemes, but it did not have

³ Project “Facilitation of the Social Integration of Moldova Potential Migrants in Greece” (September – November 2009).

any access to the real mechanisms of leaving, family reunification, adaptation and integration in Greece.

Lack of interest in pre-departure orientation and training occurs even in other MISMES models, such as Migrant Resource Centers (discussed later as part of multi-dimensional MISMES), that also conduct pre-departure orientation for migrant workers. For example, during the implementation of the Hilfswerk Austria International project a problem was revealed – people do not want to participate in seminars. There was a danger of not reaching the intended number of pre-departure trainings. The project covered only 200 people instead of 400 as initially planned. Why? People want to go abroad for work, but they do not want to participate in training courses, and they do not consider them an asset in achieving their goals for going abroad. Thus the project managers had to involve a project partner, specifically the Centre of NGOs in Moldova “Contact”, which, using its capabilities, provided the required number of participants.

In this regard, the Greek⁴, Italian⁵ projects on informing migrants about the host country, language trainings, and developing professional skills are of great interest. We underline the positive aspects, associated with the pre-departure information, with language help, professional training on integration problems in Italian (or Greek) society, while at the same time, training for professional skills was carried out at the primary level, that was not associated with the acquisition of qualified skills. The Moldovan side was not acquainted with training curricula, certification and was not notified about the professional skills that Moldovan citizens lacked. As a result, the Moldovan side could not contribute to providing / guaranteeing their professional rights and competences in the host country. At the same time, we emphasize that the Greek and Italian partners expressed their willingness to cooperate in the implementation of these projects but with state employment agencies, not private ones. This reflected, in my opinion, a level mistrust in terms of quality and transparency and undermined the sustainability of Moldovan private agencies working with Moldovan citizens going abroad.

Free courses continued (2011-2014) in the framework of the project “Implementation of the Bilateral Agreement on Labor Mobility between Italy and Moldova. Labour migration schemes”. With the purpose of conducting Italian courses, the Ministry of Labor and Social Policies of Italy identified four employment companies in Italy (SIAS, ACLI, JoB, ETJKA), which conducting Ita-

⁴ Project “Information on legal migration and assistance for returning migrants” (August – December 2009), financed by the Ministry of Foreign Affairs of Greece, also aimed at a pre-departure training for Greek language, history, culture, and integrational aspects in Greek society. A seminar concerning professional orientation of potential emigrants was held within the project.

⁵ Project “Implementation of the Bilateral Agreement on Labor Mobility Between Italy and Moldova. Labour migration schemes” (2011-2014).

lian courses for 294 persons from the Republic of Moldova, beginning April 2013. The courses were aimed, particularly, towards the possibility of employment of Moldovans in Italian companies or as self-employed workers in Italy. After graduating the courses, 205 persons successfully passed the exams and obtained the certificates of knowledge of Italian language at elementary level A1, recognized at the European level. Simultaneously, their names were introduced in the database of the Ministry of Labor and Social Policies of Italy as potential candidates to be employed in Italy in terms of vacant jobs, which correspond to the calcification and/or skills of the beneficiaries [26].

In the framework of the Moldova-Israel Agreement (signed 16 October 2012, entered into force 6 January 2013), 1349 candidates were selected by the territorial employment agencies. This framework, it might be noted, foresees the hiring of 1000 temporary workers qualified in construction with the following specializations: wooden formwork, armaturer, floor and walls covering with tiles and plaster works. 214 persons were employed on the territory of the State of Israel in the given period of time. Implementation of the agreement contributed to ensuring the protection of the rights of the Moldovan workers, in correspondence to the relevant Israeli laws and norms, including working and living conditions [26].

In this regard, the “Website on legal migration” should be mentioned, the goal of which is “Informing potential migrants about forms of legal migration to the European Union and legal employment in the Member States, as well as about the risks of irregular migration, and assistance for returning migrants”, a project started in 2010, and implemented with the assistance of Greece.

During Migration

Despite having 320,000 migrants abroad in the EU member-states, the number of MISMES focusing on Moldovan migrant workers abroad is very low: at least in terms of the MISMES identified for this study. This trend has been consistent since before the Mobility Partnership. Thus, direct policy interventions targeting migrant workers abroad have been few even in the framework of Mobility Partnerships, despite the objective of stimulating legal labor migration and circular migration patterns between the EU and Moldova. Instead, most policy oriented activities have evolved on a bilateral basis between Moldova and EU member-states, and have focused on the social rights of migrants. I elaborate this below.

Bilateral Agreements for transfer of social rights in the countries of destination. Of course, bilateral agreements are not directly a MISMES, at least in the terms of the definition of MISMES adopted for this study. However, they constitute the basis on which interaction and cooperation can and must be built between the two countries and the host countries of Moldovan labor migrants.

With regard to the transfer of social rights, 2009-2014, the Republic of Moldova signed agreements on social protection for Moldovan migrant workers with 11 EU countries: Austria, Bulgaria, Italy, Luxembourg, Romania, Portugal, the Czech Republic, Estonia, Poland, Hungary, and Lithuania. With CIS countries, Moldova signed multilateral agreements On guaranteeing the rights of CIS member-state citizens in the field of pensions (in 1992); and on cooperation in the field of labor migration and social protection of migrant workers (in 1994); and the Protocol on Amendments and Additions to the Agreement on Cooperation in the field of labor migration and the social protection of migrant workers (in 2005).

The role of bilateral agreements for MISMES is very important. It is well known that some Moldovan labor migrants, entering EU countries, attend training courses in the host country, even in such areas as home care for children, or for sick and elderly people.⁶ The Skype and telephone surveys conducted in the framework of this MISMES study among Moldovan labor migrants in the EU, March-April 2014, showed that 41% of respondents received training in the host country, related both to language, and professional training.

It seems that these kinds of seminars and training schemes can be carried out more actively by Moldovan state structures, the Moldovan Diaspora and by non-governmental organizations. This will positively affect the migrants' attitude for Moldovan state institutions, and for the diaspora. But it will also shape the relationship of public institutions and non-governmental organizations of

⁶ *Alexei, 61, a migrant worker in Spain (labor migration experience - 11 years in Germany, Greece, and Spain): "Arriving in Spain, I attended with my wife the courses for nursing care, including both physically and mentally sick people, even those who were dangerous to others. We got a diploma and started to work. First, we both got an old, mentally sick man. He was a rich man who practised boxing. And under certain circumstances, he could beat [people] using his boxing, skilled knowledge. My wife was doing the housework and cooking. I cared for him, as a nurse. We didn't have any problems with him. But the other people who were around us faced some misunderstandings with him. He hit them and even inflicted injuries. Then, when he was in a normal state, however, he paid them good money. So we worked for a while, and then went and found an easier and well-paid job.*

My wife began to take care of an old lady, and I got a night nurse to a fairly young woman (40-45 years), who was paralyzed. She had been in a car accident, was completely paralyzed, and did not speak. I communicated with her specifically. I asked her, she replied, lowering her eyelids ... The whole alphabet characters. So I have worked for half a year. It was a great time. I was well paid, fed, with very few problems. During the day another person looked after her. I worked only at night. Basically, my job consisted of turning her from one side to the other one and it happened once or twice a night. All the time I lived in her house. During the year, we went several times from Madrid for a month to the sea, or to a country estate. The people were very wealthy. She was taken care by her mother and her daughter who paid for our services – me, as a day nurse, the cooker and the driver. When leaving Madrid, they fed us and we were paid 20 percent more. I left this family, because this woman died. I met my wife on Sundays. We didn't have our own house".

host countries with the Moldovan diaspora and Moldovan state institutions. This would be a real and working cross-border skills programs with all the promise that this holds.

The information and awareness raising campaign for Moldovan migrants in Italy “Nobody is alone on Earth” offered Moldovan migrants comprehensive information on related to legal, economic, social, psychological and cultural aspects of their stay in Italy, addressing their needs and concern and seeking concrete solutions to their problems.

Post-Migration MISMES

Targeted entrepreneurship and income generating support schemes for return-migrants. Only two pure MISMES projects emphasizing assistance of migrant workers to open or to develop their own business in the homeland have been implemented in Moldova. The first is the program PARE 1+1, the most successful pilot program for remittances’ investment in the country’s economy, run by the Organization for the Development of Small and Medium Enterprises in Moldova. The program was adopted from the positive experience of Mexico and other countries in supporting migrant workers and their families to invest money earned abroad in starting a business in the country of origin. The PARE 1+1 is based on a co-share principle: the migrant and the state contribute an equal level of funding (\$1 of migrant capital is met with \$1 of public investment). However, the limit of public funding is set at MDL 200,000 (equivalent to 16,000\$ or 11,000 EUROS).

In 2011, 370 people out of 1,157 candidates (migrant workers or their close relatives) opened/developed their own businesses. However, as a necessary condition for participation in the program, future beneficiaries are required to participate in an educational program in business, management, accounting, fiscal procedures, etc. Around a third of participants (370 people) applied for the business start-up grant. The implementation of the Program PARE 1+1 meets the needs of migrant beneficiaries by becoming more transparent and fostering trust between program partners (state and the individual-beneficiary).

The Hilfswerk Austria International Project (a multidimensional MISMES) is also based on the principle of 1+1, however, according to the project managers, it differs in several respects from PARE 1+1. For example, a candidate for funding within PARE 1+1 must prove his or her investments in their business, before they can pass through to evaluation. Just having money for investment does not make the person eligible for PARE 1+1: that money has to be invested in production. Only after proof of investment, is the business plan evaluated and the possibility of financing assessed. Instead, the Hilfswerk funding process was simplified, and lacked detailed verifications and assessments.

The Program Managers of PARE 1+1 and the Hilfswerk Austria International project, have noted that the requirement for educational programs was strengthened – where it was impossible to participate in grant competition on opening / developing businesses in Moldova without an educational certificate of some kind. Moreover, participants who lost the opportunity for funding were awarded certificates that further allowed them to participate in other programs.

The EU-funded project “Supporting the implementation of the migration and development component of the EU-Moldova Mobility Partnership”, (SIMP) launched in winter 2011, has been finalized. It was part of the Program on the economic empowerment of rural youth and women. 101 persons have benefited.

The Program was comprised of free training course in launching businesses and development (540 persons trained) and was followed by grant award which had the aim of reducing the pressure on pursuing (illegal) migration through supporting income generating activities in home communities. The identified and selected beneficiaries were chosen on a competitive basis and received in-kind grants of up to 2000 Euro in terms of equipment. Most business ideas were related to the agricultural sector (growing vegetables, animals breeding, cereal growing), fewer dealt with the service sector (photocopying and photo services, accounting, cleaning, painting, hairdressing). Moreover, the young people were monitored, consulted on various issues in business running and were referred to other existing programs to develop their businesses. One of the most important principles in awarding the grant was the condition for the beneficiary to act as a legal person on the basis of any legal organizational form of enterprise (patent, individual enterprise, farmer household, ltd). Due to this, young people were encouraged and taught to be responsible towards the fiscal and social systems, the latter having a beneficial effect in terms of pensions in later years. The Program was also implemented by the OSMED in partnership with the IOM Mission to Moldova.

Implementation of MISMES projects occurs in line with the actions of the Moldovan Government. Action Plan on supporting the reintegration of returning migrants for 2014-2016 (approved by Governmental Decision no. 339 from 20 May 2014), sets out concrete objectives and actions to be implemented by the state in order to support a given category of persons. The activities mainly refer to reviewing / amending legal framework, strengthening capacity building for employment agencies, providing training for return migrants, consultancy for business and entrepreneurial activity for returned migrants, etc.

Recognition of qualifications and certification of skills. This aspect of MISMES also becomes relevant for the Republic of Moldova, for the recognition of informal skills, acquired by Moldovan labor migrants abroad [1].

With the purpose of improving and adjusting the secondary vocational education to the needs of the labor market, more projects were implemented: the Project “Vocational school as the source of education and training for the water and sanitation sector in the Republic of Moldova”, financed by the Austrian Development Cooperation, implemented by the Institute of Training Professional Capacities (2010-2013); Project “Activity of training in entrepreneurship and employment” (MEEETA-II), financed by the International Foundation Liechtenstein Development Service, implemented by the Winrock Moldova, (2009-2013); Regional project of the European Training Foundation (ETF) “Life-long education in the East European countries” (2011-2013)⁷; CONSEPT Project “Consolidation of Technical Professional Education in Moldova”, supported by the International Foundation Liechtenstein Development Service, (2008-2014); ADA Project, implemented by the “Austrian Organization Kulturkontakt” (2004-2013); Project “InWEnt”, Memorandum, signed between the Chamber of Craftsmen from Koblenz and Chamber of Commerce and Industry from the Republic of Moldova (2007-2013); and the Project “Efficient management of labor migration and skills” (ILO).

The example of the Ministry of Education, Ministry of Labor, Social Protection and Family, other Ministries and public authorities of Moldova proves that the experience, accumulated in these projects is beneficial. It allows for the consolidation of cooperation between national and international actors; and for the realization of structural decision making.

Thus, particularly, with learning being honed towards labor market relevant competences, on the basis of the National Framework of Qualifications and Occupational Standards, the Ministry of Education elaborated a number of normative acts, among which: the Concept of the System of Validation of Non-formal and Informal Learning in the Republic of Moldova, Educational Code, etc.

All of them fit in the long-term development strategy - National Development Strategy “Moldova 2020”, where it calls for the “adjustment of the educational system to the demands of the labour markets, so as to increase labour force productivity and to increase the employment rate in the economy”. Moldova has also developed, since 2011, the National System of Validation of Non-formal and Informal Learning, compatible with EU Standards. This is important for the implementation of agreements signed with EU states-members, for the recognition of diplomas, academic degrees, qualifications and competences.

⁷ ETF has implemented a number of projects in Moldova. ETF project “Promotion of recognition of skills and qualifications. Development of the Moldovan labor market” (2009-2011, 2012-2013), ETF Country Project Republic of Moldova. Development of the Moldovan labor market (from 2012). European Training Foundation (ETF) implements these projects with Moldovan partners – Ministry of Education; Ministry of Labor, Social Protection and Family; National Employment Agency, etc.

16 December 2011 the Government's Decision no.952 introduced the *Methodology regarding elaboration and reexamination of the occupational standards for blue-collar jobs*. This was elaborated with the methodological support of the Project of European Training Foundation (ETF) in the framework of the EU–Moldova Mobility Partnership. On the basis of Occupational standards, the standards for professional training of the labor force, in conformity with the requirements of employer, are elaborated with the purpose of ensuring: the quality of professional training of the workers; the correlation of the fields of training of workers, according to the requirements of the labor market; as well as for the recognition of the qualification of the labor migrants, obtained abroad by the citizens of the Republic of Moldova [24].

In accordance with this Decision, the institutions in charge of the elaboration of the drafts of standards are: the Sectoral Committee for professional training, which forms Working Groups for the occupational analyses, as well as for elaboration of occupational standards; the Standing Committee for the verification and validation of sectoral occupational standards. One of the key objectives of the Sectoral Committee represents the identification of qualified worker demands in various economic sectors in, as well as providing proposals for the integration of the educational training system with labor market needs.

The process of elaboration of the occupational standards begins with the adoption, by the Sectoral Committee, of the decision concerning the drafting occupational standard or reexamination of the existing standards for blue-collar jobs in the corresponding occupational field, on the basis of the tabled proposals by the interested parties.

The elaboration or re-examination of the occupational standard takes place in four phases: occupational analyses; elaboration and re-examination of the drafts of occupational standards; verification and validation of the drafts of occupational standards and approval of the draft of occupational standards by authorized bodies.

By the force of the Decision no.4 28 February 2012 the National Commission for the collective consultations and negotiations, the Framework Rules of Proceeding concerning the activity of the Sectoral Committee on professional training was approved. Four Sectoral Committees exist: Agriculture and Food Industry; Transport and Road Infrastructure; Technology of Information and Communications, actions for creation of new sectoral committees are taken.

The process of the elaboration and re-examination of occupational standards is coordinated by the National Council for occupational standards and for the certification of professional competencies, approved through the Government's Decision no.717 16 June 2008. The Council, after examination and acceptance of the draft of occupational standards, presented by the Sectoral Committee, recommended it to the Ministry of Labor, Social Protection and Family, as well as

to the Ministry of Education, which approves the draft of the occupational standards via a common decree.

Four occupational standards were elaborated by the Sectoral Committees in Constructions; Agriculture and Food Industry: painter, locksmith-plumber of sanitary equipment; vineyard and confectioner, which were approved through common Decree no.18 on 01.02.2013 of the Ministry of Labor, Social Protection and Family and the Ministry of Education no. 64 on February, 11 2013. The occupational standards of the following jobs are in the final stages: blacksmith-bender and stonemason-builder; while a number of other standards are being elaborated. However, due to limited financial possibilities, this process is very slow.

The National Council for Occupational Standards and Certification of Professional Competencies, created by the Government's Decision nr.717 16.06.2008 represented a platform of social dialogue. It was composed of: the representatives of the central public administration; businessmen; the employers' association; and the trade union. It was founded with the purpose of launching permanent cooperation dialogue concerning the promotion of state policy in the elaboration of occupational standards, professional training and it continues the professional training of qualified and competitive staff for the national economy. It also offers assessment and certification of professional skills in blue-collar jobs, in accordance with labor market requirements.

The aim of the Council is to coordinate the elaboration, modification or cancellation of occupational standards, on the proposal of specialized bodies of public administration, professional associations, employers' associations, trade unions, enterprises, secondary vocational educational institutions, as well as the coordination of the evaluation and certification of blue-collar professional competencies [24].

The Council has to ensure the synergy between the vocational/technical education, labor market and national economy. This is correlated to the secondary vocational education institutions and adjusted to the requirements of the labor market, through the promotion of elaborated occupational standards; it is on the basis of this that training, assessment and certification of the labor force necessary for the national economy will take place. This will contribute to securing the quality of training qualified workers in accordance with occupational and educational standards, National Qualifications Framework of the Republic of Moldovan and European Qualifications Framework.

One of the ETF purposes for this year was to provide support to the Ministry of Education in their developments for the Life Long Learning (LLL) Strategy for 2020. The recent ETF Study on "*Demand assessment of continuous vocational training in the agro-food sector of the Republic of Moldova*" is evidence

concerning the necessity for Moldovan society as a whole to consider the subject of LLL in a systematic and coherent way.

Additionally, the Ministry of Education and Ministry of Labour, Social Protection and Family provide a last review of the regulation and guidelines for developing vocational qualifications for occupational standards. ETF trained a group of facilitators to support the development of occupational standards using the existing regulations. As a result of three weeks of training, three additional occupational standards were prepared.

As the Republic of Moldova received direct budget support for VET reform, there will be need for five sectoral committees, to develop four new occupational standards this year and next year for ten qualifications in four sectors each.

The Ministry of Education is planning to develop 30 new vocational qualifications this year. ten will be for level three- based on occupational standards and another 20 will be for level four based on the identification of “qualification characteristics”. There is the intention to involve sectoral committees in the development and validation of the qualifications.

AVRR - Assisted Voluntary Return and Reintegration. This MISMES direction has grown quite popular with a number of projects⁸. In the early phase (prior to 2010) the main goal of AVRR was to combat human trafficking and irregular migration, informing people about the dangers of irregular migration, and human trafficking. Furthermore, a great deal if not most attention, in the post-migration phase, was given over to the rehabilitation of victims of human-trafficking, their retraining, and the evaluation of their professional skills. This was seen as a way of helping with successful employment in Moldova and discouraging departure for employment abroad.

After the shift of Moldova’s migration policy emphasis from migration-security to migration-development nexus, the role of AVRR projects – which aim to bring migrants back home, reintegrate them, and help them open businesses locally – has increased.

The main financier of AVRR is the IOM and its partners. On a national scale, the program is implemented by governmental structures (mostly by the Moldovan NEA), and by NGOs. In order to help migrants reintegrate, they are given

⁸ For example, project “Support to Reintegration Mechanism in Moldova for Readmitted and Returned Moldovan Nationals” (July 2011 – June 2013, implementer - IOM); project “Rescue, return, rehabilitation and reintegration of (potential) victims of trafficking in Moldova” (December 2011 – December 2014, implementer - MLSPF); project “Proactive Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in the Transdnistrian Region of the Republic of Moldova and Support to Moldovan Citizens Identified in Neighboring Ukraine” (March 2011 – December 2011, implementer - MLSPF, local NGOs) and many others.

medical and socio-psychological support; migrants can sign up for business-management training; are provided grants for VET and learning (professional orientation and preparing); and are consulted, etc.

The government does not, however, have the resources to continue supporting return migrants after the project's end. This is why national structures do not organize project-promoting campaigns that are based on the AVRR. Experience with AVRR projects has shown that people do not trust law enforcement agencies with information regarding projects. But when the Moldovan NEA (National Employment Agency) took up project promotion, the number of interested people increased. Business grants are the most attractive component of AVRR projects. A good example is the "Support to Reintegration Mechanism in Moldova for Readmitted and Returned Moldovan Nationals" project (2011-2013). In Moldova, over two years, 50 return migrants benefitted from the program (seven re-emigrated) and 39 start-up businesses were either supported or created (31 of which continued to function during monitoring)⁹.

Another example - The project "Support to Implementation of EC Readmission Agreements with the Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine: Facilitation of Assisted Voluntary Return and Reintegration (SIREADA)" 2011-2013, financed by the European Union and co-funded by Austrian Development Cooperation. Among the main directions of activity was the sustainability of the services for migrants within the Migrants Accommodation Center under Bureau for Migration and Asylum upon the end of the SIREADA Project. There was a range of measures proposed in line with the objectives of the National Strategy on Migration and Asylum (2011-2020). These have been taken by the Bureau for Migration and Asylum in accordance with the Government budget¹⁰.

Multi-Dimensional MISMEMS

The Pre-departure and Return Employment Information Platforms. This model MISMEMS play an important role among the mechanisms for implementing the reintegration of migrants in the national labor market. In particular, this refers to Targeted Initiative of Moldova (TIM), implemented by the Swedish Employment Service.

The TIM idea was discussed as far back as 1999. In 2006, the idea finally turned into an initiative, and was supported by the Swedish SIDA in 2008. Starting in 2009, the Targeted Moldovan Initiative was implemented in projects run during 2009-2011 and 2012-2014. The main goal of those projects was to support the institutional capabilities of the Moldovan National Employment Agen-

⁹ Interview with Mr Gh.Cretu (OIM officer), 2014.

¹⁰ http://www.iom.md/attachments/110_report_avrr_en.pdf.

cy (NEA)¹¹. In order to provide NEA sustainability, the Call Center, and the Job Export Center were created within the NEA. Employees were taught to find potential jobs for potential migrant workers on job websites relating to the EU. NEA assists returnees. People propose their business-initiatives, and are taught business management in Moldova.

NEA also strives to collaborate with the Moldovan diaspora in Italy, Germany, Spain, Portugal, and other countries. With this in mind, workplace fairs have been organized in Milan, Padua, Berlin, etc., where the situation of the Moldovan labor market was analyzed. NEA employees and Moldovan businessmen took part in the meetings with Moldovan labor migrants. However, Moldovan labor migrants are still skeptical about the investment potential of the Republic of Moldova.

TIM promotes the idea of a social dialog between Moldovan governmental structures, businesses, and labor unions; with the development of a unified collaboration agreement. This is important both for the national labor market, and for the promotion of social dialogues and EU standards in Moldova. Social dialogue plays an important part in successful project realization. The Social Dialogue Platform for Moldova was signed 3 June 2014 between the Ministry of Labour, Social Protection and Family of the Republic of Moldova, the National Confederation of Trade Unions and the National Confederation of Employers. The document represents the agreed parties' statements and commitments in the areas of collective bargaining/agreements, wage formation, labor dispute resolution and capacity building for organizations.

Another example is the project "Better access to quality information and services for rural women and potential or returned migrants in Moldova" (2010-2013). The Implementers (UN Women Program "Women's Economic Empowerment through Increasing Employability in the Republic of Moldova", MLSPF, etc.) have continued these activities through the Joint Information and Services Bureaus (JISB). They have done so in districts adjacent to Nistru River expected to attract population, especially women and the most vulnerable from Transnistria to receive services and information in different areas. By now there are already 21 JISB active.

Another priority for the policies in the field of labor migration is the need for correct information about employment opportunities in the country and abroad. In 2013 citizens were informed about the possibility of employment, as well as about the meaning of protection in the case of unemployment, which were accomplished through: the territorial employment agencies; the Labor Market Informational Center, Call-Center, located in the premises of Employment

¹¹ *MISMES Questionnaire (Swedish Public Employment Agency), Interview with Per Lindberg (TIM).*

Agency of the municipality of Chişinău; and the electronic information resources of the National Agency (site and portal).

The ODIMM and IMM portal's web-page has continued its activity, publishing information about emigrants and their businesses in Moldova. The web-page is continuously updated with the news, events, and useful information for entrepreneurs and for those people, who are eager to launch a business in the country.

The implementation of the Program on Attracting Remittances in the Economy "PARE 1+1" continued. Thanks to this program, the following actions took place during 2013: 1,850 consultations (in the office, by phone and email) were offered and 11 training courses were organized, in which 185 labor migrants participated, of which 30.2% were women; 220 applications to participate in the Program were registered: 91 of 220 participation request have been made; 91 contracts of financing in the form of grants were signed, and 33% were signed for financing businesses already founded/administrated by women. The total of grants is 16.6 million. MDL, that favors some 58,43 million MDL of investment in the country. It is hoped that every MDL, allocated from "PARE 1+1", will attract 3.5 MDL as investments in the national economy.

Migrant Resource Centers. Migrant Resource Centers have been created within various projects. Examples of migration resource centers include: the National Employment Agency for Labor Force TIM projects; a project of Hilfs-werk Austria International; as well as the "Online Service Centre" established, within the IASCI-NEXUS project¹². IASCI-NEXUS "is a prototype of an integrated and durable provider of migration services. It offers practical solutions to help Moldovan migrants/Diaspora achieve their goals through a platform that enables conversation and builds community. In doing so, IASCI-NEXUS directly supports the personal, social and economic development opportunities of migration. The IASCI-NEXUS project aims to provide relevant, timely and evidence-based information and consultancy services about migrant interests and their needs for its network of private and public sector partners; to assist partner-clients to deliver high quality advice, goods and services to migrants. It involves combining one-stop-shops in the four pilot areas – Cahul, Edineţ, Ungheni and

¹² Project "Strengthening the link between migration and development: testing an integrated service provider to Moldovan migrants and their communities" (2013-2015). Donor: Swiss Agency for Development and Collaboration (SDC). Implementing partner: International Agency for Source Country Information (IASCI), Vienna, Austria. Partners: State Chancellery of the Republic of Moldova / Bureau for Diaspora Relations; Delegation of the European Union to Moldova Centre of Sociological, Politological and Psychological Analysis and Investigations, CIVIS Moldova, Soros Foundation Romania (SFR), Foundation for Social Inclusion and Cohesion (FICS-Romania); District and municipal authorities in Cahul, Edinet and Ungheni, etc.

Chişinău – and an online service centre. The online portal provides migrants / Diaspora the products-services they need with an intuitive and user-friendly interface”¹³.

Table 8. Products and services offered by IASCI-NEXUS Online Service Centre (one-stop-shop)

Potential migrants	Current migrants	Returning migrants
information on visa regimes and employment conditions in popular countries of migration	savings, insurance, pension investment and related products designed to match changing objectives of migrants.	wealth management and personal financial planning
recruitment services in regions of migration housing	access to social media and self-help	return and reintegration assistance
preparation of job resumes	long-term high interest savings products and bonds	business start-up training and on-going support
pre-departure language and cross-cultural training	Education on saving accounts and funds	business registration support
personal financial planning, financial literacy and training programs	transferable pension plans	finance for SME development
savings, insurance, pension and related products designed to match personal objectives and migration cycle	personal and SME credit facilities; e.g., transnational home loans	business development services
travel services / products	remittance transfer services	
personal advertisements	communication capacities	
social networking services	investment services (for migrants wishing to support a business in their home community)	

¹³ IASCI-Nexus. (n.d.). *The Nexus. Moldova project summary provided by its implementation team.*

	professional development opportunities	
	recruitment services (place of return)	
	travel services / products	
<i>Source:</i> Table borrowed from the Nexus-Moldova project summary provided by its implementation team.		

It should be noted that we have come across the use of a multidimensional MISMES within the IASCI-NEXUS project, a MISMES relevant for all migration phases. It is like an online store, which proposes a wide array of products and services to migrants, in order to engage and maintain the active participation of significant service providers from government, private and civil society sectors.

Topics such as: the risks of illegal migration; the advantages and opportunities of legal migration; assistance in return – are all covered by projects organized by the Swedish Public Employment Service and the Moldovan National Employment Agency, (ANOFM)¹⁴, and the German CIM¹⁵ center.

Call Centre. Call Centre was created as part of the project “The Consolidation of the Institutional Capacities of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration”. It was implemented by the United Nations Development Program (UNDP) in Moldova, with financial support from the Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs and the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA). It was launched 17 December 2009¹⁶. Call Centre¹⁷ was designed to assist and inform Moldovan citizens within the country and abroad, as well as Moldovan labor migrants with a special interest in the rights of citizens and migrant workers. The Center has proved itself: in 2013, there were 4,346 calls from Moldova and abroad (588 appeals from 53 countries of the world).

¹⁴ *Project SIDA «Strengthening Republic of Moldova capacity to manage labor and return migration. Information on legal migration and assistance for returning migrants» (2009-2012), Project SIDA «Consolidation of migration management capacities in the Republic of Moldova. Information on legal migration and assistance for returning migrants» (2012-2015).*

¹⁵ *CIM special programme for flexible measures – Integrated expert for migration. Labour migration schemes (2013-2015), CIM project “Diaspora consolidation and co-development. Making Migration in Moldova work for Development. Diaspora consolidation and co-development” (2013-2015), etc.*

¹⁶ *Information obtained from the questionnaire survey sent to the Ministry of Foreign Affairs of Moldova.*

¹⁷ <http://www.mfa.gov.md/centrul-apel/>.

Table 9. Distribution of appeals in Call Centre of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova in 2013, by month.

<i>Period / month</i>	<i>Total number of calls</i>
January	303
February	292
March	311
April	438
May	360
June	388
July	473
August	426
September	462
October	461
November	432
Total	4346

Source: Information obtained from the questionnaire survey sent to the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova.

Similar Call Centres were opened with the financial support of the EU and implemented by the Swedish Public Employment Service and National Employment Agency of Moldova; Information Centre in Moldovan Embassies and Consulate Offices (decision of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova).

The main problem of Centre is that it lacks permanent and adequate financing with consequent problems in terms of functionality and sustainability. Furthermore, there are the issues of the migrants' and the center's beneficiaries' feedback; and the issue with the quality of information provided by the Center. There is, too, the fact that not everyone is aware that the centre exists or the services that it offers.

Challenges

1. The importance and value of the Mobility Partnership should be self-evident. At the same time, we would like to note that the balance of the pillars of the Mobility Partnership is a challenge. More initiatives in the field of legal

and circular migration are needed. There should be more projects, oriented and focused on migrants themselves.

2. Analyses of implemented MISMEs projects in Moldova shows a disproportion of distribution of MISMEs projects by migration phase: There is lack of the MISMEs projects, aimed at the period “during migration”. At the same time, there is also a deficit of MISMEs projects, directed towards development with a check on skills, related to “pre-migration” and “post-migration” periods and for return migrants.

3. The issues related to the duplication of the projects, the multiplicity and randomness of financially small and short-term projects, which are not able to ensure coherence and subsequence of the MISMEs, also became apparent. Duplication was especially evident at the time when AVRr were dominant models and migration policy was linked to the concept of security. But with the shift to the migration-development nexus there is less duplication and some “soft power” coordination is evident between donors and implementing actors.

4. First of all, this fact relates to the first stage of implementation of Mobility Partnership projects, where the AVRr component dominates. This is caused by the efficiency of cooperation and training of multiple national and international actors, involved in implementation of MISMEs projects.

5. The problem of the sustainability of MISMEs projects exists. The existing criteria of project evaluation implementation monitoring, post-project development and consolidation of the results demonstrate a lack of efficiency and sustainability.

The lack of sustainability of MISMEs projects is linked also with insufficient consideration for the socio-cultural and material-financial context in the country. The low level of wages, the slight opportunities for the launch and the realization of a business in comparison with destination countries leads to difficulties. After the accomplishment of the project, beneficiaries prefer to emigrate again. Effectively, the MISMEs effect is limited by the gained skills and experience of participation in the projects, which, in the best case, will be implemented in the host country.

6. The problem of information awareness and transparency in projects is also salient. The inadequacy and disproportion of “information for ordinary user” vs. “information for donors, international and national actors” ultimately, leads to the indifference, isolation from information and an increase in mistrust from Moldovans and particularly Moldovan migrant workers.

Conclusions

A number of conclusions were drawn from the research presented here. The Republic of Moldova, as implementer of a Mobility Partnership with the EU, has many projects that involve MISMEs. Usually, MISMEs is multidimensio-

nal, and concerns every phase of the migration process. In the primary stages of Mobility Partnership implementation projects (and MISMEMS within these projects) would focus on combating irregular migration, human trafficking, and irregular migration, not to mention “Migration and Safety”. Now with the transition to a global approach to migration - “Migration and Development,” – the MISMEMS spectrum used in Moldova has been updated.

The use of MISMEMS at all stages of migration leads to increased trust and collaboration among migration actors. It is also global in migration terms, and creates a unity of migration policies not only nationally, but also regionally and globally.

Implementation of MISMEMS projects serves the consolidation of the institutional potential of cooperation between national and international actors. State authorities, participating in project implementation, largely implement the strategy of taking and ensuring structural decisions. This contributes to the creation of a necessary institutional and legal framework for the active involvement of local national actors, above all, in rural areas.

References

1. Antonov V., Ciurea C., Frunzaru V. Recognition of prior learning (RPL) for returning migrants in Moldova: realities and trends. – Chisinau, IDIS „Viitorul”, 2012, <http://viitorul.org/doc.php?l=ro&idc=299&id=4045&t=/STUDII-IDIS/Social/Recunoasterea-invatarii-anterioare-RPL-pentru-migranti-intorsi-in-Moldova-realitati-si-tendinte>, access 12 May, 2014
2. Assessment of links between education and migration in Moldova / Centre CIVIS, Moldova International Labour Organization, European Commission. – Chisinau, 2012, ILO_CIVIS_MigrationandEducation_EN_draft.pdf
3. Buletin informativ Parteneriatul de Mobilitate Moldova – Uniunea Europeană. Ediția Nr.1 Martie 2009, http://www.mfa.gov.md/img/docs/BI_MP_nr1_md_final.pdf, access 9 June, 2014
4. Parteneriatul de Mobilitate Moldova - Uniunea Europeană. Buletin informațional. Ediția 2 - mai 2010, http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-21_05_2010-ro.pdf, access 9 June, 2014
5. Information newsletter Mobility Partnership European Union – Moldova. Edition No.3 - January 2011, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-III-eng.pdf>, access 9 June, 2014
6. Buletin informațional Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Moldova. №4, noiembrie 2011, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-IV-rom.pdf>, access 9 June, 2014

7. Buletin informațional Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Republica Moldova. No.5, mai 2012, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-V-rom.pdf>, access 9 June, 2014
8. Buletin informațional No.6 Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Republica Moldova, noiembrie 2012, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-VI-rom.pdf> access 9 June, 2014
9. Buletin informațional No.7 Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană – Republica Moldova, mai 2013, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/buletin-parteneriat-mobilitate-VI-rom.pdf> access 9 June, 2014
10. Uniunea Europeană – Republica Moldova Parteneriatul de Mobilitate. Decembrie 2013, No.8. Buletin informațional, http://www.mfa.gov.md/img/docs/bulletin-information_8_ro.pdf access 9 June, 2014
11. Collyer M., Bardak U., Jansova E., Kärkkäinen O. Migration and skills in Armenia, Georgia and Marocco. Comparing the survey results. / European Training Foundation, July 2013
12. Di Bartolomeo A., Bonfanti S. Calling into Question the Link between Educational Achievement and Migrant Background. // EUI Working Paper / Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Migration Policy Centre, RSCAS 2014/44, April 2014
13. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, 2007-2012. Raport analitic. - Chișinău, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova Biroul Migrație și Azil, 2013, http://mai.gov.md/sites/default/files/images/Raportul%20analitic%20PME-2013%20full%2020140109_0.pdf, access 15 January, 2014
14. European Commission, Migration and development: some concrete orientations, COM(2005) 390, Brussels, 2005
15. European Commission, Circular migration and Mobility Partnerships between the EU and third countries, COM(2007) 248 final, Brussels, 2007;
16. European Commission, Mobility Partnerships as a tool for the global approach to migration, Commission staff working document, SEC(2009) 1240, Brussels, 2009;
17. European Commission, The Global Approach to Migration and Mobility, COM(2011) 743 final, Brussels, 2011;
18. European Commission, Migration and development, Commission staff working paper, SEC(2011) 1353 final, Brussels, 2011.
19. Government Decision no.1009 of 26.12. 2011 regarding the approval of the Action plan for 2011-2015 regarding the implementation of the National

- Strategy in the field of migration and asylum (2011-2020). // Monitorul Oficial (Official Gazette) no.1-6/1, from 06.01.2012, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=341743&lang=1>, access 23 April, 2014
20. Moșneaga V., Bătrînescu V. Research regarding the influence of migration towards community's development: sociological research report: in the vision of the households from the former Orhei county. / Hilfswerk Austria International, Center of Sociological Investigations and Marketing Research "CBS-AXA". - Chișinău, Policolor, 2013
 21. IASCI-Nexus. (n.d.) Strengthening the Link between Migration and Development: Testing an Integrated Service Provider to Moldovan Migrants and their Communities, NEXUS Moldova Summary received with the circulated questionnaire.
 22. Popa A., Kolyshko R., Popova N., Panzica F. Research and Analysis of Vacancies and Skills Needs in the European Union, in the Republic of Moldova and Ukraine. International Labour Organization, Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe. – Budapest: ILO, 2013, <http://www.ilo.org/budapest/what-we-do/publications/lang--en/index.htm>
 23. Prohnych V., Lupusor A. Options for harnessing emigrants' remittances and savings for the development of the Republic of Moldova. - Chișinău, IOM / UNDP, 2013, http://iom.md/attachments/110_Options%20for%20harnessing%20emigrants%20EN.pdf
 24. Raport cu privire la realizarea, în perioada anilor 2008-2013, a Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr.142/1975 "Privind orientarea profesională și pregătirea profesională în domeniul valorificării resurselor umane. – Chisinau, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și familiei, 2014;
 25. Raport social anual 2013. – Chisinau, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și familiei, 2014;
 26. Raport Anual 2013. – Chisinau, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și familiei, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 2014
 27. Sintov R., Cojocar N. Assessment of Links between Education, Training and Labour Migration in Moldova. International Labour Organization, Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe (DWT/CO-Budapest). – Budapest: ILO, 2013, <http://yandex.ru/yandsearch?text=essessment%20between%20education%20C%20formation%20and%20migration&lr=10313&csg=2568%2C44357%2C53%2C148%2C0%2C1%2C0>

-
28. Success stories. PARE 1+1. Programme on attraction of remittances into economy. Together we create the future home! / ODIMM. – Chişinău, Ministry of Economy of Moldova, 2014
 29. The European Union - Republic of Moldova Mobility Partnership 2008-2011: Evaluation Report, 10 January, 2012, <http://www.mfa.gov.md/img/docs/eu-moldova-mobility-partnership-evaluation.pdf>, access 3 March, 2014
 30. Vreşiş M., Craievschi-Toartă V., Burdelniî E., Herm A., Poulain M. Extended Migration Profile of the Republic of Moldova 2005-2010. – Chişinău, OIM, 2012
 31. Vaculovschi D., Lipcanu O., Popova N., Panzica F. Private employment agencies in the Republic of Moldova. – Chisinau: ILO, 2013

ANNEX.

Abridged list of MISMES Inventory for Moldova by title of the project and implementer.

<i>NN</i>	<i>Title of project/MISMES</i>	<i>Implementer</i>
	Pre-migration phase	
1	Addressing the Negative Effects of Migration on Minors and Families Left Behind	Italian Ministry of Labour and social Policies, Moldovan Ministry of Labour, Social Protection and Family, IOM
2	Circular migration projects which include support for the reintegration of returning migrants	Czech Republic (CZ), Moldova (MD)
3	Educational Program in Moldova (Pre-departure measures)	National Employment Agency, Greek Government
4	Facilitation of the Social Integration of Moldova Potential Migrants in Greece	IOM
5	IOM monitoring and reporting of the project Reconstruction and Opening of the Centre for Street Children „Speranța” in Cahul	Centre for Street Children “Speranta”
6	Pre-departure training. Information on legal migration and assistance for returning migrants	Ministry of Interior of Greece, International Organization for Migration - Mission in Greece, International Organization for Migration - Mission in Moldova
7	Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in the Transnistria Region of the Republic of Moldova (2009)	MLSPF, local NGOs
8	Strengthening Local Capacities to Prevent and Counteract Trafficking in Human Beings	MLSPF, MEY, Ministry of Foreign Affairs and European Integration (MFAEI), Local NGOS incl. Transnistrian
9	Exchange of information on a systematic basis with Moldovan “focal po-	Cyprus, Moldova

	ints” about private employment agencies involved in labour mobility between the two countries	
	During-migration phase:	
	No separate MISMEMS models for this phase. Most MISMEMS focusing on during-migration phase are part of multi-phase or multi-dimensional MISMEMS (please, see below).	
	Post-migration phase	
1	Joint activities in the field of prevention of trafficking in human beings (THB)	Centre for Assistance and Protection (CAP)
2	Combating Trafficking In Human Beings In Ukraine & Moldova	IOM Ukraine, IOM Moldova, Governments of Ukraine and Moldova, Civil Society
3	Coordination of the Return and Reintegration Assistance for Voluntary Returnees to Moldova – Phase II	MLSPF
4	Direct Assistance to Victims of Trafficking in Moldova: Road towards Sustainability (2008 - National)	IOM Ukraine, IOM Belarus; La Strada Ukraine, Belarus, Moldova; OSCE Ukraine, Belarus, Moldova
5	Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in Transnistria Region of the Republic of Moldova	Ministry of Labour, Social Protection and Family (MLSPF), local NGOs
6	Prevention of trafficking in women, Moldova	Child rights information Centre
7	Proactive Prevention of Irregular Migration and Trafficking in Persons in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova and Support to Moldovan Citizens Identified in Neighbouring Ukraine	MLSPF, local NGOs
8	Programme Against Human Traffick-	MLSPF, La Strada, Permanent

	ing in Eastern and South-Eastern Europe 2009-2011 (Phase II) – National Component	Secretariat
9	Programme Against Human Trafficking in Eastern and South-Eastern Europe 2009-2011 (Phase II) – Regional Component	IOM Ukraine, IOM Belarus; La Strada
10	Programme Against Human Trafficking in Eastern and South-Eastern Europe 2009-2011 (Phase II) – Unallocated 2011 Component	MLSPF, Permanent Secretariat
11	Protection and empowerment of victims of human trafficking and domestic violence	UNDP, UNFPA, OSCE, MLSPF, La Strada
12	Protection of Victims of Trafficking in Moldova	MoH, MLSPF, MoI, NGOs and Intern. Org. in Moldova
13	Psychological and Medical assistance for victims and potential victims of trafficking	CAP
14	Psychological assistance for victims and potential victims of trafficking	CAP
15	Reintegration project for Moldovan migrants including awareness on remittances and financial literacy raising	MLSPF
16	Rescue, return, rehabilitation and reintegration of (potential) victims of trafficking in Moldova	MLSPF Moldova
17	SIDA regional 2007-2008 (Local action and Direct Assistance to Victims of Trafficking)	NGOs, National Governments, National and Local Law Enforcement and Social Assistance Institutions and International Organizations in Albania, BiH, Bulgaria, Kosovo, Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania, Serbia and Turkey

18	Support to Implementation of EC Re-admission Agreements with the Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine: Facilitation of Assisted Voluntary Return and Reintegration (SIREADA)	European Commission (EC), IOM, Ministry of Internal Affairs Moldova (MD)
19	Support to Reintegration Mechanism in Moldova for Readmitted and Returned Moldovan Nationals (Note: co-funding to SIREADA Project above)	IOM, Ministry of Interior, National Employment Agency
20	Supporting the implementation of the migration and development component of the EU-Moldova Mobility Partnership	IOM
21	Voluntary assisted return from Czech Republic for Moldovan Migrants	IOM
22	Anti-trafficking work, Moldova: Prevention and Protection Assistance for victims of trafficking and at-risk cases	CAP, local NGOs incl. Transnistrian region
23	Local Settlement of Refugees / Strengthening of the Asylum system in Moldova	UNHCR, Migration and Asylum Bureau, Business Advisory Centre, Law Centre of Advocates, "Salvati Copiii" Moldova, Society for Refugees, Charity Centre for Refugees, ULIM
24	Continuation of the implementation of a project on the vocational training reform	Sweden (SE), Moldova (MD)
25	ETF Country Project Republic of Moldova	Moldovan Ministry of Labour, Social Protection and Family; Ministry of Economy, ETF
26	Promotion of recognition of skills and qualifications (phase-1)	ETF (ETF), Moldovan Ministry of Education (MD)
27	Promotion of recognition of skills and qualifications (phase-2)	ETF (ETF), Moldovan Ministry of Education (MD)

28	Selection of Qualified Foreign Workforce: Information Campaign (2008)	National Employment Agency, Czech Govt
29	Beyond Poverty Alleviation: Developing a Legal, Regulatory and Institutional Framework for Leveraging Migrant Remittances for Entrepreneurial Growth in Moldova	IOM/ILO, Ministry of Economy and Trade, Ministry of Education; Chamber of Commerce, Financial Institutions
30	PARE 1+1	Moldovan Small and Medium Sized Development Organization (ODIMM)
	Multi-phase and Multi-dimensional MISMES	
1	Building Institutional Capacity of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration	Ministry of Foreign Affairs and European Integration, Bureau for Diaspora within the State Chancellery
2	Strengthening the Link between Migration and Development: Testing an Integrated Service Provider to Moldovan Migrants and their Communities	International Agency for Source Country Information (IASCI)
3	ILO-ICMPD project "Elimination of human trafficking from Moldova and Ukraine through labour market based measures"	MMPSF, NEA and CNSM, CNPM, National Statistics Bureau, Ministry of Foreign Affairs and European Integration, Ministry of Interior, Centre to Combat Trafficking in Persons, OSCE, IOM, European Commission, Irish Aid, ILO, ICMPD
4	Website on legal migration	Greece, Moldova
5	DEVINPRO Moldova 2009/2010: Strengthening the link between migration and development through developing and testing replicable migration-related products and services for migrants and their communities	Centre of Sociological, Politological, and Psychological Analysis and Investigations (CIVIS);
6	IASCI-NEXUS Moldova	Consortium: the State Chancellery of the Republic of Moldova collabora-

		ting with three rayon and three municipal authorities in Cahul, Edinet and Ungheni; IASCI-Austria, CIVIS-Moldova, Soros Foundation Romania (SFR) and Foundation for Social Inclusion and Cohesion (FICS-Romania)
7	Providing information on routes for legal migration to the EU, legal employment in the EU Member States, dangers and negative effects of illegal migration as well as return and reintegration, with active participation of interested MS	DEG –Deutsche Investitions- und Entwicklungsgesellschaft http://www.deginvest.de and other European development finance institutions http://www.edfi.be/ , Moldovan ministry of Economy
8	Socio-Economic Reintegration Assistance for Victims of Trafficking in Moldova: Vocational Training and Economic Empowerment	National Employment Agency, local NGOs
9	Strengthen the development dimension of migration	European Commission (EC)
10	Support for voluntary return projects	Germany (DE), Moldova (MD)
11	Better managing the mobility of health professionals in the Republic of Moldova	IOM, WHO, UNAIDS, Ministry of Health, NEA, State Medical and Pharmaceutical University, National College of Medicine and Pharmacy, Bureau of Diaspora Relations
12	Managing the Impact of Migration on the Healthcare System of Moldova	IOM, WHO, UNAIDS, Ministry of Health
13	Better Opportunities for Youth & Women	Ministry of Labour and Social Protection, Local Public Authorities Social Reintegration Centers, National Employment Agency, IOM, private sector
14	Consolidation of Migration Management Capacities in the Republic of Moldova	EU Member States: Germany (Federal Ministry for Economic Cooperation and Development and Centre for International Migration and Develop-

		ment); Italy (Ministry for Labour and Social Policies); Romania (the Ministry of Labour, Family and Social Protection/ the National Employment Agency); Hungary (Department of International Cooperation Office of Immigration and Nationality); Bulgaria (Ministry of Labour and Social Policy); Lithuania (Lithuanian Labour Exchange); Czech Republic (Ministry of Interior); France (Pôle-Emploi, Headquarters – Monitoring, Prospective and International Direction); Sweden (Ministry of Justice, Swedish Public Employment Service). European Training Foundation (ETF)
15	Strengthening Moldova's capacity to manage labour and return migration within the framework of the mobility partnership with the EU	Swedish Public Employment Service in cooperation with the National Employment Agency (NEA) of Moldova
16	Support to Migration Management in Moldova with Emphasis on Labour Migration - Phase II (2009)	MLSPF
17	Support to migration management in Moldova with the emphasis on labour migration and reintegration – phase III in 2010	MLSPF
18	Effective Governance of Labour Migration and its Skill Dimensions	IOM, ILO, Ministry of Labour, Social Protection and Family; Ministry of Education; National Bureau of Statistics; National Confederation of Trade Unions, National Confederation of Employers' Organizations
19	Remittances Developing Moldovan Communities. Sustainable Use of Remittances by Generating Local Income in the Republic of Moldova	Hilfswerk Austria International – Österreichisches Hilfswerk Fur Internationale Zusammenarbeit, CONTACT Centre for National Assistance and Information of NGOs from Moldova; remittances recipients & local communities in 4 target regions of Cent-

		ral Moldova
20	Better access to quality information and services for rural women and potential or returned migrants in Moldova	Sweden, UN Women Programme “Women’s Economic Empowerment through Increasing Employability in the Republic of Moldova”, Ministry of Labour, Social Protection and Family and the Ministry of Economy
21	Supporting activities aimed at preventing trafficking in persons, illegal migration and risks of Summer Work and Travel program	Ministry of Education and Youth (MEY)
22	Enhancing the Government of Moldova’s Capacity in Diaspora Engagement	State Chancellery of the Republic of Moldova (SCRM), International Organization for Migration (IOM)
23	Consolidation of migration management capacities in the Republic of Moldova	Swedish Public Employment Service and Moldovan NES (ANOFM), Ministry of Labour, Social Protection and Family, National Bureau of Statistics and other state public authorities, German Centre for International Migration and Development (CIM)
24	Implementation of the Bilateral Agreement on Labour Mobility Between Italy and Moldova	Italian Ministry of Labor and Social Policies, IOM International Organization for Migration
25	Making Migration in Moldova work for Development	ODIMM (Moldova), Centre for International Migration and Development, Germany (CIM), International Organization for Migration (IOM)

Prezentat la redacție
la 20 decembrie 2014

EXPUNEREA MEDIATICĂ A ACTORILOR POLITICI: FOCALIZAREA OPINIEI PUBLICE PRIN PSEUDOEVENTIMENTUL ELECTORAL

Aurelia PERU-BALAN

Republica Moldova. Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de cercetări Juridice și Politice

Doctor în științe politice, conferențiar

Ecaterina TOFAN

Republica Moldova. Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de cercetări Juridice și Politice

Doctoranda

This article will refer to techniques of media exposure of political actors. One of these techniques is the pseudoevent or special event organized by PR specialists to popularize politicians. A special model of event promoted with zeal is the discourse of power. The proposed article will refer to the US president's annual message, known as the State of the Union message.

Keywords: *public relations, pseudoevent, political discourse, Barack Obama, Vladimir Putin, politicalcampaign, electionrally, LDPM, DPM, SPRM.*

Procesul de democratizare a distribuit roluri importante și distincte pentru mass-media și actorii politici. În unele circumstanțe, mass-media înseși se transformă în actori politici, care promovează, pe risc propriu, un mesaj distinct în societate.

Comunicarea a devenit axa principală în sistemul politic, care asigură schimbul de informații, opinii și replici, sub diferite forme, dintre alegător și puterea politică. În câmpul comunicării politice PR-ului politic îi revine un loc distinct [1].

Brian McNair pleadează pentru abordarea PR-ului politic ca management mediatic. *Managementul mediatic* își propune ca scop maximalizarea accesului politicianilor la expunerea mediatică gratuită [2]. Acesta presupune, în primul rând, organizarea evenimentelor (*medialities*) tentante pentru presă, care mențin la un nivel ridicat atenția publicului față de partid. Această activitate, pe de o parte, menține vizibilitatea partidului, iar pe de alta – prezintă problemele și soluțiile propuse de partid într-un domeniu anumit. În acest sens, managementul mediatic mai poate fi definit și ca *management al problemelor*. Termenul „*management mediatic*” se referă la varietatea largă de practici prin care actorii politici pot căuta

să controleze, să manipuleze ori să influențeze instituțiile mediatice prin metode ce corespund obiectivelor lor politice. Pentru politicieni, aceasta înseamnă punerea la dispoziția organizațiilor mediatice a tot ceea ce își doresc aceștia, în termeni de știri sau de divertisment, exercitând în același timp o anumită influență asupra modului în care acest ceva este mediatizat și prezentat publicului [3, p.180].

În știința comunicării politice, un exemplu edificator de management al problemelor, care implică focalizarea atenției mass-media sunt discursurile anuale ale președinților americani, cunoscute sub denumirea de *Starea Națiunii*. Mesajele anuale tradiționale ale președinților Americii adresate în Congresul SUA au devenit, un ritual politic și spectacol mediatice.

George Washington este primul președinte care a rostit un astfel de discurs pe 8 ianuarie 1790, în New York, care era la acea dată capitala provizorie a SUA.

Modelat după tipicul discursurilor monarhice ținute în unele state europene la inaugurarea unei noi sesiuni a Adunărilor Legislative, acest discurs despre starea națiunii este prevăzut în Constituția SUA ca o îndatorire a șefului Executivului american [4].

În 1801, Thomas Jefferson (1743-1826), întrerupe tradiția, considerând că ceremonialul are accente regaliste. Următorii președinți au preferat să trimită un reprezentant care să le lectureze mesajul în Parlament. În schimb, într-un discurs pe care l-a susținut, personal, în 1807, în fața Congresului, a combinat pentru prima dată cuvintele *relații* și *public* în sintagma *relații publice*, pentru a defini starea de spirit a cetățenilor în interiorul unei comunități politice [5].

Abia în 1913, președintele Woodrow Wilson revine în fața Congresului. Discursul lui Calvin Coolidge în 1923 a fost primul de acest gen difuzat la radio, iar cel al lui Harry Truman, din 1947, a fost primul televizat.

În perioada mandatului lui Franklin Roosevelt, *Mesajul anual al președintelui* către Congres începe să se numească „*Discurs despre starea națiunii*”. Curând, liderii de la Casa Albă au înțeles că discursul anual le oferă o buna ocazie pentru a convinge nu doar parlamentarii, ci întregul popor american de justetea programului lor politic [6].

Aceste mesaje sunt cu impact asupra stării națiunii, deoarece trasează, de regulă, obiectivele propuse de președinte și nominalizarea realizărilor obținute de acesta. Din tabelul de mai jos se vede evoluția în dinamică a politicilor promovate de Casa Albă în perioada mandatului 1 și 2 Obama:

Barack Obama, teme centrale în discursurile anuale despre Starea națiunii care s-au memorizat:

2009	<p>Barack Obama a dezvăluit un plan ambițios de a pune capăt recesiunii prelungite prin care trec Statele Unite. Sute de miliarde de dolari au fost promise sectorului financiar american, îngenunchiat de criza imobiliara.</p> <p>Barack Obama a cerut Congresului, cât mai rapid, o lege pentru reglementarea sistemului financiar. Era cheltuielilor extravagante trebuie sa se încheie, a opinat președintele american. (Discursul președintelui american a fost întrerupt de 65 de ori de aplauze).</p>
2010	<p>Obama a avertizat că SUA și-ar putea pierde statutul de numărul unu la nivel mondial din cauza problemelor economice, în condițiile în care state ca Germania, India sau China vin puternic din urmă: Nu voi accepta al doilea loc pentru SUA.</p>
2011	<p>Președintele Statelor Unite ale Americii, Barack Obama, a făcut un apel la politicienii americani pentru a depăși efectele crizei economice și a face țara din nou competitivă, comparând situația cu cea din 1957, când sovieticii reușiseră să depășească SUA în cursa spațiala, după ce reușiseră lansarea satelitului Sputnik. Obama a propus măsuri pentru reducerea deficitului bugetar al SUA, pe care l-a numit una din cele mai mari probleme ale țării.</p>
2012	<p>Obama a amintit că America nu mai este amenințată de Osama bin Laden, pentru prima oară în primii 2 de ani. Economia SUA este pe cale să-și revină după recesiunea din 2007-2009, deși rata șomajului rămâne de 8,5%. Se referă la reforma fiscală, care impune un nivel de minim 30% asupra veniturilor milionarilor. Obama a discutat despre imigrație și necesitatea unei legi, care nu ar permite expulzarea tinerilor care vor să deschidă afaceri și să apere această țară. Discursul lui Obama a fost construit pentru a-i aduce avantaje în cursa electorală președintelui democrat.</p>
2013, 12 februarie	<p>Obama s-a referit la bugetul și nivelul datoriei publice, legislația privind vânzările de arme și reforma legilor privind imigrația. (Data de 12 februarie corespunde aniversării nașterii fostului președinte american Abraham Lincoln, care constituie adesea o sursă de inspirație pentru Barack Obama). Barack Obama a spus ca va reduce cu mai mult de jumătate numărul trupelor americane din Afganistan, in anul 2014.</p>

Surse: tabelul este realizat în baza surselor de pe <http://www.ziare.com/articole/barack+obama+starea+natiunii> [7].

Și președintele rus, Vladimir Putin, a transformat în spectacol politic

mediatizat *Mesajul către națiune*, acesta devenind o strategie de megacomunicare politică [8].

La 5 decembrie 2103, Vladimir Putin a ținut tradiționalul discurs anual în fața camerelor reunite ale Parlamentului. Mesajul său a fost dominat de o retorică antiamericană, etalări de forță militară și acuzații la adresa Occidentului pentru situația din Ucraina. Putin a avertizat că este gata să țină piept și provocărilor militare. „Nimeni nu va reuși să obțină superioritate militară asupra Rusiei. Armata noastră este modernă și capabilă de luptă sau, cum se spune în prezent, amabilă, dar de temut [9].

Un model de eveniment special PR este *clubul de la Valdai*.¹⁸ Discursul președintelui rus Vladimir Putin în cadrul clubului Valdai (28 octombrie 2104) a atras atenția presei internaționale. Acesta a fost unul dintre cele mai agresive discursuri la adresa Occidentului de când Rusia este condusă de Vladimir Putin. Președintele rus a afirmat că „*Războiul Rece s-a încheiat*“, dar niciodată „*nu s-a ajuns la semnarea păcii*” care să stabilească noi reguli ale jocului în relațiile internaționale. Vladimir Putin a subliniat că nu își dorește refacerea URSS, dar a avertizat că Rusia nu va renunța la ambiții: „*Ursul nu are nevoie de permisiunea nimănui. El este considerat stăpân peste taiga. El nu va da nimănui taigaua lui*” [10]. Au asistat la discursul vehement peste 100 de experți din 25 de țări, inclusiv foști premieri și președinți.

Aceste discursuri justifică teza despre spectaculorizarea comunicării politice prin organizarea de evenimente speciale sau cum le numește Boorstin – *pseudoevenimente*.

Pseudoevenimentul reprezintă unul din cel mai eficient instrumentar al PR-ului. Actualmente, putem constata că fenomenul în cauză reprezintă un trend al strategiilor de comunicare politică.

Aceste pseudoevenimente, în opinia noastră, sunt cu impact persuasiv asupra publicului, deoarece mizează pe ambele căi de persuasiune, la care se referă Richard Petty și John Cacioppo:

- *calea centrală*, care implică elaborarea cognitivă - meditarea asupra conținutului unui mesaj, asupra ideilor și informațiilor conținute în acesta.

- *calea secundară* de persuasiune sau procesarea periferică - concentrarea asupra indicilor care nu au legătură directă cu substanța mesajului, prevalează forma nu conținutul. De exemplu, concentrarea asupra atractivității fizice a sursei, asupra unei melodii ușor de reținut etc [11].

¹⁸ Clubul Valdai este un cadru de discuții pe teme de politică externă și internă a Rusiei, la care iau parte analiști politici și militari, profesori de la marile universități din lume, oficiali ruși și străini. Pe scurt, Clubul adună, în fiecare an, elitele care influențează deciziile politicianilor. Clubul a fost botezat după lacul Valdai, în apropierea căruia a avut loc, în 2004, prima reuniune a grupului de discuții.

Zecile de mii de susținători, adunați la mitingurile organizate de partidele politice sunt de fapt un model de persuasiune prin validare socială, aceasta constituind una dintre *legile persuasiunii*. Prezența zecilor de mii de susținători inspiră atât cetățenii prezenți, cât și pe cei care privesc reportaje televizate despre eveniment. Ca rezultat, numărul simpatizanților poate crește. Aceasta era miza ideologiei sovietice - cu subtext propagandistic - în timpul marșurilor de solidaritate organizate cu prilejul Zilelor de 1 mai, 7 noiembrie sau de 9 mai - Ziua Victoriei. Sunt evenimente care au alimentat mitul politic al unității în regimurile autoritare. Fără dramatizare, opinează G.Balandier, puterea s-ar aboli pe ea înseși. Regimurile totalitare recurg la păstrarea unei puternice sacralizări a puterii, la desfășurarea ceremonială, la teatralizarea marilor manifestări, a specificat G.Balandier. Media facilitează mai ales provocarea imitației, suscitarea și glorificarea conformității [12, p.117]. Actualitatea demonstrează că și elitele politice din regimurile democratice recurg la metode de persuasiune prin organizarea unor mitinguri de susținere, în anumite circumstanțe.

Părintele fondator al PR-ului, Edward Bernays, dar și cel care dă naștere conceptului de consilier de relații publice, în anul 1920, a definit PR-ul drept *inginerie a consimțământului*. În anii '60 James Combs, Dan Nimmo vor declara că consilierul PR nu numai că știe ce valoare au știrile și este în poziția de a face știrile să se întâmple, dar este și un creator de evenimente în jurul ideilor sale.

Mai târziu profesorul britanic Daniel Boorstin, constatând omniprezența pseudoevenimentului PR, face următoarea descriere:

- crearea P. presupune bani: deci cineva are interesul de a le difuza, de a le face publicitate, de a le exagera pentru a le prezenta ca pe niște evenimente demne de atenție și de încredere.

- provoacă proliferarea altor P. într-o progresie aritmetică, dominându-ne conștiința doar prin faptul că sunt numeroase și din ce în ce mai multe [13].

Desigur, pseudoevenimentul din epoca lui Bernays a evoluat de la simple conferințe de presă la ample mitinguri electorale cu participarea a zeci de mii de susținători. Aceste spectacole electorale au traversat oceanul, pentru a face deliciul practicienilor PR în Europa.

De exemplu, campania prezidențială din Franța, 2012. La primul miting de campanie al lui Nicolas Sarkozy de la Marseille, au participat peste douăzeci de mii de simpatizanți și circa 300 jurnaliști. În ultima săptămână de campanie, duminică, principalii candidați la alegerile prezidențiale din Franța, președintele în exercițiu Nicolas Sarkozy și socialistul Francois Hollande, au participat la mitingurile susținute la Paris. Nicolas Sarkozy a ales Place de la Concorde, în timp ce Francois Hollande a mers la Chateau de Vincennes.

La mitingul candidatului socialist Fr.Hollande (de pe Chateau de Vincenne) au fost prezenți circa 100.000 de oameni. La cel de pe Place de la Concorde - în jur de 70.000 de susținători [14].

Rusia. Și staff-ul lui V.Putin în electoralele-2012 nu a neglijat puterea persuasivă și mobilizatoare a pseudoevenimentului de amploare, dar și atractivitatea acestuia pentru media.

Sâmbătă, 18 februarie, cu două săptămâni înainte de scrutin, sute de mașini au circulat prin Moscova cu placarde pro-Putin. La 23 februarie, profitând de Ziua Armatei, acesta a participat la un miting de susținere pe stadionul Lujniki, unde au fost peste 80 de mii de admiratori și a rostit un discurs electoral emotiv în fața admiratorilor săi.

Pe de altă parte, opoziția a organizat alte pseudoevenimente. La 19 februarie Boris Nemțov, liderul Partidului Poporului Liber, a organizat un autocros, *Străzile albe*, la care au participat aproximativ 2000 de vehicule cu sloganuri anti-Putin, decorate cu baloane și funde albe.

Concomitent, opoziția a organizat așa-numitele „lanțuri vii”, în timpul cărora participanții fluturau baloane albe, iar la piept purtau panglici albe, care au devenit simbolul mișcării ample de protest față de regimul de 12 ani al lui Putin. Politologul american Gene Sharp, autorul *teoriei revoluțiilor pașnice* și al lucrării „*De la dictatură la democrație*” (2005) declara într-un interviu, acordat pentru postul de televiziune RTR / *Novosti nedeli* / că el este autorul acestei tehnologii, dar aceasta nu a avut efectul scontat în Rusia. „Lanțul viu”, la sugestia lui Sharp, a fost aplicat pentru prima dată în ‘89 în statele Baltice. La acțiune au participat peste 700.000 de persoane, iar „lanțul viu” se întindea pe o lungime de circa 600 de kilometri [14].

România. Uneori, evenimentul special poate fi suprapus cu unul inedit. Astfel, în România, candidatul Partidul Social Democrat, pentru Cotroceni, Victor Ponta, se lansează oficial în campanie chiar de ziua lui de naștere - 20 octombrie 2014. Evenimentul are loc pe Arena Națională, unde au venit peste 50.000 de membri de partid și simpatizanți din toată țara. Aproximativ 1.000 de autocare cu simpatizanți au sosit la București [15].

Republica Moldova. Trendul activităților PR în Republica Moldova ne demonstrează și tendința actorilor politici moldoveni spre *grandomanie*, spre acțiuni și evenimente de amploare cu diverse ocazii. Astfel, pseudoevenimentul a devenit deosebit de prezent în câmpul comunicării politice din Republica Moldova. Pseudoevenimentele au dat tonul tendințelor PR în campania pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014. Principalele partide politice și-au înviorat agenda publică cu pseudoevenimente PR.

Pseudoevenimete organizate de PDM

- Cea mai de amploare acțiune-pseudoeveniment au fost alegerile primare din 28 septembrie; organizate pentru prima dată în Republica Moldova și, desigur, însoțit de o energetică campanie de mediatizare;

- *Expresul PDM „Vocea Moldovei”* (Caravana PDM). Începând cu septembrie și până la sfârșitul lunii noiembrie, autocarul în care urcă miniștri PDM, lideri de opinie, merg prin satele Moldovei pentru a discuta cu alegătorul. Seara aceste întâlniri sunt mediatizate la televiziunile din holding-ul controlat de unul din liderii PDM.

Pseudoevenimente organizate de PLDM

Pe data de 7 septembrie, în Piața Marii Adunări Naționale, este organizată Acțiunea: „*PLDM pentru Europa*”. Este un miting electoral, la care PLDM se lansează simbolic în cursa electorală și la care participă circa 100 de mii de susținători. Astfel, amploarea mitingurilor electorale de la Chișinău devine comparabilă cu cele de la Paris: 100 de mii!

Și Partidul Socialist din opoziție vine cu un pseudoeveniment de acest gen în campanie. La 14 septembrie, ca o replică la mitingul forțelor proeuropene, acesta desfășoară propriul marș „*Pentru Moldova în Uniunea Vamală*”.

Astfel, mitul politic al Unității dintre putere și popor a perpetuat și s-a pliat bine și în condițiile democrației moldovenești.

Pseudoevenimentele au devenit o tehnică de manipulare a mass-media, inventată de staff-urile politice.

În acest sens, descoperim ca relevantă una din teoriile despre evoluțiile imagologice în sfera politică, ce-i aparține cercetătoarei ruse, M.Ossovskaja, în opinia căreia cele mai radicale schimbări imagologice se produc în timpul revoluțiilor și după. Clasa învingătoare impune modelele sale de imagine clasei învinse, dar deosebirile dintre imagine sunt radicale în timpul revoluției și în prima fază post-revoluționară. Cu timpul însă, clasa învingătoare / elita guvernatoare / renunță la propriile modele imagologice, încercând să le asimileze, să le simuleze pe cele ale clasei învinse, pe care anterior le respingea.

Tabelul 1. Evoluții imagologice [1]

<i>Anul</i>	<i>Imaginea respinsă</i>	<i>Imaginea promovată</i>	<i>Imaginea rezultată post-factum</i>
1917	Aristocrația privilegiată	Proletariatul - adept al egalității, fraternității	Birocrat partinic privilegiat
1991	Birocrat de partid privilegiat	Democratul – luptător împotriva privilegiilor	Birocratul – democrat privilegiat

Ca și concluzie, venim cu o nouă teorie în domeniul PR - *teoria turnului de vizibilitate*. Ea are în epicentru crearea *pseudoevenimentul* și plasarea actorului politic în epicentrul pseudoevenimentului. Fenomenul asigură acoperirea mediatică și substituie, eventual, deficitul de popularitate sau notorietate.

În contextul crizei, generate de embargoul impus de Federația Rusă la importul fructelor din țara noastră, politicienii de la Chișinău au organizat un pseudoeveniment autentic. Premierul Leancă (atunci) a declarat că împreună cu membrii Cabinetului de miniștri urmează să organizeze un eveniment ce ar putea ulterior intra în Cartea Recordurilor. Este vorba de o plăcintă cu mere autohtone, la pregătirea căreia să participe membrii Executivului. Inițiativa a fost mediatizată cu sloganul „*Plăcinta care ne unește*”. Evenimentul s-a produs la 12 august 2014 [16].

Unul din pionierii PR, americanul S.Black considera că PR-ul, în orice sferă ar fi aplicat, este incompatibil cu manipularea, minciuna, impunerea agresivă a unei idei, fiind utilizat în exclusivitate în baza unor principii etice de influențare a societății. În această ordine de idei, pseudoevenimentul nu minte. Nu manipulează. El mobilizează și seduce. Pentru că PR-ul este o seducere. Și poate avea două finalități - sau diabolizarea sau idealizarea.

Bibliografice

1. Peru-Balan A. PR-ul politic și comunicarea de criză în Republica Moldova (2009-2010). - Chișinău: SRL „Imuna Grup”, 2010..
2. McNair B. Introducere în comunicarea politică. - Iași: Polirom, 2009
3. Mihnea A. Discursul despre starea națiunii, un ritual politic contestat, <http://www.zf.ro/politica/politica-externa/discursul-despre-starea-natiunii-un-ritual-politic-contestat-3015057/> (accesat 22.02.2015).
4. Newson D., Turk J., Kruckeberg D. This is PR: the Realites of Public Realtions. - Belmont, California: Wadsworth Thomson Learning, 2004.
5. Cora M., Vasilescu B. Scurt istoric al mesajelor președinților SUA, <http://www.curierulnational.ro/print/69828>, accesat 2.02.2015.
6. <http://www.ziare.com/articole/barack+obama+starea+natiunii> (accesat 2.02.2015)
7. <http://www.europalibera.org/content/article/25198796.html>. (accesat 14.01.2015).
8. <http://www.prime.md/rom/news/externe/item14724/> (accesat 14.01.2015).
9. <http://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Extern/Europa/Presa+internationala+despre+discursul+lui+Vladimir+Putin+de+la+S> (accesat 10.02.2015).
10. Petty R., Cacioppo J. Communication and Pesuasion. - New York, Sprihger-Verlag, 1986.
11. Balandier G. Scena puterii. - București: AION, 2000.

12. Boorstin D. The image: A guide to pseudo-events in America. - New-York, Harpet-Row, 1961.
13. Popescu C.Fl. Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate. - București: Trotonic, 2002.
14. Peru-Balan A. Managementul PR-ului politic. Vânătoarea de voturi electorale. - Chișinău: Cartier, 2014.
15. Victor Ponta și-a lansat candidatura la prezidențiale, pe <http://www.hotnews.ro/stiri-politic-18144200-victor-ponta-isi-lanseaza-sambata-candidatura-alegerile-prezidentiale-ziua-arena-nationala-sunt-asteptati-70-000-oameni.htm> (accesat 1.11.2014).
16. <http://agora.md/stiri/2918/placinta-care-ne-uneste-planul-de-solidaritate-al-guvernului-cu-producatorii-agricoli> (accesat 12.08.2014).

Prezentat la redacție
la 4 februarie 2015

REFORMULAREA CONCEPTULUI DE LIBERTATE ARTISTICĂ

Mihaela RUSU

Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei,
Doctorandă

The concept of artistic freedom is a morphological indicative attested in any type of musical culture. In the creation of Ch.Ives, J.Cage, I.Xenakis, investigated by the author of this article, we find the notion of freedom reformulated and connotative-multidimensional, referring to the artistic thinking, to the new possibilities to make value, to the music release of tempered system, as well as opening new ideational horizons by means of research and collaboration between musicians and scientists.

In the case of musical culture from the second half of the 20th century, the works of composers J.Cage and I.Xenakis are the argument to implementing the theory of K.Popper, according to which the artistic creation presents the largest manifestation of free choice. From another point of view, was determined, in the case of these thinkers of sounds art: J.Cage - the founder of aleatoric music and I.Xenakis - the founder of stochastic music, the reformulation of the concept of artistic freedom due to the tendency of detachment of the creator of spiritual values from any type of constraints: from the choice of sound material which will serve to formulate the artistic message until the manner of interpretation of the work in its final version.

Keywords: *musical culture, creation, spiritual value, artistic freedom, sound material.*

Conceptul de libertate artistică este un indiciu morfologic prezent în cadrul oricărui tip de cultură muzicală. În creația lui Ch.Ives, J.Cage, I.Xenakis, investigată de către autoare în acest articol, regăsim noțiunea de libertate reformulată și multidimensională conotativ, referindu-se la modul de gândire artistică, la noile posibilități de realizare a valorii, la eliberarea muzicii de sistemul temperat, precum și deschiderea de noi orizonturi ideatice prin cercetare și colaborarea dintre muzicieni și oamenii de știință.

În cazul culturii muzicale din a doua jum. a sec.XX, lucrările compozitorilor J.Cage și I.Xenakis sunt argumentul transpunerii în practică a teorii lui K.Popper, conform căreia creația artistică prezintă cea mai amplă formă de manifestare a liberului arbitru. În altă ordine de idei, a fost determinată, în cazul acestor gânditori ai artei sunetelor: J.Cage - fondatorul muzicii aleatorice și I.Xenakis - fondatorul muzicii stohastice, reformularea conceptului de li-

bertate artistică datorită tendinței de detașare a creatorului de valori spirituale de orice tip de constrângeri: de la alegerea materialului sonor din care va fi constituit mesajul artistic până la modalitatea interpretării a lucrării în varianta finală.

Cuvinte-cheie: cultură muzicală. creație, valoare spirituală, libertate artistică, material sonor.

Procesul de creație a valorii muzicale presupune inspirație, imaginație, talent, muncă, dar și condiții necesare de realizare a ideii și de prezentare spre receptare de către public. În cazul culturii muzicale a sec.XX, libertatea artistică este una dintre aceste condiții. Raportată la gândirea muzicală ea constituie capacitatea de manifestare a personalității creatoare. În acest context este necesar să menționăm orientarea ce poartă, în termeni de specialitate, denumirea *Marii Independenți*. Muzicologii și teoreticienii artei componistice i-au clasificat aici pe creatorii ce au contribuit considerabil la dezvoltarea esteticii muzicale a sec.XX, dintre care îi menționăm pe Ch.Ives, E.Varèse și H.Cowell. O astfel de grupare ne permite să remarcăm, la toți acești gânditori și făuritori de noi univesuri sonore, următoarele particularități:

1. detașarea de determinismul serialist al reprezentanților Noii Școli Vieneze și cel al explorării valorilor tradiționale, ce va alimenta crearea inovației muzicale de către compozitorii Curentului din Est,

2. libertatea asociată cu unicitatea produsul estetic creat: acești trei compozitori nu au aparținut nici uneia dintre școlile menționate, fiecare dintre ei formulându-și propriu demers muzical,

3. contribuția la dezvoltarea artei muzicale prin creare de inovații originale, înrădăcinate ulterior în cultura muzicală de la finele sec.XX – înc. sec.XXI.

Revenind la conceptul de libertate menționăm cele două teorii de bază formulate în sistemele filosofice ale diverșilor gânditori: teoria liberului arbitru și teoria libertății – înțelegere a necesității. Liberul arbitru, după cum cunoaștem, este noțiunea prin care reprezentanții filosofiei medievale creștine denumeau capacitatea și dreptul ființei umane de a alege între bine și rău. Pentru filosoful german Im.Kant ideea de liber arbitru stă la baza întemeierii moralității. Existențialismul lui J.-P.Sartre, prin afirmația „omul este condamnat să fie liber” a definit cea mai radicală formă a noțiunii de liber arbitru. Conform filosofului francez ființa umană este liberă prin natura sa. Actualul termen liber arbitru exprimă puterea de detașare de orice tip de constrângeri interioare sau exterioare și controlul deciziilor privind acțiunile întreprinse de către om.

Teoria libertății ca înțelegere a necesității a fost formulată de către adepții determinismului. Exemplu clasic este filosofia stoicilor, conform căreia libertatea poate fi obținută prin cunoaștere și acceptarea de către ființa umană a determinismului cosmic. În filosofia modernă, noțiunea stoică de libertate, conform căre-

ia ideile și acțiunile noastre sunt determinate, va fi preluată și îmbogățită semantic de către Spinoza. Conform teoriei sale de libertate, calificată prin sintagma *resemnare înțeleaptă*, ființa umană ar trebui să înțeleagă și să accepte că ceea ce i se întâmplă este ceva necesar.

Promotoare a individualismului, filosofia modernă va renova conceptul de libertate prin sintagma utilitaristului J.S.Mill „absență a constrângerilor”. În lucrarea *Despre libertate* J.S.Mill va pleda pentru dreptul ființei umane de a acționa conform propriei dorințe, însă nu în detrimentul celorlalți, cât și pentru dreptul de exprimare. Ideea respectării libertății individuale, după părerea sa, este garantul progresului intelectual și social.

În cazul filosofiei sec.XX numele lui I.Berlin este cunoscut datorită noțiunilor *libertate negativă* și *libertate pozitivă*. Primul tip de libertate este definit doar prin înlăturarea constrângerilor și asigurarea libertății de acțiune a cetățeanului, iar al doilea – intervenția statului în libertatea individuală pentru a oferi fiecărei persoane mijloacele ce i-ar permite atingerea scopurilor (Ex: resurse materiale și financiare, condiții de participare la viața politică).

În cazul compozitorilor de la înc. sec.XX - reprezentanți ai orientării *Marii Independenți* conceptul de libertate va fi raportat la activitatea de creare a valorii și expresia gândirii artistului contemporan. Remarcăm deci, aderarea la teoria liberului arbitru, dar cu o conotație amplificată. Ne referim aici la libertatea individuală a creatorului în formularea conceptuală a valorii muzicale, alegerea materialului sonor și tehnicilor de realizare a ideii, selectarea publicului capabil de a-i recepta mesajul. Ideea liberală a lui J.S.Mill de acțiune, în conformitate cu propriile intenții, dar nicidecum în defavoarea celorlalți, își va regăsi corespondența în înțelegerea și respectarea de către muzicienii sec.XX a importanței factorului comunicativ și cognitiv al valorii.

Însăși denumirea acestei orientări *Marii Independenți* indica asupra faptului că creațiile compozitorilor respectivi nu sunt derivatul unei detașării de realitatea culturii muzicale a sec.XX, ci mai curând o reușită încercare de exprimare a libertății individuale și o integrare armonioasă în ierarhia axiologică.

În acest context, meritul compozitorului american Ch.Ives constă în deschiderea căii spre postmodernismul muzical și formularea polistilismului. Aceste rezultate ale libertății individuale în muzică își au originea în preocupările autorului, încă din copilărie, față de efectul produs de melanjul de structuri ritmice, de armonii și de tonalități. Astfel, încă de la începutul carierei componistice lipsa de prejudecăți în utilizarea materialului sonor îi va permite exprimarea practică a propriului punct de vedere vizavi de categoria estetică de frumos. Drept exemplu, menționăm lucrarea *Întrebare fără răspuns* (1906), perceptibilă de către public drept unitate de diverse straturi sonore și complexă arhitectură ideatico-melodică derivată din manifestarea interesului vădit față de circulația dinamică și spațializarea sunetului. Spectatorii asistă la o comunicare în grup a

actorilor implicați în procesul de interpretare a lucrării: o trompetă, situată în afara scenei, va formula întrebarea pe care Ives o va denumi „privind existența”, la care vor veni cu răspunsul sonoritățile cvartetului de coarde amplasat în fața publicului. Tema întrebării va suna de șapte ori, la finalul fiecăreia intervin cele patru flaute menite să exprime efortul căutării răspunsului. A șaptea formulare a întrebării în cadrul acestui dialog sonor, nu va avea răspuns, finalul lucrării lăsând cale liberă meditației prin sunetele de trompetă dispersate în liniștea sălii de concert. Această originală soluție de comunicare prin muzică va situa publicul în atmosfera de mister și visare, incitându-l spre o libertate a gândirii încadrată în parametrii eternei și profunde reflecții filosofice.

După A.Goléa, creația muzicală „tipic americană” a lui Ch.Ives, în care autorul va excela prin posedarea propriei tehnici de mixaj de impresii și influențe diverse, este o asumare a pluralității și o integrare a eterogenului și disparatului [7, p.241]. În cazul polistilismului, creația muzicală a lui Ch.Ives se încadrează în tradiția de renovare a orchestrei și acusticii sonore. Astfel, o primă încercare de acest tip a fost realizată în sec.XVII de frații Giovanni și Andrea Gabrielli prin crearea reliefului acustic datorită amplasării a două coruri în bazilica San Marco. În opera *Don Giovanni* pentru amplificarea efectului acustic Mozart va împărți orchestra în trei compartimente, iar Berlioz, cu același scop estetic, va solicita utilizarea a patru coruri și patru orchestre pentru interpretarea lucrării sale *Requiem*. Compozitorul și dirijorul austriac G.Malher va inspira creația compozitorilor sec.XX prin inovația sa cunoscută în termenii de specialitate sub denumirea de orchestră simfonică supradimensională, în cadrul căreia materia sonoră va fi generată etajat, sub formă de fragmente sonore suprapuse.

În încercarea de depășire a propriilor posibilități, Ch.Ives și-a permis libertatea de a crea unul dintre cele mai utopice proiecte muzicale *Simfonia Universului* (1911-1916, 1927-1928). Ea era concepută pentru a fi interpretată de cât mai multe orchestre, ceea ce ar transpune ideea de măreție a Universului. Conceptul ontologic *timp* este o altă idee de bază acestei ambițioase lucrări divizate în trei compartimente tematice: 1. trecutul - parte ce ar fi reprezentat sonor geneza pământului și apelor, 2. prezentul – unde muzica simultană ar fi transpus evoluția naturii și a omului și 3. viitorul – compartiment în care înaltul cerului ar fi fost ilustrat prin sunetele rezultate din repartizarea spațială a orchestrelor. În istoria muzicii acest proiect a fost doar parțial realizat de către L.Austin, unul dintre discipolii lui Ives, căruia i-a reușit o readaptare fragmentară a lucrării în baza unor schițe rămase de la dascălul său. Astfel, premiera unei variante a *Simfoniei Universului* a avut loc în 1995, în cadrul Festivalului *Toamna Varșoviană*.

În creația lui Ed.Varèse noțiunea de libertate este una multidimensională, găsindu-și o realizare practică prin modul original de gândire, încercarea de a face „muzică cu sunete, nu cu note” [7, p.493], convingerea unei radicale schimbări a valorii muzicale.

Conform celor relatate de compozitor, noile posibilități de explorare a universului sonor i-au fost sugerate de defecțiunea sălii Pleyel (Paris, Cité de la Musique) în care a audiat simfonia a VII-a de Beethoven. Binecunoscuta lucrare i-a apărut total diferită: întregul demers muzical era fragmentat în multiple obiecte sonore. Profund impresionat de acel efect acustic cauzat accidental, Ed.Varèse va fi preocupat de crearea în manieră proprie a unei astfel de muzici noi. În perioada interbelică, creațiile *Amériques* (1920-1921) și *Arcana* (1926-1927) reprezintă experimentarea unor facturi sonore de dimensiuni mari. Spre exemplu, la premiera lucrării orchestra care a interpretat *Arcana* (Paris, 25 februarie 1932, dirijor N.Slominsky) includea: 68 instrumente cu coarde (32 viole, 14 alto, 12 violoncele și 10 contrabași), 19 instrumente de suflat din lemn, 19 instrumente de suflat din alamă și 5 instrumente de percuție. La scrierea acestei lucrări Ed.Varèse s-a inspirat din gândirea filosofică a lui Paracelsus, citându-i una dintre lucrări (*Astronomia hermetică*), în care este evocată prezența a șase stele venetice și o a șaptea – imaginația ființei umane. După Paracelsus, a șaptea stea este cea care poate da naștere unei noi stele și unui nou cer. Însăși denumirea lucrării, în traducere din franceză semnifică *elixir magic* și sugerează procesul de creație a compozitorului contemporan, care este la fel de misterios și deschizător de noi universuri precum activitatea alchimistilor.

Este o muncă obsedantă și similară experimentului cu rezultate imprevizibile, efectuat neobosit și repetat din dorință ambițioasă de obținere a pietrei filosofale. La fel, Ed.Varèse era preocupat de cunoașterea unor noi metode de creație și inventarea unor sonorități insolite. În acest sens, lucrarea *Ionizare*, scrisă în 1927, pentru 37 de instrumente de percuție, este o curajoasă investigație a muzicii la nivel de ritm, dar și elemente arhitectonice ale mesajului sonor.

În anii '30 colaborarea cu L.Teremin îi va alimenta obsesia pe care o avea pentru crearea unui nou instrument capabil „să elibereze muzica de sistemul temperat” [11, p.579]. În anii următori (1930-1960), colaborarea cu cercetătorii din diverse domenii va continua până la scrierea muzicii electronice „înainte să existe conceptul de muzică electronică” [11, p.578].

În această ordine de idei, menționăm lucrarea *Ecuatorial*, creată pentru a fi interpretată de solist și cor monodic, instrumente electronice și ansamblu instrumental constituit din pian, 4 tromboane, 4 trompete, orgă și instrumente de percuție. Prima variantă a lucrării a fost concepută pentru a fi interpretată cu două instrumente electronice noi pentru acea perioadă – *terminvox*. Această lucrare reprezintă o premieră a încercării de unificare în cadrul unei lucrări a instrumentelor electronice cu cele tradiționale. Plecarea lui L.Teremin din SUA (în 1938) l-a întristat pe compozitorul francez care se găsea în situația dificilă de reinterpretare a acestei creații. În 1950, imposibilitatea de publicare a acestei lucrări l-a determinat pe Ed.Varèse să o transcrie pentru alte instrumente electronice. Ast-

fel, în 1961, a apărut varianta *Ecuatorial* reeditată pentru două instrumente *Unde Martenot*.

Proiectele muzicale *Désert* (1954), *Poème électronique* (1958), create pentru instrumente tradiționale și bandă magnetică, sunt un argument vădit al libertății de acțiune și cea a gândirii prezente în procesul de creație artistică.

La fel ca și Ed.Varèse, compozitorul H.Cowell a avut ocazia să lucreze împreună cu L.Teremin, sfidând efortul regimului totalitarist de a interzice cetățenilor statului sovietic să treacă hotarul unei societăți închise. Investigațiile realizate în comun de către fizicianul rus și compozitorul american aveau drept scop soluționarea unui șir de probleme ce țin de factura ritmică a materialului sonor, precum și posibilitatea îmbogățirii sale prin inventarea a noi mijloace.

După H.Cowell, poliritmiile pe care le păstra în memorie pentru crearea viitoarelor sale lucrări muzicale „depășeau capacitățile umane” [7, p.124]. Ritmiconul – instrument de percuție cu clape, apărut în 1931, a constituit reușita soluționare a problemei științifice a celor doi cercetători. În același an, noul instrument a fost utilizat pentru interpretarea lucrării cu denumirea sugestivă *Rhythmicana*.

În domeniul tehnicii componistice, H.Cowell este considerat inventatorul procedurii *cluster*. În prezent, acesta este deseori utilizat în interpretarea muzicii jazz. Astfel aplicat, procedeul dat are menirea de a întregi ideea de libertate, susținută de improvizația ad-hoc, care ocupă un loc central în cazul creațiilor ce aparțin acestui gen de muzică. Noțiunea *cluster* provine din engleză, se traduce *ciorchine*, și semnifică unificarea mai multor elemente sonore (prin lovirea clapelor de pian cu palma sau antebrațul). Rezultanta utilizării, în interpretarea lucrării muzicale, a procedurii dat este efectul sonor disonant ce va contribui la modificarea tradiționalului nostru mod de percepere a muzicii în acorduri armonioase și consonante. Piesa pentru pian *Dimamic motion* (1916) de H.Cowell este un exemplu clasic de utilizarea a clusterelor. Ea înaintează noi cerințe de tehnică interpretativă față de pianist. Acesta va mai trebui să dea dovadă, în cazul respectivei lucrări, de multă abilitate și energie: se va interpreta nu doar cu degetele de la mâini, ci și cu ambele antebrațe.

Pentru H.Cowell, nu doar elaborarea, ci promovarea muzicii de avangardă au constituit obiectivele primordiale ale activității sale profesionale. În calitate de profesor l-a cunoscut și a fost prieten cu Bartok și Berg, l-a avut ca elev pe reprezentantul de vază al aleatorismului J.Cage, iar în 1927 a fondat societatea pentru publicarea lucrărilor de muzică contemporană *New Music Quarterly*.

În cazul culturii muzicale din a 2-a jum. a sec.XX conceptul de libertate artistică a fost reformulat datorită tendinței compozitorilor perioadei de a se lipsi de orice tip de constrângeri: nu doar la nivel de interpretare a lucrării, dar și cel al mijloacelor de exprimare a ideii muzicale.

În atare condiții, prin caracterul său determinist, serialismul integral și-a creat doi adversari pe măsură: J.Cage și I.Xenakis. Creațiile acestor doi compozitori pot fi cu ușurință încadrate în șirul de exemple ale teoriei indeterministe, susținută de către K.Popper, care considera că forma cea mai amplă a *liberului arbitru* este prezentă anume în cadrul creației artistice.

În lucrarea *Termeii filosofiei grecești* Fr.E.Peters explică noțiunea *mousike* și o prezintă drept artă a Muzelor, dar și „mijloc de restabilire a liniștii în suflet” [10, p.310]. Anume o astfel de interpretare a muzicii a realizat J.Cage prin piesa pentru pian *Silence 4'33”*, derivată din înțelegerea în esență a acestei arte și transpunerea în practică a unei acestei modalități de cunoaștere la gradul superlativ.

În istoria artei componistice J.Cage este considerat reprezentantul principal al muzicii aleatorice. Însăși denumirea acestui curent indică asupra originii sale conceptuale, unde marea „libertate improvizatorică în care hazardul joacă un rol determinant” constituie unul dintre elementele sale referențiale [9, p.14]. Aleatorica lui J.Cage este nu doar improvizație liberă în interpretare sau creare a unor noi lucrări, dar și efect afectiv neașteptat. Această atmosferă-surpriză nu va avea la bază un eveniment accidental, precum în cazul muzicii noi a lui Ed.Varèse, ci o sete permanentă de cercetare a sunetului. Astfel, *Silence 4'33”*, în care publicul devine martorul unei șederi a pianistului timp de 4 min. și 33 sec. în fața pianului, nu este altceva decât un lucru de laborator efectuat în scenă în scopul unei explicări, cât mai aproape de adevărul științific, a noțiunii de durată muzicală.

Această originală lucrare a lui J.Cage are și o profundă conotație gnoseologică. Ea reflectă înțelegerea fenomenului de cunoaștere muzicală sub 2 aspecte: cel de comunicare spre exterior și de comunicare în interior. Meditația, tăcerea, pauza muzicală este o cale de comunicare în interior, dialectică a Eului cu propria conștiință. În întreaga evoluție a umanității este remarcată prezența acestor două trepte gnoseologice. În filosofia orientală, din care s-a inspirat J.Cage pentru a-și formula o parte din ideile artistice, tăcerea nu este ceva lipsit de importanță, o realitate vidă, ci sunetul suprem. Gânditorii orientali au remarcat faptul că sunetul poate fi perceput prin contrast cu pauza. Aceasta i-a condus spre înțelegerea faptului că liniștea (tăcerea), asemenea culorii albe în pictură, este sunetul tuturor sunetelor.

În filosofia creștină adresarea către Divinitate constituie o treaptă a căii de transcendere a ființei umane spre alte lumi ontice, diferite de realitatea vieții cotidiene. În acest sens, este important să menționăm faptul că milostivii se roagă în gând – acțiune foarte exact denumită prin termenul *reculegere*, care exprimă acel suflu spiritual absolut necesar pentru geneza forței fizice a ființei umane pentru a înfăptui ceea ce îi este predestinat de codul genetic al realității vitale.

Revenind la experimentul lui J.Cage, efectuat în secolul progresului științifico-tehologic, concluzionăm că compozitorul a reușit să ne dea lecția de filosofie a tăcerii, a cărei tematică este axată pe comprehensiunea duratei muzicale în calitatea sa de interval „de timp scurs între producerea sunetului și extincția sa” [9, p.114].

Modificarea proprietăților acustice ale instrumentelor tradiționale, pentru J.Cage a constituit scopul unei noi cercetări a universului sonor. Dintre invențiile sale cele mai ingenioase, *pianul transformat* s-a bucurat de cea mai mare popularitate. În interiorul acestui instrument compozitorul a plasat diverse corpuri străine (pietre, bucăți de gumă) pentru ca să-și uimească publicul cu lucrări interpretate și audiate într-o manieră neordinară. În ansamblu, acesta este „o explorare a indeterminării la nivelul materialului sonor” pe care autorul a înserat-o în structura lucrărilor *Sonate și Interludii* (1946-1948), *Concertul pentru pian și orchestră de cameră* (1951) [7, p.83].

Hazardul lumii sonore în creațiile lui J.Cage a fost inspirat din arta unor jocuri precum aruncatul cu zarul sau datul cu banul. Un alt exemplu este lucrarea *Muzic of Changes* (1958), care însumează impresiile autorului rezultate din lectura *Cărții schimbărilor* (I.Ching). Această scriere antică constituie sursa principală a *Doctrinei despre yin și yang*. Filosofii chinezi explicau transformarea tuturor lucrurilor și evenimentelor prin interacțiunea a două principii cauzale: *yang* (masculin, activ, luminos) și *yin* (feminin, pasiv, întunecat). Opt trigrame, formate din linii drepte și întrerupte simbolizau forțele naturii și proprietățile lor (ex.: cerul – forța, tunetul – mișcarea, focul - strălucirea). Combinația lor în hexagrame, rezultate din calculul numeric 64 (8x8) forma sistemul ordinar comun al tuturor forțelor cosmice. Toate acestea serveau la înțelegerea legăturii dintre schimbările ce au loc în natură și viața omului. Lucrarea *Muzic of Changes*, care conține patru părți: Cartea I (scrisă la 16 mai 1951), Cartea II (2 august 1951), Cartea III (18 octombrie 1951), Cartea VI (13 decembrie 1951), a fost creată de J.Cage pentru a exprima ideea că toate regulile sofisticate inventate de către contemporanii săi (avea în vedere reprezentanții serialismului integral) vor fi depășite de eterna regulă a hazardului.

La fel ca și J.Cage, I.Xenakis a sesizat limitele serialismului integral, pe care îl considera prea complicat pentru creația muzicală. După părerea sa, procedeele statisticii matematice sunt mult mai flexibile și mai accesibile pentru a fi aplicate la constituirea muzicii noi. Ele pot integra și reprezenta concis fenomene globale și precum un slogan vor motiva aspirațiile auditive ale publicului contemporan.

Conform celor menționate de L.Toma-Zoicaș, creația lui I.Xenakis a fost puternic marcată de libertatea gândirii și libertatea de operare pe de o parte cu materialul sonor, iar pe de alta – cu noile mijloace de compoziție, constituite prin apel „la valori ale gândirii științifice” [12, p.53]. Astfel, va apărea, în do-

meniul componisticii, noțiunea *nor de sunete*, datorită căreia imaginea muzicii de fenomen dinamic va deveni mai clară, mai înțeleasă. Aplicarea unor modele matematice în procesul de creație muzicală, precum: teoria probabilității, teoria mulțimilor, teoria deciziei (denumită și *game theory*) sunt alte inovații de thenică componistică gândite și implementate în practică de către I.Xenakis. Toate acestea constituie argumentul unei reușite fuziuni a trei realități ale vieții sale spirituale: muzica – arhitectura – matematica.

O.Messiaen, care în 1951 i-a fost profesor de compoziție la Conservatorul din Paris, i-a descoperit talentul, l-a îndrumat și l-a încurajat să fie în armonie cu Eul său și să profite de faptul că este grec, arhitect și că a studiat matematica superioară. Astfel, compozitorul care realiza proiecte arhitectonice în colaborare cu Le Corbusier, se va afirma în domeniul artei componistice prin construirea unui nou tip de discurs muzical. Prima sa lucrare de succes *Metastasis* (1954), scrisă pentru 61 de instrumente, care interpretează 61 de partide diferite, este o masivă creație, cu o structură matematică, conținutul căreia a fost schițat prin grafice similare celor din arhitectură, total diferite de sistemul de notație tradițională. A.Golèa va clasa această lucrare xenakiană în șirul de realizări sonore arhitectonice, ale căror grafice și desene constituie „o etalare în timp a unei concepții globale” [7, p.531].

În 1958, cu ocazia creării pavilionului Philips la Expoziția de la Bruxelles, I.Xenakis își prezintă publicului talentul său de autor de spectacole de muzică și lumină. În aceeași perioadă va scrie diverse lucrări pentru muzică instrumentală, prin aplicarea unor teorii ce vor traduce modul său de gândire și formulare a discursului prin apel la noțiunile abstracte ale științei. Astfel, în *Achrorripris* (1957) și *Duel* (1959) se va folosi de teoria jocului, iar în *Analogice A și B* va îmbina sonoritățile de instrumente tradiționale cu cele de pe bandă magnetică (1960), în timp ce *Eonta* (1963), pentru pian, două trompete și trei tromboane tenor, este una dintre primele compoziții creată la calculator.

O bună parte dintre invențiile lui I.Xenaxis și-au găsit explicarea teoretică în lucrarea *Muzici formale* (1963). Aceasta, cursurile de compoziție a muzicii asistate de calculator, dar și crearea unor lucrări de muzică instrumentală spațială îi aduc notorietatea binemeritată. Un exemplu, în acest sens, este lucrarea *Terrtektorth* (1966), pentru orchestră de 88 muzicieni, care nu interpretează pe scenă, ci fiind dispersați printre spectatori. Însăși denumirea lucrării, care se traduce *acțiune prin acțiune*, sugerează intenția autorului de a realiza o imagine completă a deplasării masei sonore în spațiu și al traiectoriilor acestei mișcări ordonate pentru a transmite neobișnuite experiențe auditive. Alte exemple de muzică instrumentală spațială le găsim în lucrările: *Nomos Gamma* (1969) – pentru 98 de muzicieni răspândiți în public, *Persephassa* (1969), scrisă pentru șase percusioniști răspândiți în jurul publicului.

În lucrarea *Pléiades* (1979) discursul muzical, constituit din trecerea graduală de la un element sonor la altul, este un cu totul alt tip deplasare, realizată liniar, în crescendo. Ea traduce ideea lui I.Xenakis că muzica este asemenea unor bolovani antici de piatră, pe care sunt inscripționate valoroase informații despre civilizații apuse. La fel ca și aceste obiecte ea are o formă și un conținut. Publicul este cel care o îi va descrie semnele, însă fără a reuși să le înțeleagă în totalitate, rămând în lumea misterioasă a cunoașterii.

Ideea despre timp pe care o formulează practic în creațiile sale muzicale și teoretic în culegerea de articole *Muzici și forme*, îi va satisface ambiția de fi cât mai aproape de activitatea filosofilor greci. I.Xenakis își va formula propria teorie, la baza căreia stau cele două noțiuni: *timp în afară* și *timp înăuntru*. *Timpul înăuntru* are un trecut și un viitor, este specific seriei sau melodiei tradiționale și constituie relația muzicii de *timp în afară* cu *timpul*. Natura ne furnizează o muzică ce ne este livrată instantaneu, ei I.Xenakis i-a atribuit categoria de *timp în afară*. Ritmul, conform acestei teorii xenakiene, este, în termeni de realitate sonoră, muzica pură a *timpului înăuntru*.

O altă orientare a activității componistice a lui I.Xenakis constituie realizarea unui șir de proiecte din domeniul artei audiovizuale, prin aceasta înțelegându-se încercarea de creare a unor spectacole desăvârșite de armonie dintre sunet, formă, lumină și culoare. În acest caz, compozitorul va renova limbajul din domeniul tehnicii componistice cu noțiunea *politrop*. Acest termen, care derivă din greacă de la *poli* (cu semnificația *mult*) și *topos* (în traducere *loc*), a fost utilizat de către compozitor pentru a denumi conceptul unor experimente live de fuziune a dimensiunii auditive și cea vizuală, cu rol de principiu unificator al ideii artistice.

Bibliografie

1. Bunge M. Știință și filosofie. - București, Editura Politică, 1984
2. Devitt M., Sterelny K. Limbaj și realitate. O introducere în filosofia limbajului. - Iași și București: Editura Polirom, 2000.
3. Didier J., Dicționar de filosofie. - București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.
4. Flew A. Dicționar de filozofie și logică / traducere din engleză de D.Stoianovici. - București, Humanitas, 1996.
5. François-Sappey B. Istoria muzicii în Europa. ed. Matei Bănică, trad. I.Littera. - București: Grafoart, 2007.
6. Georgiu G. Filosofia culturii. - București, 2001.
7. Goléa A., Vignal M. Dicționar de Mari Muzicieni. Traducere și completări privind compozitori români O.Șerban-Pârâu. - București: Univers enciclopedic, 2006.

8. Kendall A. Cronica muzicii clasice. Traducere din engleză I.Danubiu, D.Tocuț. - Oradea: Editura Aquila, 2007.
9. Lupu J., Racu N., Oprea G.-C., Sandu E.-P., Caraman-Fotea D. Dicționar universal de muzică. - București: Editura Litera internațional, 2008.
10. Peters Fr.E. Termenii filozofiei grecești. Traducere de D.Stoianovici. – București: Humanitas, 1997.
11. Schonberg H.C. Viețile marilor compozitori. Traducere A.I.Ionescu. – București: Editura Lider, 1997.
12. Toma-Zoicaș L. Universul gândirii xenakiene. - București: Editura Muzicală, 2002.

Prezentat la redacție
la 27 februarie 2015

**POLITICI INTEGRAȚIONISTE ÎN CONTEXTUL
MODERNIZĂRII SOCIAL-POLITICE A REPUBLICII
MOLDOVA**

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative
Doctor habilitat în științe politice, profesor

Pantelimon VARZARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Catedra Științe Politice și Relații Internaționale
Doctor habilitat în științe politice, profesor

This article examined the main aspects of integration policy which is currently underway in the country. These are filed in a dialectical relation with the social and political modernization of the country. Thus, efforts to modernize and Republic of Moldova's European integration occur simultaneously and aim the country's advancement towards democracy.

Of particular importance in promoting integration policies have initialling, signing and ratification of the Association Agreement between Moldova and the European Union. Implementarea this historic document will help modernize our country and to continue assimilation by Moldovan citizens of European democratic values.

Also, the article addresses the problems faced by Moldova's integration into European political and social modernization. These issues reflect, in particular, misunderstandings and conflicts between different political actors: government and opposition coalition spheres of government, political leaders, including party leaders etc. Clashes between these actors are determined by certain interests, in particular, the interests of power.

The article also analyzes the problems of creating Moldova Alliance for Europe (APME). This alliance is composed only of two parties, does not have enough weight to effective governance. It is a minority and face great difficulties in establishing that the Government and the implementation of the Association Agreement and to deliver the modernization of the country.

Key words: Integrationist policies, government policies, European integration, social and political modernization, strategic management, Moldova Alliance for European Politics, Political Agreement, Association Agreement minority coalition.

Transformările complexe, cantitative și calitative, ce au loc la etapa actuală în domeniul politic al Republicii Moldova și, respectiv, impactul lor *largo și stricto sensu* asupra modernizării sociale în ansamblu, generează un interes sporit al cetățenilor țării față de problemele guvernării. Devin tot mai relevante preocupările pentru eficiența managementului strategic în materie de politică internă și externă, iar de aici și mai relevant interesul pentru cunoașterea la justa valoare a condițiilor și manierei în care se iau și se implementează deciziile politico-administrative de modernizare a țării. Acestea se discută frecvent la forurile științifico-practice naționale și internaționale, se abordează de către savanți, analiști, practicieni în diverse aspecte, în special în termeni de capacități ale guvernanților de a elabora și implementa strategii de natură integraționistă, axate pe menținerea, consolidarea și valorificarea în continuare în țara noastră a vectorului european. Anume, orientarea europeană a devenit din 2009 încoace piatra de temelie a politicilor de guvernare, condiția *sine qua non* de modernizare social-politică a Republicii Moldova.

Ce reprezintă astăzi politicile integraționiste ale guvernanților din Republica Moldova? Ce semnificații au ele în raport cu rigorile actuale ale unor procese integraționiste adecvate necesităților de modernizare a țării? În ce măsură corespund astăzi indicii managementului strategic al politicilor de guvernare și modernizare din Republica Moldova oportunităților de *euro-asociere* (iar în perspectivă și de *euro-integrare*) a țării la marea familie a statelor europene - *Uniunea Europeană*?

Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi unul simplist și univoc. Cu atât mai mult, că în ultimii ani din partea unor înalți demnitari ai acestui organism european internațional au răsunat nu odată, de rând cu opinii de susținere a țării noastre, și opinii despre necesitatea unei anumite încetiniri a procesului de acceptare a noi membri în rândurile sale într-un viitor apropiat. Cauza principală după ei fiind insuficiența pregătire a țărilor din spațiul ex-sovietic pentru o eventuală aderare la UE, instabilitatea, criza și conflictele din cadrul lor (iar în cazul Ucrainei, confruntări militare locale de mari proporții între forțele militare ale țării și insurgenții din regiunile Donetsk și Lugansk, regiuni separatiste susținute de Federația Rusă). Plus la aceasta unii guvernanți actuali ai Republicii Moldova deja se pronunță pentru a amâna termenul de prezentare a cererii la capitolul aderării țării noastre la Uniunea Europeană.

Desigur, a defini și a aprecia astăzi la justa valoare politicile integraționiste într-o țară de tipul Republicii Moldova, aflată în târăgănată tranziție (unii savanți o mai numesc *paralizantă* [1, p.13-14]) spre democrație, cu mari restanțe la capitolul modernizării social-politice, înseamnă a aborda aceste politici ca un tot întreg, a cărui caracter, componente și evoluție depind în special de corelațiile între factorii interni și externi. Atare politici, în cazul nostru, reflectă doar parțial sensul *sui-generis* al noțiunii respective, percepută drept *artă și știință de a*

guverna, adică de a dirija și administra [2, p.338-339], al politicilor guvernului axate pe acțiuni rezonabile și eficiente ca răspuns la problemele de modernizare a țării care vin dinspre societate și din exterior. Medităm despre politici în care autoritățile publice centrale sau locale să demonstreze capacități de a elabora și implementa programe de acțiuni bine coordonate în timp și spațiu, în stare să modifice în mod adecvat mediul de activitate internă și externă al actorilor sociali.

Promovarea unor politici integraționiste eficiente, indiferent de condițiile de dezvoltare ale țării, etapa pe care aceasta o parcurge (a democratizării sau a consolidării democrației), trebuie să se bazeze, de obicei, pe interesele publice majore, ca componente indispensabile, de prim ordin, ale interesului național al țării. Totodată, cei de la guvernare sunt chemați să demonstreze însușiri valorice necesare la nivel de mentalitate și comportament, care să ofere substanța adecvată politicilor de guvernare și respectiv de modernizare a țării. E vorba mai întâi de o bună cunoaștere și interpretare a intereselor publice și private din societate, dar și de identificare a tangențelor între ele; de capacități de optimizare a raportului între ambele tipuri de interese ca factor indispensabil al modernizării societății, necesar pentru binele comun al tuturor segmentelor sociale; de coerență și pragmatism în determinarea scopurilor și mijloacelor de realizare a politicilor integraționiste; de abilități, flexibilitate, creativitate și, desigur, responsabilitate în promovarea acestor politici etc.

Practica integraționistă a Republicii Moldova, în pofida unor discrepanțe, chiar necorespunderi, între calitățile sus-menționate ale actorilor puterii, cunoaște o oarecare avansare la capitolul edificării și implementării politicilor de modernizare, fapt dovedit de un ansamblu de măsuri strategice. Ne referim la o serie de strategii în diverse domenii ale vieții sociale, care după 2009 încoace vin să contribuie la modernizarea țării, europenizarea ei din interior, să apropie societatea noastră de valorile europene în vederea asimilării acestora pentru a face față rigorilor și standardelor UE. Astfel, o viză puternică asupra proceselor integraționiste o au următoarele documente [3]: Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020 (aprobată prin Hotărîre de Guvern nr.1032 din 20.12.2013)

- ◆ Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”(aprobată prin Hotărîre de Guvern nr.952 din 27.11.2013)

- ◆ Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030 (aprobată prin Hotărîre de Guvern nr.102 din 05.02.2013)

- ◆ Strategia de dezvoltare a societății civile (aprobată prin Legea nr.205 din 28.09.2012)

- ◆ Strategia națională de descentralizare pentru anii 2012–2015 (Legea nr.68 din 05.04.2012)

- ◆ Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova (aprobată prin Hotărîre de Guvern nr.153 din 15.07.2011)
- ◆ Strategia națională pentru siguranță rutieră (aprobată prin Hotărîre de Guvern nr.1214 din 27.12.2010)
- ◆ Strategia națională de dezvoltare regională (aprobată prin Hotărîre de Guvern nr.158 din 04.03.2010)
- ◆ Programul de reformare a serviciilor publice 2012-2015 (aprobat prin Hotărîre de Guvern nr.797 din 26.10.2012)
- ◆ Programul strategic de modernizare tehnologică a Guvernării (e-Transformare) aprobat prin Hotărîre de Guvern nr.710 din 20.09.2011)
- ◆ Programul național strategic în domeniul securității demografice (2011-2025) aprobat prin Hotărîre de Guvern nr.768 din 12.10.2011)
- ◆ Programul Național pentru eficiență energetică 2011-2020 (aprobat prin Hotărîre de Guvern nr.833 din 10.11.2011)

Documentele enunțate, dar și altele din domenii concrete, pot fi considerate astăzi baza strategică a politicii de modernizare, ele având instrumentele teoretice, practice și metodologice necesare pentru realizarea scopurilor și obiectivelor euro-asocierii și euro-integrării. Conform acestor strategii politica statului optează pentru programe sociale, economice etc. de dezvoltare adecvate cerințelor timpului în care teoria și practica evoluează mână-n mână ca un tot întreg. Realizarea lor e posibilă în baza unui sistem de abilități prin care se planifică și se desfășoară acțiunile și relațiile de valoare publică, dar și privată. Astăzi avem tot temeiul să menționăm că documentele strategice ale țării noastre adoptate cu susținerea Uniunii Europene au pus în aplicare mijloacele și resursele noastre, fie și modeste, de care dispunem, generând activități sporite în diverse sfere: educației, sănătății, administrației publice, transportului, businessului mic și mijlociu etc.

Traseul constitutiv al unei politici de modernizare, de obicei, este punctat de anumite decizii. Acestea se impun drept element cheie al managementului strategic de interes public, determinându-i în ultima instanță caracterul și capacitățile de impunere prin diversele forme de identificare și alocare a resurselor ce se stabilesc și se valorifică pe parcurs. În acest context practica decizională a majorității statelor în tranziție spre democrație este una mai mult sau mai puțin mixtă, de natură democratică-autoritară, în care coerciția este mereu prezentă, având urmări duble - pozitive și negative, cu o dominare, în funcție de circumstanțe, a unei sau altei variabile. Elementul autoritar, în cele mai dese cazuri, se regăsește în metodele și mijloacele guvernanților ce intervin pe parcurs, nu rareori, în realizarea obiectivelor decizionale, fapt urmărit de obicei în condițiile democratizării societății, dar și a consolidării democratice, realizării *de facto* a programelor de modernizare social-politică.

Operând cu cazul Republicii Moldova, aflăm că decizionalul managementului strategic al politicilor de modernizare are aici aspecte atât generale, cât și specifice. Cadrul său general, caracteristic, de obicei, pentru toate țările ce parcurg tranziția democratică, ține de delimitarea scopurilor și obiectivelor procesului democratic (democratizarea societății, trecerea la economia de piață, alegerea și promovarea continuă a vectorului extern etc. și respectiv a căilor de reformare), acestea fiind stabilite și reglementate în funcție de anumite valori, norme și interese. Iar particularul țării noastre la acest capitol constă în exprimarea modalităților de valorificare a scopurilor și obiectivelor strategice, capacităților celor ce guvernează de a mobiliza opinia publică, cetățenii și diversele grupuri sociale în devenire la susținerea proceselor reformării democratice, inclusiv de euro-asociere și euro-integrare a Republicii Moldova. Mai mult ca atât, la participarea în aceste procese.

Ținând cont de faptul că deciziile luate în vederea implementării strategiei politice de modernizare afectează poziția și comportamentul diverselor comunități din societate (sociale, politice, teritoriale, profesionale, demografice, etnice etc). remarcăm că mijloacele și metodele managementului strategic al majorității guvernărilor din țara noastră au fost și continuă să fie cu multe abateri de la sensul adevărat democratic al scopurilor și obiectivelor preconizate. Asistăm la fenomene și procese cu multe controverse și discrepanțe în manifestare, când liberalismul și democratismul strategiilor sunt alimentate frecvent de autoritarismul și conservatorismul tacticilor. Așa a fost la etapele inițiale ale tranziției, când se demarau și evoluau în mod turbulent procesele de instituționalizare a democrației, așa este în mare măsură și acum când se trece la consolidarea lor. Acest fapt este confirmat de implementarea diverselor decizii ce vizează mai întâi sfera politică, apoi și alte sfere sociale – economică, socială *stricto sensu*, culturală etc.

În această ordine de idei practic majoritatea legilor, inclusiv Legea fundamentală, dar și a deciziilor guvernamentale și de alt ordin luate în baza lor, au imperfecțiuni în realizare. ceea ce a devenit o piedică reală în calea democratizării și modernizării ca proces, iar odată cu ele și în calea proceselor integraționiste. În astfel de condiții vectorul european, până nu demult, n-a avut suport adecvat care să fie suficient alimentat cu substanță și energie democratică. Din această cauză relația de tip „democratizare – modernizare - integrare” a devenit una controversată, cu deficit complementar, de sintetism. Atare relație mult timp a fost dominată de combinări artificiale a elementului democratic cu cel autoritar, pentru a deservi interese înguste – ale liderilor, corporative, de partid.

În calitate de exemple relevante ce denotă corelația paradoxală între caracterul democratic al scopurilor și obiectivelor strategice, pe de o parte, și preponderent autoritar al metodelor, pe de altă parte, pot servi politicile guvernării comuniste între anii 2001-2009. La ele pot fi aliniat parțial și politicile guvernării

lor de coaliție, îndeosebi cele ale Alianței pentru Integritate Europeană - 1 (AIE-1) și Alianței pentru Integritate Europeană - 2 (AIE-2).

Astfel, în perioada aflării Partidului Comuniștilor la putere discordanța evidentă între componenta teleologică (scopuri și orientări) și cea tehnologică (mecanisme, metode, mijloace) a managementului politic a stopat în mare măsură reformele democratice, modernizarea țării în ansamblu. Practic elementul democratic se reducea atunci mai mult la democrația procedurală (minimalistă) sau la decor democratic (declarații), pe când aspectul de conținut al democrației, în special asigurarea drepturilor și libertăților omului în contextul normelor internaționale, avea caracter deficitar. Atare situație se răsfrângea negativ și asupra proceselor integraționiste, menținerii și promovării vectorului european. Deși conducerea comunistă depunea eforturi în stabilirea și menținerea relațiilor cu structurile europene (au fost elaborate, semnate și parțial îndeplinite două Planuri de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană), ea n-a fost capabilă să asigure viabilitate, coerență, caracter sistemic acestor relații. În acest sens, principala caracteristică comportamentală a liderilor guvernării comuniste ține de insuficiența de voință politică în determinarea priorității vectorului european față de cel estic. Ei considerau important și necesar a recunoaște și promova o politică cu caracter dublu al vectorului extern. Iar uneori, în funcție de conjunctură, apărea paradoxul reorientării bruște de la un vector spre celălalt. Astfel de turbulență vectorială în politica externă prejudicia imaginea țării, obiectivele modernizării acesteia.

O altă pondere valorică a avut managementul strategic al politicilor AIE-1 și AIE-2. El era orientat mult mai concret și consecvent spre valorile europene. În timpul aflării la putere a forțelor Alianței vectorul european a căpătat mai multă consistență și stabilitate, iar structurile europene sau dovedit a fi mai active în susținerea aspirațiilor de euro-integrare a țării noastre. În pofida unor ciocniri acute de interese între membrii Alianței, în perioada guvernării acesteia a fost pusă o bază solidă a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Comunicarea între liderii Alianței și liderii structurilor europene a devenit una activă, programată și realizată în mod continuu în funcție de scopuri și obiective, de interese ale ambelor părți.

Cu toate acestea, relațiile AIE-1 și AIE-2 cu instituțiile europene puteau fi mai productive la capitolul euro-asocierii dacă nu interveneau interese înguste din interior. Bătăliile pentru liderism și influență, desfășurate în cadrul Alianței, au reținut pe un timp procesul de euro-asociere. Aceste bătălii între lideri (îndeosebi între M.Ghimpu și V.Filat, V.Plahotniuc și V.Filat) afectau serios reformele democratice, reflectând discordanțe evidente între scopuri și mijloace, scopuri și procese, procese și rezultate ale transformării. Acestea din urmă deseori erau opuse așteptărilor. Ambele Alianțe erau dominate de interese de partid, lipsite de elementul consensual, interese axate strict pe repartizarea posturilor, ba-

zate frecvent pe metode și mijloace ce provocau neînțelegeri și conflicte la capitolul funcționalității actului de guvernare. Astfel de situație poate fi asociată într-o oarecare măsură cu relațiile conflictuale de partid din România dintre cele două războaie mondiale, evaluate pe drept de către istoricul român Nicolae Iorga drept relații de luptă între partide pentru putere, slavă, avantaj, când în locul *Marelui steag al Țării* (interesului național – V.S., P.V.) se puneau în cele din urmă *stegulețele de partid* (interesul de partid – V.S., P.V.), care în fond devalorizau interesul național, degradau și dezonorau *Țara* [4, p.363].

Astfel de relații în Republica Moldova, cu unele mici deosebiri, se regăsesc în managementul strategic al diferitelor guvernări de până acum. Principala caracteristică a acestora, întrucupată în dimensiuni de mentalitate, comportament, acțiuni și relații ale actorilor respectivi, este *dezbinarea* la nivelul valorilor, intereselor, identității. Drept rezultat fenomenul *dezbinării*, perceput în sens larg, s-a extins în întreaga societate, cuprinzând absoluta majoritate a segmentelor sociale: elitele politice, inclusiv cea conducătoare și de opoziție; intelectualitatea; tineretul; oamenii de vârstă a treia; comunitățile socio-profesionale, etnice, teritoriale etc.

Deci, asistăm la un paradox poate că unic pentru noi cei din spațiul moldovenesc, când aspirăm cu mare râvnă la modernizare dar suntem complet dominați de microbul *dezbinării*. Din acest considerent avem tot temeiul de a evalua strategiile politicilor de modernizare de până acum drept strategii care duc lipsă de mecanisme reale de integrare a acțiunilor și relațiilor la nivel de societate, dar și de regiune, raion, oraș, comună. Se folosesc preponderent mecanisme depășite de timp, care privesc prin prisma conținutului nu corespund rigorilor democratice. Astfel, tendința principală a politicilor de guvernare constă în a uni într-un tot, în cadrul managementului modernizării, strategii de formație democratică cu tactici conforme mentalității vechi și comportamentului respectiv, acestea fiind prezente pe aripile vestigiilor regimului totalitar în regimul tranzitoriu, care se vrea a fi democratic. În asemenea condiții și apare fenomenul *mixtum compositum* în mentalitate și comportament, care oferă și alimentează și alte tipuri de paradoxuri în procesul democratic [5, p.81-84], dar și în cel al modernizării sociale în ansamblu.

În literatura de specialitate din ultimii ani cercetătorii sunt de comun acord că elaborarea și realizarea oricărei strategii de succes în procesul modernizării depinde direct de capacitățile de a lua în considerație diversele interese din societate. E vorba de interese publice, private, general-naționale, specifice a diferitor grupuri sociale etc. Mai mult, în viziunea noastră sunt necesare eforturi susținute de a identifica punctele de tangență a acestor interese și, respectiv, de a căuta cele mai eficiente căi de juxtapunere și îmbinare a lor, iar de aici de a lua decizii bine definite ca sens, bazate pe metode și tactici benefice procesului reformativ în general, și necesităților diverselor segmente sociale în particular.

Doar pe calea consensului de interese în luarea și implementarea deciziilor guvernării pot conta în ultima instanță pe susținerea și realizarea *de facto* a strategiilor de modernizare, pe rezultate așteptate de majoritatea populației.

Problematica locului și rolului strategiei de guvernare și modernizare în realizarea proceselor integraționiste generează numeroase dezbateri. Acestea pot fi divizate pe trei paliere importante:

1. *Strategia ca componentă imanentă a acțiunilor și relațiilor politice ce presupune o anumită manifestare de forțe, obiective, mijloace și eforturi, din care rezultă necesitatea unor principii și abilități clar definite în evaluarea și prognozarea situației, în organizarea și planificarea activităților în timp și spațiu.* Racordarea acestui palier la procesele de euro-asociere, euro-integrare și modernizare a Republicii Moldova denotă capacități diferite ale forțelor ce susțin și dimpotrivă ale acelor ce resping procesele în cauză. Deja s-a menționat despre potențialul integraționist de care a dat dovadă AIE-1 și AIE-2. E important că ceea ce a fost pozitiv în cadrul Alianței, la capitolul integrare europeană, s-a preluat și multiplicat de către Coaliția Pro-Europeană. Principala deosebire a acesteia de predecesori constă în reușita asigurării stabilității actului de guvernare.

Plus la aceasta, remanierele guvernamentale legate de numirea și funcționarea guvernului Leancă, dar și cele parlamentare ce țin de alegerea și activitatea în calitate de speaker a dlui I.Corman, au condus la îmbunătățirea substanțială a imaginii țării pe arena internațională, inclusiv și îndeosebi în structurile europene. Buna guvernare, cunoștințele și abilitățile de care au dat dovadă forțele respective ale Coaliției în relațiile cu UE (și desigur factorul extern favorabil) au accelerat parafarea (noiembrie 2013), semnarea (iunie 2014) și ratificarea (iulie 2014 de către Parlamentul Republicii Moldova și noiembrie 2014 de către Parlamentul European) Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană. Practic astăzi țara noastră se află deja în proces de implementare a Acordului, ceea ce necesită din partea tuturor actorilor socio-politici eforturi maxime, responsabilitate maximă în realizarea obiectivelor strategice ale acestui document.

Însă, în Republica Moldova sunt forțe de opoziție care neagă sau chiar resping cu totul strategia de euro-asociere și euro-integrare (în special din rândurile Partidului Socialiștilor). În cadrul campaniei electorale din 2014, dar și după alegeri, aceste forțe au folosit din plin dificultățile sociale cu care se confruntă societatea moldovenească pentru a manipula și debusola segmentul majoritar al populației care aspiră la valorile europene, la euro-integrare și a-l reorienta spre est, spre valorile Uniunii Vamale.

2. *Strategia ca instrument al politicilor de guvernare, ancorată într-un cadru valoric strict determinat, în care libertatea strategică în traseul modernizării firește că este oarecum limitată, manifestarea ei fiind planată în dimensi-*

uni geo-cronometrice concrete de natură economică, socială etc. Confruntând acest palier cu practica integraționistă a Republicii Moldova, observăm că strategiile guvernărilor de până acum vis-a-vis de relațiile lor în timp cu structurile europene au avut unele abateri (chiar retrogradări în promovarea liniei politice) de la obiectivele țintă ale modernizării țării. Drept relevantă în acest sens poate fi considerată perioada de la sfârșitul anilor 90, când guvernul Sturza milita să fortifice legăturile cu UE, dar în cadrul guvernării erau și forțe care se opuneau cursului dat. Acestea au reușit în ultima instanță să demită guvernul Sturza și să frâneze pe un timp orientarea *de facto* spre valorile europene.

Iar în perioada guvernării Partidului Comuniștilor scopurile strategice privind relațiile cu structurile europene erau umbrite, după cum s-a menționat mai sus, de dublajele politice ale liderilor comuniști. Ei își schimbau în mod arbitrar prioritățile de orientare când spre Vest, când spre Est. Important este să conștientizăm că vectorul european era ales atunci nu atât din necesitățile de prosperare a țării și de asimilare mai reușită a valorilor democratice europene, cât din ambițiile nesănătoase ale guvernanților comuniști de a-și realiza interesele de partid, din incapacitatea de a promova stabil vectorul estic. Astfel de politică este una cu o dinamică negativă, chiar anti-strategică în raport cu procesul de modernizare a țării.

Devierile de așa natură deseori conduc până la urmă la deformarea cursului strategic al politicilor de guvernare. Acesta, în ipostază denaturată, privit prin prisma proceselor integraționiste, devalorizează sensul adevărat al acestor procese (cum ele trebuie să fie) în țările de tipul Republicii Moldova. Cu atât mai mult acum când unele forțe de opoziție din Parlamentul Republicii Moldova (în particular I.Dodon, Președintele Partidului Socialiștilor) nu odată sau pronunțat pentru denunțarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Sau alte forțe de opoziție din Legislativ (fracțiunea comunistă) nu se pronunță hotărât împotriva cursului european, dar consideră că Acordul de Asociere nu poate contribui la modernizarea țării.

În pofida dificultăților de ordin intern, dar și extern, ce apar în realizarea strategiilor de reformare democratică a țării, procesul de pregătire a Republicii Moldova pentru o aderare într-un viitor relativ mediu la UE nu poate fi oprit sau anulat. Despre aceasta ne vorbesc și rezultatele alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014, care au confirmat așteptările electoratului pro-european de a păstra și consolida în continuare vectorul european. Victoria comună la alegeri a partidelor pro-europene - PLDM, PD și PL - cerea iminent de la acestea crearea unei guvernări de coaliție eficiente, care să elaboreze și să promoveze politici integraționiste întru implementarea cât mai bine posibilă și mai puțin anevoioasă a obiectivelor strategice ale Acordului de Asociere. Politici care să țină cont de erorile comise până acum de către celelalte coaliții în calea euro-asocierii și euro-integrării.

Or, negocierile între aceste trei partide au decurs ca și în trecut în mod anevoios, în prezent de o durată mult mai mare, mai bine de două luni din data alegerilor, într-o atmosferă deja cunoscută din timpul creării AIE-1 și AIE-2, atmosferă pătrunsă iar de neînțelegeri în problema repartizării posturilor. Numai că acum rezultatul a fost altul, neașteptat – o guvernare de coaliție creată doar din două partide. PL, cu orientarea sa strictă spre trecut, de a beneficia din plin de aceleași ministere pe care le-a avut în cadrul alianțelor precedente, a respins orice consens cu partenerii. La rândul lor, PLDM și PD, cu refuzul lor la fel de hotărât de a ține cont de interesele liberalilor, de a le accepta doleanțele, dar, totodată, cu încercarea de a colabora cu fracțiunea comunistă din opoziție, au fost până la urmă capabili să producă doar o coaliție *minoritară* de guvernare, numită *Alianța Politică pentru Moldova Europeană (APME)*, care în fond întrunește 42 de mandate, insuficiente pentru crearea Guvernului și asigurarea funcționalității normale a acestuia. Chiar dacă principalul document al acestei alianțe – Acordul Politic privind constituirea și funcționarea APME [6] – este unul bine pus la punct, strict elaborat ca conținut prin prisma rigorilor actuale ale guvernării de coaliție, el nu a provocat susținere din partea altor fracțiuni. Mai mult, astfel de alianțe minoritare, practicate cu succes în cadrul guvernărilor de coaliție din unele țări europene, în Republica Moldova, cu un nivel de cultură politică relativ scăzut, inclusiv al guvernanților, nu are în opinia noastră capacități funcționale de manifestare pe întreaga durată a mandatului.

Asemenea situație a devenit clară deja la 13 februarie curent când candidatul la postul de prim-ministru Iu.Leancă a prezentat în Legislativ Programul de activitate a noului guvern. Acesta n-a acumulat necesarul (minimum 51%) de voturi, fapt condiționat din nou de dominarea intereselor de partid.

3. *Strategia ca componentă indispensabilă a puterii politice, care se manifestă într-un mediu de consonanță cu capacitățile și posibilitățile acesteia, relația dintre ele fiind una de interdependență și intercondiționare.* Relația „strategie – putere”, luată în condițiile euro-integrării pentru o modernizare de ansamblu a țării, trebuie să se regăsească adecvat în câmpul noțiunilor de **strategie politică** și **politică strategică**, să corespundă sensului *sui-generis* al ambelor noțiuni, al corelațiilor complexe dintre ele, în funcție de anumite limite geo-cronometrice. În acest sens, o **strategie de guvernare pentru modernizare ar fi totalitatea obiectivelor și acțiunilor puterii pe care un guvern decide să le realizeze în dimensiuni corelative de timp și spațiu.**

În cazul Republicii Moldova strategia euro-integrării și modernizării corespunde doar parțial calificativului unor acțiuni bine coordonate în astfel de dimensiuni. Ea este chemată să acorde *expertiza* necesară politicului pentru o perioadă strategică de reformare valorică a tuturor domeniilor sociale, să confirme care sunt forțele, mijloacele și resursele necesare pentru ca decizia politică să facă față standardelor europene, să fie implementată cât mai rațional și să corespundă

specificului nostru național. În astfel de circumstanțe nu poate exista și nu trebuie admisă o luptă pentru întâietate între strategie și politică. Corect este ca acestea să se impună drept tándem, dar mai întâi fiecare să-și rezolve la timp problemele sale, politicul pe cele ale politicului, iar strategicul ale strategicului, chiar dacă granița dintre ele, ca două mari componente ale oricărei acțiuni geocronosociale preconizate, este greu de delimitat.

Însă indiferent de locul unde este plasată și de rolul care i se acordă în procesele integraționiste strategia modernizării trebuie să corespundă adecvat unei sau altei cerințe politice și de altă natură (cerință acțională multiplană), ea având ca domenii de impunere teoria și practica acțiunii (politice, nonpolitice sau mixte) de transformare, selecționarea, compunerea, pregătirea și folosirea rațională a forțelor și mijloacelor pentru desfășurarea acestei acțiuni, organizarea și planificarea în timp și spațiu a activităților care țin de respectiva acțiune, prevederea rezultatelor, corectarea în caz de necesitate a erorilor, optimizarea procesului, consolidarea sistemului dinamic acțional.

Deci, corelația dintre strategia și politica modernizării și euro-integrării este deosebit de complexă, ea având în vizor soluționarea de probleme politice, dar și economice, sociale, informaționale, culturale, militare etc., care să acopere necesitățile securității în ansamblu ale țării. Despre aceasta ne vorbesc și necesitățile stringente ale Republicii Moldova. Astăzi țara nu poate să-și asigure de una singură securitatea *largo sensu* fără relații strânse și permanente cu UE. De aceea, implementarea Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb este pentru noi condiția *sine qua non* a modernizării țării și a aderării ei ulterioare la UE.

Eficiența proceselor integraționiste la capitolul implementării Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE depinde de capacitățile de utilizare a anumitor indicatori strategici ai politicilor de guvernare. E binecunoscut faptul, că orientările strategice bine puse la punct ale acestor politici constau din metode speciale de identificare, stabilire, implementare și evaluare a proceselor socio-politice, care în ultima instanță și garantează o bună guvernare. Determinarea și aplicarea unei metode de guvernare mai responsabile și mai competente cere în condițiile euro-integrării măsuri concrete de sporire a eficienței guvernului, de deschidere și transparență în activitatea acestuia, dar totodată de implicare a cetățenilor și instituțiilor societății civile în afaceri publice. Deci, politicile de guvernare și modernizare trebuie axate pe mai mulți indici (chiar un sistem de indici), care luați în ansamblu să asigure consecvență și stabilitate în desfășurarea proceselor integraționiste.

Primul indicu important de care depinde mersul modernizării social-politice și promovarea politicilor integraționiste este constituirea unei baze analitice adecvate pentru luarea deciziilor. Astfel de bază constă dintr-un mediu cognitiv prielnic, care permite persoanelor și organelor ce iau decizii să găsească

argumentul exhaustiv al problemelor ce apar în cadrul politicilor de guvernare, determinanții acestora, căile alternative de soluționare a lor, riscurile și oportunitățile ce însoțesc aceste soluții, căile de evitare a amenințărilor posibile, precum și utilizarea suficientă a oportunităților apărute. Un mijloc semnificativ de constituire a unei astfel de capacități analitice de luare a deciziei sunt unitățile de consiliere chemate să coopereze eficient cu liderii politici, principalii oficiali administrativi și specialiștii din domeniul elaborării și implementării politicilor integraționiste.

Comunicarea în spațiul public reprezintă un al doilea indice important ce contribuie la realizarea de facto a politicilor integraționiste. Cu privire la acest indiciu în programul de la Rotterdam pentru guvernare și integrare europeană sunt abordate diverse sarcini de dezvoltare a administrării legate de factorul comunicării. Eficiența administrației publice este inseparabil legată de o societate civilă activă fără de care o politica eficientă și corectă a guvernului este mai puțin probabilă. Administrarea efectuată de guvern fără o comunicare permanentă cu societatea civilă nu poate să răspundă adecvat la necesitățile reale ale diverselor segmente sociale și ale indivizilor în parte în multe domenii ale politicilor de guvernare.

De aceea, guvernele trebuie să tindă spre parteneriate, spre cooperare și spre luarea deciziilor în comun cu sectorul civil. Un exemplu relevant de asemenea parteneriat sunt Consiliile de elaborare a politicilor de guvernare din țările est-europene care deja au aderat la UE. Atare consilii constau din reprezentanții guvernamentali, cetățeni și diferitele organizații pe interese care ajută la elaborarea metodelor de guvernare acceptate pe larg pentru implementarea acestor politici. Pornind de aici, necesitatea unei gândiri strategice în identificarea și stabilirea coordonată și durabilă a priorităților de guvernare printr-un dialog activ între guvern și societatea civilă a câștigat notorietate din anii 90 până în prezent în toate fostele țări socialiste, care pe parcurs au valorificat calea modernizării, devenind astfel parte activă a spațiului comunitar european. Alegerea responsabilă a priorităților în diferite domenii a permis acestor țări să-și „croiască drumul propriu” pentru a se angaja într-o cursă imaginară cu grupul țărilor prospere care se dezvoltă rapid, soluționând în același timp importante probleme naționale. Spre deosebire de aceste țări cele care nu au ales astfel de priorități au rămas în urmă, împotmolindu-se în labirinturile *modernizării întârziate*.

Până nu demult din al doilea grup de țări (cele rămase în circuitul modernizării întârziate) făcea parte și Republica Moldova. Astăzi, însă, când țara noastră și-a ales deja prioritățile de guvernare și de valorificare a vectorului european, după modelul țărilor comunitare, dar adaptat la condițiile noastre naționale, apar posibilități care ne va permite în funcție de gradul de maturitate, de voință și cultură politică a clasei politice și a maselor să realizăm noi pași spre atingerea scopului strategic final - aderarea la UE.

Următoarea orientare strategică în vederea promovării politicilor integraționiste este medierea democratică a intereselor. Savanții în domeniu analizează astăzi diverse aspecte ale acestui indiciu, în special motivele diminuării interesului cetățenilor în afacerile publice, dorința tot mai mică a acestora de a fi implicați în administrarea afacerilor publice. Un astfel de declin este atribuit crizei sistemului tradițional de reprezentare a interesului, cauzat de un declin constant al încrederii în guvern, în instituțiile acestuia. Cu cât mai bine guvernul comunică cu cetățenii, ține cont de părerile lor, cu atât mai mult el poate să identifice un numitor comun posibil care să stea la baza intereselor majore ale țării și respectiv cu atât mai bune pot fi rezultatele.

Dacă apelăm la realitățile politice ale țării noastre legate de procesele integraționiste, atunci observăm că guvernul Republicii Moldova s-a manifestat activ în relațiile cu structurile europene în vederea parafării și semnării Acordului de Asociere, însă el a avut o prestație pasivă în raport cu cetățenii țării la capitolul comunicării (a întârziat considerabil), pentru a forma la cetățeni un interes sporit față de acest document de importanță strategică pentru societatea noastră. În contextul celor menționate eficiența guvernării vis-a-vis de reprezentarea intereselor ce țin de procesele integraționiste depinde în ultima instanță nu doar de democrația reprezentativă, întrucupată în voința și capacitățile aleșilor poporului, ci și de democrația participativă (în conexiune cu consolidarea accesului politic al sectorului civil) și de democrația directă (prin participarea activă a cetățenilor la referendumuri, mitinguri, audieri publice, discuții, prin forme electronice de îmbinare și reflectare a intereselor sociale și prin forme legale de lobbyism).

Un alt indiciu strategic orientativ, axat preponderent pe valențele modernizării politice, este transparența partidelor politice. Rolul acestora în medierea intereselor, inclusiv centrate pe euro-integrare, este crucial. Se știe că partidele actuale trec și trebuie să treacă printr-un proces complex de transformări interne. Problema fundamentală pentru partidele din societatea post-comunistă este instruirea politică a membrilor, dar și a celor care nu sunt membri dar susțin programul și activitatea partidului, politicile lui internă și externă.

Încercările de sporire a transparenței în activitatea majorității partidelor din spațiul ex-sovietic denotă abateri, discrepanțe între declarații și fapte, punând deseori în pericol legitimitatea lor valorică și provocând scepticismul poporului referitor la capacitățile lor de a juca rolul desemnat pentru ele în constituție, în documentele de partid. Astfel, dacă luăm partidele de dreapta din Republica Moldova, relațiile dintre ele pe departe corespund orientării pro-europene, nu au destulă substanță de a face față standardelor europene. Atare relații, prin tensiunile și deficitul lor consensual, nu odată au pus în pericol însăși ideea și practica integrării europene, devalorizându-le ca sens și rol. Asemenea situație am urmă-

rit-o și în cazul negocierilor între partidele de orientare pro-europeană în vederea creării coaliției de guvernare.

La rândul lor partidele de stânga, cu orientarea lor pro-estică, la fel au demonstrat lipsă de cultură politică nu doar în relațiile cu partidele de dreapta ci și cu cele de orientare similară. Acest fapt a fost destul de relevant în special în perioada alegerilor parlamentare din 2014, dar și după alegeri.

Următorul indiciu ține de consolidarea continuă a capacităților administrației publice la nivel național, regional și internațional ca necesitate vitală pentru proiectarea proceselor integraționiste de perspectivă și, respectiv, pentru realizarea obiectivelor modernizării social-politice. O astfel de consolidare a capacităților presupune îmbunătățirea și perfecționarea continuă a funcțiilor interne și externe a administrației publice, care să permită guvernului să se adapteze mai bine la condițiile transformărilor actuale de natură integraționistă, să răspundă prompt la diversele riscuri sociale, provocări ale globalizării. Consolidarea capacităților necesită și o mai mare responsabilitate a guvernului față de nevoile cetățenilor și desigur un grad adecvat de profesionalism și eficiență în corelarea acestor nevoi cu obiectivele strategice de euro-integrare. Îmbinarea de către guvernare a profesionalismului, responsabilității și eficienței în promovarea politicilor integraționiste este condiția cheie în asigurarea stabilității sociale și politice din societate, în sporirea încrederii cetățenilor față de aceste politici.

Îmbinarea politicii, pieții și presei este poate că cel mai complex și controversat indiciu pe care democrațiile actuale încearcă să-l atingă. Ceea ce a devenit evident în condițiile societăților post-comuniste, care vor să promoveze activ vectorul european, este necesitatea de a preveni utilizarea greșită a mass-media în interese economice sau politice preferențiale, precum și utilizarea politicilor în scopul prosperării intereselor economice oligarhice. Transformările din anii '90 (dar parțial și acelea din prezent) au oferit diferitor actori sociali spațiu considerabil pentru a beneficia de o îmbogățire nejustificată printr-o influență camuflată asupra actului decizional. Transferuri mari de proprietate din sectorul public în sectorul privat au fost condiționate de relațiile personale dintre unii reprezentanți ai elitelor economice și politice, de un cadru juridic neadecvat de efectuare a privatizării și de funcționare a băncilor și altor instituții financiare-toate acestea având drept consecință exproprierea masivă a proprietății publice.

Drept rezultat majoritatea cetățenilor au rămas în pierdere, dat fiind faptul că ei nu au acces la sursele necontrolate și nemeritate de bogăție și putere. Astfel de situație, dar și răspândirea pe larg a corupției în societate (practic în toate domeniile vieții sociale), subminează radical legitimitatea întregului aranjament politic. Imperativele viitorului, legate de integrarea europeană, necesită perfecționarea continuă a reglementării proceselor post-privatizării și supravegherea piețelor financiare, a presei publice și private, contractelor de achiziții publice, finanțelor partidelor politice, ale sectorului public.

Transformările democratice au influențat considerabil și puterea presei. Evoluția acesteia a fost una complexă, contradictorie, legată în special de folosirea intensă a mijloacelor electronice. Capacitatea ei de a influența gândurile și acțiunile oamenilor s-a transferat departe de instituțiile politice și administrative bazate pe reguli. Puterea la rândul său s-a transferat spre oficiile editoriale ale presei, în special cele ale televiziunii. De la începutul anilor '90 până în prezent au apărut și funcționează instituții responsabile pentru reglementarea presei, care treptat au acumulat deprinderi de reglementare pe nou. Însă, practica mediatică ne demonstrează că pericolul pentru presa publică de a cădea sub influența partidului de guvernământ mai persistă și astăzi. În ceea ce privește presa privată ea are o libertate mai mare privind maniera și conținutul publicațiilor, ceea ce determină faptul că există o sferă largă de acțiune pentru afaceri neoficiale reciproc avantajoase între politicieni și actorii presei.

Reglementarea calitativă a presei publice și private este astăzi mai mult decât necesară. Argumentul principal în acest sens sunt procesele integraționiste, locul și rolul cărora în câmpul mass-media trebuie să fie unul deosebit, să se regăsească în mod echidistant în abordările presei. Consiliile de presă până ce rămân în urmă în ceea ce privește capacitatea de a garanta accesul egal la canalele de informație și a încuraja publicațiile echilibrate care să contribuie la consolidarea vectorului european.

Eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare în condițiile euro-integrării depinde în mare măsură de criteriile existente privind aderarea la UE. În acest context oficialii europeni nu odată au subliniat necesitatea asigurării unor posibilități similare de care să se bucure noile state-membre. Cu toate acestea în practică nu există o opinie univocă în ceea ce privește promovarea eficienței economice sau calității sociale a vieții pentru toți. Criteriile pentru aderare au fost elaborate mai mult ca un instrument tehnic (economic și politic) decât ca un instrument pentru dirijarea condițiilor de trai a statelor candidate. În realitate observăm că prevalează aspectele juridice, economice și politice în timp ce aspectele sociale au fost limitate, fiind reduse la păstrarea drepturilor individuale ale omului și construirea unui cadru instituțional mai liber. Între timp corporațiile multinaționale au profitat de noile piețe create, acestea fiind determinate de unele schimbări în politicile privind protecția socială. Reforma sistemului național de pensii, de exemplu, a deschis ușa pentru fonduri private de asigurare prin introducerea asigurării private obligatorii. Astfel de reforme au oferit pieții condiții lucrative dat fiind faptul că guvernele post-comuniste duceau lipsă de mentalitate strategică, de capacități necesare și într-o mare măsură de legalitatea dezvoltării propriilor piețe de asigurare. Capacitățile lor de reglementare erau mult mai slabe decât în statele membre, unde impactul globalizării asupra statelor bogate era mult mai puțin influent.

Datorită neglijării componenteii sociale a transformărilor, prevederile tratatului de la Lisabona se confruntă cu dificultăți privind păstrarea coeziunii sociale și educației în societate. Stabilirea politicilor pe termen lung necesită capacități de prevenire a *dezbinărilor sociale* și respectiv modalități de reducere a amenințării de excludere socială în economia de piață, politici coerente de angajare, sisteme viabile de protecție socială, acces egal la serviciile de sănătate și educație, politici elaborate pentru cei defavorizați și pentru minorități.

Buna guvernare întru modernizarea țării nu poate fi implementată fără o educație adecvată a cadrelor privind elaborarea și promovarea politicilor publice. De aceea, este necesar de a crea organe speciale în funcția cărora să fie instruirea analitică și educațională la nivel central al administrației de stat. Pentru aceasta e necesar de elaborat un program guvernamental cuprinzător orientat spre sporirea calității instruirii în domeniul politicilor publice și administrării publice, educației terțiare în domeniul politicilor publice prin programe specifice și scheme de schimb cu instituțiile din afară.

În scopul eficientizării întregului mecanism de funcționare a managementului strategic al politicilor de guvernare și modernizare este util de luat în seamă *contextul global de elaborare și implementare a acestor politici.* Dezechilibrul dintre modurile stabilite de guvernare și condițiile externe care afectează o astfel de guvernare devine tot mai mare. Totuși, sistemele de guvernare ale societăților dezvoltate, cu structură socială clar definită, se bazează în primul rând pe stabilitatea instituțiilor naționale de stat. Impactul globalizării economice, riscurile globale pentru mediu și atacul noilor tehnologii informaționale și de comunicare, la fel ca și noile riscuri de securitate în aceste sisteme stabile nu le știrbește din potențialul lor valoric, din caracter și conținut.

Astfel de modele de guvernare e destul de problematic a le adapta la schimbările externe deosebit de anevoioase ale țărilor de tipul Republicii Moldova. Aici toate aspectele ce țin de securitate, de calitatea și durabilitatea vieții, chiar în unele cazuri, de drepturile fundamentale ale omului, sunt puse frecvent în pericol. În astfel de condiții o reformă consistentă și eficientă a managementului strategic în politicile guvernării de coaliție din Republica Moldova este pe cât de necesară pe atât de complicată, fiindcă resursele intelectuale, organizaționale și materiale ale țării sunt la moment insuficiente. Realizarea acestei reforme trebuie corelată în mod adecvat cu interesele naționale bine definite ale țării în fața globalizării și integrării europene, cu o bună percepere și intuiție de către analiști și politicieni a contextului global ce se schimbă rapid la luarea națională a deciziilor, cu capacități administrative naționale pentru a participa la guvernarea supranațională, cu managementul crizelor ce apar frecvent în cadrul alianțelor sau coalițiilor de guvernare.

Indicatorii sus-menționați se află într-o legătură dialectică, fapt ce necesită o bună conștientizare a lor la toate nivelurile procesului politic. Anume, de ca-

pacitățile guvernanților, dar și a opoziției, diverselor comunități sociale, maselor în ansamblu de a percepe în mod judicios acești indicatori, de ai sesiza și susține adecvat în dimensiuni conexe și depinde eficiența de mai departe a procesului de valorificare a vectorului european, de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană, a obiectivelor de modernizare social-politică a țării noastre.

Bibliografie

1. Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. - Iași: Polirom, 2002.
2. Oxford Dicționar de politică. - București: Univers enciclopedic, 2001.
3. www.gov.md
4. Iorga N. Pagini alese. Vol.II. - Bucuresti, 1965.
5. Saca V. Impactul mentalității politice și comportamentului politic asupra procesului democratic din Republica Moldova. // Teoria și practica administrării publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională 23 mai 2014. – Chișinău: AAP, 2014.
6. Acordul Politic privind constituirea și funcționarea Alianței Politice pentru Moldova Europeană (APME), www.pldm.md, <http://unimedia.info/stiri/doc-acordul-de-constituire-a-aliantei-politice-pentru-moldova-europeana-87567.html>

Prezentat la redacție
la 10 februarie 2015

COMPARTIMENTUL
RELĂȚII INTERNAȚIONALE

**IS THE CONTEMPORARY INTERNATIONAL SECURITY
SYSTEM AT CROSSROADS?**

Marcel BENCHECI

Republic of Moldova, Chisinau, Academy of Sciences of Moldova, the Center for Strategic Studies
PhD student

Sandro KURTSKHALIA

Republic of Moldova, Chisinau, the University of European Political and Economic Studies "C.Stere",
MA student

In this article is analyzed such topics as the resizing of the current security environment, especially after the collapse of bipolar international system and terrorist attacks from USA in September 11, 2001, which generated the crisis of international relations, the reorganization of international security organizations and redefining concepts of fighting against international terrorism. More than this the power factors tend to enhance the structures that hold the main role in ensuring the most advantageous position in the new security architecture.

The profound transformations from beginning of the century, characterized by political changes and geostrategic interests, significantly influence the international security system. The latest events in Ukraine show that international security system expresses a significant change, including strategic reconfiguration of partnerships within various international security organizations, according to security interests and objectives of the main actors and the threat to international security - Terrorism.

The international security system includes national security of states, continental security, regional security and the security of international organizations. Among actors and factors presumed to guide international policy could be mention: people who share the same cultural, moral and ethnic or national political ideology, national identity, the systemic structure as well as global markets and multinational corporations or interstate system. The range size of security include non-state actors such as multinational corporations and human rights support groups or other systems and human institutions such as global markets and dissemination of scientific knowledge and technological know-how. These actors

and factors which affecting international security are very important for the stability of international security system.

A basic attribute of international security system is the international security environment, which has two fundamental characteristics: the "information age" and the development of security architecture. Security environment of the XXI century is characterized by substantial changes that require adaptation of the classic criteria for analysis of international security. New security challenges, generated by the overlapping phenomena such as globalization and fragmentation, add some classic forms of regional risks and vulnerabilities. Outbreaks of tension remain traditional, but their development is inherently influenced by the emergence of unconventional risks and cross-border as terrorism, organized crime and proliferation of weapons of mass destruction.

There is a functional interdependence between different types of security environments. National security environment can be viewed as a component of regional security environment, the latter is an essential element of the global security environment. So if major disruptions are present, out of control, at national level, they adversely affect the stability of international security environment. For example, the armed conflict between Israel and Hezbollah militia in southern Lebanon acted significantly on the international security environment, amplifying the sources of insecurity. Basically, the "Arab Spring" revolution called Arab or Arab awakening is a set of popular events scale variable which swept many countries in the Arab world since December 2010 [1, p.166].

The new security environment can be approached from two points of view: it begun to consolidate after the Cold War, when international relations become more complex and interdependent or after 2001 with the start of the war on terror, which showed that non-state actors began to play an important role. Whatever the conceptual orientation, the terrorist attacks of 11 September 2001 indicated the need to redefine the international security environment, the transition from the unipolar world of accounts after the end of the Cold War, where the USA had a dominant position, as a real advance towards all members of the world to multipolar one where were present new power poles Russia, China, India, Japan, Germany, Brazil [2, p.322].

After that attack inside the international security system began the changing of relationships between the major power centers of the world, the fragmentation of collective security mechanism, limiting its appeal to international law in relation to terrorist activities, as well as the emergence of the security model of unlimited self-defense, based on solidarity countries that share democratic values. Therefore international stability cannot be conceived today than under cooperation at various levels in the international community, through institutionalized dialogue, through increased involvement of major international organizations in defining the security state of the world [3, p.309].

Thus, the present actors with global impact on security are the USA, Europe, China, Japan, India, Brazil and Russia. According to Zb.Brzezinski the essence of the new security structure of the world is in relationship between USA and Eurasia [4]. He argues that the power poles - Europe and Japan clearly relies on the idea of stability and international security, while China and Russia remain open and interested in any geopolitical change. In this context, S.Huntington argues that the world created so-called "axis of instability" or "axis of crisis", which includes the Balkans, the Caucasus, North Africa, Middle East, Central and South Asia, separating the poor world by the rich [5, p.33-48].

The main actors in the international security environment are states and international organizations, including NGOs. In this context the current security environment instability are determined largely by emphasizing the phenomenon of proliferation of actors, resulting from the disintegration of the federal state, which is determined implicitly by increasing the number of countries and the increasing number of international organizations. Also, recently diversified economic ties and new markets have emerged a growing number of multinational companies and their intention to assert that international actors value. It is about the track in the foreground of political supranational organizations and then follows the technical, scientific and non-governmental organizations involved in solving global or regional problems [6, p.9].

According to Henry Kissinger, the duration of international security has decreased with each century. Thus, for example, the post-Westphalia order lasted 150 years, the international system created by the Congress of Vienna lasted 100 years, the order that characterized the Cold War existed for 40 years [7, p.160]. H.Kissinger emphasizes the balance of power as a tool of international relationships, adding that statesmen, especially those of great power like USA, manipulate the balance of power, in order to maintain international order where no state does dominate the other [8, p.163].

We believe that the end of the Cold War led to the creation of a new international security system with a new international order, based on reconsideration of general human values that bind together states and nations. The most important effect of the end of the Cold War was tearing down the barriers that have stalled globalization [9, p.23]. The application of military force as the main influence argument is not a priority; the focus is moved to the actions of force expressed by means and economic, technical, scientific and political methods. The military aspect between states remains in force as part of the national security system [10, p.25]. Some analysts, for example A.Bozeman, believe that the new international security system is more unstable than that of the Cold War, characterized by a seemingly predictable stability and security, and the balance of nuclear terror between the superpowers. Thus neorealism claims that bipolar systems are more stable than multipolar [12, p.881-909].

In their view, security system is characterized by the presence of the risk of increasing abundance of state and non-state centers of power. In this case the terrorists may attack a superpower and cause a global war against terrorism, without a clear and predictable end. Formerly close partners in NATO now disagree on global security policies, splitting already evident in difference of the opposite side from Europe and America to war on Iraq in 2003 (France and Germany opposed the war). Disagreements between the Western democracies are considered even deeper and more explosive than those of European and American components of the Western coalition. This system is threatened by clashes between the cultures of the world that seem to underpin interstate, ethnic, racial and national conflicts [13].

The main feature of the post-Cold War international security system was the dominant role of USA as "world policeman" - a characterization that not only summarizes the status of global hegemon, but also the permanent power challenged in one way or another, for one reason or another, for other actors in the international system. Since the early 90s the question arose whether unipolarity can be a sustainable formula in international politics [14, p.23-33]. As a result, in Western academic environment stood two schools of thought: the so-called declinists, who argue that the status of USA as a single superpower is a historic passing of international system and counterbalance of other major players will not delay to appear [15, p.667].

On the other hand, theorists who approved "USA rule" say that a unipolar system can be sustainable, because the USA has the resources and economic, political, military and technological tools. That's why the rocking against USA is unlikely. At the same time, in their opinion a unipolar system dominated by the USA would be a peaceful and stable one [7, p.10-11].

The professor of Kornwell University W. La Feber, expert in leadership, makes the connection between international terrorism and triumphantly escalating of USA as one of the key actors of contemporary world politics. Interests focus on international policy strategies, external errors that do not account for realities of democratic pluralism and their shadow related to the increasing influence of non-governmental organizations, are noted as features of increasing power of USA, causing activation of international terrorism [16, p.8-9, 16-17].

We believe that the USA is the state whose soft power (sanctions, rewards, payments, trade-offs resulting from mediation, great arrangements) was the most effective in the twentieth century. Political, economic, financial, cultural opportunities had great appeal and were unstoppable, especially during the Cold War. But when the promotion of them in other areas have used excessive USA support of hard tools (recourse to armed violence), things started to get complicated. The anti-American power intensified not only in the Muslim world only, but also in South America, for over two centuries considered the backyard of the Uni-

ted States, although the United States compared with other countries, are most heavily military and financial involved in managing security issues in the world [10, p.68-69].

There is the term "New World Order", introduced by US President G.Bush to characterize the system of international relations that followed the collapse of the USSR [11, p.195]. A fair assessment of this new world order does Henry Kissinger, who argues that what is new in new international order is that the United States can neither retreat from the world, but not to dominate [17, p.707]. It is obvious that the future belongs to a multipolar world.

By setting antiterrorist coalition, political researches talk about "the fourth world war" that opposes two camps: super terrorism and antiterrorist coalition countries. The events of 11 September 2001 triggered unprecedented backlash terrorism on all fronts (diplomatic, legal, intelligence, financial, military, etc.). Firstly only France, Russia and China have expressed doubts in antiterrorism coalition. The next antiterrorism coalition against Afghanistan was challenged by all participating countries. In the case of Iraq, except Great Britain and the countries of Eastern Europe, other countries did not participate. Operation Enduring Freedom, launched on October 7, 2001 and consisted of more than 90 countries, will remain in history as the largest coalition ever formed. Up to that date, terrorist attacks were treated on their hazard extent and were not analyzed as fragments of a systematic and general war. Operations were considered isolated, as individual initiatives of some fanatics. In this context, these events review the global relations, the formation of new alliances based on mutual interests in terms of security. States with divergent positions, considered even irreconcilable until recently, are now on the same front in the fight against terrorism. War on terror does not imply classic military action, but is a new and very important remark in the legitimacy of terrorist attacks in general [18, p.167]. Or as G.Clemenceau said "War is a too serious thing to be left to militaries" [19, p.18].

Unfortunately the war against terrorism has turned into war through terrorism, after which whole peoples suffering [20, p.11]. Already there are military analysts who believe that intelligence structures form a fourth category of armed forces, along with the land, air and naval one [21, p.261]. We consider the war on that the terror more easily can be abolish by special services and cooperation between law enforcement authorities of different states than by arms.

The different kinds of international relationships are difficult putted under control, relying on their own possibilities and interests and created a vacuum of power which tends to be filled with all sorts of destructive forces. These were manifested by a large wave of terrorist acts that endangered the security of many states. Terroristic methods destabilize the existing social structure [22, p.4], built by actors of security system, who agree follow certain rules or conventions [23, p.6-7]. At the same time, the destroying of global and regional international

security's old structures is accompanied by the state disequilibrium. As a result in the world appeared more and more gaps, especially in the sphere of power. Areas where they occur become objects of attention and policy enforcement of international terrorism.

For this system is characteristic the increasing and diverse types of security actors in the emergence of new state actors with globalist trends, transnational security actors like terrorist groups, religious or ethnic movements, international NGOs; the trend of reform, dynamic and expanding of organizations responsible for contemporary security - the UN, NATO, EU, OSCE, etc - accompanied by transformation and negotiation of key security arrangements.

Currently, we are witnessing the emergence of new transnational and no state factors on the world stage, which have sufficient capacities to lead global action. Thus, the main features of the international security system are the end of bipolarity and the reorganization of power centers; the increasing number of countries and international organizations, including non-governmental one; the manifestation mode of terrorism, which has turned into a global player during the last period; the differentiated access of states to resources affects relationships between them. The collapse of some states, poor economic conditions, social disorder create conditions that some countries are not able to survive as a political entity, especially in states whose behavior is guided by ideological, political, cultural or religious reasons (for example in Afghanistan). In the created vacuum may interfere other countries and organizations, not necessary security or humanitarian one and many terrorist organizations take full advantage of the "hospitality" of such states.

Another feature of the international security system is the spread of ethno-religious conflicts. During the last decades the tendency toward the territorial claims' conflicts fell. Ethnic and religious conflicts had amplified instead of it. However, the increasing performance of military technology and its proliferation is one of the most pronounced features of the international security environment. Progress in science and technology, and the spread of more sophisticated IT offered many actors (state or nonstate) the purchase and possession of guns, sometimes disproportionate to needs of defense, power and their resources [24, p.7-8].

The current international security system has a number of countries adversarial relationship, domestic and international terrorism issues, which generates insecurity and deeply disturbing normal life of society, in defiance of law and international order. Due to the assimilation of new technologies and methods, contemporary terrorism is more dynamic now, amorphous and difficult to combat. Therefore we believe that any counter-strategy must combine military security, internal border control and development of special services, balanced and

coordinated with other levels of change influence - economic, social, political and educational.

We emphasize that in recent years the increased terrorist attacks has prompted a reassessment of the need to intensify the efforts of international actors to strengthen international security system. Today there are various forms of maintaining global, international, regional security, being driven by different size of geopolitical areas, by the degree of states' development, the economic policy orientation, the influence of political systems on international issues.

Some experts consider that the process of reforming the architecture of global security and creating a new world order where terrorism is an important one, can be determined including the impact of the global economic crisis, but also features an order of transition. Also, the current international security environment record terrorism as the main threat that's why the national security strategies and policies are directly connected to identify the most viable solutions to prevent and combat terrorist acts.

The specialists in the field have identified the predominant areas of conducting terrorist actions: the highly industrialized states, where terrorism is caused by serious social and economic contradictions of a strong sense of frustration and alienation, manifested especially among youth. The second area is the countries where national historical past and religious contradictions generated strong leading, for example, the Basque, the Irish and Muslims which move from resistance to terrorist violence, organized for recognition of their rights. The last area is the third world countries where dictator's terror corresponds with violence of extremist groups.

The identification of terrorism with worldwide counter-globalist movements (USA) or classification of national liberation movements as terrorist structures (Russia) are just two recent examples of the use of double standards in assessing impacts and threats posed by international terrorism. Even if the Government of USA identified the group of states that make up the "axis of evil" such as Cuba, Iran, Iraq, Libya, North Korea, Sudan and Syria, at the same time using the measures of preventive wars or economic embargoes to punish them, were not able to prevent the escalation of terrorism in the new millennium [25, p.138, 140, 141].

The policy of double standards takes and identifies some intentions of coalition of state terrorism. For example, the USA's response triggered by the realm of "war on terror" against the Afghan Taliban, state which sheltered Osama bin Laden. Many analysts have noted, however, that the overthrow of the Taliban was useful for Americans from other considerations: the giant petro-gas pipeline that would bill the huge reserves of oil and gas resources of the Caspian area, through Turkmenistan and Afghanistan to Pakistan and India (gas), China and Japan (oil). There are other examples of countries where there is a link bet-

ween terrorism, oil and gas reserves of vital importance to the United States and Western countries, including Saudi Arabia, Libya, Bahrain, the Gulf Emirates, Iran, Iraq, Egypt, Sudan and Algeria, Turkmenistan, Kazakhstan, Azerbaijan, Chechnya, Georgia and eastern Turkey. These regions have more than 65 percent of the world's oil and natural gas production. From these considerations are present views as the war against terrorism is seen by many as a war on behalf of U.S.A. companies: Chevron, ExxonMobil and Arco, British Petroleum, Royal Dutch Shell and other multinational giants, which have hundreds of billions of dollars invested in these regions [26].

Today Middle East region continues to be uncertain in terms of security, including countries that have nuclear weapons, support or are base for terrorist networks and is surrounded by countries that have nuclear powers (Russia, India, China, Israel, and Pakistan). In addition, Iran has ballistic missiles that could hit European countries [27, p.209-211]. In recent years the favorite target of terrorism in the Middle East constituted citizens, property and interests of the USA and the State of Israel, in the latter case even the national territory [28, p.154]. The crises of identity in the region, but also in North Africa and the Middle East have the potential to be transformed in the crisis of security. Thus the "Arab Spring" as called the popular uprisings in countries of North Africa and the Middle East, has benefited from the competition of large international and regional powers, that why the situation does not escalate and affect the already hopelessly conflict in the region. If USA and NATO participation was not a surprise element, in the war in Libya for example, the national contribution of France, which has doubled its political declarations with military efforts, was one of the most consistent, being exceeded only by the USA France demonstrated a pragmatic, even opportunistic attitude toward Libya [7, p.84].

International media reported on the Arab revolutions events called them either Arab uprisings or Arab Spring. The Islamic world across a relative increase in power, faces difficulty in identifying a unitary political line within the guidelines of Islam due to their two legal-political lines: the Sunni (traditionalist) and Shia (revolutionary). The first moderate and conciliatory tendency has its center in Saudi Arabia, second, prone to violence, in the Iranian.

As was told before, the contemporary terrorism knows big changes after the events of September 11, 2001, which caused a real shock in the world [29, p.89] and marked the beginning of a "new era" in international relations [30, p.1]. There are organizing no more terrorist acts, but terrorist operations like "Planes operation" on September 11, 2001, "Trains operation" on March 11, 2004, marking, according to American researcher H.Sicherman, the beginning of a new historical era "war against terrorism". Some authors call this new scourge "Islam fascism" because of the similarities between the Islamist-Jihadist current movement and Nazism - the desire to dominate the world, believes

in superiority of religion / their culture, which would legitimize their global domination, the hatred toward other religions and cultures, especially those of Western origin, incitement to genocide against Jews etc. [31, p.542-543].

According to Romanian researcher V.Diaconu among the immediate causes and conditions that generate the development of contemporary international terrorism are included: Palestinian-Israeli conflict, the conflict between rich and poor, conflicts between civilizations and between religions [32, p.59], which lead to the conclusion that people on the planet living at the same physical time, but not at the same historical time [33, p.35]. However, although the number and extent of the conflicts on territorial disputes decreased, the ways of solving ethnic and religious differences through power has grown and diversified [34, p.7], which in turn weakens the international political system, generating multiple forms of violent conflict, including terrorism.

The current international security system is marked by a number of factors which increase terrorism and destabilize the system, such as the support given by some fundamentalist states and NGOs to terrorist structures, transition from the security architecture based on the principle of bipolarity to unipolar structure with current trends towards multipolarism - where the nation states, groups states, NGOs and international organizations are trying to fill an advantageous position, the access of global terrorist structures to information, human, material, financial and demographic resources, trend of migration from poor countries to rich ones, exacerbating extremism and separatism, intolerance and their degeneration into violent manifestation of globalization, leading to the presence of certain vulnerabilities in the international security environment by taking advantage of international terrorist networks. Some states are unable to exercise effective control over its territory, allowing its exploitation by terrorists, criminals and insurgents, which create instability in international security system, often due to the stagnant economy, corrupted political institutions, poor public health system or those that have natural resources and are thus trapped in multinational competition for them. These are often sources of conflicts, which in turn are generating transnational insurgency and terrorism.

As a conclusion, we mention that in international security system is currently undergoing a number of changes, depending on the existing military-political alliances and strategies, currently economic and financial interests of the various states that make up alliances to promote national security interests. The functioning of these organizations is adapting to the new global geopolitical and geostrategic context. International relations policy should be based on the new realities of the world and based on accepted multipolarism principle, where, although the USA was for a time the only pole of world power, there is emerged the enhancing role of security organizations (UN, EU) in preventing and managing crises and terrorism. Also in the international environment is observed two

poles of power involved in defined geographical areas - the European Union, including the Russia and the states of South-East Asia. This is about China, because the high growth rate could give another dimension to its military power. However, the presence of regional actors in this geographic area which have nuclear power (Pakistan, India, North Korea) and their possible grouping around China are issues that contribute to the formation of a new power pole at the planet level. Besides China and other countries could come - smaller but with a remarkable economy or even less developed countries (Taiwan, Singapore, South Korea, Vietnam, etc.) who want to enjoy protection and access to resources.

Bibliography

1. Mearsheimer J. The false promise of international institutions. // *International security*, 19 (3), 1994-1995
2. Moștoflei C. (coord.) *Perspective ale securității și apărării în Europa*. V.1. – București, 2009
3. Moștoflei C. (coord) *Dinamica mediului European de securitate*. – București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2007
4. Brzezinski Zb. (ed.) *The Geostrategic Triad – Living with China, Europe and Russia*. – Washington: The CSIS Press, 2001
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. // *ПОЛИС*, 1994, №2,
6. Moștoflei C. (coord) *Politici și strategii în gestionarea conflictualității. Raporturile dintre conflictualitate și securitate*. Vol.2 – București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2008
7. Duțu P. (coord) *Echilibrul de putere și mediul de securitate*, Vol.1 – București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2011
8. Juc V., Varzari V. *Interpretarea conceptului de securitate din perspectiva școlii realismului politic*. // *Administrarea Publică*, 2012, nr.1
9. Frunzeti T. *Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI. Sesiunea de comunicări științifice cu participare*. – București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2005
10. Rusnac A. *Aspecte ale teoriei securității*. – Chișinău: Fundația Draghiștea, 2005
11. Serebrean O. *Dicționar de geopolitică*. – București: Polirom, 2006
12. Waltz K. *The stability of the bipolar world*. - Daedalus, 1993
13. Huntington S. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. – București: Antet, 1998
14. Krauthammer Ch. *The Unipolar Moment*. // *Foreign Affairs*, 1990/91, nr.1
15. Kennedy P. *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. - Vintage Books, 1989
16. La Feber W. *The Post September 11 Debate Over Empire, Globalization, and Fragmentation*. // *Political Science Quarterly*, 2002, Vol.117, N1.

17. Kissinger H., *Diplomația*. – Iași: Polirom, 2003
18. Pintilei N.G. Cooperarea internațională în combaterea terorismului internațional. // *Revista administrație publică*, 2003, nr.3
19. Controlul parlamentar al sectorului de securitate: principii, mecanisme și practici. // *Ghid practic pentru parlamentari*, 2003, N5
20. Новикова А. Антитеррор – комплексный подход. - Москва, 2007
21. Moștoflei C. (coord) *Stabilitate și securitate regională*. – București, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2009
22. Alexander Y. *Terrorism: theory and practice*. - Westview press, 1979.
23. Dinu M.-Ș. *Influența factorilor etnic și religios asupra dinamicii mediului de securitate*. – București, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2008
24. Moștoflei C. Dolghin N. (coord) *Studii de securitate și apărare*. Vol.3. – București, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2005
25. Gorincioi R. *Probleme ale securității internaționale în condițiile globalizării*. // Teosa V. (coord) *Procesul de globalizare: provocări și soluții* – Chișinău: USM, 2004
26. Viviano F., *Energy future rides on U.S. war*. *San Francisco Chronicle*: September 26, 2001. <http://www.sfgate.com/cgiin/article.cgi?file=/chronicle/archive/2001/09/26/MN70983.DTL>
27. Frunzeti T. *Geostrategie*. - București, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, 2009
28. Moștoflei C. (coord) *Securitate și Apărare în Uniunea Europeană: Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională*. - București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2008
29. Osmochescu N. *Combaterea terorismului internațional*. // Teosa V. (coord) *11 septembrie 2001 : noul concept de securitate internațională (materialele conferinței internaționale 9-13 septembrie 2002)*. - Chișinău, 2002
30. Schmitt M.N. *Counter-terrorism and the Use of Force in International Law*. // *The Marshall Center Papers*, November 2002, N5
31. Moștoflei C. (coord) *Securitatea și apărarea spațiului Sud-Est european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III. Secțiunea 3. Apărare și securitate națională*. - București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2006
32. Diaconu D.V. *Terorismul – repere juridice și istorice*. - București, All Beck, 2004
33. Pânzaru P. *Condiția umană în perspectiva vieții cotidiene* – București: Albatros, 1981

STRATEGIILE FEDERAȚIEI RUSE DE MENȚINERE A SFEREI DE INFLUENȚĂ ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN¹⁹

Svetlana CEBOTARI

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale

Doctor în politologie, conferențiar

In quality of the successor of the URSS empire, the Russian Federation, for realising the objectives, especially those of the maintaining in its influential sphere of ex-sovietical space, uses a series of traditional strategies so-called "hard power" such as the military actions (the participation in the military conflicts from the Republic of Moldova - Transnistria from 1992 and Georgy from 2008); economical sanctions (Ukraine, Republic of Moldova, Georgia and Belarus). In the last time, the administration from Kremlin realised that the uses of traditional possibilities are not enough to realise the interests. In this context, Russia began the uses of the new strategies or - "soft power", being characterized by electronic war, intimidation, bribing, propaganda through internet / mass-media (propagandist actions for exemple those from the Baltic states, the acusations of breaking the human rights; the influence of political situation (by supporting some pro-Kremlin parties).

This article submits to analyse the strategic size of Russian Federation to promote its interests on the international scene.

Key words: *strategy, geopolitical interest, hard power, soft power, space, the interest sphere, conflict, economical sanctions.*

Introducere

Ca rezultat al metamorfozelor geopolitice din anii '90 ai secolului trecut, Federația Rusă încearcă să-și recâștige pozițiile pierdute. Una dintre cele mai dezbătute teme a fost, în mod neîndoielnic, problematica noului rol pe care îl deține Rusia pe arena internațională. La începutul anilor '90 dominantă este ideea, care pornea de la existența unei singure superputeri, dar care nu evalua în mod realist consecințele multiple ale promovării noii ordini bazate pe această realitate politică indiscutabilă. Într-o situație mult mai complicată se afla Federația Rusă, care pretinde că Occidentul o asigurase că, după colapsul URSS, fos-

¹⁹ *This research was supported by a „Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme”. Acronym:EU-PREACC Grant Agreement Number:PIRSES-GA-2012-318911. Project period: 01.03.2013-28.02.2017.*

tele republici sovietice, precum și statele foste-sateți ai URSS, urmau să rămână în sfera sa de influență sau, cel mult, să adopte statutul de neutralitate. Este cunoscut faptul că statele care au făcut parte din Tratatul de la Varșovia au aderat la NATO și/sau la UE. Chiar și cele trei state baltice – Estonia, Letonia și Lituania, foste republici sovietice, au procedat la fel. Rusia a perceput aderarea acestora la NATO, în 2004, ca pe o mare pierdere și o amenințare directă la adresa integrității și securității sale [1, p.133].

Geopolitic, spațiul CSI nu reprezintă un monolit. Factorul Rusiei este cel care determină divizarea geopolitică a CSI. Statele CSI, în relație cu Federația Rusă, pot fi divizate în două categorii - 1) statele orientate în politica lor externă în mare măsură spre cooperare cu Rusia – Belarus, Armenia și statele Asiei Centrale, și 2) statele tind spre autonomie în politica lor externă și independență față de Federația Rusă - Georgia (până în 2008, când făcea parte din CSI), Ucraina, Azerbaigian și Republica Moldova. Prima categorie de state au creat, la inițiativa Rusiei, diferite organizații în cadrul CSI - Comunitatea Economică Euro-Asiatică, Uniunea statelor Asiei Centrale, Spațiul Economic European, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă sau Organizația de Colaborare de la Shanghai. Statele celei de-a doua categorii s-au organizat în GUAM [18, p.13].

Începând cu anii 2000, la un interval de o decadă de la sfârșitul Războiului Rece și a colapsului fostei URSS, Federația Rusă încearcă să-și restabilească statutul de mare putere, relasează o politică ofensivă și tendința restaurării unei zone de influență în spațiul postsovietic [11]. În relațiile cu statele din vecinătatea apropiată / îndepărtată, în scopul asigurării unui viitor și pe arena internațională, Rusia are propriul modus operandi [21].

Strategiile hard power ale Federației Ruse de realizare a intereselor în spațiul est-european

Analizând principalele obiective și direcții a politicii externe a Federației Ruse expuse în “Strategia de Securitate a Federației Ruse până în 2020”, aprobată prin Decret prezidențial la 12 mai 2009, putem deduce că interesul de lungă durată a Rusiei este de a transforma Federația Rusă într-o putere globală, iar sistemul internațional în unul multipolar. Vecinătatea apropiată (*blizhnee zarubezhie*), care de fapt este spațiul post-sovietic, este văzută de Moscova drept o zonă de influență exclusivă, în care Federația Rusă manifestă interese geostrategice [13].

Pentru o mai bună comprehensiune a politicii externe a Federației Ruse este necesară analiză acestia prin prisma utilizării *hard power-ului* (politica dură), exercitată prin intermediul mijloacelor militare și economice cu scopul de a exercita presiune [8; 9]. Astfel, pentru a-și realiza obiectivele propuse, Federația Rusă utilizează o serie de măsuri tradiționale sau *hard power* cum ar fi acțiunile

militare (participarea în conflictele militare din Republica Moldova-Transnistria din 1992 și Georgia din 2008); sancțiuni economice (Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Belarus).

Vladimir Putin, ajuns președinte al Federației Ruse în 2000, prin acțiunile întreprinse demonstrează faptul că dorește să reconstituie cât mai mult teritoriu din fosta Uniune Sovietică. Evident, un pas în acest sens îl reprezenta reintegrarea Ucrainei în aria de influență a Federației Ruse. Așadar, prin politicile sale, președintele Rusiei încearcă să reconstruiască influența rusă, în spațiul geopolitic, a spațiului fost al URSS, să readucă Rusia la statutul de mare putere globală și să promoveze această identitate civilizațională rusă nou recreată pe agenda internațională. În acest scop, Putin folosește tot instrumentarul politic, economic, diplomatic, imagologic și militar de care dispune pentru a-și atinge scopul numit de mulți specialiști ca fiind *“imperialist”*. Astfel, Rusia a reînceput să își promoveze mai activ interesele pe mapamond, ceea ce a dus la confruntări directe cu puteri influente ale comunității internaționale. În acest context, al revitalizării economice a Rusiei, elitele politice și economice au început să susțină politica expansivă a președintelui Putin. Rusia a demonstrat că nu ezită să folosească forța armată când consideră că interesele sale sunt în joc [1, p.130].

Astfel, la 8 august, 2008 forțele armate ruse au intrat în Osetia de Sud, utilizând tancuri, precum și infanterie mecanizată sprijinită de aviație. Osetia de Sud era neoficial aliată cu Rusia, iar Rusia a acționat pentru a preveni absorbția regiunii de către Georgia. Contraatacul a fost planificat riguros și a fost executat competent, iar în decurs de numai 48 de ore rușii au reușit să învingă forța principală Georgiană pe care a obligat-o la retragere. La 10 august, rușii își consolidaseră poziția în Osetia de Sud iar la 11 august, rușii și-au extins ofensiva pe solul Georgiei, atacând pe două direcții. O direcție a fost către sudul Osetiei de Sud spre orașul georgian Gori. O altă direcție a pornit din Abhazia, o altă regiune secesionistă a Georgiei aliată cu rușii. Acest atac a fost proiectat că să taie drumul dintre capitală Tbilisi și porturile georgiene. În acest moment, rușii au bombardat aeroporturile militare din Marmeuil și Vaziani și se pare că au incapacitat radarele din aeroportul internațional din Tbilisi. Aceste mișcări au adus forțele rusești la numai 40 de mile de capitala Georgiei, în timp ce au făcut foarte dificilă aprovizionarea materială și afluirea de forțe de rezervă georgiene de întărire în caz ca ar fi dorit cineva să facă acest lucru.

Ca să înțelegem modul de gândire rusesc, trebuie să ne uităm la două evenimente. Primul este Revoluția Portocalie din Ucraina. Din punctul de vedere al Statelor Unite și al europenilor, Revoluția Portocalie a reprezentat un triumf al democrației și al influenței occidentale. Din punctul de vedere al Moscovei, Revoluția Portocalie a fost o tulburare a afacerilor interne a Ucrainei finanțată de CIA, ce a fost menită să atragă Ucraina în NATO și să o adauge la încercuirea Rusiei. Președinții Statelor Unite, George H.W. Bush și Bill Clinton au promis

Rusiei ca NATO nu se va extinde în cadrul fostului imperiu sovietic. Această promisiune a fost deja încălcată în 1998 prin expansiunea NATO în Polonia, Ungaria și Cehia, iar în 2004, prin expansiunea nu numai în restul fostilor aliați ai sovieticilor în ceea ce este acum Europa Centrală, dar și în cele trei state bal-tice, care au făcut parte din Uniunea Sovietică.

Rușii nu au tolerat toate acestea, dar discuțiile privind includerea Ucrainei în NATO au reprezentat o amenințare fundamentală pentru securitatea națională a Rusiei. Aceasta ar fi făcut ca Rusia să devină de neapărat și ar fi provocat chiar o destabilizare a Federației Ruse. Atunci când Statele Unite au mers atât de departe încât să sugereze ca să fie inclusă și Georgia, ceea ce ar fi adus NATO în mijlocul Caucazului, concluzia rusească – făcută public – a fost că Statele Unite în particular au intenția să încercuiască și să fărâme Rusia. Al doilea eveniment, mai puțin important a fost decizia Europei și a Statelor Unite de a susține separarea Kosovo de Serbia. Rușii sunt amicii Serbiei, dar intenția adâncă a Rusiei a fost aceasta: de la al doilea Război Mondial, principiul Europei a fost că, pentru a se preveni conflictele, frontierele naționale nu trebuiesc schimbate. Dacă acest principiu a fost violat în Kosovo, alte mișcări de granițe – inclusiv cereri ale unor regiuni separatiste din Rusia – ar putea să urmeze. Rușii au cerut atât public cât și în discuții private ca nu se dea Kosovo statutul de independență, ci să se continue cu autonomia sa, care era cam același lucru în termeni practici. Cererile Rusiei au fost ignorate.

Federația Rusă a fost convinsă că Statele Unite s-au angajat într-un plan de încercuire strategică și de strangulare a Rusiei. Având experiența Kosovo, ei au tras concluzia că Statele Unite și Europa nu erau pregătite să ia în considerație dorințele rusești chiar în cele mai mici aspecte. Acesta a fost punctul de cotitură. Dacă dorințele Rusiei nu pot fi acceptate chiar în problemele minore, atunci este clar ca Rusia și Occidentul sunt în conflict. Pentru ruși, așa cum am spus, problema era cum să răspundă. Nerăspunzând în cazul Kosovo, rușii au decis să atace acolo unde aveau toate cărțile în mână: în Osetia de Sud. Moscova a avut două motive, cel mai puțin important a fost să facă egal după episodul Kosovo. Dacă independența provinciei Kosovo a fost declarată sub oblăduirea occidentală, atunci Osetia de Sud și Abhazia, cele două regiuni separatiste ale Georgiei, pot fi declarate independente sub protecție rusească. Orice obiecție din partea Statelor Unite și a Europei nu ar face decât să confirme această ipocrizie. Acest lucru a fost important pentru rațiuni de politică internă a Rusiei, dar al doilea motiv a fost mult mai important [8].

Astfel, analizând acțiunile lui Putin, se observă dorința nu de restabilire a Uniunii Sovietice, dar cea de restabilire a sferei de influență a Rusiei în fosta regiune a Uniunii Sovietice. Pentru a realiza acest lucru, el a avut de făcut două lucruri. Primul, a trebuit să restabilească credibilitatea armatei rusești ca o forță de luptă, cel puțin la nivel regional. Apoi, a trebuit să arate că garanțiile occide-

ntale, incluzând apartenența la NATO, nu înseamnă nimic în fața puterii rusești. El nu a vrut să se confrunte direct cu NATO, a dorit să confrunte și să înfrângă o putere care era foarte aproape aliniată de Statele Unite, care avea sprijinul și consilierii americani și care era văzută ca fiind sub protecția americană. Georgia era alegerea perfectă.

Prin invadarea Georgiei așa cum a fost făcută de Rusia (competent dacă nu chiar exemplar), Putin a restabilit credibilitatea armatei rusești. De aceea, războiul din Georgia este reînțorcerea publică a Rusiei la statutul de mare putere. Aceasta nu este ceva ce doar s-a întâmplat în ultimul moment – este un proces care s-a dezvoltat din momentul în care Putin a venit la putere. Scopul Rusiei este de-a utiliza instrumentele *hard power* pentru a-și afirma noua realitate peste o regiune întreagă [9].

Dar fundațiile geopolitice ale războiului s-au pus încă din anul 1992. Rusia a fost un imperiu timp de sute de ani. În acest context, este de menționat și staționarea ilegală a trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În paralel, Moscova menține pe teritoriul regiunii transnistrene circa 20 mii tone de muniții și aproximativ 1000 de soldați însărcinați cu paza lor. Aceste trupe urmau să fie retrase necondiționat și complet de pe teritoriul Republicii Moldova în 2002, în conformitate cu Tratatul adoptat cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa (FACE) și Declarația Summitului OSCE de la Istanbul din 1999. În 2007, Rusia și-a suspendat participarea sa la Tratatul FACE și acum condiționează retragerea completă a munițiilor și trupelor sale din Republica Moldova de soluționarea politică a conflictului transnistrean. Această poziție nu coincide, însă, cu cea a autorităților de la Chișinău, care se pronunță pentru retragerea completă și necondiționată a munițiilor și trupelor ruse.

Anexarea Crimeii de către Rusia s-a demonstrat a fi cel mai periculos eveniment geopolitic din perioada post-război rece și poate chiar de după criza rachetelor din Cuba. Anexarea putea determina două tipuri de acțiuni, ambele fiind dăunătoare stabilității Europei pe termen lung. Prima variantă era aceea a recâștigării de către Rusia a influenței în regiune și a dreptului de a retrasa granițe și de a-și exercita puterea de veto asupra guvernelor statelor vecine. Cea de-a doua posibilitate era aceea ca guvernul ucrainean să riposteze, ajutat de vestici, ceea ce putea duce către un război civil în stil iugoslav. O operațiune “*antiteroristă*” a fost lansată de oficialii de la Kiev în luna aprilie 2014 cu scopul de a înăbuși insurecția armată prorusă în regiunile Donețk și Lugansk. Petro Poroșenko a devenit președinte al Ucrainei și chiar în discursul de investire declara că va refuza orice “*compromis*” cu Rusia în privința orientării europene a țării sale și asupra apartenenței Crimeii la Ucraina. Un punct cheie al planului lui Poroșenko este reprezentat de crearea unor culoare umanitare solicitate de Moscova pentru a li se permite civililor să părăsească zonele de conflict din estul țării. Deși părea că situația se îndreaptă spre bine, sistarea livrării de gaze către

Ucraina de către *Gazprom* a demonstrat contrariul. Mai mult, după 10 zile de armistițiu oferit unilateral de forțele ucrainene, autoritățile au redeclanșat lupta antiteroristă. Oficialii NATO declarau că *“sunt preocupți de faptul că trupele rusești de la granița cu Ucraina pot reprezenta o amenințare la adresa sud-estului Ucrainei”*. Mai mult, după ce a concentrat masiv trupe rusești la granița cu Ucraina, Vladimir Putin declara că *“Rusia mizează de acum înainte pe relații egale cu statele occidentale, după ce și-a apărut interesele geopolitice în criza ucraineană, și va continua să apere interesele etnicilor ruși din alte state”*. Această declarație a președintelui rus nu face decât să confirme planul de recăștigare a influenței ruse în fostele state sovietice [1, p.128].

Față de evenimentele din Ucraina, în strategia militară a Federației Ruse pot fi identificate trei niveluri interrelaționate:

nivelul 1 – unilateralismul doctrinar. Rusia a mizat pe principiul conform căruia folosirea cu succes a forței generează legitimarea acțiunilor întreprinse. Reacția slabă a SUA și a UE a validat acest principiu.

nivelul 2 – aderarea puternică (aparentă) la legalism. Dincolo de aspectele reale ale legalității acțiunilor Federației Ruse în Ucraina, acestea au fost permanent sprijinite pe anumite acte juridice valide, creând aparența legalității, astfel:

- președintele Putin a solicitat Consiliului Federației Ruse, camera superioară a parlamentului rus, să „*autorizeze*” folosirea, la nevoie, a puterii militare în Ucraina. La 1 martie 2014, în mod natural, utilizarea armatei ruse în Ucraina a fost autorizată. Ulterior, din considerente ce țin de promovarea unei imagini legalist-pacifiste, la solicitarea aceluiași personaj politic, Consiliul Federației Ruse a revocat rezoluția ce autoriza folosirea armatei ruse în Ucraina. Decizia a fost luată cu 153 de voturi din 154 posibile și a intrat în vigoare din ziua aprobării;

- nefolosirea puterii militare în Crimeea, alături de autorizarea dată de către Consiliul Federației Ruse, este folosită de Putin ca semn al intențiilor sale pacifiste;

- faptul că trupele ruse existente în Crimeea nu au depășit plafoanele agreeate prin acordul de staționare în Crimeea a Flotei Federației Ruse din Marea Neagră, chiar dacă numărul lor a crescut, este prezentat de Federația Rusă ca argument la afirmația că aceasta nu a ocupat Crimeea prin forța militară;

nivelul 3 – sprijinirea referendumului promovat de forțele politice pro-ruse din Crimeea. Federația Rusă își susține intervenția prezentând ca argument *dreptul la autodeterminare al populației Crimeei*, similar cazului din Kosovo. Campania recentă a Rusiei în Crimeea a fost o impresionantă demonstrație de *comunicare strategică*, una care, deși are multe aspecte similare celor din Osetia de Sud și din Abhazia, prezintă totuși o serie de trăsături de specificitate, ca urmare a reflectării operaționalizării *noilor directive militare ale Rusiei* ce se doresc implementate până în anul 2020. Succesul acestei campanii este dat de faptul că, în doar trei săptămâni, moralul militarilor ucraineni a fost într-atât de afe-

ctat, încât toate cele 190 de unități au capitulat. În loc să se bazeze pe dislocarea masivă de tancuri și artilerie, în această campanie Rusia a folosit forțe de asalt a căror valoare însumată a fost mai mică de 10 000 de militari – deja staționați în Crimeea, în majoritate infanterie marină, sprijinită de câteva batalioane de trupe aeropurtate și comandouri de forțe speciale – *Spetsnaz*. În plus, cele mai grele vehicule utilizate au fost transportoarele blindate *BTR-80*. Acestea au combătut o forță de aproximativ 16 000 de militari ucraineni [1, p.133].

Este posibil ca un nou tip de război să satisfacă oarecum aspirațiile Moscovei, din perspectiva că o eventuală tensiune în relația cu Occidentul se consideră că îi va readuce Rusiei importanța politică, simbolică și statutul de superputere, pierdute la dezmembrarea URSS, oferindu-i și posibilitatea de a discuta de la egal la egal cu SUA. Toate acestea vor dura până la stabilirea unei noi balanțe de putere.

Rusia nu va ceda Ucraina Occidentului și, dacă va fi nevoită totuși să o facă, în niciun caz nu va fi dispusă să plece din Crimeea și Sevastopol. Ucraina, în formatul ei teritorial actual, nu are nici o șansă să adere la UE sau la NATO, indiferent de entuziasmul discursului noilor lideri de la Kiev sau chiar de voința majorității populației din vestul țării. În aceeași situație se află și Georgia cu Abhazia și Osetia de Sud, unde perspectiva de aderare la structurile euroatlantice a statelor care le dețin formal este limitată. Restabilirea sferei de influență în Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală, în statele foste sovietice, folosindu-se de etnicia ruși prezenți în acele teritorii este obiectivul primordial al politicii Rusiei [1, p.159].

De asemenea, un alt instrument *hard power* este cel economic, foarte des folosit de către Federația Rusă în scopul realizării intereselor sale în spațiul est-european. Petrolul și gazul, resursele cele mai prețioase ale Rusiei. După instalarea la putere, Putin a folosit dependența energetică a Ucrainei, Republicii Moldova și a multor state europene ca instrument politic de negociere și șantaj. Astfel, s-a întâmplat în 2006, ca și în iarna 2008-2009, în rezultatul unor neînțelegeri, Federația Rusă a sistat alimentarea cu gaz a Ucrainei pentru o perioadă. Hotărârea de a prelua Crimeea considerăm că a fost rezultanta unui cumul de factori, unul dintre ei fiind și acela că, în septembrie 2013, Ucraina a semnat acorduri de concesiune pentru explorarea și exploatarea zăcămintelor de gaze din Marea Neagră, un pas care i-ar reduce din dependența energetică față de Rusia. Acordurile priveau “*exploatarea unui perimetru gazeifer din nord-vestul Mării Negre, un zăcămint de gaze estimat la aproape 8-10 miliarde metri cubi*”.

În același timp, Rusia a demarat un proiect economic de construire a unei uniuni economice euroasiatice care să cuprindă cât mai mulți din foștii sateliți ai URSS. În prezent, în uniunea prefigurată a se lansa în 2015 au fost atrase doar Rusia, Belarus și Kazahstan. Aducerea Ucrainei în acest cerc economic euroasiatic ar fi urmat planul ambițios al președintelui Putin de readucere a Rusiei în

stadiul de actor esențial al scenei internaționale globale. Prin semnarea acordului economic de cooperare cu fostul președinte Viktor Yanukovych se părea că Ucraina a renunțat la drumul său către UE. Dar, Yanukovych a fost alungat de la putere de către popor și în viitorul imediat apropiat este imposibil pentru Rusia să-și recâștige influența în Ucraina ca întreg, fapt ce considerăm că a dus la invazia din Crimeea, “*pentru a controla măcar o parte din teritoriul țării*” [2].

Economia este una din forțele relațiilor internaționale și unul din principalele atuuri ale Rusiei. Bogată în materie primă, Federația Rusă este o putere energetică, pe prim plan (dotată cu mai mult de 18% din rezervele mondiale de gaz se plasează pe a doua poziție în lume și 5% din rezervele mondiale de petrol). În spațiul postsovietic strategia Rusiei se articulează asupra unui proiect care vizează menținerea sub influență a statelor ex-republici unionale cu care se află în conflict (Moldova, Georgia, din 2014 Ucraina care are o orientare euroatlantică) [11]. Analizând aspectul energetic, este de remarcat faptul că comportamentul dur al Gazprom-ului față de Ucraina și Moldova are conotație de ordin (geo)politic și (geo)economic, având tangență cu orientarea pro-occidentală a autorităților oficiale de la Kiev și Chișinău. La nivel de declarații oficiale și acțiuni, Moscova dă de înțeles într-o manieră expres că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare pan-occidentale în imediata vecinătate. Astfel, șantajul energetic față de Kiev și Chișinău reprezintă doar un instrument de presiune în scopul asigurării securității naționale ruse. Pe de o parte este un semnal pentru Occident în ceea ce privește extinderea influenței sale spre Est (în special de ordin politic și militar), care subminează interesul național al Rusiei în regiune. Pe de altă parte, aceste acțiuni reprezintă atenționări permanente pentru Ucraina și Moldova, determinându-le să-și revadă propria poziție vis-à-vis de aderarea sa la structurile occidentale. În context, urmează a fi menționată intenția Moscovei de a influența situația politică internă din aceste două state, care este instabilă din cauza unor diferențe de poziții și disensiuni dintre diferite forțe politice [19].

În prezent industria gazului în Republica Moldova este dirijată din afară, fiind dependentă 100% de o singură piață de export – Federația Rusă, mai precis de un singur furnizor – S.A.R. „Gazprom”. Ba, mai mult, toată industria gazului din țară este în mâinile acestui monopolistului rusesc, Republica Moldova pierzând controlul acestei ramuri de o importanță strategică. Situația delicată din sectorul energetic moldovenesc reprezintă un factor deosebit de grav, deoarece este deseori utilizat în diverse scenarii politice sau militare, practicate de Kremlin. Politica tarifară sau blocarea sistemelor de alimentare cu gaze naturale creează numeroase „mine cu explozie întârziată” pentru stabilitatea și cursul democratic al Republicii Moldova, instituind dependențe periculoase pentru cursul modernizator al țării, luând în considerație situația economică și financiară a țării și capacitatea redusă de plată pentru resursa energetică importată.

Până în prezent problema prețului pentru gazul importat din Federația Rusă rămâne una sensibilă pentru Republica Moldova. În urma revizuirii relațiilor companiei ruse Gazprom cu fostele republici sovietice, aceste schimbări cel mai dur sunt simțite de țările cu orientare pro-occidentală. În acest sens, atragem atenție la faptul că Gazprom-ul nu are semnate contracte de lungă durată care să stabilească prețul fix pentru resurse energetice cu multe state ex-sovietice. Aceasta ne determină să credem că Moscova va folosi în continuare arma energetică pentru influențarea cursului politic al țărilor slab dezvoltate și 100% dependente energetic de ea, cum este și cazul Republicii Moldova. În acest context, putem afirma că Moscova folosește Gazprom-ul drept un instrument de politică externă, încercând să valorifice lacunele cu care se confruntă Republica Moldova, în special vulnerabilitățile enorme în fața riscurilor energetice [2].

Poziția geografică a Ucrainei și rețeaua de gazoduct construită în timpul Uniunii Sovietice au determinat ca acest stat să joace un rol destul de important în sectorul energetic continental. În consecință, în prezent Ucraina se poziționează ca un actor important în ceea ce privește securitatea europeană energetică, astfel că disputele energetice ruso-ucrainene reprezintă nu doar o problemă ucraineană sau rusă, dar obțin un caracter geopolitic. Menționăm faptul ca via teritoriul ucrainean tranzitează cca 80% de resurse de gaz natural importat din Rusia de către UE, ceea ce reprezintă 25% din volumul total importat de statele comunității. La fel, regiunea ucraineană tranzitează coridorul vest-est, constituind o axă de conexiune între Europa continentală și Asia Centrală și regiunea caspică. Totodată, acest spațiu formează coridorul nord-sud, o demonstrație în acest sens fiind gazoductul Blue Stream, care unește Rusia și Turcia. Evident este faptul că există o competiție între aceste două axe, caracterizându-se prin aspecte geopolitice, dar și tehnice.

În prezent se duce o luptă diplomatică între Occident și Rusia pentru această regiune, dat fiind faptul ca ea asigură acces spre o zonă bogată cu resurse energetice. În plus, dacă luăm în considerație ruta turcă, atunci observăm că ea nu reduce din importanța Ucrainei în ceea ce privește tranzitul hidrocarburilor. Cartea ucraineană ar putea servi ca și alternativă în cazul eventualelor evoluții negative în regiunea turcă, de exemplu escaladarea conflictului în jurul minorităților curde.

Politica dură a Gazprom-ului, ce a avut impact negativ atât asupra Kievului, cât și asupra Bruxellesului, scoate la suprafață în mod expres conotații politice și geopolitice, la bază fiind interesele naționale ale Rusiei în imediata sa proximitate. Moscova oficial dă de înțeles în repetate rânduri că nu va accepta nicio dată apropierea structurilor militare pan occidentale în imediata vecinătate și pentru prevenirea unei astfel de conjuncturi este capabilă să acționeze în modul cel mai drastic. Astfel, șantajul energetic față de Kiev este doar un prim pas în scopul asigurării securității naționale și semnalării Occidentului de a se debarasa de

politicile sale, care ating interesul național sau de stat al Rusiei, în cazul Ucrainei fiind unul vital. Totodată, reprezintă și o atenționare pentru Ucraina, determinând-o să-și revadă propria poziția vis-à-vis de aderarea sa la structurile occidentale.

Evident este faptul că Kremlinul urmărește la fel anumite interese comerciale și energetice. În acest context, ar fi bine să mai atragem atenție la o nuanță. Cauza oficială a conflictului gazelor între Ucraina și Rusia nu a fost neachitarea din partea Kievului a datoriei pentru gaz. Însă, dacă nu uităm de faptul că datoria Transnistria este cu mult mai mare, atunci ne convingem o dată în plus că motivul real al conflictului dintre Kiev și Moscova nu a avut conotație financiară, ci una geopolitică și geo-energetică [2].

Republica Belarus, ca și Republica Moldova și Ucraina este dependentă de resursele energetice ale Federației Ruse. Gazpromul a achiziționat cele 50% acțiuni deținute de Belarus în Beltransgaz. Ca reacție la acest pas, Minskul cere respectarea a două condiții. Prima este ca respectivele conducte folosite pentru tranzitul gazului rusesc să fie mereu complet pline. A doua este ca prețul gazului pentru Belarus să fie la fel ca cel pentru Rusia. Belarusul achita 150 de dolari pentru 1.000 de metri cubi de gaz rusesc, dar pretul pentru regiunea rusa învecinată la frontiera, Smolensk, este cu mult mai mic. Inceput din 2011, Minskul cumpără gaz la prețul mediu european, din care se scad taxele de tranzit și de export. În ceea ce privește petrolul, presedintele Lukasenka a spus că este gata să vândă acțiunile la rafinariile de petrol pentru a putea cumpăra petrol fără taxe. În prezent, numai 6,3 milioane de tone din petrolul rus importat de Belarus sunt scutite de taxele vamale, autoritățile ruse amenințând periodic cu anularea tuturor facilităților fiscale. Autoritățile ruse au întrerupt frecvent aprovizionarea cu petrol a principalelor rafinării din Belarus, ca urmare a refuzului repetat al regimului de la Minsk de a accepta condițiile impuse de Moscova privind taxarea petrolului livrat, precum și vânzarea principalelor rafinării de petrol belaruse către companii rusești. Conform agenția de presă Karadeniz Press, conflictul energetic a fost declansat de intenția gigantului petrolier Lukoil de a achiziționa rafinaria Naftan din Belarus [4].

Un alt instrument a *hard power*-ului Rusiei de realizare a intereselor geopolitice, prin intermediul armii economice, este impunerea embargourilor la diferite produse. Inceput cu martie 2006, Rusia a introdus diverse sancțiuni împotriva exportatorilor din Republica Moldova, Georgia, Ucraina, Belarus. Dacă e să analizăm cauzele acestor sancțiuni, atunci fiecare din acestea are unul și același motiv - nesupunerea sau intenția de ieșire din sfera de influență a Federației Ruse. Astfel, embargoul impus de către Rusia la 1000 produse lactate belaruse din 2008 ar fi în legătură cu faptul că autoritățile de la Minsk nu au recunoscut independența celor două regiuni separatiste ale Georgiei, Abhazia și Osetia de Sud [3].

Prin sancțiuni similare au trecut o mare parte din țările post-sovietice. În 2004, când Saakashvili a venit la putere în Georgia, acesta intenționând să pună țara sa pe un curs pro-european, Rusia începe să-și aplice instrumentele sale de influință. În 2004, forțele de ordine din Osetia de Sud, regiunea separatistă a Georgiei, arestează câțiva soldați georgieni. În 2005, principala conductă ce duce gazul rusesc în Georgia, explodează chiar în toiu iernii, în regiunea Caucazului de nord. În 2006, zeci de mii de migranți georgieni care munceau în Rusia au fost expulzați, și tot în același an, Rusia interzice importul produselor georgiene [5].

Interzicerea importului rusesc de vinuri moldovenești și georgiene a început la sfârșitul lunii martie 2006 și a creat un conflict diplomatic major între Republica Moldova și Georgia, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte. Comerțul de vin cu Rusia ocupa în acel moment 80-90% din totalul exporturilor de vinuri dintre cele două țări. Inspectorul-șef sanitar din Rusia Ghenadii Onișcenko a afirmat că în vinurile georgiene și moldovenești au fost găsite metale grele și pesticide și că acestea au falsificat produse alcoolice etichetate ca vinuri [6]. Agenția rusă pentru protecția consumatorilor a susținut că a examinat 21 de sortimente de vin georgian vândut la Moscova și a concluzionat că 85,7% nu au respectat cerințele sanitare. Pesticide au fost descoperite în 60% din probele din Republica Moldova și 44% în probele de vin din Georgia. Cu toate acestea, autoritățile moldovenești au susținut că există dovezi furnizate de însăși ruși și din alte zeci de țări din întreaga lume care importă vinuri moldovenești fără probleme raportate. Republica Moldova a susținut că interdicția este de fapt un șantaj economic. Interdicția privind importurile de vinuri a parvenit într-un moment de agravare a relațiilor diplomatice dintre state pe fondul schimbărilor aduse de Revoluția Trandafirilor și trecerea la vectorul pro-NATO/pro-UE în Georgia precum și al divergenței de poziții între Rusia și Republica Moldova privind viitorul Transnistriei. Un an mai devreme, Duma rusă a cerut o interdicție asupra importurilor de vinuri moldovenești, deoarece Republica Moldova a fost considerată de a promova politici anti-rusești vinului moldovenesc impus de Rusia în martie 2006 [7].

În acest context, pot fi menționate și embargourile din toamna 2013 impuse Republicii Moldova la produsele vinicile și carne, cât și cel din 2014 la fructe. De asemenea, în 2013 Federația Rusă impune embargou la produsele din ciocolată de proveniență ucraineană. Făcînd o analiză atentă a condițiilor în care sunt impuse aceste sancțiuni de către Rusia, este evident faptul că toate aceste manifestări au caracter politic. Summitului Parteneriatului Estic de la Vilnius, 28-29 noiembrie 2013, la care state ex-sovietice Republica Moldova, Ucraina, Georgia erau așteptate să semneze/parafeze Acordul de Asociere la Uniunea Europeană, precipită geopolitica spațiului post-sovietic. Rusia a recurs la toate instrumentele disponibile pentru a obstrucționa parcursul european asumat de către

aceste state. Presiunile Rusiei au crescut odată cu dinamizarea relațiilor acestor state cu Uniunea Europeană și finalizarea negocierilor privind Acordul de Asocieri, implicit Acordul privind Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător.

Soft power - mijloc de realizare a influenței ruse în spațiul est-european

Conștientă de riscul marginalizării Rusiei pe mapamond, conducerea de la Cremlin caută căi de a readuce Federația Rusă, de a impune influența pe arena interațională. În ultimul timp, Moscova a sesizat că utilizarea mijloacelor tradiționale nu este suficientă pentru realizarea intereselor geopolitice. Astfel, pe lângă puterea dură - *hard power*, caracterizată prin utilizarea mijloacelor militare și economice, Federația Rusă, pentru a menține în sfera sa de influență statele ex-republici unionale, apelează și la capacitatea de a influența pe alții prin intermediul *soft power*. Conceptul *soft* este antonimul celui de *hard*, care reprezintă forța coercitivă, militară și economică. Stricto sensu *soft power*, în opinia lui J.Nay este capacitatea unui stat de a obține ceea ce dorește din partea altui stat. Astfel, un stat prin intermediul *soft power*, se dezvoltă, fără a utiliza capacitatea sa de apărare militară [16]. *Soft power* a Federației Ruse se axează pe o îmbinare de mijloace care includ ideologia naționalistă, manipularea cu simboluri și nostalgia pentru trecut, un gen atractiv economic și politic pentru emigranții din statele ex-republici unionale. Apărarea intereselor etnicilor ruși prin intermediul mijloacelor de comunicare [8]. Dacă *hard power* este capacitatea unui actor de a-și atinge scopurile, atunci *soft power* poate fi definită drept capacitatea de a atinge scopurile prin intermediul atracției, persuasiunii sau seducerii [17]. *Soft power* se axează pe atragerea valorilor culturale, ideologice, politica externă a statului [12].

Războiul din Georgia și Ucraina au relansat problema privind poziția Rusiei pe arena internațională, utilizând pe lângă *hard power*, noi instrumente a *soft power* cum ar fi războiul electronic, intimidarea, mituirea, propaganda prin internet / mass media, urmărind subminarea rezistenței ucrainene și evitarea folosirii puterii militare [14]. Rezultatul a fost victoria militară clară, prin operaționalizarea unei bine-orchestrate campanii de comunicare strategică, folosind instrumente din domeniul politic, psihologic și al informațiilor – ceea ce este denumit de gânditorii militari “*războiul din noua generație*”. Pentru a evita inducerea impresiei eronate că discuăm de o nouă generație de războaie, care ar fi fost inaugurată de Rusia cu ocazia acțiunilor din Crimeea, evidențiem faptul că acțiunile militare subsumate acestei categorii sunt, de fapt, cunoscute sub categoria generică “*război din generația a 4-a*”. În documentele americane sunt cunoscute ca “*război neregulat*” (*irregular warfare*) și acoperă, fără a fi limitate la acestea, acțiunile teroriste/antiteroriste și insurgențele / contrainsurgențele.

Așadar, viziunea Rusiei asupra războiului modern se bazează pe ideea că spațiul principal de ducere a luptei este mintea umană. Ca urmare, războiul din noua generație va fi dominat de confruntări în domeniul informațional și psihologic. Superioritatea față de trupele și sistemele de arme ale adversarului se va realiza prin afectarea psihicului și moralului forțelor armate și al populației civile ale acestuia, obiectivul principal fiind reducerea la minimum a necesității de a disloca putere militară (hard power), prin determinarea militarilor și a populației civile ale adversarului să sprijine acțiunile atacatorului, în detrimentul propriilor guverne și țări. În acest context, este interesant de observat noțiunea de “război permanent”, întrucât presupune un “adversar permanent”. În structura geopolitică actuală, adversarul clar al Federației Ruse este *civilizația occidentală* – valorile, cultura, sistemul politic și ideologia occidentale [1, p.132].

Pentru cazul specific al Crimeei, în centrul planificării operaționale rușii au plasat *ideea influențării*. Pentru operaționalizarea acestei idei, au folosit toate instrumentele de care au dispus: metode ingenioase de comunicare internă, operații de inducere în eroare, operații psihologice, comunicare externă bine-construită. Operațiile de inducere în eroare s-au executat pe teritoriul Federației Ruse, sub forma desfășurării unor exerciții militare, inclusiv în regiunea Kaliningrad, pentru a spori gradul de insecuritate al statelor baltice, foste republici sovietice, și al Poloniei. În planul comunicării strategice, mass-media ucraineană a devenit inaccesibilă, iar canalele rusești au promovat intens versiunea Kremlinului, construind o realitate paralelă care, în percepția publică, legitima acțiunile Rusiei. De o importanță crucială a fost înțelegerea înăscută a trei audiențe țintă, în mod deosebit a comportamentului probabil al acestora: *populația majoritară* vorbitoare de limbă rusă din Crimeea, *conducerea guvernamentală* ucraineană și *comunitatea internațională* – în mod specific NATO și UE. Înarmată cu aceste mijloace Federația Rusă a demonstrat astfel, că vechea artă sovietică privind *controlul reflexiv* este prezent la Kremlin. Prin expresia *control reflexiv* dorim să se înțeleagă controlul asupra adversarului prin influențarea relației pe care acesta o are cu sine însuși: determinarea acestuia ca, în mod voluntar, să ia deciziile predeterminate și dorite de inițiatorul acțiunii [1, p.133].

În acest scop, începând cu anii 2003-2004, Kremlinul caută noi mijloace de acțiune, care au ca obiectiv de a influența, de a obține aderarea la ideile și tezele sale: restructurează *RIA Novosti*, principala agenție de informare rusă, modernizează audiovizualul extern, creând o rețea de programe ca *Russia Today (RT)*, cu o emisie 24 din 24 ore (se emite în engleză începând cu anul 2005, în arabă – din 2007, în spaniolă – din 2009), se creiază Clubul de discuții *Valdai*, ONG-uri și fundații care au misiunea de a fortifica prezența Rusiei pe arena internațională. De asemenea, un rol important îl deține și *runet* – internetul rusesc. Pentru a-și fortifica prezența în domeniul inovațiilor, inițiază o politică de *branding* prin proiectul *Skolkovo* [15].

Pentru a-și atinge scopurile în politica externă, Rusia trebuie să îmbunătățească percepția sa pe arena internațională. Putin utilizează în jocul său o nouă tactică, cea a *smart power* (puterea inteligentă), care include în statele din Vecinătatea Apropiată influență prin intermediul mijloacelor populare controlate de Federația Rusă, incluzând canale de televiziune în limba rusă difuzate în străinătate, care sunt cu mult mai faimoase decât cele locale [10].

Dezvoltând un *soft power*, Rusia se confruntă de o serie de probleme. Trezirea de la propaganda omniprezentă din timpurile fostei URSS la informația privind imaginea deteriorată a Federației Ruse este monopolizată de imaginea președintelui Putin [19]. Parteneriatele în domeniul cultural și științific reprezintă un alt aspect al direcției umanitare și are drept scop principal stoparea proceselor de modificare a istoriei în spațiul post-sovietic. Astfel, create centre ale Fundației “Ruskii Mir”, în țările vizate se aduce literatură rusă, cărți de istorie și alte materiale menite să nu permită o altă interpretare.

Mass-media este și ea una din sursele principale de informare pentru majoritatea populației din spațiul CSI. Presa rusă este utilizată ca unul din instrumentele cu ajutorul căruia Kremlinul î-și promovează politica sa în regiune. O dovadă în acest sens este și cazul Republicii Moldova, a Armeniei, Azerbaigianului, Belarusiei unde pe parcursul anilor s-a putut observa mai multe atitudini ale mass-mediei rusești care aveau loc în același timp cu discursul oficial rusesc față de această țară. Pe lângă instrumentele propagandistice tradiționale, prin intermediul buletinelor de știri, emisiunilor analitice și talk-showurilor sunt utilizate și instrumente indirecte cum ar fi filmele, concertele, sportul și alte emisiuni nepolitice, populare în afara hotarelor Federației Ruse, care deseori sunt cu mult mai eficiente decât cele cu caracter politic.

După cum ne arată rezultatele ultimilor sondaje de opinie publică, societatea din Republica Moldova este dependentă de televiziune, care este sursa principală de informare pentru circa 90% a populației. (Pervii Canal - 40%, programul informativ de știri „Vremea” de la Pervii Canal, transmisă la ora 20.00 – ora locală, reprezintă fereastra prin care văd ce se întâmplă în lume, iar „Mesagerul” de la Postul Public de Televiziune, de la ora 21.00, reprezintă mai mult știri la nivel local prin care se informează despre viața din republică). În partea stângă a Nistrului situația este și mai interesantă, influența mass-media este și mai mare decât pe malul drept. Evenimentele din 7 aprilie 2009, când au avut loc proteste la Chișinău au fost catalogate de presa rusă ca acțiuni de vandalism planificate de serviciile secrete străine. În acest context pot fi interpretate și acțiunile, revoluția trandafirilor din Georgia și revoluția orang din 2014 de la Kiev, Ucraina [20].

Evenimente provocate de Federația Rusă în Ucraina, soldate cu anexarea Crimeei și a orașului cu statut special Sevastopol, precum și cu destabilizarea

serioasă a situației de securitate din regiunile de est și sud ale Ucrainei, au avut un impact deosebit asupra statelor din proximitatea Rusiei [21, p.127].

În planul comunicării strategice, mass-media ucraineană a devenit inaccesibilă, iar canalele rusești au promovat intens versiunea Kremlinului, construind o realitate paralelă care, în percepția publică, legitima acțiunile Rusiei. De o importanță crucială a fost înțelegerea înăscută a trei audiențe țintă, în mod deosebit a comportamentului probabil al acestora: *populația majoritară* vorbitoare de limbă rusă din Crimeea, *conducerea guvernamentală* ucraineană și *comunitatea internațională* – în mod specific NATO și UE. Înarmați cu aceste informații, Rusia a demonstrat astfel că vechea artă sovietică privind *controlul reflexiv* este prezentă la Kremlin. Prin expresia *control reflexiv* se subînțelege controlul asupra adversarului prin influențarea relației pe care acesta o are cu sine însuși: determinarea acestuia ca, în mod voluntar, să ia deciziile predeterminate și dorite de inițiatorul acțiunii. Acest aspect este deosebit de important pentru înțelegerea semnificației strategiei specifice războiului din noua generație, război ce nu poate fi caracterizat ca fiind o campanie militară în înțeles clasic. Or, *ocuparea militară invizibilă* a unui teritoriu nu poate fi considerată *ocupare teritorială* în sens strict [1, p.133].

Concluzii

La un interval de aproximativ 25 de ani de la sfârșitul Războiului Rece și a colapsului fostei URSS, Federația Rusă încearcă să-și restabilească statutul de mare putere. Începând cu cea de a doua jumătate a anilor 2000, Rusia relansează o politică ofensivă pentru a-și restabili statutul de putere. Obiectivul principal al Rusiei este cel de a deține influență în spațiul postsovietic, spațiu care rămâne a fi o zonă în care Federația Rusă manifestă interese geostrategice. În scopul realizării intereselor geopolitice și geostrategice Federația Rusă recurge la o gamă largă de putere: de la utilizarea *hard* până la *soft power*.

Bibliografie

1. Atanasiu M. Rolul Ucrainei în politica expansionistă a Federației Ruse. // Gândirea militară românească. Revista de teorie și știință militară editată de Statul Major General al Armatei Române, București, nr. iulie-august, 2014.
2. Baltag A. Arma energetică a Rusiei ca instrument de presiune și de influență în spațiul ex-sovietic (cazul Republicii Moldova și al Ucrainei). Asociația pentru Politică Externă. <http://www.ape.md/doc.php?l=ro&idc=156&id=1139> (accesat: 02.02.2015).
3. Goncareov V. Embargo comercial extins al Rusiei asupra unor produse lactate din Belarus.

- <http://www.europalibera.org/archive/news/20090610/445/445.html?id=1750739> (accesat: 02.02.2015).
4. Goncareov V. Presedintele belarus Lukasenko, ingenuncheat de Gazprom. <http://karadeniz-press.ro/kara/belarus-sclava-gazprom/> (accesat: 02.02.2015).
 5. Embargoul rusesc sau un șut în fund este întotdeauna un pas înainte. <http://bloguvern.md/2013/09/12/embargoul-rusesc-sau-un-sut-in-fund-este-intotdeauna-un-pas-inainte/> (accesat: 02.02.2015).
 6. Embargoul rusesc nu sperie producătorii de vin din Republica Moldova. <http://www.timpul.md/articol/embargoul-rusesc-nu-sperie-producatorii-de-vin-din-republica-moldova-48235.html> (accesat: 2.02.2015).
 7. Embargoul rus asupra vinurilor din Republica Moldova și Georgia (2006). <http://www.culiuc.com/archives/2008/03/agriculture4.phtml> (accesat: 22.12.2014).
 8. Friedman G. Războiul ruso-georgian și echilibrul puterii. <http://inliniedreapta.net/razboiul-ruso-georgian-si-echilibrul-puterii/> (accesat: 08.02.2015).
 9. Nye J., Kagan R. Le Smart power américain au XXIe siècle – I. <http://lebulletindamerique.com/2011/03/14/joseph-nye-et-robert-kagan-le-smart-power-americain-au-xxie-siecle-i/> (accesat: 22.12.2014).
 10. Karcz J. La visión de Vladimir Putin, <http://revistabcm.com/home/2014/07/15/la-vision-de-vladimir-putin/> (accesat: 22.12.2014).
 11. La stratégie russe dans l'espace post-soviétique: entre soft et hard power. Le cas de l'Ukraine <http://www.justicepaix.be/?article591>) (accesat: 22.12.2014).
 12. Logiques et ressources élémentaires du «soft power», <http://www.inaglobal.fr/idees/note-de-lecture/joseph-s-nye-jr/soft-power/culture-et-soft-power> (accesat: 22.12.2014).
 13. Nye J. Relations Internationales. The Future of Power. Éditeur: Public Affairs, http://www.nonfiction.fr/article-7095-soft_power_hard_power_et_smart_power_le_pouvoir_selon_joseph_nye.htm (accesat: 22.12.2014).
 14. Putin y el “soft power” <http://ar.bastiondigital.com/notas/putin-y-el-%E2%80%9Csoft-power%E2%80%9D> (accesat: 22.12.2014).
 15. Quand la Russie montre sa puissance... douce, <http://fortune.fdesouche.com/296173-quand-la-russie-montre-sa-puissance-douce> (accesat: 22.12.2014).
 16. Soft power, hard power et smart power: le pouvoir selon Joseph Nye, <http://www.slate.fr/story/88487/soft-power-hard-power-smart-power-pouvoir-joseph-nye> (accesat 22.12.2014).

17. Sur le Soft (et Hard) Power: les deux faces de la médaille. <http://terrealalune.blogspot.com/2011/07/sur-le-soft-et-hard-power-les-deux.html> (accesat 22.12.2014).
18. Tăbîrță I., Berbeca V. Proiectul CSI: anatomia unui eșec. // Politici Publice, Nr.7, 2009, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”.
19. Tinguay A. Russie: le syndrome de la puissance, <http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part4/russie-le-syndrome-de-la-puissance?page=3> (accesat 22.12.2014).
20. <http://euroblog.wordpress.com/2006/05/02/embargoul-rus-impotriva-georgiei-moldovei-si-ucrainei/> (accesat 22.12.14).
21. Сорокин К.Э. Геополитика современности и геостратегия России. – Москва, РОССПЭН, 2009.

Prezentat la redacție
la 10 februarie 2015

IDENTIFICAREA CONTEMPORANĂ A TERMENULUI DE SECURITATE

Vasile CONACU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, departamentul de Relații Internaționale

Lector, doctorand, MA

Security as a phenomenon has always been one of the most discussed topics in international relations theory in terms of the importance of the issues that it addresses. Thus, as long as there is a misconception system of international relations to the surrounding world, where force, ensuring self-interest at the expense of others, aspirations and monopolization of power control is practice and standards of behavior will remain current issues such as safety and peace, war and continuing to minimize their means and the presence of risks, threats and vulnerabilities to security. Next we intend to present some of the most important theoretical and conceptual approaches to international security issues in general, and national security in particular. The research of multiple contradictions theoretical concept of security is vague and imprecise sense, most being used as a justification or excuse for decisions or actions disturbing effects regionally or internationally. In this respect, it is necessary to make a clarification of the term "security" in general, with all the details and derivatives that we can understand what involves "national security", in particular, with all its features distinct place and role its in international relations.

Securitatea ca fenomen a fost mereu una dintre cele mai discutabile subiecte în teoria relațiilor internaționale, din perspectiva importanței aspectelor ce le abordează. Astfel, atâta timp cât există în sistemul relațiilor internaționale o concepție greșită față de lumea înconjurătoare, unde forța, asigurarea interesului egoist în detrimentul altora, aspirațiile de control și monopolizare a puterii reprezintă practici și standarde de comportament, vor rămâne actuale așa probleme ca siguranța și pacea, persistența războaielor și mijloacelor de minimalizare a lor, precum și prezența riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților la adresa securității.

În continuare ne propunem să prezentăm unele din cele mai importante abordări teoretico-conceptuale ale problematicii securității internaționale, în general, și a securității naționale, în particular. În urma cercetării multiplelor contradicții teoretice, conceptul de securitate are un sens vag și imprecis, de cele mai multe, fiind utilizat ca justificare sau scuză pentru efectele unor decizii sau acțiuni deranjante în plan regional sau internațional. În acest sens, este necesar

să facem o concretizare a termenului de „securitate”, la general, cu toate detaliile și derivatele lui ca să putem să înțelegem ce presupune „securitate națională”, în particular, cu toate trăsăturile ei distincte, locul și rolul acesteia în contextul relațiilor internaționale.

Evoluția termenului de securitate are o istorie bogată, constituind un rezultat al activității și necesității raporturilor umane. Cu toate acestea, în limbajul de specialitate, el se impune ca concept după anul 1945, iar spre mijlocul anilor 1970, fenomenul de securitate, a fost recunoscut și general acceptat de comunitatea internațională, ca element indispensabil al statului. În perioada rivalităților ideologice și declanșării sistemului bipolar, securitatea era interpretată ca un rezultat al atributului puterii, aceasta ducând la o stagnare conceptuală. Reconceptualizarea securității cunoaște o transformare cardinală după destrămarea sistemului bipolar și finisarea războiului rece, când noțiunea tradițională care prevedea doar aspectele militaro-strategice au fost completate cu o multitudine de concepte noi, precum: securitatea mondială-globală; securitatea regională-subregională; securitatea colectivă-comună; securitatea individuală-umană; securitatea națională. Conexiunea și continuitatea logică a conceptelor de “securitate” și “securitate națională” au la bază elementul statului.

Din punct de vedere etimologic, noțiunea în cauză își are originea în latinescul „securitas, securitatis” încă din perioada antică a Imperiului Roman, aceasta fiind atestată documental în timpul împăratului Hostilian, anul 250 d.Hr. Zeița care asigură protecția și bunăstarea imperiului se numea Securitas, înțelesă ca “libertate în fața amenințării” [1]. Din punct de vedere conceptual, termenul în cauză relevă o ambiguitate teoretică potrivit căruia nu există o definiție larg acceptată a fenomenului de „securitate”, aceasta, de cele mai multe ori, fiind contestată de comunitatea academică din mai multe cauze. Cea mai plauzibilă rămîne viziunea ambiguă asupra termenului ca rezultat al complexității domeniilor de activitate care se încadrează în viziunea asupra securității, mai ales datorită faptului că are loc o trecere de la segmentul de activități politice interne ale statului, în funcție de situație și împrejurări, la o totalitate de acțiuni și activități, în plan extern, cu efecte asupra sistemului internațional.

Această problemă se acutizează din cauza incapacității academice de a găsi un consens în legătură cu subiectele pe care securitatea le abordează: problema proporțiilor și spațiului de manevră pe care acesta este în stare să-l cuprindă în „sistemul internațional”, problematica subiecților și calității lor „statul național” sau delimitarea particulară a elementelor legate de “de indivizii implicați în sistemul internațional”. Această situație mai este un produs final al unei perioade istorice concrete în care are loc conștientizarea necesității identificării termenului de securitate. Este vorba de perioada de pînă la Războiul Rece, unde accentul este pus pe asigurarea securității de către și din contul statului, mai apoi urmează perioada Războiului Rece, unde se accentuează și se proliferază “securi-

tatea națională” ca element distinct evidențiindu-se relația asigurării securității naționale prin unirea eforturilor comune de construire a unui sistem sigur al securității internaționale și, în sfârșit, perioada de după Războiul Rece, era globală, în care se dezvoltă tot mai mult ideea de securitate individuală. Dacă vom înțelege sensul contemporan al securității înseamnă că vom înțelege dinamica istorică a politicii mondiale [2].

În viziunea expertului român Ionel Nicu Sava [3, p.8], în perioada anilor 60-90 ai sec.XX, conceptului de securitate i se acordă o atenție tot mai mare, atribuindu-i-se o multitudine de sensuri explicative. Una dintre cele mai cunoscute și vechi definiții a securității îi aparține lui Arnold Wolfers care explică că securitatea măsoară absența amenințărilor la adresa unor valori existente; iar într-un sens subiectiv, absența temerii, că astfel de valori vor fi atacate [4]. În opinia lui Walter Lippmann, o națiune are securitatea asigurată, în măsura în care nu este nevoită să sacrifice valori importante, dacă dorește să evite războiul și este capabilă, dacă este provocată, să le păstreze, prin obținerea victoriei într-un astfel de război [4]. După Ian Bellany, securitatea constituie lipsa relativă a războiului, iar Penelope Hartland-Thunberg identifică securitatea ca fiind capacitatea unei națiuni de a promova cu succes interesele sale naționale.

Laurence Martin vorbește de fenomenul în cauză prin dimensiunile economice, securitatea constituind asigurarea bunăstării viitoare. Giacomo Luciani definește securitatea prin capacitatea de a face față agresiunii externe, iar exponenții Colegiului Național de Apărare din Canada (1989) identifică securitatea ca prezervarea unui stil de viață acceptabil de către cetățeni, dar care este compatibil cu necesitățile și aspirațiile legitime ale altora. În opinia lui Ole Waever, securitatea reprezintă prezervarea, în condiții acceptabile de evoluție, a patternurilor tradiționale de limbă, cultură, asociere și de identitate națională, religioasă și de obiceiuri. Dominique David definește securitatea ca o stare a unui subiect care se estimează neamenințat de un oarecare pericol, sau gândește la mijloacele de a răspunde la pericol, dacă el poate deveni actual [5].

Securitatea mai este definită ca “liniște, sentimentul de a fi în afara pericolelor, de a fi protejat, independență” [6]. Simion Boncu definește securitatea ca ansamblul de acțiuni și ca rezultată a acestora, pentru menținerea funcționalității unei entități naționale în anumite limite care nu-i periclitează nici starea, nici poziția, în raport cu alte structuri” [7, p.13]. Conceptul se securitate internațională mai este interpretat ca “pe de o parte, rezultanta nivelului de securitate a statelor și al pericolelor la adresa acestora, iar pe de altă parte, obiectivul creării condițiilor în care securitatea națională a fiecărui stat să fie pe deplin respectată” [6], sau “situația în care toate statele lumii se află la adăpost de orice agresiune, act de forță sau de amenințare cu forța în raporturile dintre ele, de orice atentat la adresa independenței și suveranității lor naționale sau a integrității lor teritoriale” [8, p.788]. În Oxford English Dictionary, noțiunea de „securitate” este defi-

nită ca fiind „condiția de a fi protejat sau de a nu fi expus unui pericol, sentimentul de siguranță sau de eliberare în absența pericolului” [9, p.4]. Astfel, *securitatea* reprezintă, la modul general, sentimentul de a fi la adăpost de orice pericol în corelație și cu existența unui sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol.

Studiul securității ca concept și domeniu de activitate a relațiilor internaționale devine mult mai pronunțat spre sfârșitul Războiului Rece datorită faptului că sistemul internațional se afla într-o perioadă de tranziție și anume, între problemele legate de fenomenul monitorizării puterii, inclusiv și cea militară și cele legate de obținerea și menținerea păcii. În prezent, securitatea este văzută ca un domeniu în permanentă schimbare cu elemente de adaptabilitate la procesele dinamice ale sistemului internațional. În acest context, prezintă interes definiția elaborată de Stephen Walt, care abordează acest fenomen în felul următor: “securitatea este definită ca studiul amenințărilor, utilizării și controlului forței militare. Ea examinează condițiile care fac utilizarea forței probabilă, felurile în care utilizarea forței afectează indivizii, statele, societățile și politicile specifice pe care statele le adoptă în vederea prevenirii sau a participării în război [10, p.212]. Viorel Buță și Mihai-Ștefan Dinu consideră că securitatea semnifică situația în care o persoană, un grup de persoane, stat, alianțe, în urma unor măsuri specifice adoptate individual sau în înțelegere cu alți actori, capătă certitudinea că existența, integritatea și interesele lor fundamentale nu sunt primejduite [11].

De cele mai multe ori, cu ajutorul elementului „*securitate*”, se încearcă de a se identifica spațiul vital al unui actor, reprezentat de o colectivitate umană, care este definită de o multitudine de indicatori caracteristici sistemului administrativ teritorial - apartenență la un teritoriu strict delimitat prin hotare, desemnat de o autoritate statală, în unele cazuri el mai prevede siguranța unei regiuni geografice caracterizat de un grup concret de state instituite de diferite alianțe sau reglementări politico-juridice. În acest context, observăm două sensuri ale termenului de securitate: primul se referă la absența pericolelor asupra statului, societății, fiecărui individ în parte, și al doilea, are sensul de inițierea unor măsuri eficiente de apărare față de aceste pericole.

Termenul de „*securitate națională*”, pentru prima dată, este atestat în declarația lui Theodore Roosevelt, cel de-al 26 președinte al SUA, care s-a adresat Congresului, argumentând necesitatea ocupării militare a Canalului Panama în numele „intereselor securității naționale americane” [12, p.24]. În viziunea autorilor F.N.Trager și F.N.Simonie, securitatea națională este acea parte a politicii guvernamentale care are drept obiectiv crearea condițiilor, naționale și internaționale, favorabile pentru protejarea sau extinderea valorilor naționale vitale împotriva adversarilor existenți sau potențiali. Evident că fenomenul securității naționale este sesizat mai devreme, odată cu conștientizarea și identificarea identității naționale a statelor. Securitatea națională este interpretată de comunitatea

academică din perspectiva interesului național, deoarece acesta este forța motrică și elementul catalizator al relațiilor dintre state. R.Smoke identifică termenul de securitate națională ca studiul problemelor de securitate ale unei națiuni, politicile și programele de rezolvare a acestor probleme și procesul guvernamental prin care aceste procese și programe sînt dezvoltate și realizate” [13, p.301].

B.Buzan, reprezentantul Școlii de la Copenhaga, analizînd problematica conceptului de securitate națională, subliniază că acesta este insuficient dezvoltat și conceptualizat, prezența sa este mai mult politizată [14, p.17]. În domeniul relațiilor internaționale, viziunea tradițională asupra securității este identificată ca un concept care se bazează pe elementele statului, cît și pe structurile lui guvernamentale care au competențe în privința menținerii independenței politice, protejarea prin mijloace militare și de altă natură a teritoriului și a populației sale, în cazul unei eventuale invazii din partea inamicilor.

Definițiile prezentate mai sus accentuează caracteristicile distincte ale securității, însă nici una dintre ele nu sunt general acceptabile, ele poartă un caracter incomplet și imprecis și nu sunt în stare să cuprindă tot spectrul larg de probleme pe care acest fenomen îl cuprinde. În această context se înscriu și diferențele teoretico-ideologice ale curentelor și școlilor de gîndire care tratează problema în cauză în mod diferit, în care persistă dezacorduri și dezbateri contradictorii, unde fiecare parte își exprimă pretențiile asupra unui adevăr în ultima instanță. Pentru a depăși această situație confuză, vom face o descriere mai amplă a principalelor școli care s-au preocupat de analiza problematicii securității.

Școala realistă. În literatura de specialitate, viziunile școlii realiste asupra securității sunt considerate de comunitatea academică ca ”abordări clasice” mai ales prin influența postulatelor paradigmale asupra relațiilor internaționale, în care pragmatismul acțiunilor reale joacă un rol motivațional. Sava Ionel Nicu, în lucrarea sa “Studii de Securitate” [15], afirmă că viziunea realismului politic asupra conceptului de securitate exploatează la maxim elementul puterii sub toate formele sale de manifestare, politica de putere sau echilibrul de putere. Abordările tradiționale ale conceptului de securitate, în viziunea realismului, sunt asociate cu natura umană, comportamentul egoist de supraviețuire, accentul punîndu-se pe conceptul de putere militară și derivatele ei, politica de putere (*power politics*) și echilibrul de putere (*balance of power*), securitatea militară, apărare, și raportul de forțe pe plan internațional.

H.Morgenthau, un exponent activ al realismului clasic argumenta că statele simt permanent dorința de putere, aceasta fiind imprimată la nivelul naturii umane fapt care și generează acțiuni concrete în planul politicii externe [16, p.115]. Viziunea tradițional-realistă este că securitatea se identifică prin interacțiunea resurselor militare ale statelor naționale. Statul național este cel mai important actor al relațiilor internaționale, el reprezintă singura instituție delegată cu puterea legitimă care este în stare să asigure securitatea în context național și

internațional. Relațiile internaționale sunt, în mod esențial, competitive și conflictuale, ceea ce generează insecuritate, motivația primă în sistemul internațional fiind puterea și securitatea (*power and security*). În general, se poate afirma, cu certitudine, că majoritatea adeptilor realiști sunt preocupați de fenomenul puterii în asigurarea securității, element principal menit să motiveze comportamentul brutal și agresiv al statului ca singur furnizor de securitate. Abordările realismului cu privire la securitate sunt strâns legate de concepțiile lor asupra politicii internaționale, statele fiind antrenate într-o cursă a rivalităților în care se urmăresc atingerea scopurilor de profit maxim din contul altor state. Viața politică obișnuită este văzută prin prisma intereselor în care are loc o luptă permanentă pentru putere, iar statul aspiră spre a deveni nu numai cel mai important actor din sistem, dar și pentru a se asigura că nici un alt stat nu își realizează acest obiectiv [17, p.336]. Nivelul și calitatea securității era condiționat de acumularea și menținerea puterii pentru a demoraliza potențialul adversar sau ai minimaliza șansele de a învinge în cazul antrenării într-un conflict militar, politica de amenințare cu războiul și războiul în sine au reprezentat esența fenomenului securității. Astfel, conceptul de securitate, în viziunea realismului politic, este strâns legată de categoria de interes național. Mai mult decât atât, prima noțiune derivă din a doua, securitatea națională este destinată, în primul rînd, pentru a asigura garanțiile de invulnerabilitate bazate pe interesele vitale naționale, printre care se enumeră suveranitatea și integritatea teritorială, asigurarea protecției populației sale. Cu alte cuvinte, securitate națională este interpretată ca o strategie care vizează asigurarea intereselor vitale ale statului-națiune. Raymond Aron, interpretează relațiile internaționale ca activitatea “în umbra războiului” [18].

În absența unei autorități supreme în sistemul internațional, actorul se bazează pe propriile forțe și resurse, astfel încât trebuie să-și ghideze acțiunile în realizarea și protejarea propriilor interese. Conform acestei teorii, securitatea națională sau mai degrabă insecuritatea este, în mare parte, rezultatul structurii sistemului internațional. În viziunea lor, configurația anarhică prezintă un grad ridicat de durabilitate. Neorealismul în acest sens merge mai departe și introduce conceptul de „anarhie matură”, în conformitate cu care instituțiile internaționale nu sunt capabile să producă norme și reguli de conduită a sistemului de relații internaționale, astfel încât securității să se i este acorde perspectiva de a fi monitorizată la nivel global. Neorealismul accentuează că natura sistemului internațional este de tip anarhic, aceasta, în viziunile lor, presupunând lipsa unei forme de guvernare la scară globală, din cauza imposibilității existenței unei asemenea structuri, deoarece la baza sistemului de relații internaționale stau statele care își urmăresc asigurarea intereselor proprii, majoritatea, într-o măsură mai mare, sau mai mică devin rivali sau adversari, fapt ce exclude o unanimitate decizională. Neorealiștii susțin că interesele naționale și securitatea națională este strâns legată de structura sistemului internațional. Cu toate acestea principalul mijloc

de realizare și asigurare a securității naționale (în special, în dimensiunea militaro-politică) este recunoscută echilibrul de putere. Autorii K.Waltz și J.Mearsheimer sunt de părerea că echilibru de putere, mai ales, în plan militar, are drept scop minimalizarea șanselor reale de apariție a războiului între națiuni. În lucrarea, publicată în anul 1980, "The war ledger" [19], autorii F.K.Organski și J.Kugler, văd în principiul "balanței de forță" un instrument ineficient, care este capabil să asigure securitatea statului pe un termen îndelungat. Astfel, ei aduc un nou principiu, cel de "supremație și hegemonie" care reprezintă mijlocul cel mai eficient de repartizare a puterii, în plan internațional, fapt ce dă posibilitate statului să-și asigure securitatea. Argumentele lor se bazează pe faptul că potențialul militar și statutul de hegemon sau putere, capabil să domine în plan internațional, reprezintă un argument și un factor psihologic de descurajare a adversarilor. Statul hegemon permanent se află pe poziții de avantaj în raport cu alți subiecți, deoarece el are posibilitatea de a face presiuni sau a stabili propriile reguli de fără a fi tras la răspundere, aceasta oferindu-i posibilități de a-și securitiza spațiile de influență și propria securitate

În perspectiva neorealismului, asigurarea intereselor în politica internațională nu se mai bazează pe instrumentul războiului, dar pe competiție între națiuni în privința asigurării securității, ca rezultat acest fapt nu exclude șansa apariției și a situațiilor de conflicte armate. Această concepție este argumentată de faptul că fenomenul competitiv în sistemul relațiilor internaționale este ceva normal, iar domeniile de interes vital trebuiesc asigurate cu orice preț. Neorealismul recunoște că statele sunt predispușe spre cooperare și că o asemenea cooperare, în plan internațional, există, însă accentuează că aceasta are limite rezonabile și nu trebuie să treacă de interesele vitale. În opinia lor, pacea, pe termen lung, sau sistemul în care statele să nu concureze în competiția pentru putere, este imposibilă.

Un reprezentant de vază a neorealismului (realismul structural) este Kennet Waltz [20] care subliniază importanța structurii sistemului internațional și rolul acesteia în determinarea comportamentului statelor, și implicit a securității acestora, astfel încât, în opinia autorului, realismul politic continuă să domine studiile de securitate în perioada contemporană, și conform acestei teorii sfârșitul Războiului Rece nu a determinat o modificare a conceptului de securitate. O altă lucrare care abordează perspectiva acestui curent asupra domeniului securității este „Omul, statul și Războiul” [21] care a fost editată în 1954. Autorul identifică trei segmente în explicarea cauzelor apariției războiului, apelând la argumentele realismului politic în care se reîncarnează neorealismul spre o nouă etapă de dezvoltare a științei. Primul segment argumentativ, inspirat puțin de behaviorism este imperfecțiunea naturii umane, cu trăsături de comportament animalic, supusă unor interese personale egoiste. Al doilea segment este recunoașterea statului ca instituție, la nivelul căreia se iau decizii, cu impact internațional, deciziile luate fiind rezultatul comportamentului colectiv. Al treilea segment este

de ordin sistemic, care constă în motivarea comportamentului statal la nivelul sistemului relațiilor internaționale, în care persistă anarhia internațională și se identifică un nou fenomen cel de „dilemă a securității” [21]. În perioada războiului rece, ca formă de organizare a lumii și de promovare a bipolarismului, securitatea a fost văzută ca un derivat al problematicii puterii, ceea ce a făcut ca ea să fie un concept subdezvoltat [9]. Începând cu secolul XX-lea, securitatea este concentrată asupra domeniului studiilor strategice, mai ales după sfârșitul Războiului al II-lea mondial, când comunitatea internațională trece într-o nouă fază a confruntărilor Est – Vest caracterizată de cursa excesivă a înarmărilor, unde factorul potențialului nuclear a avut un rol important. Securitatea, în aceste condiții, este interpretată ca balanță fragilă a capacităților militare între cei doi poli de putere. Capacitățile arsenalelor nucleare ale celor două supraputeri – Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică – a fost atât de mare, încât, în cazul unei confruntări, putea duce la distrugerea întregului biosistem. Pentru managementul Războiului Rece, perioada în care dimensiunea militară este dominantă, a fost dezvoltat domeniul studiilor strategice. Barry Buzan definește studiile strategice ca ocupându-se „în mod esențial de impactul tehnologiei militare asupra relațiilor dintre state”.

Școala liberal-idealită pune accentul pe conceptul de pace, fenomenul războiului fiind considerat o amenințare majoră care rezultă din problematica securității internaționale, principalul obiectiv fiind eliminarea războiului și instaurarea păcii care, în viziunea liberal-idealiștilor, ar duce la eliminarea deficiențelor și problemelor existente în sistemul relațiilor internaționale. Starea “naturală” a lumii este cea de pace, iar individul – omul este pus mai presus de orice structură, drepturile omului (ale individului) trebuie garantate și respectate de către stat, securitatea este o consecință reală a păcii. În perspectiva școlii idealiste, un subiect al relațiilor internaționale are suficientă securitate dacă sunt șanse reale de instaurare a păcii mondiale. Liberalismul contestă caracterul unitar și unic al statului ca actor al relațiilor internaționale cu impact major în politica mondială, punându-se accent și pe actorii non-statali (organizațiile internaționale, corporațiile transnaționale, ONG-uri, persoane juridice sau fizice), argumentând că aceștia sunt la fel de necesari ca și statul-națiune în edificarea sistemului de securitate internațională. Asigurarea securității internaționale este posibilă prin unirea eforturilor tuturor actorilor tradiționali și netradiționali, prin negocieri și căi diplomatice de compromis. Toți liberalii sunt de acord cu faptul că există o armonie obiectivă de interese în societate. În viziunea liberală, securitatea statelor se poate asigura prin intermediul cooperării țărilor în diverse domenii, începând cu domeniul cultural, social, economic și până la cel politic și militar. Calea prin care se pot satisface, în același timp, interesele tuturor oamenilor este cooperarea sau concurența constructivă. Liberalismul, în perioada anilor ‘80-90 a sec. XX, dezvoltă conceptul de securitate prin elementele de cooperare, care să se

bazeze pe o serie de principii democratice: protecția drepturilor omului, asigurarea securității colective, unificarea eforturilor pentru asigurarea reciprocă în fața agresiunii externe, soluționarea situațiilor conflictuante prin mijloace pașnice. În viziunea liberalismului, misiunea de bază a comunității internaționale este aceea de a lărgi interesul național statal, peste spațiul securității naționale, înspre „interdependența multidimensională economică, socială și ecologică” [22]. Reprezentantii școlii liberal-idealiste optează în favoarea ideii, potrivit căreia este posibilă existența unei compatibilități obiective a intereselor naționale, astfel încât să se evite fenomenul războiului. Securitatea statelor este posibil de asigurat prin intermediul cooperării și concurenței constructive a statelor sub diferite nivele – politic, economic, strategic, energetic, socio-cultural ș.a., în care să se țină cont de aspectele morale, respectarea normelor dreptului internațional și democratizarea sistemului de relațiilor internaționale.

O viziune progresistă și de perspectivă a școlii liberale în această privință este ideea creării unui sistem de apărare colectivă, care să se bazeze pe principiul dezarmării reciproce și neadmiterea apariției războaielor sau conflictelor între state. Valorile societății internaționale, din punctul de vedere al liberalilor, ar trebui să se bazeze pe pace, prosperitate economică, libertate individuală. Din acest punct de vedere, o amenințare la adresa securității internaționale o constituie actorii sau subiecții care nu sunt dispuși să respecte aceste principii și refuză să coopereze cu comunitatea internațională. Liberalismul exclude “balanța de putere” ca instrument credibil de asigurare a securității internaționale, ei văd în el un pericol decît stabilitate, de aceea îl înlocuiesc cu principiul diplomației active și securității colective. Prin procesul de globalizare și răspîndire a valorilor occidentale, liberaliștii văd perspectiva extinderii drepturilor omului, a valorilor democratice și integrarea comunității internaționale în structuri supranaționale care ar da posibilitatea asigurării securității umane (human security), ar constrînge statele să se decică de acțiuni violente fără o consultare internațională și ar crește gradul și rolul autorității organizațiilor internaționale în rezolvarea problemelor legate de securitate.

Pentru sustragerea atenției statelor de la vechile modalități agresive de asigurare a interesului național, liberalismul propune perspective de dezvoltare a sistemului internațional prin intensificarea relațiilor transnaționale, astfel încât acestea să contribuie la intensificarea relațiilor dintre state și la posibilitatea apariției structurilor internaționale cu forță decizională supranațională asupra cărora să existe un autocontrol democratic eficient. Teoria interdependenței complexe a contribuit activ la apariția „transnaționalismului” care a fost expusă de O.Keohane și R.Nye [23]. Autorii critică paradigmele realiștilor care prevalau în practica Războiului Rece și anume, asigurarea securității naționale bazată pe putere și interes național, ei propunînd scenariul interdependenței complexe, fiind convinși că aceasta ar reduce considerabil șansele

aparitiei războiului în favoarea beneficiului tuturor actorilor relațiilor internaționale. Autorii în cauză analizează securitatea prin intermediul a două dimensiuni și anume, vulnerabilitate și sensibilitate, care servesc ca indicatori ai securității sau lipsei acesteia între subiecții sistemului internațional.

Un alt principiu, în opinia liberalilor, menit să îmbunătățească nivelul relațiilor internaționale este promovarea democrației ca patrimoniu public ce ar face legătură între toate valorile naționale ale statului, astfel în cât el ar trece de limitele hotarelor naționale la cele internaționale [24, p.136]. Liberalii, analizând natura relațiilor întrestate, au încercat să identifice scenariile și modalitățile de fortificare a securității naționale, pacea democratică constituind cel mai discutat argument, aceasta este interpretată ca o legitate generală a relațiilor internaționale. Paradigma păcii democratice se bazează pe argumentul că fenomenul democrației este unul pașnic și nu contribuie la intensificarea contradicțiilor între actori, toleranța fiind un produs al naturii relațiilor democratice.

În acest sens, Francis Fukuyama susține ideea că o dată cu încheierea războiului rece și prăbușirea comunismului și o dată cu expansiunea valorilor democratice liberale pe întreg mapamondul, șansele apariției unor războaie de proporții mari între state se vor minimaliza considerabil. Organizarea internațională, în viziunea liberal-idealiștilor, presupune cooperare și integrare prin reglementări stabilite ad-hoc, în care să persiste o interdependență conexă. Aceasta ar contribui mult la răspândirea liberalismului economic, iar integrarea economică și politică, la rîndul său presupune „sursa de securitate” internațională. Viziunea liberal-idealista este orientată spre universalism, bazată pe o securitate în care statele sunt libere, suverane, unde există o cooperare strînsă, mecanismele de reglementare a problemelor se efectuează prin intermediul dreptului internațional și normelor cutumiare.

Dacă e să facem niște concluzii referitor la aportul școlii liberal-idealiste în dezvoltarea concepțiilor securității, putem remarca că necătînd la faptul că aceasta era considerată inefficientă și cu viziuni utopice, în unele cazuri, mai mult filosofică decît pragmatică, oricum vedem că aceasta și-a lăsat amprenta în practica internațională. Primul argument ar fi că liberalismul se regăsește practic în declararea și implementarea după primul război mondial a celor Paisprezece Puncte ale lui Woodrow Wilson cel de-al 28 președinte al SUA, care aveau drept scop instaurarea păcii și neadmiterea declanșării unui război de proporții, instituirea noii ordini mondiale ce se va conduce după principiul securității colective și a normelor morale. În acest scop pentru a avea capacitatea de acțiune și control asupra statelor privind menținerea securității și stabilității internaționale s-a mers spre varianța creării instituției Liga Națiunilor. Woodrow Wilson propune, în declarația sa, în fața Congresului din 1918 ca din cele paisprezece puncte opt să fie obligative respectate de state, acestea referindu-se la concepția sa asupra noii ordini

mondiale. Cele mai importante prevederi au constituit: condamnarea diplomației secrete în favoarea diplomației deschise, dezarmarea statelor, recunoașterea accesului liber al statelor la mare, înlăturarea blocadelor și a barierei comerciale, rezolvarea pașnică a disputelor între statele care aveau posesiuni coloniale și cel mai important lucru înființarea unei Ligi a Națiunilor [25, p.192].

Un alt argument realizat în practica internațională de către exponenții liberali, este Pactul de la Paris din 27 august 1928, care prevedea concepția internațională a renunțării la război condamnând vechile forme și instrumente de asigurare a intereselor statelor, privind rezolvarea disputelor internaționale prin intermediul mijloacelor pașnice. Cu toate că acest proiect nu a fost respectat el oricum și-a avut un aport constructiv și conceptual asupra sistemului internațional și a servit ca suport pentru crearea mai târziu a ONU.

Abordarea constructivistă. Constructivismul este un curent de gândire, menit să identifice rolul culturii în relațiile internaționale. Abordările constructivismului în privința securității sunt bazate pe unele critici aduse curentelor principale și paradigmei dominante în teoria relațiilor internaționale, în viziunea lor securitatea statului și individului, au la bază „elementul social” de care trebuie să se țină cont permanent. Ideea existenței anarhiei în sistemul internațional este acceptată, dar în perspectiva constructivismului impactul anarhiei asupra statelor este nul. Critica adusă abordărilor realiste și liberal-idealiste este îndreptată spre a exclude factorul economic și cel de putere, înlocuindu-l cu supremația ideilor care, în viziunea constructivismului, are un impact cardinal asupra comportamentului statelor. Adepții constructivismului accentuează că interesul național și identitatea statului rezultă din fenomenele și procesele istorice care au loc, în care persistă norme de comportament general acceptate, la nivel social de către comunitatea internațională. Adepții constructivismului identifică formele de asigurare a securității ca pe un produs al acțiunilor de securizare, acestea reprezentând elemente clasice ale practicii sociale.

Reprezentantul constructivismului Alexander Wendt [26, p.193] susține că în sistemul internațional, resursele materiale și potențialul militar al statelor sunt necesare, dar nu sunt cel mai important argument, componentul social prevalează asupra tuturor fenomenelor existente. A.Wendt analizează problema dilemei securității, explicând că aceasta este o structură socială compusă din înțelegeri intersubiective în care statele nu sunt credibile între ele și că sunt în stare de acțiuni promte în raport cu intențiile concurenților definindu-și interesele în termeni de auto-ajutor [27, p.71]. Tendința de auto-ajutorare și politica de putere, în viziunea autorului, mai degrabă, sunt instituții și nu procese, caracteristice anarhiei. Autorul propune ca în cadrul problemei de analiză a studiilor de securitate să se stabilească relația dintre securitate, identitate și interese. El argumentează că interesele actorilor și aspirațiile de securitate nu sunt statice, dar schimbătoare,

deoarece și identitățile actorilor se schimbă sau evoluează. Constructivismul și-a adus un aport considerabil în domeniul dat de cercetare, deoarece constituie elementul de bază a noilor teorii asupra securității. Paradigma internațională de Securitate, din perspectivă constructivistă, este cea a unei societăți internaționale care acționează diferit în funcție de idei, valori și norme culturale.

Școala de la Copenhaga. O contribuție importantă în cercetarea și reconceptualizarea securității o are Școala de la Copenhaga care a introdus o nouă viziune în studiul și abordarea securității. Reprezentanții Școlii de la Copenhaga oferă o nouă viziune asupra securității ce presupune completarea paradigmatelor tradiționaliste cu elemente și măsuri de „securizare” non-militare inițiate de actorii principali ai vieții sociale. Stabilind problemele contemporane ale securității, exponenții școlii daneze au identificat câteva perspective de analiză: în baza terestru-spațială (național-statal, local, subregional, regional, continental, global), în baza domeniului sectorial (militar, politic, economic, ecologic), în baza identității subiecților internaționali (state, actori non-statali, organizații internaționale, corpoații transnaționale).

Printre reprezentanții notorii ai acestei școli care s-au evidențiat, sunt Barry Buzan și Ole Waever. Aceștia ridică problematica securității la un nou nivel conceptual, evidențiind domeniile de cercetare cu care operează securitatea. Impactul acestei noi tendințe teoretice a securității a fost evidențiat la nivel internațional în 1991, la summit-ul NATO de la Roma, în care s-a stabilit necesitatea analizei securității colectivităților umane în baza a cinci nivele majore: dimensiunea militară, socială, politică, economică, de mediu (ambiant). *Securitatea militară* prevede acțiunea statelor pe două direcții: al capacității de ofensivă și defensivă, și capacitatea statelor de a putea percepe și anticipa acțiunile adversarilor săi. *Securitatea politică* privește asigurarea stabilității sistemelor de guvernare a statelor. *Securitatea economică* ține de atingerea unui nivel necesar de bunăstare a statului, asigurarea lui cu resurse și capital, cât și accesul lui pe piețele internaționale de desfăcere. *Securitatea socială* este îndreptată spre a asigura sprijin comunitar sau colectiv în situații specifice, când umanității îi sunt încălcate, limitate sau lipsite drepturile și valorile tradiționale (cultură, limbii, religie, drepturile omului, identitate națională, tradiții și obiceiuri naționale). Prin *securitatea mediului* se înțelege menținerea biosecurității, adică securitatea a tot ceea ce este viu, cât și securitatea lumii anorganice, cea ce crează și generează resursele și menține biosul pe glob, ca suport esențial de care depind toate activitățile umane. Aceste cinci segmente sunt strâns legate între ele și depind una de alta.

Exponenții Școlii de la Copenhaga afirmă că studiile de securitate trebuie cercetate prin intermediul relației dintre amenințări și vulnerabilități, Barry Buzan în renumita sa lucrare “Popoarele statele și teama” subliniază că factorii ce motivează actorii să-și asigure securitatea sunt încercarea de eliberare de ameni-

nțări [28, p.120]. Autorul în această lucrare studiază problematica securității făcând o delimitare a impactului și rolului sistemul internațional, a statelor și a indivizilor în ceea ce privește problemele de securitate, identificând segmentele susmenționate, militar, politic, economic, social și de mediu ca potențiale surse de amenințare. Un alt element inovator introdus de B.Buzan, în lucrarea sa, este delimitarea statelor în două categorii, state puternice (state stabile care au capacitatea de autoorganizare politică și socială) și a doua categorie, state slabe (state instabile cu un grad scăzut de control al instituțiilor puterii legitimate). În această privință, autorul face o concretizare și o diferențiere între aceste categorii. În cazul statelor puternice, securitatea națională este văzută ca indicator principal la care persistă un nivel înalt de protecție, unde amenințările venite din exterior întâmpină o rezistență eficientă din partea instituțiilor statului, iar în cazul statelor slabe indicatorii principali sunt prezența instituțiilor statale ineficiente unde sursa vulnerabilităților parvine dinspre sistemul politic intern. În ceea ce privește categoria statelor slabe, acestea sunt văzute ca sursă de insecuritate care se manifestă prin nivelul relativ ridicat de riscuri interne care, în orice moment, se pot transforma în amenințări, pentru că statele nu au un consens politic și societal care să insuflă stabilitate pentru a exclude practica de folosire a forței ca instrument de asigurare a intereselor. În cazul statelor puternice, persistă indicatorii stabilității, ca exemplu, funcționarea normală a instituțiilor guvernamentale, spațiul teritorial este bine definit și protejat, prezența stabilității politice, în acest caz, instituțiile securității naționale, sunt preocupate cu asigurarea și protecția valorilor statului față de amenințările parvenite din spațiul extern.

În viziunea expertului, pentru a înțelege formele de manifestare a securității este necesar de a identifica mijloacele prin care statele reacționează la pericolele și amenințările existente care sunt strâns legate și de vulnerabilitățile reale. B.Buzan atenționează asupra legăturii dintre amenințări și vulnerabilitate, care trebuie, de asemenea, luată în considerare în momentul evaluării securității unei anumite situații, mai ales, în situațiile în care condiția anahică a sistemului internațional actual influențează senzația de securitate și insecuritate a sistemului. Ca ultim element important în analiza securității, analistul menționează corelația între factorii domestici și politica de securitate națională; aceștia din urmă pot afecta vulnerabilitatea sau puterea unui stat și pot avea efecte neașteptate asupra securității [29, p.96].

Securitatea, în viziunea sa, este un concept subdezvoltat și ideologizat, respectiv paradigmele diferite școli nu sunt în stare să dea o definiție general acceptabilă care să cuprindă toate problemele acestui domeniu, ci doar oferă soluții minime de rezolvare a problemelor specifice. Disputa între realism și idealism, nu a clarificat lucrurile pentru că securitatea este un domeniu mult mai vast decât produsul puterii și al păcii, astfel încât a apărut necesitatea reconceptualizării acestui termen. Reconceptualizarea securității se produce cu apariția lu-

crării “*Security: A new Framework for Analysis*”, în care Barry Buzan și Ole Waever, relansează analiza conceptuală a securității în termeni militari, politici, economici, sociali și de mediu. Aceste dimensiuni operează la nivele diferite: state, grupuri de indivizi (etnii), regiuni sau contexte globale [30].

Spre deosebire de B.Buzan, Ole Waever abordează problematica securității ca atribut al statului prin identificarea și argumentarea amenințărilor existente [31], fapt ce a contribuit la apariția și dezvoltarea conceptului de securizare cu impact direct asupra obiectului și a strategiilor de securitate contemporane. Ole Waever face unele concretizări asupra termenului de securitate societală care, în opinia autorului, presupune capacitatea unei societăți de a-și menține caracterul esențial în fața condițiilor schimbătoare și a amenințărilor posibile sau reale. Mai exact, este vorba de capacitatea de a susține tradiția limbii, a culturii, a asocierii și identității religioase și naționale, și a obiceiurilor în condiții acceptabile pentru evoluția lor. Securitatea societală presupune situații în care societățile percep o amenințare în termeni identitari. Securitatea societală se referă la abilitatea unei societăți de a rezista în condițiile de continuă schimbare și în fața unor posibile sau prezente amenințări. O.Waever caracterizează elementul societate ca fiind o comunitate, produsă în urma unor procese îndelungate de conviețuire a grupurilor umane care au o totalitate de trăsături și valorile comune. În viziunea lui, aceasta este o formă prin care comunitatea se află în căutarea statului, astfel încât termenul de securitate societală nu este echivalent cu cel de securitate națională. Diferența între acești termeni, în opinia autorului, este în elementul de spațiu pe care le prevăd acestea, fenomenul securitate societală este un termen mai larg care cuprinde domeniul de asigurare a securității din afara statului. Pe când securitatea națională cuprinde spectrul problemelor de securitate din cadrul statului, unde un rol important i se acordă asigurării securității politice. Argumentele lui Ole Waever, în această privință, sunt că în procesul de asigurare a securității naționale principalele valori care sunt apărate sunt: identitatea națională, valorile morale și comunitare a națiunii, iar în cazul asigurării securității societale, principalele valori care trebuie apărate sunt: valorile grupurilor sociale, securitatea individului. Astfel, se observă o continuitate logică complementară, securitatea statului trebuie să genereze securitate individual, iar aceasta este completată de securitatea societală.

În baza studiului teoretic-conceptual, în acest articol au fost identificate și sistematizate majoritatea definițiilor științifice, sensurile semantice ale termenului de securitate în raport cu securitatea națională, evidențiindu-se caracterul și trăsăturile specifice, cât și evoluția acestuia, în plan științific. La fel s-a examinat evoluția conceptului în cauză în plan teoretico-metodologic, luându-se în considerație viziunile principalelor școli și curente de gândire care au stat la baza formării și identificării conceptuale a termenului de securitate. În concluzie, putem menționa faptul că în procesul de reconceptualizare și modernizare a termenului

de securitate, în spațiul academic sunt acceptate parțial majoritatea viziunilor principalelor școli, cu unele rezerve care lasă posibilitatea interconexiunii și intercompletării teoretice. Astfel, este recunoscută și acceptată ideea realistă potrivit căreia securitatea este un produs al sistemului internațional anarhic, teoria liberală a interdependenței sistemului internațional înlocuiește vechea concepție a politicii de putere, care deja era epuizată de timp și realitate. Este acceptat și recunoscut procesul de globalizare și influența lui asupra relațiilor internaționale și respectiv asupra termenului de securitate, punându-se un accent mai mare pe pace, în care persistă necesitatea studierii vulnerabilităților și riscurilor. Redimensionarea conceptului de securitate prin analiza noilor dimensiuni politic, militar, economic, societal și de mediu, ridică la un nou nivel cercetarea acestui domeniu, în general, a complexelor de securitate subregională, regională, internațională și din perspectiva sistemului internațional și cel global. Se atrage o atenție deosebită asupra necesității studierii domeniului securității prin intermediul unor segmente relevante precum – factorii naționali, identitate, cultura, religia, migrația, terorismul, etc. Are loc un proces de identificare și studiere a securității ca produs al activității sistemului social, unde fenomenului de securizare a vulnerabilităților îi este acordat un loc deosebit, securizarea sau desecurizarea presupunând un proces de implicare socială care este asemănător procesului politic prin implicarea publicului în procesul decizional. În această privință, securitatea nu are o definiție obiectivă acceptabilă, dar este văzută ca un produs al construcției societale. În viziunea tradițional-realistă, securitatea este definită din perspectiva militaro-strategică, abordarea critică vede fenomenul de securitate ca produs al activității, percepțiilor și intereselor subiecților. În viziunea constructivismului, agenda de securitate este construită prin acte de securizare, acte ce reprezintă forme ale practicii sociale, aceasta având o structură sub forma a două modele: construcția la baza căreia stau elementele structurilor statale cea la baza căreia stau subiecții sociali grupuri sociale, organizații publice, presa ș.a.

Bibliografie

1. Definirea termenului de securitate și evoluția lui. <http://www.scrigroup.com/istorie-politica/stiinte-politice/Definirea-termenului-de-securi63722.php> (vizitat 20. 01. 2015).
2. Krause K., Williams M.C. Critical Security Studies: Concepts and Cases. – University of Minnesota Press. Minneapolis, 1997. <https://guessoumiss.files.wordpress.com/2011/08/critical-security-studies.pdf> (vizitat 20.01.2015).
3. Sava I.N. Studii de securitate. - București: Centrul Român de Studii Regionale, 2005.
4. Lippman W., Wolfers A. Discord and Collaboration. - Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962.

5. Dominique D. Sécurité. // Dictionnaire de stratégie, sous la dir. Thierry de Montbrial, Jean Klein. - Paris: PUF 2000.
6. Repciuc T. Conceptele securității. - București: Axioma Print, 2008. file:///E:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Teodor+REPCIUC+-CONCEPTELE_SECURITATII.pdf(vizitat 02. 02. 2015).
7. Boncu S. Securitatea europeană în schimbare. Provocări și soluții. – București: Amco Press, 1995.
8. Dicționar diplomatic. - București: Politica, 1979.
9. Albu N. Concepte de securitate și Securitate Națională: Teorii și Politici. // Revista Militară - Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr.1 (3), Chișinău 2010.
10. Walt S. The Renaissance of Security Studies. // International Studies Quarterly, vol.XXXV, nr.2, 1991.
11. Buță V., Dinu M.-Șt. Religie și securitate în Europa secolului XXI. Glosar de termeni. - București: Unitatea Națională de Apărare Carol I, 2007.
12. Opalev A.V. Cu privire la unele categorii de baza ale teoriei asigurării securității naționale. // Itinerar strategic: Revista de studii de securitate și apărare. - Chisinau: IISD al AȘM, 2007, nr.1-2.
13. Smoke R. National security and the nuclear dilemma. - New York: Random House, 1993.
14. Buzan B. Popoarele, statele și teama. - Chisinau: Cartier, 2000.
15. Sava I.N. Studii de securitate. - București: Centrul Român de Studii Regionale. 2005,
16. Morgenthau H. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007.
17. Mearsheimer J. The False Promise of Institutions. // Brown M. E., Lynn-Jones S.M., Miller S.E. The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security. - Cambridge: MIT Press, 1995
18. Цыганков П. А. Теория международных отношений. Учебное пособие. - Москва: Гардарики, 2003.
19. Organski A.F., Kugler J. The War Ledger. - Chicago: University of Chicago Press, 1980.
20. Waltz N.K. Teoria politicii internaționale. - Iași: Polirom, 2006.
21. Waltz N.K. Omul, statul și războiul. O analiză teoretică. – Iași: Institutul European, 2001.
22. Keohane R.O., Nye J.S. Power and Interdependence. <http://www.foreignaffairs.com/articles/54395/robert-o-keohane-and-joseph-s-nye-jr/power-and-interdependence-in-the-information-age> (vizitat 03.02. 2015).

23. Keohane R.O., Nye J.S. *Transnational Relations and World Politics*. – Cambridge: Harvard University Press, 1972,
24. Griffiths M. *Relații Internaționale: școli, curente, gânditori*. - București: Ziua, 2003.
25. Kissinger H. *Diplomația*. - București: BIC BALL, 2002.
26. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. - Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
27. Wendt A. *Constructing International Politics*. // *International Security*, vol.20, nr.1, summer 1995.
28. Buzan B. *Popoarele, statele și teama*. - Chisinau: Cartier, 2000.
29. Juc V., Ungureanu V. *Fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova*. // *Revista de filozofie, sociologie și științe Politice*. - Chisinau, 2008, nr.3 (148).
30. Buzan B., Waever O. *Security: A new Framework for Analysis*. // Japp De Wilde, Boulder, Lynne Rienner, 1998.
31. Waever O. *Securitization and desecuritization*. // Lipschutz R.D. *On Security*. - New York: Columbia University Press, 1995.

Prezentat la redacție
la 27 februarie 2015

MODALITĂȚI DE EFICIENTIZARE A COMERȚULUI CU PRODUSE AGRO-ALIMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA²⁰

Tatiana DIACONU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Economice, Catedra Administrarea Afacerilor.

Lector superior, doctorand

Agriculture is one of the driving forces that form during several centuries the image of the Republic of Moldova, nature and culture of the country. In this context regarding the European aspirations of the Republic of Moldova, the reforms of agro-food sector of the country shall comply with European examples and trends of streamlining the trade management of agro-food sector that shall allow adjusting to the demands of international markets, especially to trade chapter. The objective of this paper is to present a summary of the latest changes in non-parametric approach in order to measure and estimate the efficiency through trade limits. In order to measure the productive efficiency it shall be started by analyzing the input-output coefficients that can be applied to a number of companies and that a standard for measuring the companies' efficiency establishes a border function as a linear function corresponding to limit of the measured points. This border function can be "effective sales function" that can be used as a reference for comparing the efficiency or inefficiency of different companies dealing with product trading.

Key-words: *management, trade, import, export, efficiency, quantitative methods.*

Agricultura este una din forțele motrice care formează imaginea Republicii Moldova, natura și cultura țării pe parcursul mai multor secole. În acest context, privind aspirațiile europene ale Republicii Moldova, reformele din sectorul agro-alimentar al țării trebuie să se conformeze modelelor și tendințelor europene de eficientizare a managementului comercial din sectorul agro-alimentar, ce va permite ajustarea sectorului la cerințele piețelor internaționale, în special la capitalul comercial. Obiectivul acestei lucrări este să prezinte un rezumat al celor mai recente schimbări în abordarea nonparametrică în vederea măsurării și estimării eficienței prin limitele comercializării [1; 5].

²⁰ *Articol elaborat în cadrul proiectului Marie Curie Action, EU-PREACC - Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession process (2013-2017)*

Analizând economia Republicii Moldova începând cu anul 2000 și pînă în prezent, observăm că aceasta înregistrează unele tendințe de sporire economică. Cea mai importantă contribuție la creșterea economică îi aparține sectorului agro-alimentar, unde populația care este antrenată rămîne totuși a fi preponderentă. Printre cei mai importanți factori care au stimulat creșterea economică au fost sporirea importurilor și a transferurilor bănești de peste hotare. Pentru a formula o prescripție strategică pe viitor în contextul eficientizării comerțului cu produse agro-alimentare, ne propunem să efectuăm o analiză a schimburilor comerciale ale Republicii Moldova pentru a putea mai bine ajusta unele metode cantitative ceea ce ar conduce la sporirea eficienței economice a acestui sector [6; 7].

Deci, potrivit datelor BNM, în anul 2014 exporturile de mărfuri au totalizat 2339,5 mil. dolari SUA, volum inferior celui realizat în anul 2013 cu 3,7%. Astfel exporturile de mărfuri autohtone au constituit 1529,6 mil. dolari SUA (65,4% din total exporturi), cu 5,6% mai puțin față de anul 2013, iar reexporturile de mărfuri au avut o valoare de 809,9 mil. dolari SUA, care echivalează cu o cotă de 34,6% în total exporturi. Comparativ cu anul 2013 reexporturile de mărfuri s-au majorat cu 0,2%.

Exporturile de mărfuri destinate țărilor Uniunii Europene (UE-28) au însumat 1246,0 mil. dolari SUA (cu 9,6% mai mult față de anul 2013), deținînd o cotă de 53,3% în total exporturi (46,8% în anul 2013). Țările CSI au fost prezente în exporturile Moldovei cu o pondere de 31,4% (în anul 2013 – 38,0%), ce corespunde unei valori de 735,6 mil. dolari SUA. Exporturile de mărfuri către aceste țări s-au micșorat cu 20,3%, comparativ cu anul 2013.

Analiza evoluției exporturilor pe țări în anul 2014, comparativ cu anul 2013, relevă reducerea livrărilor către Federația Rusă (-32,9%), Ucraina (-22,2%), Turcia (-17,7%), Polonia (-24,4%), Noua Zeelandă (-36,0%), Georgia (-12,7%), Irak (-21,8%) și Cipru (-21,1%), care a influențat scăderea pe total exporturi cu 12,5%. În același timp s-au majorat exporturile către Italia (+31,4%), Belarus (+49,1%), Germania (+21,6%), România (+5,6%), Statele Unite ale Americii (+27,0%), Letonia (de 2,3 ori), Liban (de 4,8 ori), Egipt (de 22,2 ori), Kazahstan (+15,4%), Bulgaria (+16,3%), Republica Cehă (+16,7%), Austria (+24,1%), Olanda (+29,9%), Pakistan (de 4,1 ori), Indonezia (de 3,5 ori), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (+2,6%), Elveția (+3,0%), Franța (+6,0%), Grecia (+5,5%), Lituania (+9,8%), Belgia (+35,6%) și China (+25,9%). Această creștere a atenuat diminuarea pe total exporturi cu 9,4%.

Tab.1 Exporturile de mărfuri structurate conform Clasificării Standard de Comerț Internațional.

<i>Indicatorii</i>	<i>2014</i>		<i>Structura, %</i>		<i>Gradul de influență a grupelor de mărfuri la creșterea (+), scăderea (-) exporturilor, %</i>	
	<i>mil. dolari SUA</i>	<i>în % față de 2013</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
EXPORT - TOTAL	2339,5	96,3	100	100	12,3	-3,7
din care:						
Produse alimentare și animale vii	619,7	118	21,6	26,5	4,1	3,9
Băuturi și tutun	208,5	75,3	11,4	8,9	1,3	-2,8
Uleiuri, grăsimi și ceruri de origine animală sau vegetală	79,5	180,5	1,8	3,4	-2,1	1,4

Sursa: BNS [7; 8]

Din datele tabelului de mai sus în anul 2014, comparativ cu anul 2013, au scăzut exporturile de băuturi alcoolice și nealcoolice (-23,7%), legume și fructe (-8,2%), semințe și fructe oleaginoase (-7,4%), tutun brut și prelucrat (-34,5%). Totodată au crescut exporturile de cereale și preparate pe bază de cereale (+44,3%), grăsimi și uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fracționate (+76,1%), zahăr, preparate pe bază de zahăr; miere (+93,8%), carne și preparate din carne (+79,4%), produse medicinale și farmaceutice (+10,5%), hrană destinată animalelor (de 2,2 ori), mașini și aparate electrice (+2,3%), mobilă și părțile ei (+2,9%), articole de voiaj; sacoșe și similare (+6,6%), atenuînd scăderea pe total exporturi cu 7,9%.

Tab.2 Importurile de mărfuri structurate conform Clasificării Standard de Comerț Internațional.

Indicatorii	2014		Structura, %		Gradul de influență a grupelor de mărfuri la creșterea (+), scăderea (-) importurilor, %	
	mil. dolari SUA	în % față de 2013	2013	2014	2013	2014
IMPORT - TOTAL	5317	96,8	100	100	5,4	-3,2
din care:						
Produse alimentare și animale vii	543,2	95,6	10,3	10,2	0,6	-0,5
Băuturi și tutun	117,5	77,4	2,8	2,2	0	-0,6
Uleiuri, grăsimi și ceruri de origine animală sau vegetală	13	70,7	0,3	0,2	0	-0,1

Sursa: BNS [7; 8]

În urma analizei efectuate se observă că în anul 2014, comparativ cu anul 2013 s-au redus importurile de, zahăr, preparate pe bază de zahăr, miere (-53,1%), tutun brut și prelucrat (-20,9%), băuturi alcoolice și nealcoolice (-24,2%), legume și fructe (-6,6%), cafea, ceai, cacao, condimente și înlocuitori ai acestora (-5,6%), pește, crustacee, moluște (-6,4%), produse lactate și ouă de păsări (-10,1%), grăsimi și uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fracționate (-35,9%), influențând astfel la diminuarea pe total importuri cu 6,1%.

Totodată au sporit importurile de mașini și aparate specializate pentru animale vii (+97,7%), carne și preparate din carne (+16,3%), piele și blană prelucrate (+28,1%), semințe și fructe oleaginoase (+17,5%).

Tab.3 Analiza balanței comerciale a Republicii Moldova cu produse agro-alimentare.

Indicatori	2013	2014	2014 în % față de 2013
BALANȚA COMERCIALĂ – TOTAL, MIL. DOLARI SUA	-3064,1	-2977,5	97,2
din care:			
Produse alimentare și animale vii	-43	76,5	x
Băuturi și tutun	125,3	91	72,7
Uleiuri, grăsimi și ceruri de origine animală sau vegetală	25,7	66,5	de 2,6 ori

Sursa: BNS [6; 7]

Decalajul considerabil în evoluția exporturilor și importurilor a determinat acumularea în anul 2014 a unui deficit al balanței comerciale în valoare de

2977,5 mil. dolari SUA, cu 86,6 mil. dolari SUA (-2,8%) mai mic față de cel înregistrat în anul 2013. Cu țările Uniunii Europene (UE-28) balanța comercială s-a încheiat cu un deficit de 1321,7 mil. dolari SUA (în anul 2013 – 1334,8 mil. dolari SUA), iar cu țările CSI - de 713,7 mil. dolari SUA (în anul 2013 – 749,1 mil. dolari SUA). Dacă analizăm balanța comercială a sectorului agro-alimentar observăm că aceasta cunoscut o majorare pe parcursul anului 2014 comparativ cu anul 2013 la următoarele secțiuni: Uleiuri, grăsimi și ceruri de origine animală sau vegetală cu aproximativ 2,6 ori. Tendințe pozitive se atestă și la categoria: Produse alimentare și animale vii - care în anul 2014, a înregistrat o balanță pozitivă de 76,5 mil. dolari SUA, comparativ cu perioada precedentă când Moldova deținea o balanță deficitară de 43 mil. dolari SUA. Decalajul considerabil în evoluția exporturilor și importurilor băuturi și tutun, a determinat acumularea pe parcursul anilor 2013-2014 a unui deficit al balanței comerciale în sumă de 34,3mil. dolari SUA.

Deci în urma analizei efectuate observăm că funcția comercială a sectorului agroalimentar nu este atât de eficientă și ar fi o oportunitate la etapa actuală, de analizat unele metode cantitative de eficientizare a managementului acestui sector, care ar conduce la o creștere economică pe viitor pe diferite domenii direcționând spre o economie consolidată.

Aceste domenii sunt detaliate astfel: o clasă a abordărilor nonparametrice a fost propusă în opoziție cu funcțiile vânzării sau limitele vânzării ce sunt, de obicei, specificate în forme parametrice, de exemplu funcția Cobb-Douglas; estimarea econometrică a eficienței, în contexte nonparametrice, ridică noi probleme; distribuția datelor input-output (intrări-ieșiri) poate avea un impact semnificativ în măsurarea și estimarea eficienței în context nonparametric; în ultimul rând, metoda agregării în generarea unităților de măsură a eficienței utilizată la nivel comercial. Farrell este probabil primul care introduce abordarea nonparametrică pentru măsurarea eficienței productive. În locul estimării convenționale a funcțiilor de producție, acesta începe prin a observa coeficienții input-output la o serie de firme și, că un standard pentru măsurarea eficienței firmelor, stabilește o funcție de frontieră, ca o funcție liniară limită corespunzătoare punctelor măsurate.

Această funcție de frontieră poate fi „funcția vânzării eficiente”, care este folosită ca referință pentru compararea eficienței sau ineficienței la diferite firme. Eficiența este măsurată relativ la suprafață delimitată de frontiera de eficiență. Farrell introduce trei concepte majore de eficiență, în lucrarea „Măsurarea eficiență a productivității”, unul la nivelul ramurii și două la nivelul firmei. Eficiența tehnică a unei firme, care este măsurată de distanța dintre un punct observat, de input-output (intrare-ieșire), de la frontiera de eficiență și „eficiența prețului”, măsoară gradul de corectitudine a adaptării factorului proporțiilor la prețurile curente de intrare. Acești doi indicatori sunt propuși la nivelul agentului

economic. Urmează apoi „eficiența structurală”, ca indicator la nivelul ramurii, care indică într-un sens larg gradul în care media pe ramură este apropiată de performanțele celei mai bune firme a acesteia [3; 4, p.35]

De aceea, două sau mai multe ramuri pot fi comparate în termeni de eficiență a structurii, ramura „A” poate fi, să spunem, mai eficientă structural decât ramura „B”, dacă distribuția celor mai bune firme ale sale este mai concentrată spre frontiera sa de eficiență. În concluzie, dacă ramurile sunt văzute ca „sectoare”, precum în modelele input-output ale lui Leontief, atunci conceptul eficienței structurale poate fi ușor aplicat la nivel de sector. Aceasta arată că acest concept de eficiență al lui Farrell, dezvoltat în cadrul unui echilibru parțial al unor firme individuale, poate fi ușor legat la un context general de echilibru. Totodată, analiza eficienței datelor este o metodă de programare liniară ce construiește o frontieră de eficiență din cele mai eficiente firme cuprinse într-un eșantion. Frontiera construită reprezintă cea mai bună metodă actuală, mai degrabă decât cota de nivel teoretic optim Parreto. Indicele de eficiență este o măsură de performanță compusă, care ia în considerare toate intrările și toate ieșirile din model. Este o metodă de manageriat al firmei ce poate reduce sfera deciziilor incorecte. Sfera eficienței indică proporția de intrări curente care ar fi folosite dacă utilizarea resurselor manageriale ar fi fost eficiente. Rezultatele analizei eficienței datelor asigură informații utile în stabilirea obiectivelor cotelor de nivel pentru firma comercială și direcții pentru a îmbunătăți eficiența. Scorul de eficiență este calculat pentru fiecare firmă în parte. Deoarece analiza eficienței nu furnizează un indicator de performanță, la nivel de firmă, nu este posibilă alocarea resurselor într-o firmă pe baza performanței. Un manager al unei firme ineficiente ar trebui să folosească rezultatele indicilor de eficiență ca un ghid în dezvoltarea unui plan strategic eficient. În dezvoltarea unei strategii de îmbunătățire a performanței pentru o firmă ineficientă, analiza eficienței cu privire la cantități poate fi folosită pentru a scoate în evidență rezultatele calitative și cantitative.

Spre deosebire de Farrell, Johansen dezvoltă abordarea prin programare liniară ce are ca rezultat trasarea frontierei de eficiență din datele stohastice de input-output ale firmelor individuale. De aceea, introduce explicit noțiunile unei distribuții statistice a coeficienților de input, când firmele sunt folosite la întreaga capacitate (exemplu: capacitatea de distribuție) și funcția de utilizare a capacității. Acesta a derivat condițiile matematice sub care limita vânzării cumulate va avea forme convenționale de funcționare precum Cobb-Douglas, care specifică o formă logaritmică liniară. Cea de-a doua contribuție majoră a lui Johansen este legarea conceptului sau de eficiență de: a) derularea pe termen lung și scurt a procesului de vânzare; b) schimbarea tehnologică prin factorul-proces de creștere; c) dinamica procesului macroeconomic al creșterii în tradiția modelelor neoclasice de dezvoltare. Accentele în structura echilibrului general, în abordarea lui Johansen, sunt de o importanță deosebită în teoria eficienței, datorită

implicațiilor cercetărilor sale viitoare. În primul rând, aceasta abordare poate fi ușor legată de întreaga clasă de modele ale echilibrului general, care, recent, au atras mai mult atenția în planificarea dezvoltării și modelarea economică pe scară largă.

În al doilea rând, componenta dinamică a eficienței lui Johansen poate fi direct utilizată în versiunea dinamică deschisă a modelului input-output a lui Leontief și, de asemenea, poate fi sintetizată cu modelul optimizării creșterii economice a lui Neumann. În al treilea rând, oricine poate generaliza modelul lui Johansen în termenii de programare nonliniară prin atribuirea specificației neliniare tehnologiei folosite în cadrul modelului. În cadrul echilibrului parțial, modelul lui Johansen distinge în mod specific între: limitele anterioare și următoare ale frontierei de eficiență; funcția pe termen scurt (unde toate input-urile sunt fixe) și lung (în care toate input-urile pot varia); regulile diferite de cumulare a unităților individuale la nivelul frontierei de eficiență care depind de forma capacității de distribuție și de capacitatea de utilizare a funcției. În afara contribuțiilor aduse de Farrell și Johansen, mai trebuie menționate și alte contribuții mai recente. Una este încercarea lui Afriat de a aplica o metodă nonparametrică pentru a testa dacă o formă finită a datelor de input-output este compatibilă cu un comportament de vânzare optimal. Caracterizarea lui asociază o funcție de vânzare cu un set de date cunoscute, de input-output, stabilind că funcția de vânzare are câteva proprietăți specifice economice, ca de exemplu: cvasi-concavitate și monotonie, eficiență, în sensul frontierei de eficiență. Această metodă a deschis un nou domeniu de cercetare, pentru a testa dacă un set de date (observate) pot satisface ipotezele eficienței, împreună cu alte proprietăți, precum cvasi-concavitate, monotonie. Aceste teste de consistență economică și econometrică au fost dezvoltate de câțiva autori, și anume: Hanoch și Rothschild, Diewert, Parkan și Varian. A doua contribuție importantă este a lui Charnes, Cooper și Rhodes, care au dezvoltat o metodă neparametrică de măsurare a eficienței unui set de elemente privind luarea de decizii pentru care singurele date valabile sunt input-urile și output-urile multiple neexistând informații de preț. Această abordare, denumită „analiza conținutului datelor”, s-a aratat a fi o generalizare semnificativă a metodei măsurării eficienței a lui Farrel și, de asemenea, un echivalent al conceptului de eficiență al lui Pareto. Acest model a fost aplicat pe scară largă în management și în cadrul cercetărilor operaționale, în special în sectorul comercial, unde informațiile referitoare la datele de input-output nu sunt frecvent disponibile, iar principiul maximizării profitului este mobilul general. A treia dezvoltare este în zona estimării stohastice a frontierei de eficiență. Spre deosebire de abordarea parametrică a estimării stohastice a frontierei de eficiență, modelul econometric aplică modele de regresie nonparametrică. De aceea, în abordarea parametrică, de exemplu, putem estima frontiera de eficiență conform restricțiilor: [4, p.17]

$$y_j = u(x_j) - e_j; \quad e_j \geq 0.$$

$$u(x_j) = \sum_{i=1}^m B_i \cdot x_{ij}; \quad i = 1, 2, \dots, m; \quad j = 1, 2, \dots, n; \quad (1)$$

unde:

- x_j sunt input-uri
- y_j sunt output-uri ale firmei j și e_j sunt erori nonnegative pentru care n observatii au fost înregistrate prin sondaj.

În regresia parametrică, presupunem că forma lui $u = u(x_j)$ este cunoscută; de exemplu, se presupune ca $u = x_j \beta$ m j b = x are aici o formă liniară sau logliniară sau altă formă neliniară. Un model de regresie neparametrică presupune totuși că numai u aparține unei colecții de funcții; de exemplu, se poate presupune că este numai concavă. De aceea, trebuie să ne bazăm mai mult pe caracteristicile punctelor de date observate prin sondaj, pentru că putem alege funcția de spațiu adecvată careia se presupune ca îi aparține u . Două aspecte ale acestei abordări neparametrice merită câteva comentarii. Mai întâi de toate, această abordare poate utiliza unele dintre cele mai recente metode de estimare neparametrică a densității de probabilitate a termenului eroare e_j din formula (1), care nu presupune nici o formă specifică de probabilitate.

În al doilea rând, modelul de analiză a eficienței poate fi văzut ca o procedură de estimare în două etape, unde regresia neparametrică poate fi aplicată la a doua etapă, după ce valorile de eficiență sunt determinate la prima etapă a modelului, care compară fiecare firmă cu restricțiile globale prin rezolvarea a „n” modele liniare de programare pentru fiecare firmă, astfel:

$$\text{Min}_{\beta(k)=C(\beta)} g_k = \beta^i(k) \cdot x_k = \sum_{i=1}^m \beta_i(k) x_{ki} \quad (2)$$

Unde:

$$C(\beta) = \{\beta | X\beta - y \geq 0, \beta \geq 0\}$$

$x_k = (x_{kj})$: m - element ale vectorului input pentru k-ul modelului,
 $y = (y_i)$: n - elemente ale vectorului output.

Concluzii

Dat fiind faptul că agricultura este una din forțele motrice care formează imaginea Republicii Moldova, aplicarea medodelor menționate mai sus va conduce nemijlocit la eficientizarea comerțului cu produse agro-alimentare, dar și

nu în ultimul rînd la o bunăstare a economiei naționale. Printre cei mai importanți factori care au stimulat creșterea economică au fost sporirea importurilor și a transferurilor bănești de peste hotare. Însă decalajul considerabil în evoluția exporturilor și importurilor a determinat acumularea în anul 2014 a unui deficit al balanței comerciale în valoare de 2977,5 mil. dolari SUA, cu 86,6 mil. dolari SUA (-2,8%) mai mic față de cel înregistrat în anul 2013. Dacă analizăm balanța comercială a sectorului agro-alimentar observăm că aceasta a cunoscut o majorare pe parcursul anului 2014 comparativ cu anul 2013 la următoarele secțiuni: uleiuri, grăsimi și ceruri de origine animală sau vegetală cu aproximativ 2,6 ori, produse alimentare și animale vii - care în anul 2014, a înregistrat o balanță pozitivă de 76,5 mil. dolari SUA, comparativ cu perioada precedentă cînd Moldova deținea o balanță deficitară de 43 mil. dolari SUA, de asemenea și categoria băuturi și tutun, a determinat pe parcursul anilor 2013-2014 o reducere a balanței comerciale cu 34,3 mil. dolari SUA.

Deci în urma analizei efectuate observăm că funcția comercială a sectorului agroalimentar nu este atît de eficientă și ar fi o oportunitate la etapa actuală, de aplicat unele metode cantitative de eficientizare a managementului acestui sector. Ca perspectivă strategică, implimentarea metodelor analizate, la nivelul unei firmei poate reduce sfera deciziilor de comercializare incorecte.

Bibliografie

1. Litvin A. Managementul promovării exportului producției agroalimentare (cazul Republicii Moldova). Teza de doctor habilitat. – Chișinău, 2014.
2. Patriche D., Stanescu I., Grigorescu M., Felea A., Toma S., Popescu N. Bazele comerțului. - București, 2005
3. Studiu Competitivitatea Exporturilor Agricole Moldovenești de Valoare înaltă. / Programul USAID de Comercializare pentru Fermierii Privăți. – Chișinău, Trigraf-Tipar, 2004.
4. Cristache S.E. Metode statistice de calcul și analiza a eficienței economice în comerț. - București, Editura ASE, 2003
5. Potențialul de export al produselor agricole și alimentare autohtone. – Chișinău, 2003.
6. <http://www.mec.gov.md/ro/content/comert-exterior> (accesat pe 01.01.2015)
7. www.statistica.md (accesat pe 23.01.2015)
8. www.worldbank.org (accesat pe 07.02.2015)

Prezentat la redacție
la 23 februarie 2015

SOCIATATEA CIVILĂ ÎN CONTEXTUL PROCESULUI DIPLOMATIC DE STABILIRE A AGENDEI GLOBALE

Selena STEJARU

Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, Secția Limbi Străine Aplicate
Magistru în Studii Americaniste, doctorandă, lector

Carolina BUDURINA-GOREACII

Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, Secția Limbi Străine Aplicate
Magistru în Științe Politice, doctorandă, lector

Classic definitions of diplomacy refer to peaceful interactions among state actors. The rise of civil society's participation in global governance in the 20th century is thus transformative, making diplomacy less an exclusive area than a complex network of relationships only partially controllable by traditional diplomats. This article aims to find patterns of the interaction between these comparatively new actors, to define civil society and focus on its historical emergence. We argue that civil society organizations are among the most important actors of global diplomatic process. Their role is critical in terms for putting new issues on the agenda and shaping the ways those issues are understood, they help to implement global accords, with their wide presence and loose networking an asset for taking global agreements to the local level. They are less central in the classic stages of diplomatic negotiations between governmental representatives, but their strong presence transforms negotiations as well.

Key words: civil society institutions, diplomatic negotiations, global agreements, multilateral decisions, governmental authorities, community engagement

Introducere

Definițiile clasice ale diplomației sînt caracterizate ca fiind interacțiuni pașnice între actorii statali. Creșterea participării societății civile în guvernarea mondială pe parcursul sec.XX este una transformativă. Acest articol își propune să identifice modele de influență reciprocă între noii actori. După definirea societății civile și abordarea evoluției sale istorice, susținem că instituțiile societății civile sunt cele mai importante în eforturile diplomatice la nivel mondial. Dacă la început, ele critică problemele puse în discuție pe agenda diplomatică, atunci

la sfârșit, acestea contribuie la aplicarea acordurilor la nivel mondial în comunitățile naționale.

În comparație cu majoritatea actorilor statali influenți, «societatea civilă» are o istorie conceptuală neobișnuit de bogată, dar și un set de referințe empirice [10]. Într-adevăr, reprezentanții sectorul privat, unii observatori internaționali sunt considerați astăzi actori separați care fac parte din cadrul societății civile.

Organizația Națiunilor Unite (ONU) a contribuit la implicarea ONG-urilor în cadrul dezbaterilor, incluzând orice actor non-statal. Alte definiții însă necesită abordări empirice. Astfel, societatea civilă este un domeniu al vieții sociale, care este din punct de vedere analitic distinct față de stat și sfera de piață, fiind într-o strânsă corelație între ele. Părțile componente ale societății civile sunt cele mai importante pentru diplomație, acestea fiind formate din asociații organizate independent care se angajează în acțiuni colective dincolo de granițele statului. Dintre acestea, cele mai importante sunt grupurile de advocacy care se mobilizează în suținerea «a ceea ce este considerat interesul public larg» [17]. Oamenii de știință subliniază deseori caracterul de principiu al societății civile în scopul de a o separa de sfera sectorului privat. Aceste instituții ale societății civile sînt deosebit de active în conceptualizarea dimensiunilor normative, în stabilirea / coordonarea diplomației la nivel mondial și de guvernare. Prin urmare, ele pot atît spori, cît și diminua legitimitatea acțiunilor de stat la nivel mondial.

În timp ce grupurile de advocacy devin componente importante ale societății civile, definiția folosită în acest articol este mult mai exhaustivă, avînd la bază două abordări. În primul rînd, acestea includ actori colectivi care participă în politica mondială, inclusiv prin capacitatea de a furniza expertiză sau servicii [30, p.25]. Pe de altă parte, ele sunt deosebit de importante pe subiecte în care cunoștințele de specialitate sunt critice (mediul ambiant, sănătate, etc.). Ambele abordări însă sunt axate pe satisfacerea intereselor comunității și cetățenilor săi, avînd ca tendință să promoveze aplicarea strategiilor, normelor internaționale la nivel local.

Aceasta presupune implicarea cercetătorilor, observatorilor electorali ca parte a societății civile alături de actorii implicați în acțiunile internaționale. În al doilea rînd, participarea grupurilor de advocacy pot fi identificate implicit în elaborarea unor recomandări privind schițarea actelor normative la nivel național. Termenul de societate civilă în sine presupune opusul societății politice, înțelese ca grupuri ce urmăresc scopuri ce nu pot fi consumate [14]. În literatura de specialitate occidentală, de exemplu, cercetarea asupra societății civile în diplomație este puternic axată pe cîteva teme care urmează principiile liberale, inclusiv a drepturilor omului, egalitatea de gen, protecția mediului și promovarea democrației. Literatura de specialitate este divizată pe evaluările privind eficiența activității organizațiilor asociate în contextul ordinii economice liberale [27].

Societatea civilă este un sector asociativ care exprimă o acțiune colectivă a unui grup de cetățeni, avînd o formă deseori instituționalizată. Pe de altă parte, nu toți participanții societății civile sunt de fapt organizații fixe. «Asociația» este un termen mult mai flexibil, creat pentru atingerea unor scopuri specifice. Unul dintre distincțiile asociațiilor la nivel mondial este că acestea nu au particularități de natură internă, adică limite geografice, limbă, etc. [16].

Conceptualizarea fenomenului de societate civilă

Înțelesul atribuit societății civile variază în funcție de timp, loc, perspectivă teoretică și convingere politică. În gîndirea politică a sec. XVI, în Anglia, termenul se referea la stat ca atare, spre deosebire de prezent cînd are menirea să sublinieze distincția față de stat. În gîndirea sec.XIX, societatea civilă includea piața, pe cînd actualmente aceasta este privită mai curînd ca un sector nonprofit. În perioada interbelică, Gramsci, de exemplu, vedea societatea civilă ca pe o arenă în care clasele sociale puteau să-și modeleze elementele de consens, pe cînd în societatea contemporană ea este locul de afirmare a diferenței și disidenței. Jean Scholte abordează societatea civilă ca ”un spațiu politic în care asociațiile voluntare caută în mod deliberat să influențeze regulile care guvernează un aspect sau altul al vieții sociale” [23, p.24].

Potrivit unei descrieri a Băncii Mondiale, societatea civilă reprezintă, ”acea sferă în care oamenii se asociază pentru a urmări interese pe care le au în comun – nu pentru profit sau exercițiul puterii, ci pentru că sunt suficient de preocupați de un anumit lucru pentru a iniția o acțiune colectivă [5].

Societatea civilă globală înseamnă, în definiția lui Lipschutz, ”construcții conștiente de rețele de cunoaștere și acțiune, de către protagoniștii locali descențializați, care trec frontierele spațiale ca și cum acestea nu ar exista” [18, p.390]. Conceptul mai este definit ca ”rețea de instituții prin care grupuri ale societății se reprezintă pe ele însele – atît în raport cu celelalte cît și cu statul”. Societatea civilă s-ar globaliza ”în măsura în care se reprezintă pe ele însăși la scară globală, dincolo de frontierele statelor – națiuni, prin formarea de instituții globale” [25, p.665]. Aceste instituții pot include organizații propriu-zise, dar și legături internaționale între rețele și mișcări informale, ori organizații globaliste prin orientarea, tipologia membrilor și cuprinderea temelor de care se ocupă.

Mișcările sociale, definite ca protagoniști colectivi reprezentați de indivizi cu interese și convingeri comune, folosesc mobilizarea maselor ca sursă a puterii lor. Cele de anvergură globală își coordonează eforturile printr-o multitudinea de rețele care acoperă numeroase țări și aceasta constituie o provocare la adresa guvernelor. Așa se explică evitarea elitelor statale de a tolera interferența unor astfel de forțe în sfera politicii în relațiile internaționale.

Scurt istoric privind apariția și dezvoltarea societății civile în diplomație

Informații privind apariția societății civile la nivel internațional poartă un caracter sumativ care reflectă calitatea efemeră a multora dintre acești actori. Studii istorice s-au bazat pe Anuarul organizațiilor internaționale, ale căror date susțin afirmația că 25.000 de organizațiile internaționale ale societății civile au fost create între anii 1850 și 1988. Dezvoltarea acestor organizații de până la al doilea război mondial a fost neesențială, fiind marcată de contextul istoric și al intereselor geopolitice ale actorilor statali manifestați în raport cu statele puternice [2]. Totuși, în cea de-a doua jumătate a secolului XX se produc schimbări impunătoare la nivel mondial, acestea stimulând reprezentanții societății civile să se manifeste din ce în ce mai activ pe arena internațională.

Carta ONU a oferit prin articolul 71 un cadru de exprimare instituționalizată a opiniilor neoficiale ale organizațiilor neguvernamentale. La invitația guvernului SUA, reprezentanți ai peste 50 de mari organizații cu caracter voluntar au participat la Conferința din 1949 de la San Francisco, ca observatori și consilieri neoficiali ai delegațiilor neguvernamentale. Prevederile Cartei referitoare la drepturile omului se datorează în mare parte eforturilor acestor observatori. De fapt, articolul 71 al Cartei a fost inclus "ca rezultat al presiunii unor reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale din delegația Statelor Unite", prevederea în cauză nefăcând parte din proiectul inițial [11]. La vremea respectivă, organizațiile active au cerut să fie consultate în aspecte politice. Deși li s-a acordat această posibilitate numai pentru teme economice și sociale, articolul 71 a fost fără precedent prin stabilirea de relații formale între "grupuri de interese", adesea fără identitate precisă, și un organism interguvernamental.

Relația organizațiilor neguvernamentale cu ONU este în continuă creștere, deși se apreciază că obiectivul lor de a influența deciziile guvernelor este încă departe de realizare. Ele consideră, că în ciuda dimensiunii numerice a relațiilor lor cu ONU, dialogul nu poate depăși cadrul unei relații birocratice rigide. Cu toate că numeroasele participări la discuția temelor globale cât și în elaborarea planurilor de acțiune sub auspiciile ONU, dovedesc că s-a dezvoltat semnificativ contribuția organizațiilor neguvernamentale la activitatea organizației. D.Malone spune că existența unei arene globale de confruntare a ideilor, metodelor de lucru și de atragere a atenției și energiei factorilor politici și de decizie, precum și a resurselor financiare, reprezintă o oportunitate pentru creșterea relevanței și eficienței organizațiilor non-guvernamentale [19, p.50]. Cu toate acestea, participarea organizațiilor societății civile la dezbaterile temelor de pe agenda ONU este limitată la temele care intră în competența Adunării Generale, în conformitate cu articolul 10 al Cartei ONU [11].

Dintre organizațiile în care au existat informații detaliate, remarcăm că 17,8% din ele au fost de fapt cele din domeniul industriei și grupurile de comerț. Alte 14,9% s-au axat pe îngrijirea sănătății, cercetări științifice (11,6%), sport

(8,0%), mijloace tehnice și infrastructură (7,4%) constituind în valoare totală aproape 60% din toate instituțiile. Organizațiile de advocacy obțin tot mai multă atenție în instituțiile academice, aproximativ 12% din organizațiile internaționale non-statale [2]. Multe dintre aceste organizații sînt rareori direct implicate în diplomația multilaterală, deși fac parte din sectorul societății civile. Doar 511 de organizații internaționale au în prezent statut consultativ deplin sau asociat în cadrul Consiliului Economic și Social (ECOSOC) al Națiunilor Unite, deși acest număr era de doar 418 în 1993 [8].

Pe de altă parte, multe organizații care nu sunt din punct de vedere structural internaționale, activînd la nivel național, însă avînd calitatea de membru, pot participa în cadrul diplomației multilaterale. Numărul organizațiilor care participă la activitățile din cadrul Organizației Națiunilor Unite a crescut simțitor de la 300 în 1972 în cadrul Conferinței de la Stockholm privind mediul înconjurător la 15,000 care au fost parte a Summit-ului mondial de la Johannesburg privind dezvoltarea durabilă în 2012. Numărul de participanți individuali ai societății civile în diplomație este, probabil, de sute de mii, mai ales atunci cînd sînt incluși și participanți ocazionali.

Reacția guvernului asupra creșterii numărului organizațiilor s-a manifestat prin eforturile de a oferi posibilitatea ca toți reprezentanții instituțiilor societății civile să participe la reuniunile diplomatice, pentru a reprezenta proporțional interesele diverselor grupuri sociale indiferent de limbă, cultură, așezare geografică, valori morale sau religie [12, p.12-14].

În cazuri extreme, diplomații au decis asupra înfîlnirii lor în locurile în care reprezentanții ONG-urilor le este interzis accesul, printre care menționăm reuniunile statelor G7 în Scoția și pe teritoriul Arctic canadian Nunavut. În acest context, fostul Secretar General al ONU, Kofi Annan, a cerut la nivel înalt să fie studiate modalitățile ONU de a depăși «deficitul democratic» al guvernării mondiale. După mai multe consultări, raportul Comisiei din 2004 prevedea: “Noi – societatea civilă, ONU și guvernarea globală, am asigurat identificarea măsurilor de asistență imediată a victimelor în urma tsunami-ului din Oceanul Indian, deși rămîn multe eforturi necesare a fi depuse în aplicarea lor deplină în context local [31, p.43].

Oricare ar fi preferințele statelor și cifrele exacte ale participanților, este cu siguranță adevărat că prin conferința de la Rio din 1992, statele au trebuit să înțeleagă că organizarea unei conferințe la nivel global între state a emis, de asemenea, crearea oportunităților de participare a mai multor actori non-statali care par a urmări propriile obiective. Planificarea prezenței lor este una dintre provocările majore ale diplomației multilaterale moderne [8].

Societatea civilă în diplomație are rolul de cercetare, mobilizare; advocacy și promovare a normelor; elaborarea agendei; lobbismul guvernelor și organizațiilor interguvernamentale în adoptarea legilor, politicilor și direcțiilor de acțiune

ne; aplicarea programelor și furnizarea serviciilor de asistență umanitară; monitorizarea implementării angajamentelor internaționale, etc. Aici am discuta în profunzime despre rolul și influența lor în procesul politic [26, p.82-96]. Ținem să demonstrăm în primul rând modul în care societatea civilă ajută la sensibilizarea asupra problemelor, stabilirea și schițarea agendei diplomatice. În al doilea rând, vom examina rolul societății civile pe care îl are în abordarea problemelor de către diplomați. În cele din urmă, vom aborda modul în care instituțiile societății civile ajută la punerea în aplicare a acordurilor internaționale. În fiecare dintre aceste etape, doar o parte din activitățile societății civile se intersectează direct cu diplomația oficială, însă chiar și angajamentul indirect poate influența rezultatul eforturilor diplomatice.

Stabilirea agendei diplomatice

Ideea că societatea civilă ajută la stabilirea agendei diplomatice la nivel mondial este general acceptată. Reprezentând expresia unei asociații voluntare, actorii colectivi ai societății civile apar doar în cazul în care preferințele sunt intense, de obicei, pentru că participanții au un interes direct în rezultatul scontat. Actorii societății civile tind să se specializeze în aceste domenii de preferință, luptând pentru atragerea atenției la nivel mondial asupra subiectului și îndemnând statele să acționeze. Ele formează ușor asociații în jurul valorilor sau subiectelor care reflectă poziții consensuale.

Mai recent, instituțiile societății civile au insistat asupra introducerii problemei privind protecția drepturilor omului în cadrul fostelor țări comuniste, când mai multe guverne și alte părți ale societății au ezitat să ia parte la acestea. Faptul că societatea civilă devine oarecum separată de structurile de putere ale statului și economie aceasta le permite să ocupe un loc pentru vociferarea opiniei critice [21]. Actorii societății civile informează, de asemenea, despre existența problemelor cu care se confruntă cetățenii și a experienței prin care trec aceștia în cadrul reuniunilor diplomatice. Creșterea numărului instituțiilor societății civile la nivel internațional a contribuit la identificarea experiențelor comune care se fac simțite la nivel local, dar care fac parte din modelele nivelurilor mondiale.

În timp ce problema drepturile omului a fost pusă pe agenda diplomatică anterior, apariția și participarea reprezentanților societății civile la nivel global în anii 1990 au transformat întreaga comunitate mondială [3]. Grupurile locale, inclusiv cele pentru apărarea drepturilor femeilor și-au găsit în lumea diplomației mondiale un loc unde pot fi auzite și susținute nu doar la nivel național. În plus față de rapoartele guvernelor prezentate pe plan internațional, activiștii locali deseori contestă formulările și prioritățile agendei diplomatice.

O preocupare tot mai mare pentru toți actorii unei societăți o reprezintă generarea opiniei publice. Alternativele mass-media s-au extins foarte rapid, oferind societății civile mai multe oportunități de răspândire a informației. Crizele

politice, economice, culturale sau sociale, precum și dezastrele naturale atrag deseori atenția publicului, evenimentele cărora sînt interpretate diferit de către activiștii civici [7]. Ei pot produce propriile evenimente de știri, organizează proteste și alte acțiuni menite să sensibilizeze opinia publică.

Exprimarea publică deseori devine cea mai influentă pentru guvernele naționale, care sunt principalele surse autorizate în transmiterea problemelor abordate în cadrul agendei interguvernamentale, dar și a rapoartelor, consultărilor care s-au produs pe acest segment. Actorii societății civile, de asemenea, se angajează în activități menite să influențeze guvernele mai direct. Acestea se manifestă prin acțiuni de lobby asupra propriilor lor guverne.

În mod similar, reprezentanții ONG-urilor din șaiszeci de țări în curs de dezvoltare au organizat acțiuni de advocacy privind proprietatea intelectuală și medicamentele pentru SIDA, după ce au participat la lucrările conferinței Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) din 2001 [20, p.99]. Astfel, ONG-urile au reușit să sensibilizeze opinia publică privind problema care persistă în fiecare țară, reușind în acest context să convingă reprezentanții guvernelor să adopte măsuri naționale de protecție. Contribuția cea mai importantă a organizațiilor societății civile în diplomația mondială constă în modul în care acestea ajută la conturarea și formarea opiniei publice referitor la unele aspecte specifice, un proces cunoscut sub numele de «problemă de incluziune». Ele pot avea un rol important, chiar dacă acestea nu sînt incluse pe ordinea de zi, modelând o percepere mai reală în scopul mobilizării acțiunilor reprezentanților statali.

În timp ce incluziunea se face, de obicei, conform anumitor principii și expertiză proprie din partea grupului, organizațiile de succes ale societății civile sunt, de asemenea, deseori experți în planificarea strategică care caută să influențeze acțiunile actorilor. Atunci cînd statele răspund pozitiv, acest fapt se datorează mai multor motive fie de natură coercitivă sau de convingere. Un exemplu elocvent în acest sens se referă la efortul de succes privind reducerea datoriilor pentru țările sărace prin intermediul Campaniei Jubiliare 2000 în care a fost organizat un act cvasi-religios “iertării milenare” [16]. Drept urmare, reprezentanții guvernamentali a statelor G7 au început să elaboreze măsuri privind reducerea datoriilor pe agenda diplomatică în 1999 și să negocieze un acord pînă în 2005.

Un alt model de incluziune constată în participarea actorilor societății civile care oferă viziuni opuse vis-à-vis de aceeași problemă, ca și atunci cînd atît industria, cît și rețele ONG-urilor au oferit rapoarte cu privire la problemele de natură umanitară privind drepturile de proprietate intelectuală. Industria a cîștigat în mare măsură dezbaterile în cadrul negocierilor comerciale în sine, dar ONG-urile au reușit să redeschidă problema în favoarea lor asupra drogurilor cu HIV/SIDA [24, p.143]. Deoarece acestea au pus în discuție pe agenda diplomatică, rolul actorilor societății civile nu este doar de a critica rezultatele implime-

ntării acțiunilor la nivel național, dar și a aborda din punct de vedere comparativ sau real problema din propriile observații și remarcări. Indiscutabil, o mai mare implicare a societății civile în diplomație a extins agenda diplomatică. Actorii societății civile prezintă perspectivele societății, cele ale cetățenilor simpli, mai degrabă decât a elitei politice care, prin definiție, alcătuiesc guvernele lumii și o mare parte a personalului său diplomatic. Multe dintre preocupările acestora sunt strâns legate de condițiile de viață și nevoile societății, în care guvernele naționale nu reprezintă deseori aspirațiile și necesitățile cetățenilor săi conform așteptărilor.

Drepturile omului și problemele umanitare reprezintă două priorități în care societatea civilă joacă un rol important. Acestea au contribuit la creșterea capacității de reacție a sistemului internațional asupra necesităților cetățenilor cei mai vulnerabili. Din aceste motive, unii autori consideră activitățile societății civile în stabilirea agendei mondiale ca, probabil, în scopul promovării și consolidării democrației. Ceea ce este mai puțin remarcat este faptul că o agendă stabilită de către societatea civilă nu este neapărat nici completă și nici definitivă [9]. Relațiile inegale de putere, resursele și informațiile pot denatura ordinea de zi a societății civile în aceleași moduri în care o fac deseori instituțiile guvernamentale. Chiar și actorii influenți acționează în medii concrete, în cazul în care acestea luptă pentru a satisface valorile de identitate națională, dar și a promova o concurență echitabilă în distribuirea resurselor și acordarea asistenței reciproce. După cum menționează cercetătorul M. Barnett în ceea ce privește organizațiile umanitare, evoluția activismului civic nu este neapărat progresivă. Aceleași rețele și dezbateri care generează activism de asemenea, deseori se pot solda cu eșec [1, p.6-7].

Rolul societății civile în negocierile diplomatice

Societatea civilă fiind implicată mai degrabă în aspectele diplomatice ale negocierilor, decât la diplomația coersivă, rolul ei este mai accentuat în negocierile multilaterale formale. Deci, când și cum este societatea civilă prezentă în procesul de negocieri diplomatice? De către cine sunt stabilite regulile de participare și cum au variat ele atât în timp, cât și în dependență de subiectele abordate? Amplifică participarea societății civile legitimitatea și democrația negocierilor? - Primele două întrebări se impun a fi analizate concomitent, deoarece membrii societății civile în prezent, deși sunt frecvent prezenți la negocieri, statele continuă să negocieze condițiile de acces. Doar câteva organizații internaționale, cum ar fi, Organizația Internațională a Muncii (OIM), Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN) susțin participarea organizațiilor societății civile ca parteneri egali ai reprezentanților guvernamentali [20].

Latura opusă a spectrului, însă, include nu doar istoria diplomației de pînă la 1970, dar continue să caracterizeze multitudinea negocierilor cu privire la

chestiunile economice și de securitate. Organizațiile neguvernamentale pentru apărarea drepturilor omului sunt, de cele mai dese ori, incapabile să influențeze statul atunci când se abordează situații de conflict. Negocierile economice fiind petrecute cu ușile închise, sunt ținta mobilizărilor de amploare și ostile ale ONG-urilor, iar strada reprezintă locația primară de unde eforturile de advocacy încearcă să influențeze parcursul negocierilor. Între aceste două extreme se regăsesc negocierile diplomatice privind mediu, alimentația, sănătatea, drepturile omului, drepturile femeilor și multe alte subiecte, care oferă societății civile oportunități limitate de participare.

Începând cu anii 1980 s-a remarcat creșterea numărului ONG-urilor participante la negocieri în calitate de observatori, acest proces provocând diversificarea instituțiilor societății civile. Primele ONG acceptate erau din domeniul negocierilor internaționale, cu experiență în curtoaziile diplomatice, urmate de perioada anilor '90, care a adus mai multe organizații axate pe advocacy. Aceste tranziții calitative dar și cantitative au fost cele mai abordate subiecte în conferințele tematice pe care ONU le-a organizat pe parcursul anilor 1990 și 2000 unde se reuneau, datorită noilor proceduri de înregistrare, mii de observatori-participanți ai societății civile [29, p.170].

În lucrările sale despre conferințele ONU din acea perioadă, F.H.Clark a identificat ceea ce numeau ei "al 4-lea fenomen de PrepCom": așa cum statele au progresat în procesul de pregătire multianuale de elaborare a unui acord internațional trecând la negocieri privind disensiuni reale, tindeau să se refugieze în cadrul unor sesiuni mai puțin formale în spatele ușelor închise. Excepție nu faceau nici delegațiile considerate mai deschise către public, care organizau conferințe de informare a grupurilor societății civile evitând însă declarațiile despre rezultatele negocierilor. Regăsinduse în afara negocierilor, reprezentanții societății civile nu puteau influența în nici un mod parcursul și rezultatele acestora [8].

Proteste masive care au însoțit întrunirea Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) de la Seattle în 1999 au dus la deraierea sesiunii (delegații nu aveau acces la spațiul destinat negocierilor), provocate de activiști. Doi ani mai târziu, următoarea rundă de negocieri a avut loc la Doha, unde ONG-urile nu au avut acces iar protestele au fost interzise [22].

Însăși societatea civilă adoptă opinii dispersate în ceea ce privește participarea la negocierile guvernamentale. Pe parcursul conferințelor ONU din anii '90, de exemplu, reprezentanții societății civile sau împărțit între "lobiști" și "socializatori". Lobiștii participau mai curând la sesiunile guvernamentale fiind interesați de anumite schimbări în documentele adoptate pe parcursul conferințelor, pe când socializatorii aveau ca scop interacțiunea cu alți actori ai societății civile, deseori respingând negocierile guvernamentale, ca protest la omiterea din ordinea de zi a conferinței subiectele cheie, conform opiniei acestora.

Pe parcursul negocierilor privind Acordul de Liber Schimb între Americi s-a remarcat devizarea societății civile în ”pro” și ”contra” strategiilor stipulate. Aceste grupuri aveau păreri opuse și referitor la ”rezultate acceptabile” ale negocierilor guvernamentale. Astfel, reprezentanții societății civile pro-negocieri aveau scopul să optimizeze Acordul de Liber Schimb prin intermediul lobismului, pe când cei ce erau contra se focalizau pe zădărnicierea negocierilor și deraierea lucrărilor sesiunilor [29]. J.Smith a identificat o îndepărtare graduală a grupurilor societății civile preocupate de justiția economică din cadrul negocierilor ONU. Considerînd diplomația ONU, care era comparativ deschisă, ca fiind incapabilă să abordeze dileme economice, acești aciviștiți se orientau către dezbaterile în cadrul sesiunilor Organizației Mondiale a Comerțului, mizînd pe impactul scontat. Perceperea diferită a priorităților economice, cît și subiectul legat de accesul la negocieri, au contribuit la crearea de către mediul de afaceri a Forumului Economic Mondial de la Davos, iar societatea civilă a organizat Forumului Social Mondial [28, p.1-19].

Astfel, constatăm faptul, că este dificil de apreciat gradul impactului asupra negocierilor manifestat de societatea civilă, aceasta variînd de la major pînă la neglijabil. În timp ce instituțiile societății civile au elaborat mai multe strategii pentru influențarea deciziilor guvernamentale, autoritățile guvernamentale a mai multor state nu au depus nici un efort pentru a găsi o formulă de colaborare. Accesul societății civile în mod constat este renegociat, mai cu seama pe parcursul dezbaterilor sau subiectelor de dispută. Dar și instituțiile societății civile demonstrează ambiguitate în privința participării lor la negocierile globale, deseori divizîndu-se între cei ce consideră procesul diplomatic important și major, și cei ce văd puține rezultate pozitive, motiv care îi mobilizează în paralel cu rundele de negocieri pentru a destabiliza și zădărnici procesul diplomatic [15].

Implementarea acordurilor diplomatice

Instituțiile societății civile își exercită cele mai importante funcții la etapa finală a procesului diplomatic, care constituie implementarea acordurilor diplomatice. Procesul de implementare depinde de multe acțiuni coordonate, astfel este o îmbinare remarcabilă între un sistem variabil și diversitatea organizațiilor societății civile. Implementarea include etapa constituirii unei instituții internaționale, solicită elaborarea standardelor și rapoarte naționale. Rolul experților și a instituțiilor societății civile este incontestabil, iar implicarea organizațiilor de advocacy este critică, atunci cînd la nivel național, conform stipulării acordului, trebuie elaborate legilor și instituțiilor naționale noi.

Etapa finală de negociere a majorității acordurilor internaționale constituie decizia privind crearea unei noi instituții care să monitorizeze implementarea stipulărilor acordului sau se acționează în baza rapoartelor guvernamentale privind procesul de implementare cu implicarea instituțiilor locale existente [13].

Actorii societății civile, care tind să participe la negocieri fiind preocupați de subiectul dezbaterilor, contribuie la crearea unor instituții noi, în cadrul cărora au un rol important de realizat. Activiștii în domeniul drepturilor omului au insistat asupra poziției Comisarului Înalt pentru Drepturile Omului și au obținut proceduri care le permit să prezinte reclamații pentru a fi investigate de către Consiliul pentru Drepturile Omului. Comisarul Înalt conlucrează cu câteva consilii de experți la evaluarea reclamațiilor atât cu privire la drepturile omului, cât și din alte domenii. Activiștii în protecția mediului la fel au argumentat crearea unui Consiliu pentru Dezvoltarea Durabilă, care se întrunește anual în conferințe, reunind instituțiile societății civile și de advocacy, la fel reprezentanții ai instituțiilor științifice. În cadrul sesiunilor acestea organizează dialoguri cu reprezentanții guvernamentali, sunt elaborate politici și recomandări [8].

La nivel național, multe din acordurile internaționale solicită reformari în domeniul legislativ ori implementarea noului acord. Societatea civilă este capabilă să accelereze acest proces prin exercitarea unor presiuni asupra guvernelor naționale și/sau prin contribuirea la crearea unui nou consens privind planul internațional. Acordurile internaționale sunt în cazul unor țări și sisteme juridice neînțelese, astfel, că grupurile de advocacy și societatea civilă are un rol critic a transpune transnaționalismul și adapta acordurile internaționale la limba și instituțiile naționale. Societatea civilă acționează prin setarea agendei și monitorizarea acțiunilor guvernului în conformitate cu stipulările acordurilor și apoi raportează comunității internaționale. Astfel, grupurile societății civile încearcă să unifice cele două audiențe de diplomați, pentru a preveni duplicitatea procesului diplomatic [22].

În cele din urmă, implementarea acordurilor internaționale depind, în mare măsură, de schimbările care au loc zilnic în societate, fapt ce determină importanța implicării instituțiilor societății civile naționale. Proiectele ambițioase ale statelor, cum ar fi Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului, de exemplu, au depins de un număr considerabil de ONG-uri care au organizat și desfășurat campanii de popularizare, inclusiv au construit clinici și sisteme de irigare. Resursele sunt acordate de guvern, însă procesul de implementare și coordonare a proiectelor le revine instituțiilor societății civile. Prin aceste acțiuni societatea civilă se implică în procesul diplomatic guvernamental [19]. Acest rol este deosebit de important, mai ales în situațiile de conflict, când guvernele locale nu sunt democratice. Comitetul Internațional al Crucii Roșii, conform Convenției de la Viena, a recurs la acordarea ajutoarelor direct victimelor conflictelor la fel exercitând și rolul de observator străin. Fiind organizație apolitică, a avut, în timp, acces la victimele violenței, ca apoi din numele acestora să stabilească un dialog și să negocieze în condiții dificile cu provocatorii violențelor. Faptul, că ONG-urile umanitare au fost incluse în dezbaterile politice și decizionale globale, hotărul care le distinge de alți actori diplomați, conform opiniei experților, practic este

nedeslușit. Partea întunecată a acestui rol constă, în refuzul autorităților statale conflictuale de a opri conflictul și profita de prezența umanitară oferită de ONG-uri [6].

Concluziile

Angajarea societății civile în guvernarea globală presupune, mai cu seamă, răspunderea democratică pentru acțiunile sale. Anumite organizații neguvernamentale au consilii de conducere alese, în timp ce altele sunt bazate pe conduceri autoproclamate. Multe organizații sunt active pe plan global, dar activează din subvenții private care sunt foarte puține sau deloc obiect al supravegherii publice. De aceea, organizațiile internaționale, la insistența unor state membre, folosesc proceduri de acreditare și control, care să determine legitimitatea organizațiilor neguvernamentale. Această monitorizare din partea statelor este adesea ineficientă când este vorba despre asociațiile transnaționale, iar angajamentele multilaterale de monitorizare sunt subdezvoltate.

Pentru calificarea reprezentativității organizațiilor neguvernamentale menționăm declarația lui P. Willetts: ”Nu trebuie să pornească de la prezumția că instituțiile societății civile sunt democratice. Unele din ele sunt mici domenii personale nereprezentative. Altele reprezintă un corp larg de opinie, dar nu au proceduri prin care suporterii lor pot să le influențeze politicile. Cu toate acestea organizațiile neguvernamentale au două roluri suplimentare care sporesc democrația. Atâta timp cât există dictaturi militare, regimuri feudale autocratice, sau oligarhii corupte, ideea unei democrații globale este nepotrivită și organizațiile neguvernamentale pot pretinde că sunt un nucleu de reprezentativitate pentru populația din țările nedemocratice. Mai mult, organizațiile neguvernamentale fac procesul politic transparent” [32, p.206-208].

Mai există o vulnerabilitate a comunității internaționale a organizațiilor neguvernamentale, respectiv dominația organizațiilor originare din lumea industrializată. Asimetria poate duce la absența unei perspective competitive a Sudului asupra unor teme fundamentale, cum sunt cele de pe agenda negocierilor comerciale multilaterale. Înclinarea protecționistă poate fi dăunătoare, în cele din urmă, țărilor în curs de dezvoltare, echilibru și simetria fiind la fel de necesare pentru relațiile interguvernamentale, cât sunt pentru lupta de idei între organizațiile societății civile.

Altă tendință este sesizată de P.J.Simmsons: ”deși organizațiile neguvernamentale rămân încă, în principal, apanajul țărilor dezvoltate și democratice, ele încep să se dezvolte peste tot, schimbând normele sociale, influențând guvernele naționale și legându-se între ele în puternice alianțe transnaționale. Ele pătrund și în domenii precum controlul armamentelor, comerțul, băncile, care erau exclusiv privilegiul acțiunii netulburate a statelor [26].

Poate fi observată o tendință a instituțiilor societății civile de a-și supralicita impactul asupra agendei internaționale. Influența lor variază de la foarte puternică în ceea ce privește Convenția împotriva minelor antipersonal, Curtea Penală Internațională, drepturile omului, mediul înconjurător, dar foarte slabă, din cauza disensiunilor proprii, asupra altor subiecte, cum ar fi intervenția umanitară. Instituțiile societății civile cele mai puternice sunt, conform părerii experților, cele care stăpinesc tehnica interacțiunii cu guvernele și care cunosc și înțeleg dificultățile procesului de negociere interguvernamentală. Unul din cele mai avansate nivele de cooperare între guverne și societatea civilă l-a constituit campania internațională pentru interzicerea minelor antipersonal, așa-numitul proces Ottawa, declanșat și coordonat de Canada. Parteneriatul a fost unul intens, bazat pe contacte zilnice între guvernul canadian și liderii instituțiilor societății civile, de un nivel fără precedent de egalitate între stat și protagoniștii non-statali.

Procesul de la Ottawa a funcționat în afara mecanismelor diplomatice tradiționale. Dorința de a acționa rapid și eficient nu era deloc susținută de mecanismele complexe prevăzute de Convenția privind Armele Convenționale. Regula consensului constituia nu numai un factor de încetinire, dar și un adevărat obstacol. Mai mult ca atât, statele care nu agreau procesul puteau să-l transforme în unul de durată. Ansamblul de acțiuni care a condus la interzicerea minelor antipersonal ridică probleme dificile în legătură cu rolul organizațiilor internaționale de a servi ca forum de negocieri și de a întreține relații de colaborare cu instituțiile societății civile [4].

Organizațiile neguvernamentale pot să constituie o componentă tot mai importantă a solidarității globale, dar ele nu înlocuiesc funcțiile reprezentative ale partidelor și parlamentelor. Prin urmare, rolul societății civile globale este să asigure vitalitatea practică și instituțiilor democratice, la nivel național și internațional, precum și transformarea acestora, prin practică inovatoare și experimentare. În acest fel și instituțiile societății civile devin mai consolidate devenind formatoare ale opiniei publice, asumându-și responsabilitatea pentru acțiunile proprii.

Globalizarea a generat și apariția unor forme alternative de coordonare internațională. Organizațiile neguvernamentale dobândesc o importanță tot mai mare și un statut formal pe arena internațională. Instituțiile societății civile devin parteneri tot mai redevabili ai organizațiilor interguvernamentale, dar nu tind să le înlocuiască. Își aduc contribuția la coordonarea internațională prin ridicarea nivelului de informare și educare a publicului cu privire la problemele de anvergură globală, la introducerea temelor noi pe agenda națională și internațională, la verificarea modului de punere în aplicare a acordurilor convenite de către guverne. Organizațiile neguvernamentale contribuie, de asemenea, la creșterea legitimității negociatorilor internaționali și a organizațiilor interguvernamentale prin asocierea la unele dintre obiectivele acestora.

Relația dintre guverne și societatea civilă constituie o dimensiune dinamică a guvernării democratice globale. Într-o anumită măsură, aceste relații la nivel global sunt analoge celor dintre diverși legislatori și grupurile de presiune din interiorul parlamentelor. O democrație funcțională într-o țară trebuie să cuprindă atât legislatori, ca reprezentanți aleși ai lectoratului, avînd autoritate deplină asupra deciziei politice, cât și grupurile de cetățeni care au dreptul de a-și include preocupările pe agenda politică. În mod similar, guvernarea globală cere delegaților guvernamentali, ca reprezentanți ai țărilor lor, să aibă autoritate deplină asupra deciziilor multilaterale, iar instituțiile societății civile să se asigure că problemele ridicate de ele sunt analizate în forurile globale [5].

Astfel, societatea civilă poate fi considerată un actor intermediar în momentul clasic al diplomației și negocierilor directe dintre reprezentanții guvernamentali, dar care participă activ la configurarea agendei negocierilor diplomatice.

Bibliografia

1. Barnett M. Evolution without Progress? // *International Security*, N27, 2002.
2. Boli J., Thomas G.M. World Culture in the World Polity: A Century of International Non-Governmental Organization. // *American Sociological Review*, 1997.
3. Brysk A. From Tribal Village to Global Village: Indian Rights and International Relations in Latin America - Stanford: Stanford University Press, 2000.
4. Cameron M.A. Global civil society and the Ottawa process: Lessons from the movement to ban anti-personnel mines. // *Enhancing Global Governance* 2002.
5. Caparini M. Civil Society and Democracy Oversight of the Security Sector: A preliminary investigation. // Bryden A., Fluri P. (editors), *Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance Nomos*. – Verlagsgesellschaft, 2003.
6. Chandler D.G. The Road to Military Humanitarianism: How the Human Rights NGOs Shaped a New Humanitarian Agenda. // *Human Rights Quarterly* 23, 2001.
7. Chasek P.S. *Earth Negotiations: Analyzing Thirty Years of Environmental Diplomacy*. - Tokyo: United Nations University Press, 2001.
8. Clark F.H. *Sovereignty, Democracy, and Global Civil Society*. Disponibil: <http://www.ngocongo.org/membership/ECOSOC-and-NGO-consultative-status/> [Accesat 19.01.2015].
9. Clark A.M. *Diplomacy of Conscience: Amnesty International and Changing Human Rights Norms*. – Princeton: Princeton University Press, 2001.

10. Cohen J. L., Arato A. *Civil Society and Political Theory* - Cambridge: MIT Press, 1992.
11. ECOSOC General Review of Arrangements for Consultations with Non-Governmental organizations, Report of the Secretary General, 26 May 1994 (doc.E/AC/70/19994/5)
12. Fisher D.R. COP-15 in Copenhagen: How the Merging of Movements Left Civil Society Out in the Cold. // *Global Environmental Politics*, May 2010.
13. Friedman E.J. Assessing the Impact of UN Global Conferences on the Women's Movement. // *International Feminist Journal of Politics*. Autumn 1999.
14. Heine J., Thakur R. *The Dark Side of Globalization*. - Tokyo: United Nations University Press, 2011.
15. Hochstetler K. Fading Green: Environmental Politics in the Mercosur Free Trade Agreement. // *Latin American Politics and Society*, N45, 2003.
16. Kahler M. *Networked Politics: Agency, Power, and Governance* - Ithaca: Cornell University Press, 2009.
17. Keck M.E., Sikkink K. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics* - Ithaca: Cornell University Press, 1998.
18. Lipschutz R.D. Reconstructing World Politics: The emergence of Global Civil Society. // *Millennium: Journal of International Studies* 21, nr.3, 1992.
19. Malone D. The new diplomacy at the United Nations: How substantive? // *Enhancing global governance: Towards a new diplomacy?* - United Nations University Press, 2002.
20. Odell J.S. Breaking Deadlocks in International Institutional Negotiations: The WTO, Seattle, and Doha. // *International Studies Quarterly*, N68, 2009.
21. Peruzzotti E. *Representation, Accountability, and Civil Society*. - London: Earthscan, 2006.
22. Putnam R.D. *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games* - International Organization, 1998.
23. Schole J. Civil Society and Democracy in Global Governance. // *Global Governance* vol.8, nr.3, July –September, 2002.
24. Sell S.K., Prakash A. Using Ideas Strategically: The Contest Between Business and NGO Networks in Intellectual Property Rights. // *International Studies Quarterly*, N48, 2004.
25. Shaw M. Civil Society and Global Politics: Beyond a Social Movement Approach. // *Millennium: Journal of International Studies* 23, nr.3, 1994.
26. Simmons P.J. Learning to Live with NGOs. // *Foreign Policy*, N112, 1998.
27. Smith J. *Social Movements for Global Democracy* - Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008.
28. Smith J. Globalizing Resistance: The Battle of Seattle and the Future of Social Movements. // *Mobilization: An International Journal*, N6, 2001.

29. Smith W.C., Korzeniewicz R.P. *Insiders, Outsiders, and the Politics of Civil Society* - Boulder, CO: Lynne Rienner, 2007.
30. Vakil A. *Confronting the Classification Problem: Towards Taxonomy of NGOs.* // *World Development*, 1997.
31. Weiss T. G., Thakur R. *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey* - Bloomington: Indiana University Press, 2010.
32. Willetts P. *From Consultative Arrangements to Partnership: the Changing Status of NGOs in Diplomacy at the UN Global Governance*, vol.6, nr.2, 2000.

Prezentat la redacție
la 24 ianuarie 2015

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LXVIII), 2015

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 05.03.2015. Formatul 70x100 ¹/₁₆.

Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.

Tirajul 200 ex.